

EUGENIU N. GIURGEA

Subdirector General în Institutul Geologic al României

DIN TRECUTUL ȘI PREZENTUL

BASARABIEI

TIP. «BUCOVINA» I. E. TOROȚIU — CALEA VICTORIEI 222 — BUCUREȘTI

EUGENIU N. GIURGEA

Subdirector General în Institutul Geologic al României

DIN

TRECUTUL ȘI PREZENTUL
BASARABIEI

BUCUREȘTI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE BUCOVINA, I. E. TOROȘIU

222 — Calea Victoriei — 222

1928

PREFATA.

Dintre provinciile românești alipite după marele război la patria-mumă, Basarabia a rămas încă și până astăzi una dintre cele mai puțin cunoscute din toate punctele de vedere.

Nici rușii nu au căutat să facă studii prea amănunțite asupra acestei foaste gubernii a lor, dar chiar acele cari sunt, nu sunt cunoscute decât puțin oamenilor noștri, economiști, oameni de știință sau literați, de oarece aproape toate sunt scrise numai în rusește, limbă, care rar e cunoscută de români.

De aceea, ca român, care am avut ocaziunea de a cunoaște mai de aproape această frumoasă regiune a țării, am crezut că este de a mea datorie, ca în puținele rânduri din această lucrare, să dau câteva noțiuni asupra situației sociale și mai cu seamă economice, ce a fost și este în această provincie, pentruca să se poată vedea de către acei ce sunt însărcinați cu conducerea frânelor Statului nostru, de ce ar mai fi nevoie să se facă, pentruca din toate punctele de vedere să putem zice că la sânul mamei sale, Basarabia se găsește bine, și că ea merge pe calea adevărată a progresului.

Am căutat să împart această mică lucrare în trei părți și anume:

- a) Studiul chestiunilor de ordin social.*
- b) Studiul chestiunilor de ordin etnic.*
- c) Studiul chestiunilor de ordin economic.*

În prima parte a lucrării, anume în chestiunile de ordin social am făcut un mic rezumat a situațiunii din punct de vedere istoric, din care să se vadă starea provinciei noastre înainte și după unire. S'a avut în vedere mai cu deose-

bire starea de lucruri petrecută în Ucraina, și în special în Odesa, în legătură cu evenimentele din Basarabia, evenimente ce au fost premergătoare unirii. Aci s'a căutat a se da diverse amănunte asupra modului cum era privită în Rusia pregătirea unirii Basarabiei în legătură cu starea socială din fostul imperiu, precum și cu noile aranjamente politice, pe cari bolșevicii le aveau în vedere asupra regiunii dintre Prut și Nistru.

Concordant cu constatarea acestor fapte, se dau diverse amănunte, din cari să se poată vedea starea socială, pe care o aveam aci, și care era aceeași aproape cu cea din Ucraina. Mersul revoluțiunii ruse în sudul fostului imperiu, și acțiunea generalilor țariști, rămași credincioși ideei monarhiste, în legătură cu frământările sociale din Basarabia, am crezut necesar să le expun ceva mai pe larg, de oarece de aci se poate vedea scopul real, pe care rușii totdeauna l'au urmărit din punct de vedere politic, deși se considerau ca aliați ai românilor.

În legătură cu aceste chestiuni se arată de asemenea cu ceva detalii scopul, pe care îl urmărea pătura cultă a nobilimii basarabene, și chipul cum ea vedea dominațiunea românească.

Cele mai multe din aceste constatări, pe cari le am făcut și le-am expus în cadrul prezentei lucrări, sunt bazate pe acte oficiale, sau pe proprii constatări personale, fiind martor ocular la aproape toate evenimentele de ordin social, cari sunt povestite în ea. Și această afirmațiune făcută are de scop de a întări mai mult în mintea cititorilor exactitatea și realitatea tuturor faptelor expuse.

M'am ocupat în toate chestiunile tratate și petrecute după actul unirii de starea spiritelor din această provincie în legătură cu dânsese, căutând a pune în evidență ideea de libertate și de moralitate, așa după cum era ea înțeleasă de foasta nobilime și pătură conducătoare rusă.

Am căutat în acelaș timp, ca să arăt situațiunea administrativă și financiară a diferitelor instituții pur rusești, pe cari le am găsit în Basarabia la unire, și rolul, pe care ele l'au jucat din punct de vedere social în perioada dela 1917 și până la 1923.

În partea a doua a lucrării, care privește chestiunile de ordin etnic am arătat în primul loc situațiunea po-

pulației din punct de vedere al numărului ei, iar în al doilea din punct de vedere a naționalităților, ce o formează. Cu cifre oficiale s'a putut proba în parte imigrarea intensă de populațiune străină venită de peste Nistru, și situațiunea socială și economică creată Basarabiei în urma venirii acestei populațiuni.

S'a cercetat creșterea naturală și normală a acestei populațiuni în legătură cu starea economică și socială de pe vremuri, și de astăzi, a provinciei noastre dintre Prut și Nistru.

În ceea ce privește chestiunile de ordin economic, s'au tratat aparte: cele ce privesc agricultura și producțiunea pământului, producțiunea viticolă, situația zootehnică, situația pădurilor și a combustibilului, situația sericicolă și producțiunea pescăriilor Basarabiei. Cu această ocaziune s'a arătat starea în care se găsea înainte pescuitul aci, și progresele, pe cari le-a făcut în ultimul timp. S'au făcut considerațiuni sumare asupra zonelor inundabile ale provinciei și asupra producțiunii iazurilor și măsurilor ce s'ar putea lua pentru creșterea producțiunii de pește dându-se astfel acestei regiuni posibilitatea creșterii veniturilor sale naționale.

Am insistat mai departe, într'un capitol special asupra chestiunilor de natură comercială, arătând împrejurările economice din trecut în legătură cu situațiunea de astăzi. Cu această ocaziune am căutat să ne ocupăm de posibilitatea intensificării exportului acestei provincii, și de legăturile ce s'ar putea face în această direcțiune între casele exportatoare basarabene și cele importatoare poloneze sau cehoslovace. Am pus totul în legătură însă cu starea căilor de comunicație de aci, arătând de asemeni în alt capitol special situațiunea actuală și de viitor, pe cari o au și vor trebui să o aibă aceste căi. Se precizează prin date statistice oficiale capacitatea de export, de import și de transporturi interioare a tuturor acestor căi, demonstrându-se importanța pentru Basarabia a complectării de comunicație pe uscat cu căile de comunicație pe apă. Se arată capacitatea porturilor și modul cum aceste porturi erau folosite în timpurile normale, folosire care aducea beneficii destul de importante din punct de vedere economic pentru această regiune a României.

În capitol special, de asemeni, este tratată chestiunea reformei agrare, arătându-se situațiunea repartizi pământurilor înainte și după această reformă.

În fine se tratează chestiunea financiară propriu zisă a acestei provincii, arătându-se situațiunea veniturilor și a cheltueleur diferitelor instituții înainte și după unire.

Cu această ocaziune s'a căutat a se preciza nevoile financiare în diferite ani, pe cari le-a avut Basarabia, și ajutorul pe care Vechiul Regat i l'a dat în totdeauna.

Așa fiind lucrul, poate că această mică expunere a noastră să nu coprindă încă în totul toate chestiunile, ce interesează provincia, noi ne-am dat socoteală de acest lucru, dar am crezut necesar să abordăm de o cam dată numai acele chestiuni, asupra cărora se pot face până la un punct oarecare precizuni, bazate pe cifre oficiale, rămânând ca toate celelalte, ce nu au fost atinse să fie studiate cât se poate de bine și expuse poate mai târziu în alte împrejurări de persoane mai competente decât noi.

În tot cazul, ce ne-a stat la îndemână ca material informativ, am căutat să punem la dispoziția onoraților cititori, pentruca și acele persoane, cari nu au cunoscut Basarabia să-și poată da socoteală de ceea ce se găsește în această frumoasă și bogată provincie a României Mari.

AUTORUL

DIN TRECUTUL ȘI PREZENTUL BASARABIEI

I

CONSIDERAȚIUNI SOCIALE

După 106 ani de stăpânire rusească, care a fost așa de vitregă din toate punctele de vedere pentru neamul românesc, în 1918 Basarabia, acest pământ rupt din trupul vechii Moldove a revenit iarăși la locul ei grație schimbării formei de guvernământ și a revoluției ce a domnit și încă domnește și astăzi în foasta Rusie, pe de o parte; iar pe de alta datorită renașterii naționale, care s'a manifestat în sufletul unui grup de români-moldoveni, cari au știut la timp să insuflă în spiritul sătenilor dorința de libertate și de scuturare a jugului străin.

În felul acesta s'a putut pregăti și proclama independența republicii moldovenesti a Basarabiei, iar după câțeva vreme s'a putut face alipirea definitivă a acestei provincii la vechiul Regat.

Armata română alături de acest grup de oameni înfăptuitori ai unirii a avut un rol mare de îndeplinit, căci având în vedere vremurile turburi dela finele anului 1917 și începutul lui 1918, fără ea s'ar fi continuat starea de anarhie și complectă dezordine, pe care revoluțiunea rusă o introdusese în Basarabia. În armata română acel grup de moldoveni, ce au condus tot timpul până la sfârșit întreaga mișcare, și a pus toată încrederea și toate speranțele lor de viitor pentru fericirea acestei provincii românești dintre Prut și Nistru.

Grație acestei armate, care odată cu venirea ei a adus

și liniștea în Basarabia, acei câțiva români-moldoveni curdorița numai de bine pentru neamul din care faceau parte, au avut puțința de a lucra mai departe la marea operă începută de dânsii, așa că în scurtă vreme toate dorințele lor naționale precum și tendințele generale urmărite de întreg neamul nostru s'au realizat pe deplin.

Dar, dacă în sufletul adevăraților români-basarabeni, cari ajutau cu acțiunea lor toate năzuințele unui întreg popor oprimat, se manifesta o mare bucurie, nu este mai puțin adevărat, că se găseau pe vremuri foarte numeroși indivizi în Basarabia, cari regretau amar vechea dominațiune rusească.

Foștii mari proprietari din această provincie românească, dintre cari mai mult de 87% erau straini (ruși, evrei, ucrainieni, bulgari turci, armeni, greci etc.) datoresc în marea lor majoritate averea ce le a rămas, precum și viața lor și a familiilor numai armatei române, care a știut să ia la vreme cele mai energice măsuri în contra străinilor, turburători ai ordinii publice și distrugători a tot ceea ce cu multă trudă și greutate se ridicase pe diversele moșii din Basarabia.

Și ceea ce trebuie cu durere să recunoaștem, este faptul că tocmai mulți din acei mari proprietari scăpați dela moarte pe vremuri de către soldații noștri, în 1918, în timpul când lucra comisia agrară a „*Sfatului Țării*“, la noua lege de expropriere și împrumut, ca recunoștință pentru aceasta nu mai găseau cui să se adreseze și să se plângă în contra armatei noastre și în contra administrației românești din această provincie.

Nu ne-am mirat de loc de această atitudine, și nu ar fi trebuit să curiozizeze pe nimeni dintre ai noștri, dacă ne-am fi gândit numai un moment la faptul, că sufletul tuturor acestora era *pe acele vremuri* străin sau instrăinat de tot ceea ce era românesc.

Și pentru ca să ne dăm mai bine seamă despre toate aceste lucruri, va trebui să privim în mod retrospectiv rolul, pe care l'a avut pătura conducătoare rusească pentru poporul rus, precum și situațiunea generală socială, care predomină în întreaga Rusie, și ca atare deci, și în Basarabia la sfârșitul anului 1917 și începutul anului 1918.

Pătrunderea spiritului revoluționar în păturile sociale rusești, situațiunea la Odesa și în Basarabia înainte și în timpul războiului.

Revoluția rusească, care a izbucnit, după cum se știe, în primăvara anului 1917 se poate considera ca o rezultantă firească a antagonizmului, ce exista de mult între clasele sociale din marele imperiu.

Una dintre aceste clase, care era cea conducătoare, a marilor proprietari sau nobili, era clasa privilegiată, iar cealaltă, așa zisa clasă a „*mușicilor*“ forma pătura oprimată a poporului rus. Ea nu avea niciodată năcăiri cuvântul său. Totul se făcea în numele ei, însă nimic pentru dânsa.

Clasa privilegiată rusească avea o mentalitate cu totul specifică, mentalitate pe care și-a format-o în școala secundară și mai ales în cea superioară.

De oarece în Rusia învățământului primar nu i s'a dat în totdeauna decât un rol cu totul secundar, de aceea școala secundară, care urma acestui învățământ nu a avut niciodată o bază solidă, pe care să se poată întemeia. Cu un caracter de libertate, ce se dădea copilului, ce de cele mai multe ori era dus la esces, școala primară rusească a scos generațiuni întregi de copii, cari au pătruns în școala secundară cu o mare doză de indisciplină, și cu sufletul plin de tot felul de nemulțumiri și superstiții, ceea ce nu cadrează nici cu vârsta copilului, și nici cu rolul social, pe care aveau să-l joace mai târziu toate aceste elemente, cari trebuiau să formeze așa zisa clasă cultă și conducătoare a foastei Rusii.

Pe când elevii școalelor din apus, precum și acci din școalele primare românești erau obligați a se supune diferitelor ordine reglementate, cei din școalele rusești nu erau supuși decât numai parțial unor astfel de ordine, așa încât nici mai târziu în școala secundară, precum și nici în învățământul superior, ei nu au fost în stare de a-și da seamă de ceea ce înseamnă spiritul de disciplină și cât de necesar este el într'un stat, care dorește a păși mai departe pe calea progresului economic și social.

Și dacă faptul se petrecea astfel cu toți școlarii din toate clasele sociale ale foastei Rusii, el se datorește împrejurării că pedagogii ruși au fost crescuți în acelaș fel, așa încât ei nu au putut admite în școala rusească decât tot acelaș spirit de libertate, în care ei înșiși au fost crescuți și educați.

Prin sistemul rusesc educativ se căuta a se da o prea mare importanță comentariilor asupra literaturii lor naționale, comentarii, ce aveau la baza lor ideea politică și socială pusă sub diferite forme. Acest lucru a făcut ca să se imprime în mintea încă crudă a copiilor un ce cu totul aparte, care de sigur nu putea să cadreze nici cu vârsta și nici cu putința lor de concepțiune bazată pe o experiență, care la o etate așa de fragedă, este egală cu zero.

În lămuririle, pe cari le dădeau elevilor profesorii asupra operilor literare rusești, se făcea totdeauna paradă de cel mai strașnic umanitarism manifestat prin numeroase și variate categorii de noțiuni, cari aveau la baza lor ideea internaționalistă. Cu chipul acesta s'a creiat un tineret cu o mentalitate cu totul specială, și care avea și are o aversiune pentru anumite opere mari, literare ce aparțin celorlalte țări ale Europei. Aceste opere străine sunt considerate de ei cu totul inferioare lucrărilor similare rusești.

Adept al unei școli, unde internaționalismul a fost pus pe întâia treaptă tânărul rus nu a fost în măsură de a cunoaște viața, nevoile țării precum și acelea ale neamului din care făcea parte. El nu avea căpătat din școală de asemenea nici simțământul de iubire a propriei sale patrii. Indiferența aceasta pentru tot ce era național se manifesta mai mult în universitate, unde învățătura juca rolul cel mai secundar, pe prima treaptă fiind pusă în, preocuparea studentului politica socială și desfrânarea. Și dacă se găseau și unii studenți, cari se aplicau cu toată inima științei, pe care o îmbrățișaseră, aceștia erau însă foarte puțini, astfel că se pierdeau în marea masă a celor dintâi.

Unii dintre bărbații de stat ai foastei Rusii, cari își primiseră cultura și educațiunea în școalele străine, începuseră să-și dea seamă de greșitele sisteme pedagogice, cari se întrebuințau în școala rusească. Dar lucrul acesta venise deja prea târziu, pentru că mii și zeci de mii de inși,

căpătaseră deja acele principii de educație greșite, pe cari aveau să le aplice mai târziu în societate.

Unul dintre acești oameni de stat, ruși, a fost Petre Struwe, care în lucrarea sa „*Viechi*“ ocupându-se de revoluția rusească din 1905 (care a fost preludiul celei din 1917) arată slaba concepțiune rusă, când este vorba de iubire de țară și de neam etc. Această concepțiune, zice el, nu este datorită decât sistemului greșit, în care sunt educați copiii ruși în școală. Și ceeace bătea mai mult la ochi când examinai mai de aproape un tânăr rus (lucru de care și Struwe s'a îngrozit) era marea superficialitate culturală precum și lipsa lui de experiență și de cunoștință pentru tot ceeace este real și lipsit de idei fanteziste.

Acest om de stat al fostului imperiu împreună cu alți câțiva adepți ai metodelor de educațiune occidentală s'a silit a readuce pe așa zișii intelectuali ruși la spiritul de realitate, căutând a le dezvolta în spirit și conștiința națională. Toate eforturile lor însă nu au reușit, de oarece ideea internaționalistă prea adânc pătrunsese în spiritul acelor oameni, cari se bucurau de o cultură cât se poate de redusă.

Această idee internaționalistă căpătată în școala rusească se perfecționa mai târziu, când tânărul ajungea în mijlocul societății, unde el întâlnea pe internaționaliștii altor națiuni veniți în Rusia cu scopul tocmai de a dezvolta mai mult această doctrină, care a avut ca urmare fatală a aplicabilității ei, dezagregarea fostului imperiu rus.

Pentru majoritatea dintre naționaliștii străini, cari erau conștienți perfect de rolul și datoria ce o aveau de îndeplinit către neamul din care ei făceau parte, propaganda în Rusia a ideilor lor, doctrinare nu era decât o obligațiune pe care le o incumba spiritul lor național și iubirea de patria, căreia ei aparțineau. Cei mai mulți dintre dâșii, oameni foarte culti și exacți la datoria, pe care o aveau de îndeplinit, s'au folosit admirabil tocmai de această inconștiență rusească, și au căutat să facă a pătrunde cât mai adânc ideea de dezagregare socială, care este consecvența fatală a tuturor teoriilor internaționaliste.

Acești apostoli, reprezentanți ai diverselor state din Europa de Mijloc, alături de evrei, cari prin însăși situațiunea lor nu pot fi decât numai internaționaliști, au cău-

tat să dea Rusiei lovitura de grație în acest fel tocmai în momentul când puterile Marii Antante aveau cea mai mare nevoie în războiul trecut de armata ei, pentru a termina cât mai repede în favoarea lor luptele începute încă din 1914.

În felul acesta prin urmare s'a putut ajunge la marea revoluțiune rusă din 1917, și ideea ei a fost îmbrățișată cu atâta căldură de către clasele sociale orășenești, cari s'au adăpat mai mult la această școală internaționalistă. La țară ideea nu a putut pătrunde de cât cu dificultăți, și numai în mod rezleț. Săteanul rus, în complecta stare de inconștiență, în care trăiește păstrează cu multă îndărătnicie caracterul conservativ atât din punctul de vedere social, cât și economic.

În orașele și târgurile din sudvestul foastei Rusii, unde în baza ukazelor imperiale aveau voie să se stabilească și anumiți străini, acolo teoriile maxiste au prins mai multe rădăcini, pentru că și propaganda lor a fost mult mai mare, străinii conștienți fiind, că sosise timpul favorabil pentru ei de a se ridica ca neam pe ruinele fostului imperiu rus.

După modul cum s'au făcut ultimele așezări de refugiați evrei în Podolia, Basarabia și Herson îți dă impresia unui plan de mai înainte bine stabilit, în virtutea căruia s'au ocupat de ei unele dintre cele mai frumoase și mai productive provincii ale foastei Rusii. Toate aceste regiuni mai aveau și au avantajul, că au ieșire la Marea Neagră posedând două mari porturi de desfacere sau de intrare a produselor, Odesa și Nikolaev. În trecut aceste porturi garantau scurgerea tuturor produselor nu numai din aceste trei foaste gubernii ale Rusiei ci chiar și a altor regiuni mult mai îndepărtate de mare.

Și acest plan de așezare a evreilor pare a se realiza în cea mai mare parte. Și dacă în Basarabia el nu s'a putut pune în totul în aplicare, se fac astăzi încercări de către actualii conducători ai Rusiei sovietice, ca să se aplice în altă parte. Așa, în ziarul „Dimineața” cu data de 3 August 1924, am avut ocaziunea cu toții de a citi o informațiune privitoare la „Colonizarea evreilor în Crimeea”, în care se spunea, că guvernul sovietic dorește a coloniza pe evrei atât în Ucraina, pe lângă satele evrești, cari au luat ființă sub împărăteasa Caterina II, cât și în Crimeea, precum

și dealungul țărmului Mării Negre. Pentru început s'au dat deja 300.000 de acri de pământ. Informațiunea mai spune: „că guvernul actual rus (care în bună parte este format din străini) a început negocieri cu marile organizațiuni evreești din Europa și America pentru a le decide să ajute pe viitorii coloniști cu mijloacele necesare pentru cumpărare de mașini agricole, semințe, precum și pentru cumpărarea de case. Guvernul s'a declarat gata să permită societăților evreești străine de a trimite reprezentanți în colonii pentru apărarea intereselor economice ale coloniștilor, dar organizația politică și administrativă nu va trebui să difere de obicinuitele forme sovietice“.

Numai așa fiind lucrul se poate explica fanatizmul la evreii refugiați sau localnici ai Basarabiei, cari făceau ordinioară toate eforturile în a căuta mijloacele de a dărâma organizațiunea de stat din această provincie. Și dacă actualmente lucrurile par a fi domolite, ele se găseau însă într'o fază cu totul acută în anii 1918 și 1919. Ei doreau pe acele vremuri cu tot dinadinsul ca să capete locul principal în administrarea Basarabiei, după cum l'au căpătat la conducerea Ucrainei.

În baza considerațiunilor mai sus expuse putem afirma prin urmare, cu oarecare siguranță, că școala în primul loc, iar în al' doilea loc străinii conlocuitori cu rușii au fost factorii determinanți, cari au conlucrat la întinderea revoluției rusești, și odată cu aceasta la căderea unui imperiu, care părea atât de formidabil, dar care în realitate era așa de șubred, cum a fost imperiul rus.

Prima grijă a străinilor a fost ca să facă a pătrunde anarhia în armată, așa ca să nu mai aibă ei nici o grijă de împotrivire din partea acestei forțe, singura care menținea sistemul de guvernământ absolutist al imperiului. Din cauza propagandei făcute de străini în rândurile armatei ruse, de pe la începutul primăverii și în vara anului 1917 soldații au început a părăsi rândurile și a încerca să se întoarcă acasă de pe diferitele fronturi, pe cari se găseau. Basarabia, care se găsea imediat înapoia frontului român, împreună cu Moldova s'au văzut la un moment dat invadate de zeci de mii de soldați ruși, care în cea mai complectă debandadă militară, ce am văzut vreo dată se întorceau de pe frontul român, care rămăsese apărut numai de către soldații noștri, apărare pe care au făcut'o în mod atât de eroic până la sfârșit.

Trădarea rusească se produsese, și yina nu era atât a acestor soldați inconștienți de ceea ce fac, cât mai cu seamă a conducătorilor Rusiei, cari s'au lăsat a fi momiți de elementele straine, cari nu au dorit progresul statelor europene, ci cari s'au gândit numai la propriul folos al neamurilor lor.

Atât orașele Moldovei, cât și ale Basarabiei erau pline de soldați ruși, și după ce treceai Prutul la Ungheni nu putei vedea pe la gări decât sute și mii de soldați, cari forfoteau în toate părțile, și, cari nu aveau nici un scop și nici o destinație bine definită spre care să se îndrepte.

Cu tot acest mare număr de ruși, se auzea chiar în 1917, în Basarabia vorbindu-se mult românește, ceea ce putea să arate ori cărui străin, cât de românesc este acest pământ, care era călcat atunci de acele zeci de mii de oameni, cari pentru fapta lor imorală de trădare a cauzei noastre și a foștilor noștri aliați, nici nu trebuiau să fie calificați ca oameni.

Cei mai mulți dintre acești soldați, dintre cari numai unii doreau ca să se întoarcă în Rusia, vindeau obiecte militare, cari aparținuseră odinioară ministerului de război rus. Cu banii adunați dela vinderea acestor lucruri ei căutau să cumpere tutun sau „Wotki“, două din produsele de consumațiune, cari intră direct în însăși viața și natura poporului rus. S'au întâmplat cazuri, când grupe de soldați în Basarabia și Moldova de Nord pentru 5 litri de alcool rafinat, au dat în schimb proprietarilor câte un tun de artilerie, cu cai și cu întreg arnașamentul.

Ori, acest lucru ne arată tocmai spiritul de depravare, care exista în clasele rusești, și cât de puțin era dezvoltat în spiritul acestor clase sociale simțul de datorie și ideea de patrie.

Evident că ideile revoluționare distruseseră tot ceea ce era organizat în societatea rusească, așa încât spiritul de disciplină ce făcea fală odinioară fostului imperiu, nu mai exista în armata rusă. Și de lucrul acesta am avut ocazie să mă conving prima dată în următoarea împrejurare. Plecând din Chișinău la Odesa în interes de serviciu, în August 1917, am ajuns în acest din urmă oraș pe la 1½ noaptea. Pe peronul gării o mare îmbulzeală de hamali, cari vroiau cari mai de cari să servească pe pasageri, sau mai bine zicând să se îngrămădească, ca să poată fura cât

mai neobservați de nimeni diverse lucruri de ale călătorilor, după cum s'a petrecut faptul cu un coș al unei doamne, care a dispărut din ochi ca prin farmec.

Cum în oraș nu era permis de mers la o oră așa de înaintată, fiind decretată, dragă doamne, o oarecare stare de asediu, de aceea a trebuit ca toată lumea sosită cu trenul să rămână în gară până a doua zi dimineța la orele șapte. Dar chiar de ar fi fost permis de mers, tot nu ar fi plecat nimeni, de oarece risca să fie devalizat sau împușcat în stradă de tâlhari, cari mișunau cu sutele, 'cu toată paza relativă, ce exista.

În timpul șederii pasagerilor în sala de așteptare a gării, care era mai mult un grajd decât o sală de așteptare, între alții, un soldat rus dormea pe două scaune. În acest timp un ofițer rus, care nu avea nici un loc, și care era obligat a sta în picioare, vine și în mod extrem de delicat cere soldatului să-i dea și lui un scaun. Soldatul atunci îi răspunde: „*nu mă scula din somn ofițerule*“, continuând a dormi și mai departe. Ofițerul foarte jenat mai cu seamă din cauza prezenței noastre, a românilor s'a retras fără să zică nici o vorbă, ducându-se în altă parte a sălii, unde a rămas a sta tot în picioare.

Imediat în urmă vine, însă un soldat rus rănit, și care fără să zică ceva celui alt soldat ce dormea pe cele două scaune, îi trage cu totul brusc scaunul de sub picioare. El cade atunci pe jumătate jos, spre satisfacția noastră, a tuturor, și mai cu seamă a ofițerului rus, care observase cu toată atențiunea această scenă.

La vederea tuturor acestor lucruri cu toții (românii) am rămas foarte surprinși și din acel moment cu toții ne-am făurit în minte ideea nestrămutată, că disciplina în armata rusă era ceva care trebuia să rămână numai de domeniul istoriei. Disciplina dispăruse atât în Basarabia, cât și în celelalte părți ale Rusiei din cauza marelui număr de propagandiști străini, ce erau însărcinați a face să dispară tot ce mai rămăsese din fosta organizațiune de fier a armatei rusești. Propaganda era făcută pe două căi, în primul loc pe cale pur socială, iar în al doilea pe cale comercială, dovedindu-se soldaților ruși, cât de necesare sunt pentru populațiunea civilă toate produsele ce se găseau în depozitele armatei. Se făceau adevărate tranzacțiuni între acești propagandiști și între deținătorii mate-

rialelor din depozite, așa încât din ei se recrutau toți negustorii ambulanți, cari mișunau pe stradele Odesei, ale Chișinăului sau a celorlalte orașe și târguri ale Basarabiei. Populațiunea civilă cumpăra diverse produse dela acești vânzători, cari erau foarte brutali cu cumpărătorii, mai cu seamă atunci când aceștia din urmă se opuneau a da prețurile exagerate, pe cari le cereau. În majoritatea cazurilor toate aceste lucruri ei le aveau gratis, așa că pentru ei nu era nici un risc. Nici odată nu puteau să aibă nici un fel de pierdere chiar dacă ar fi făcut vânzarea și pe un cost mai scăzut.

Față de toate aceste lucruri, cari se petreceau sub ochii tuturor nimeni nu reclama, pentru că nimeni în foasta Rusie nu mai era pe acele vremuri cu trageră de inimă pentru lucrul public, iar noțiunea de patrie dispăruse cu desăvârșire. Ca atare nimeni nu mai putea fi ascultat și nimeni nu mai putea lua măsuri. Cei ce au avut pe mâna lor furniturile militare sau cei însărcinați cu administrarea bunurilor armatei rusești au ajuns în urmă oameni de milioane.

În unele convorbiri, pe cari le-am avut cu ofițerii ruși, mi s'au povestit fapte de escrocherie, cari pot să fie date ca exemplu. Așa de pildă, în timpul revoluției, la tribunalul de la Harkov judecătorii făceau să dispară din arhive dosare întregi, cum a fost cazul cu dosarul colonelului rus Ivan Ignatiev, din intendentă, care în timpul primei ofensive a generalului Brussilov în Galiția, a luat cartușele dintr'un mare depozit de lângă Moghilev și a înlocuit pulberea din ele cu nisip, realizând astfel un câștig de 13.065.000 ruble-aur, numai în timp de trei săptămâni. Lucrul s'a mușamalizat, și ca rezultat a fost retragerea dezastroasă a armatelor rusești din Galiția, și lupta ce a trebuit să o ducă soldații în retragere cu ciomege în loc de arme de foc.

Se citează de asemenea cazul unui general Mezentzov, tot din administrație, care în depozitele mari ale armatei de la Minsk în loc să aibă 351 de vagoane de pesmeți, făină etc., a avut 351 de vagoane de lăzi cu nisip amestecat cu făină, sigilate de către comandantul manutânței centrale. Această fraudă, la care au luat parte pe lângă el și alții i-a produs numai lui neînsemnata cifră de 8.600.000 ruble-aur. Rezultatul a fost că în ofensiva rusă dela Minsk o parte

„din armatele ruse au stat trei zile în tranșee fără să mănânce nimic decât numai rădăcini de erburi și să bea apă.

Dar cazuri de acestea au fost foarte numeroase, însă noi nu am putut ca să le controlăm prea mult din cauza situațiunii delicate pe care o aveam în Odesa, și a cercetărilor, pe cari trebuia să le facem în interesul nostru.

În adevăr eu personal fusesem chemat de către fostul profesor Gh. Murgoci, care deja avea o însărcinare din partea guvernului în chestiunea Basarabiei. Dau mai jos și textul scrisorii de chemare din partea lui, pentru ca cititorul să vadă și scopul venirii în Basarabia și Odesa. (Am rămas cu o copie a scrisorii originalul fiindu-mi distins într'o zi când am fost devalizat de bolșevici pe străzile Odesei).

Chișinău, 12 August 1917.

*Biroul de cenzură militară, posta Botoșani,
Pentru domnul Eugeniu N. Giurgea.*

„Având o însărcinare din partea guvernului român în Basarabia, și pe care cu prima ocazie vei ști-o, îți trimit prin acest curier special această scrisoare, pe care te rog să o consideri ca o chemare oficială, pe care ți-o fac“.

„Eu sunt de mai multă vreme în Basarabia, și împreună cu alții de aci pregătim evenimente importante, cari se vor produce, cred cât de curând. Pentru lucrarea de etnografie asupra Basarabiei, pe care trebuie să o întocmesc în legătură cu alte lucrări, ce se vor face în viitor aci, am nevoie de un ajutor, și de aceea cum te cunosc de mai bine de 20 de ani, te rog a veni imediat singur sau cu doamna, pentru mai multă vreme la Odesa, unde la universitate vei lucra în cel mai strict secret asupra repartiției și numărului populației Basarabiei“.

„Această lucrare vei face-o în laboratorul profesorului Nabokih, geolog, care ne-a pus la dispoziție atât biblioteca cât și una din salele de laborator, în care vei putea lucra. Trebuie să știi, că Nabokih, chiar dacă nu știe exact pentru ce am venit în Basarabia, cu toate acestea el bănuiește ceva, și de aceea trebuie să fii destul de circumspect“.

„Lucrările acestea de etnografie le vom publica, de oarece odată și odată ele vor servi foarte mult cauzei noastre naționale“.

„Te aștept pe Luni, la Odesa, la universitate, pe la orele zece dimineața, întrebându-mă la Laboratorul profesorului Nabokih“.

„Sănătate și bun început la lucru“.

(ss) *Gh. Murgoci*

Din aceste rânduri se poate vedea deci, că însărcinarea mea era de așa natură, încât trebuia să stau cât mai puțin de vorbă cu militari sau cu persoane din administrație, cari la orice moment s'ar fi putuț întreba, ce rost aveam la Odesa. Cu toate acestea curiozitatea a fost mare, așa că de multe ori nu am putut ca să o înfrânez, de oarece erau multe lucruri, cari mi se păreau prea interesante, pentru ca să nu fie cunoscute și de noi.

Așa fiind lucrul, trebuie să constatăm, că cu toată incultura poporului rus, cu toate acestea toate aceste acte de trădare au dezgustat pe mulți dintre soldați, pentru că faptele ori de câte ori s'a căutat să fie acoperite de unul sau de altul, se auzeau totuși, așa că acțiunea agenților propagandiști devenea din ce în ce mai eficace, argumentarea lor bazându-se pe lucruri cu totul reale.

Situațiunea anarhică din Odesa

Revoluțiunea încetul cu încetul mergea progresând, așa încât pe străzi și prin localurile publice sau chiar prin casele particulare se țineau pretutindeni mitinguri de către soldați, cari se adunau cu sutele mai cu seamă la colțurile străzilor, ca să asculte pe câțiva, cari le vorbeau în senzul de a căuta mijloacele pentru a depozeda de avere pe cei bogați în primul loc, și apoi de a găsi modalitatea de călătorie spre a se întoarce acasă.

Am asistat la vreo patru din aceste mitinguri, cari s'au ținut la Chișinău și la Tighina, dar cel mai important pe care l'am văzut a fost unul din Odesa.

În ziua de 17 Octombrie, 1917 la colțul străzilor Deribasovskaja și Ekaterininskaja văzând o aglomerare enormă de lume am bănuir numai decât că este un miting. și cum înțelegeam rusește, am căutat să mă strecur și eu în acea mulțime, ca să aud ce se vorbește.

Pătrunzând până aproape de vorbitori am asistat la o cuvântare ținută de către 5 soldați evrei și 2 ruși fugiți de pe frontul român, și în care se spunea, că germanii aduseseră foarte multă armată de pe frontul occidental, și

ca dacă rușii nu încheie mai de grabă pacea, vor fi pierduți. Deși se discuta ceva, ce era în contra intereselor statului rus, cu toate acestea acea mulțime inconștientă, care ma înconșura și asculta pe oratori, aproba tot ce se spunea.

În mulțime am putut recunoaște și pe câțiva foști ofițeri ruși, cari deși aveau rupți epoleții, cu toate acestea tot se puteau cunoaște prin faptul că erau mai îngrijiiți și mai curați. Ei bine, uitându-mă la acești ofițeri, cari ascultau pe oratori vorbind nu am putut să recunosc pe fața lor nici întristare și nici îngrijorare, după cum poate ar fi fost natural să fie, ci o impasibilitate absolută, ca și cum ceea ce se petrecea, era foarte natural să se întâmple.

Deși străin de ruși, cu toate acestea am avut o amărăciune mare în sufletul meu și am căutat să ies din acea mulțime, plecând trist cu gândul la faptul cât de singuri rămăsesem noi, românii pe un front așa de mare și cu un dușman în față atât de înverșunat în contra noastră, cum erau germanii, ungurii, bulgarii și turcii.

Toată această mare de soldați, cari forfoteau pe străzile Chișinăului și ale Odesei nu făcea altăceva toată ziua decât consuma semințe de floarea soarelui sau de dovleac, așa că aleele de prin grădinile publice ale orașelor din Basarabia sau din Odesa aveau o pătură destul de groasă de coji de semințe, pe cari nu le mai mătura nimeni.

Activitatea comercială, care exista în stil mare odinioară în orașele Basarabiei și mai cu seamă în portul Odesa și Nicolaev încetase acum aproape cu desăvârșire. Numai din când în când mai veneau din Basarabia puține vagoane încărcate cu mărfuri, cari se îndreptau spre portul Odesa. Multe din aceste vagoane nici nu ajungeau la destinație, de oarece erau devalizate pe drum de către cete de soldați ruși, cari se transformaseră în adevărate cete de briganzi, ce furau și jefuiau tot ce le eșea în cale.

În portul Odesa, care forma odinioară fala Rusiei de sud, nu se putea vedea în toamna anului 1917 decât pe ici, pe colo câte o corabie sau vapor, cari făcea câte un mic trafic de mărfuri între diversele porturi rusești din Marea Neagră. Veneau din regiunea Donului și din Carcaz ceva mai multe vase încărcate cu produse alimentare, cari erau destinate pentru România, dar a căror încărcătură era luată și furată de soldații ruși, lucrurile fiind vândute apoi de ei pe piețele Odesei.

Soldații români, cari se găseau la Odesa erau puțini, așa încât ei nu puteau să păzească în mod eficace toate aceste depozite. Mulți dintre ai noștri au fost omorâți de acești bandiți tocmai din cauză că se opuneau la prădarea acestui material, care era proprietate a statului român.

Mult din materialul adus pentru România a fost depozitat în diverse puncte ale Basarabiei, iar pentru paza lui a trebuit să aducem armată regulată, românească, pentru ca să se pună în siguranță aceste materiale ale noastre, și cari valorau zeci și sute de milioane.

Majoritatea dintre jefuitori nu erau de asemeni decât diverși muncitori din portul Odesa, demobilizați, și cari din cauza stagnării afacerilor nu mai aveau posibilitate de câștig. Ei prădau seara, iar ziua țineau mitinguri, cari nu-i priveau, și cari erau cu totul dăunătoare siguranței statului rus. La aceste întruniri se vorbea ceasuri întregi fără ca să se poată lua de multe ori vreo hotărâre, așa în cât adunarea se risipea plecând fiecare amestecat de vorbe dar fără ca să știe în fond ce s'a discutat.

Aproape în totdeauna oratorii, cari luau cuvântul la aceste întruniri nu aveau nici o pregătire culturală, precum și nici o sistematizare a noțiunilor în vorbire. Depărtarea de la subiectul propus la începutul cuvântării era ceva foarte obicinuit, așa că la urma discuției se ajungea la ceva, care era cu totul îndepărtat de subiectul dintâi.

La o alta dintre aceste întruniri, la care am asistat de asemeni, a fost aceea din ziua de 28 Septembrie, 1917, orele 3½ p. m., pe strada Preobrajenska din Odesa. Acolo am avut ocaziunea de a vedea un mare număr de „*tavarași*”, iar în mijlocul lor suit pe soclul statuei generalului Worontzov le vorbea un soldat evreu, într'o rusească foarte stricată. Curios să aflu despre ce e vorba, mă adresez în jargon unui alt soldat evreu, ce se găsea lângă mine, care îmi comunica că până la venirea mea se vorbise despre niște cutii de sardele, ce fuseseră găsite la un depozit al armatei de lângă gară, și pe care nu știau cum să-l împărțească. Dar de o dată dela această conversație, la care pe lângă orator luaseră parte la discuții și un număr mare de auditori, oratorul a deschis o altă conversație, comunicând că 7 ruși și 58 de dezertori evrei din armata rusă erau acuzați de corupțiune și dați judecății. Termenul de

judecată trebuia să fie pe ziua de 29'a lunii Septemvrie la: așa zisul tribunal revoluționar al poporului.

Acești corupători făcuseră propagandă printre soldații unei divizii militare, care prin excepție mai menținea încă ordinea, fiind formată din cazaci de la Don, în sensul ca un regiment întreg să se predea în masă nemților la luptele dela Snyatin, lucru ce s'a și întâmplat. Cel ce vorbea mai cu convingere la acest miting a spus între aliele următoarele: *„tavarăși, cu pușca în mână vom merge ca să omorâm pe membrii tribunalului, dacă nu vor achita pe frații noștri, cari au luptat și au murit pentru oligarhia rusească și pentru pacea, pe care de sigur noi, rușii cu toții o dorim“*.

O aprobare generală au avut aceste cuvinte scoase pe un ton foarte tragic de către orator, din partea întregii asistențe. Cei cari aprobau mai mult pe acest soldat evreu, erau vreo 20 sau 30 de coreligionari de ai săi, cari stăteau în spatele și în imediata lui apropiere. Eu, bine înțeles nu am aplaudat, și din această cauză la un moment dat mă văd lovit la mână de un camarad, care mi-a și strigat în acelaș timp, că mă străpunge cu baioneta, dacă un aplaud. I-am ripostat imediat, că din cauza războiului sunt paralizic de o mână, așa că nu o pot mișca de loc. Am fost crezut numai decât, dar după vreo două trei minute am căutat să o șterg cât era lucru cu cinste, temându-mă ca nu care cumva să caute a se convinge de contrariul.

În timpul cuvântării pe fața multora dintre cei prezenți vedeam o impasibilitate revoltătoare, mai cu deosebire, când oratorul pronunța cuvintele *„sărmanul popor rus“*, sau alte analoage.

Stând ceva mai departe de fostul meu vecin, care mă lovise, am rămas totuși în apropiere de acest grup de soldați, de oarece eram curios să știu ce rezoluțiune au luat. În fine după discuțiuni fără sfârșit au luat rezoluțiunea, ca să meargă cu toții la o băcănie pe strada Greciska, unde să consume cât mai intens fără să plătească bine înțeles, iar a doua zi să meargă cât mai mulți înarmați la tribunalul revoluționar, pentru ca să omoare pe toți membrii.

În legătură cu toate acestea, în ziua de 3 Octomvrie, 1917, după ce mă despărțisem la universitate de profesorul Gh. Murgoci, și stând pe o bancă pe Nikolaevski-Bu-

levard, unde citeam o lucrare rusească asupra Basarabiei, am auzit o muzică militară, ce intona „Marseilleza“, însă cu totul fals, încât un francez s'ar fi îmbolnăvit la auzul unei asemenea melodii. Era un cortegiu întreg de manifestanți, cari veneau pe bulevard de pe strada Pușkinskaja. Această manifestație era organizată de către bolșevicii ruși și de către dezertorii români și evrei, cari părăsisera cu de la sine putere rândurile armatei noastre. Manifestanții purtau fel de fel de stindarde roșii și albe, precum și placarde de pânză cu fel de fel de inscripții revoluționare. Senzul acestor inscripțiuni era privitor la barbariile războiului, la lupta ce trebuie să o ducă clasele de jos contra nobilimii, precum și la distrugerea castelor sociale.

Din distanță în distanță acest cortegiu, care era format din diverse corporații de meseriași și lucrători, era copleșit cu câte o companie de soldați ruși și evrei-ruși, cari strigau: „*pace, jos clasele conducătoare*“. Soldații erau îmbrăcați în uniforme rusești, extrem de murdare, unii dintre dânsii beți purtând și baionetă la arma.

Îți făcea o impresie dintre cele mai grozave și mai triste acest amestec al armatei în luptele politice; mai cu seamă că armata prin însăși natura ei rămâne elementul de ordine și disciplină, pe care se poate baza organizațiunea unui stat modern.

Printre multele drapele, cu mare durere în sufletul meu am constatat și prezența a câtorva românești purtate de câțiva soldați dezertori. Se striga în românește de către dezertori: „*Jos România, jos oligarhia română, jos guvernul de călăi, trăiască pacea și republica română*“.

Îți făcea scârbă să te uiți la acei oameni, cari nu aveau nici cel mai mic scrupul, și nici cea mai mică considerațiune de pamântul patriei, unde s'au născut, precum și pentru Marele nostru Rege, care a suferit împreună cu noi, cu toți, toate rigorile războiului pentru întregirea neamului, lucru atât de mult dorit de zecimi de ani, de întreaga suflare românească. Am căpătat toți acei români, ce eram martori la acest trist spectacol un dezgust pentru acești oameni, cari căutau să ne pângărească în fața străinilor drapelul nostru, național, în timp ce bieții soldați români mureau cu miile pe câmpiile Moldovei, în luptele crâncene, ce trebuiau să le dea cu un inamic atât de puternic.

Când tot acest cortegiu a ajuns în fața statuei lui Richelieu, s'a unit cu un grup destul de mare de prizonieri austriaci și germani, cărora li se dăduse drumul, și cari strigau în limba germană: „*trăiască pacea universală, jos războiul, jos oligarhia internațională*“.

Toate aceste mișcări de stradă produse de un amalgam de apași, vagabonzi, anarhiști și alți oameni, cari făceau parte din pleava societății îți producea în suflet numai mâhnire și trebuiai să te întrebi cu drept cuvânt. dacă țara aceasta, care a fost odată Rusia, va mai putea vreodată să se ridice sub forma unui stat unitar așa cum a mai fost, și nu sub forma unor republici federative sovietice, cum este astăzi.

Dacă observai însă mai de aproape spiritul și caracterul general al manifestației, se putea întrezări, că totul era forțat și nimic din inimă și convingere. Erau interese ascunse, cari nu puteau să nu se evidențieze câtuși de puțin, când întreg cortegiul era deschis de către germani și alți străini îmbrăcați în uniformă rusească.

Și, dacă judecăm în treacăt chestiunea din punct de vedere politic și economic, trebuie să admitem că pentru germani pacea pe acele vremuri era o necesitate economică, de oarece eminatele nu mai puteau rezista. Starea populațiunii germane sub raportul alimentației era dintre cele mai precare. Tot ce știința germană putuse să inventeze în direcția surogatelor alimentare, a făcut, numai ca să se poată prepara pe cale artificială cât mai mari cantități de produse, cari să aibă calitatea aproape a adevăratelor alimente.

Tendința nemților și a austriacilor era de a ocupa cu orice preț sudul Rusiei. Acest lucru era o chestie de vitalitate pentru ambele țări. Pe de o parte ne încercuiau pe noi, iar pe de alta pentru că armatele găseau cantități nesfârșite de depozite alimentare lăsate de către armata rusă. În majoritatea lor toate aceste conserve alimentare erau depozitate în guberniile Podolia, Basarabia, și Herson.

Odată cu scoaterea noastră și a rușilor din lupă germanii tindeau a-și mări atât rezistența militară, cât mai cu seamă rezistența economică. În ultimul timp, înainte de a pătrunde germanii în Rusia, după cum povesteau ofițerii italieni, ce făceau serviciul sub drapelul austriac, situațiunea în Germania era aproape disperată. Rația alimen-

tară era cu totul redusă pentru populația civilă, așa încât pentru grăsimi nu se admitea decât numai cantitatea de 50—80 grame pe timp de șase zile de cap de locuitor. Tot pentru acelaș interval de timp se dădea de persoană 750 grame de făină de grâu, 330 grame de cartofi și 270 grame semințe de grâu. Aceste din urmă două feluri de mâncare în timp de 48 de ore. La soldați li se dădea carne de cal de două ori pe săptămână.

Când au ajuns germanii de au coprins și Ucraina, atunci atât soldații, cât și ofițerii erau mai bine hrăniți. Ei luau chiar pe front fiind, dimineața un ceai, la amiază o supă și un fel de mâncare, legume sau carne, iar seara un fel de mâncare de legume sau carne și o prăjitură. Hrană o găseau totdeauna caldă atât ofițerii cât și soldații, de oarece în Rusia ei ne mai dând adevărate lupte ca la început, aveau vreme bucătăriile de campanie, ca să urmărească în deaproape trupa.

Pe lângă aceste manifestații, cari se făceau zilnic în diferitele orașe ale Rusiei, ceea ce aducea o demoralizare în păturile sociale înalte rusești, erau diverșii agenți, cari erau plătiți de puterile centrale, și cari aveau rolul de a produce fel de fel de știri, de a scorni tot felul de versiuni, cari de cari mai fanteziste, pentru ca cu mijlocul acesta să se producă o cât mai mare disensiune în păturile superioare ale fostei nobilimi rusești. Ori ce neînțelegeri, ori cât de mici ar fi fost ele între diversele autorități sau clase sociale, ele erau speculate în chipul cel mai infam de toți acești agenți străini, cari nu urmăreau decât să pescuiască în apă turbure. Toate zvonurile și știrile fără importanță cari se colportau zilnic nu aveau alt scop, decât de a detrage atențiunea conducătorilor Rusiei dela evenimentele externe, cari se precipitau pe zi ce mergea în favoarea puterilor centrale.

Toate chestiunile de ordine externă erau lăsate a fi tratate de către Lenin, care venise deja la putere, și care era înconjurat de o pleiadă de străini, cari mai târziu aveau să dispună de întreaga soartă a fostului imperiu rus.

În Basarabia, ca și în celelalte părți ale Rusiei toată presa era în mâinile străinilor, și de oarece cenzura rusească era iluzorie, de aceea se strecurau în jurnale tot felul de informațiuni false, cari în edițiile de dimineață ale ziarelor erau expuse într'un fel, iar în cele de seară

erau în parte sau în totalitate desmințite, dându-se faptele cu totul alte forme și interpretări.

S'a căutat a se exploata însăși firea rusească, care era cât se poate de amatoare de știri, și de aceea pentru a se putea satisface gustul publicului atât de inconstent, se publicau știrile cele mai senzaționale. Toate aceste știri aveau profunde efecte în masa claselor muncitoare, pentru că acești muncitori fără a cugeta prea mult se revoltau și imediat porneau la manifestații pe strade.

Așa, a fost lansată știrea complet prematură despre luarea Petrogradului, când nemții au dat marea lor ofensivă dela Riga, și care cu toată indolența și indiferența rușilor pentru patria lor a produs totuși în cercurile rusești de sus o mare consternare și deprimare morală. În acelaș timp la bursele din Chișinău și Odesa s'au produs enorme scăderi a valorilor, ceea ce a făcut ca să se îmbogățească într'un ceas o mulțime de agenți, cari au jucat cu titlurile rusești.

La Odesa în special, misiții de bursă, cari se cifrau cu miile (greci, evrei și armeni) și al căror sediu erau cele trei mari cafenele: Robinat, Fanconi și Suisse, au făcut a faceri strălucite din pricina panicilor de bursă, ce se produceau prin colportare de știri false.

Dela marile cafenele din Chișinău, Odesa și Kiew, precum și de la marile restaurante porneau toate informațiunile de ordin economic precum și toate combinațiunile și speculațiunile politice posibile și imposibile. La Robinat și Fanconi, în Odesa se adunau toți acei, cari erau direct interesați în chestiunile economice și politice ale României, și tot aci se făureau tot felul de planuri infernale la adresa noastră, mai cu seamă după ce în Ianuarie, 1918 armatele române au intrat în Basarabia. Tot în aceste localuri se adunau toți acei rău voitori, cari făceau spirite malițioase la adresa italienilor, când germanii înaintau vertiginos asupra Venetiei. În fine tot aci se adunau tot felul de cămătari improvizați și recrutați din străini fugiți de pe frontul nostru sau din școalele militare. Aceștia se manifestau totdeauna ca cei mai neîmpăcați dușmani pentru tot ce se găsea în țara noastră ca chestie de organizațiune politică sau socială.

Veneau, de asemeni aci toți acei, cari cautau să spioneze conversațiunile și mișcările românilor și a românilor-ba-

sarabeni, precum și ale ofițerilor francezi, pentru ca apoi tot ce aflau să comunice prin alți interpuși comandanților armatelor țărilor centrale.

Înainte de căderea guvernului Kerenski și venirea lui Lenin la putere, se căuta de către străinii ce locuiau în Rusia ca odată cu venirea bolșevicilor la treburile statului, să se poată ridica și ei, așa încât puterea să fie numai fictiv în mânele rușilor, în realitate însă să fie ei stăpâni a acestei nesfârșite țări, după cum a și fost lucrul în urmă.

Relativ la această chestiune, îmi amintesc, că găsindu-mă într-o zi pe la începutul lui Octomvrie, 1917 la cafeneaua Fanconi, lângă masa mea s'au așezat trei evrei, cari nu au voit să comande nimic, când i-a întrebat chelnerul. La început ei au discutat mai tare (în jargon) diverse chestiuni casnice, cari pentru mine, care trăgeam cu urechea nu aveau nici o importanță. Mai pe urmă însă pe un ton ceva mai scăzut (totuși îi puteam auzi) unul din ei care era mai tânăr a pus în discuție chestiunea declarării Odesei ca portofranc la Marea Neagră.. Au discutat apoi condițiunile, în cari s'ar putea face acest lucru, pentru că spunea el (lucru ce am notat aproape textual imediat ce am eșit din cafenea afară): „Rusia se găsește în stare de descompunere, și ca atare ar fi păcat să pierdem această ocazie atât de favorabilă pentru noi“. A mai spus încă „ceva, dar nu am putut auzi, iar mai departe a continuat: „Noi suntem adevărații conducători ai Rusiei, și când suntem stăpâni pe un popor așa de bogat, cred că ne vom putea să ne fixăm în mod definitiv o părere proprie și un plan bun al nostru de lucru“. Un alt tovarăș, care stătea în dreapta lui îl întrerupe și îi zice: „Bine, dar de ce Lövensohn nu este de aceeași părere, și pentru ce aseară la întrunire nu a vorbit așa“. Și apoi a continuat: „Trebuie să facem tot posibilul, ca să luptăm contra autorităților ukrainiene, și bine ar fi să reușim, căci dacă vor veni bolșevicii la putere, tot noi îi vom conduce, căci ei sunt foarte proști“.

În tot acest interval de timp eu mă făceam că citesc cât mai aprofundat jurnalul „Odeski Listok“, pe care îl aveau la mine.

Am regretat mult că conversația, la care am fost martor a fost întreruptă din pricina chelnerului, care a venit a doua oară și a întrebat pe cei trei clienți, dacă nu doresc

de astă dată a consuma ceva. Răspunsul a fost negativ, la care chełnerul a ripostat, că dacă nu consumă, să nu ocupe masa zadarnic. Față de această argumentațiune făcută pe un ton relativ destul de ridicat, onorabilii s'au găsit complet dezarmați, hotărând a continua discuțiunea în stradă pe trotuar, unde bine înțeles costa și mai ieftin!

Am căutat să reflectez după plecarea lor asupra întregii discuțiuni, și din ea se deslipea ideea, că partidul evreesc în acele vremuri era complet organizat în Rusia și lucra pe țărâm național și religios în contra ucrainienilor.

Voind să mă conving mai bine de acest lucru, cu altă ocaziune, am căutat să intru în discuție cu un doctor evreu din Odesa, A. Bruno, care avea acum o oarecare platformă socială și care venea la fosta mea gazdă, din strada Marazlievska No. 40 A. După mai multe conversațiuni, pe cari înadins le căutam, am plecat cu convingerea că pe acele vremuri evreii vroiau să profite de împrejurări, și bazați pe numărul mare ce-l aveau în Podolia de Jos, Herson și Basarabia, să pună mâna pe aceste regiuni, și să formeze de o camdată un fel de stat federativ, iar Odesa să rămână port internațional sub ocârmuirea lor.

În acest timp presa străină din Basarabia și Odesa era grozav îndreptată în potrivea noastră în momentul când trupele române au început a pătrunde pe teritoriul provinciei noastre dintre Prut și Nistru. De sigur că se dejucau unele planuri, pe cari acești străini le făcuseră asupra Basarabiei.

La Odesa, în timpul avansării armatelor române în Basarabia se scoteau câte două sau trei ediții de ziar, în cari se spunea tot ce fantezia omenească era în stare să conceapă. Se vorbea numai de jafuri și omoruri din partea soldaților și ofițerilor noștri, precum și de deposedări de averi imense. Și dintre ziarele, cari se ocupau mai mult cu răspândirea acestor feluri de știri, și cari erau înadins trimise din Odesa în Basarabia, erau: „*Goloss revoluiție*“, „*Novosti dnea*“, și apoi ziarul dezertorilor români, „*Lupta*“

Mulți dintre rușii înșiși erau revoltați de cele, ce se scriau în aceste jurnale, considerându-le ca adevărat provocatoare și ațățătoare a opiniei publice.

Înainte de a se ocupa Chișinăul și Tighina de către trupele române, în aceste orașe precum și în Odesa se citiau

«edițiile speciale ale gazetelor cu mult nesăț. Se formau grupuri de oameni în jurul unuia, care le citia conținutul gazetei. Cum cei mai mulți dintre ascultători nu știau carte, cel ce le citia putea să le spună cele mai strașnice imposibilități de pe lume, căci el știa prea bine, că nimeni dintre ei nu putea ca să-l controleze.

Asupra celor câțiva oameni mai luminați la minte din Basarabia sau alte părți ale Rusiei în ultimul timp astfel de informațiuni nu-și mai produceau efectul dorit, de oare ce erau cu desăvârșire convinși de neverosimilitatea lor. Ce folos însă că aceștia erau foarte puțini la număr, și apoi încă și pierduseră din autoritatea morală, pe cari ar fi putut să și-o exercite asupra maselor inconștiente ale poporului, cari nu știau nici ce se petrece cu țara lor, și nici ce va trebui să se facă pe viitor. Cuvântul acestora în alte împrejurări ar fi fost foarte bine plasat, și ar fi avut rezultatul dorit, în acele împrejurări de revoluție și dezordine, în care se găsea Rusia însă acest cuvânt nu ar fi făcut decât rău, ținându-se socoteală tocmai de ura, care exista între diversele clase sociale.

Și, în privința chestiunii asupra luptelor de clasă am căutat ca să am părerea foștilor boeri ruși. De aceea într-o convorbire avută în franțuzește în ziua de 27 Octomvrie, 1917, la Odesa cu contele Kapnitzki, care a fost în urmă omorât de către bolșevici la Nikolaev, și care era un om foarte cult și cu totul versat în chestiunile politice de stat, la întrebarea mea, ce crede despre luptele de clasă, cari se dau în Rusia, el mi-a răspuns următoarele: „Domnule meu, ca rus nu m'aș bucura de ceea ce se petrece la noi, ca polon ce sunt însă, mă bucur grozav, pentru că am convingerea nestrămutată, că poporul rus își suferă soarta, pe care o merită“.

„Nu este admisibil, ca o nobilime rusă de 2—3 milioane de oameni să se lase a fi doborâtă sau murdărită în noroi de 2—3 sute de mii de agenți străini, fără ca ea prin înțelegerea celor 10—12 milioane de știutori de carte să nu încerce a reacționa. S'a arătat acum lumii, că putreziciunea statului rus nu era numai jos, ci începea de sus. Se zice că statul rusesc era un corp de lut cu picioarele de nisip. Imediat ce picioarele au început a se mișca, corpul s'a sfărâmat în zeci și mii de bucăți.

„Eu nu mai am nici o speranță nici în armata rusă, și

„cu atât mai mult în flotă, care este mai mult decât orî
cînd sub acțiunea și conducerea indirectă a comandamen-
tului flotei germane din Baltica, și pentru care motiv ea
cea dintîi a dat tonul dezordinii“.

Și în adevăr aceste cuvinte au fost un mare adevăr, pentru că imediat ce s'a încheiat armistițiul între Rusia și Germania, aproape toți soldații și marinarii, cari își mai păstrau posturile lor, au plecat imediat, fraternizând cu soldații germani, și aprovizionându-i cu tot felul de materiale, pe cari din belșug le avea armata rusă. Din această pricină în primele zile după armistițiu intențența germană aproape că numai avea grijă de alimentarea soldaților de pe frontul de est, cari căpătaseră de toate de la soldații ruși.

Retragerea armatelor rusești de pe frontul românesc și dezordinile ce s'au produs în legătură cu aceasta.

Armatele rusești în retragerea lor de pe frontul românesc s'au dedat la jafuri și prădăciuni și în privința acestei Basarabia a avut foarte mult de suferit, de oarece toată trecerea acestor armate se făcea pe aici.

De pe frontul românesc două drumuri mari de scurgere au avut aceste armate, și anume: Unul prin Galați-Reni-Basarabeasca-Tighina-Tiraspol, iar cel de al doilea, prin Ungheni-Călărași-Chișinău-Tighina-Tiraspol. Corespundeau aceste drumuri de scurgere tocmai cu cele două direcțiuni de cale ferată, ce constituia legătura între Basarabia și Moldova.

În afară de aceste două mari drumuri de scurgere mai exista încă o cale ferată îngustă făcută de ruși ocazional, ce lega Hușul cu stațiunea Bucovăț. Dar pe această linie se puteau scurge mult mai puțini, de oarece capacitatea ei de încărcare era redusă, așa încât tot celelalte două direcțiuni rămăneau pentru a se scurge grosul trupelor rusești.

Dar, din cauză că trenurile erau neîncăpătoare pentru a duce către Tiraspol, Odesa, Kiev etc. toate trupele, ce veneau în dezordine din Moldova, de aceea grosul acestei mulțimi, cu cai, tunuri, echipament etc., s'a reîntors pe jos luând direcțiunea județelor Bălți și Soroca spre Nistru.

În drum toate conacurile marilor proprietari au fost prădate și aproape complet deteriorate, iar altele arse

cu totul. S'ar fi părut unui străin la prima vedere, care ar fi vizitat în urmă locurile, că cei mai strașnici dusmani ai poporului rus au trebuit să fi fost pe acolo.

Acelaș lucru s'a petrecut și cu regiunea de sud a Basarabiei, din județele: Ismail, Cahul și Cetatea Albă, unde soldații de pe front erau ajutați la prădarea proprietăților de către însăși populațiunea unora dintre sate. De remarcat aci a fost faptul, că numai coloniștii germani și cu românii-moldoveni, au fost acei, cari s'au opus cum au putut acestor hoarde sălbătăcite, ce fuseseră odinioară faimoasa armată rusă.

Armatele nu mai erau conduse de ofițeri, cari nu mai aveau nici o autoritate asupra soldaților, și în cel mai bun caz ele erau divizate în detașamente, cari erau conduse de către un „*Praporcik*“, om ce nu știa a se conduce pe el, dar încă un întreg detașament de soldați. Când revoluția a luat proporțiuni mai mari atunci atât în Basarabia, dar mai cu seamă peste Nistru au fost omorâți ofițerii din ordinul sovietelor soldățești, cari aveau atunci toată conducerea resturilor de armată rusă.

Această dezordine era nu numai în armata de uscat, ci mult mai mare la flotă. Și în legătură cu aceasta trebuie să spunem că prin luna Ianuarie, 1918 se găsea ancorat în portul Odesa printre alte vase și vaporul de război rus „*Almaz*“, precum și vasul de comerț românesc „*Durostor*“, cari au servit bolșevicilor ca să omoare pe ofițerii ruși și să închidă pe ele pe românii noștri, civili sau militari cei mai mulți trimiși de guvern cu diferite însărcinări pe lângă autoritățile rusești.

După cum relatau zilnic jurnalele revoluționare: „*Goloss Revoluției*“, „*Lupta*“, precum și dintre ziarele obișnuite, „*Odeski Listok*“, pe vasul de război *Almaz*, în fiecare zi erau omorâți ofițeri ruși, și sistemul de a i omorâ era următorul:

Ofițerii dezbrăcați complect erau unși pe corp cu grăsime, așezați pe puntea de sus a vaporului pe o scândură înclinată, ce era de asemeni unsă cu grăsime. Li se lega de picioare o greutate, și apoi corpul era lăsat, ca să lunece în mare. Cu chipul acesta în fundul mării corpurile acestor nefericiți stăteau ridicate în sus, în picioare, de oarece greutatea nu le permitea, ca să se ridice la suprafață. Aceste corpuri se balansau în timpul hulei marine în credin-

ta și în stânga. Lucrul a fost constatat de către niște scafandri germani, dintre cari unul a înebunit de groază, când a văzut spectacolul din fundul mării.

Tratamentul românilor din partea autorităților rusești în timpul și după ocuparea Basarabiei

Din cauza intrării armatelor românești în Basarabia toți românii, cari se găseau peste Nistru refugiați sau însărcinați de guvernul român cu diverse chestiuni în legătură cu situațiunea momentană a lucrurilor, nu mai puteau să fie bine văzuți de către ruși, și de aceea începusem atât în Odesa, cât și în celelalte orașe ale Rusiei, să fim prizonieri cu toată furia de către bolșevici.

Dezertorii din armata românească formaseră la Odesa comitetul central, revoluționar român, care avea de scop de a întehi lupta de clasă în România și a distruge orice intenție de alipire a Basarabiei la patria-mumă.

Acest comitet revoluționar ruso-român își avea sediul în ultimul timp în localul fostului consulat românesc, care plecase în momentul, când bolșevicii au declarat război României, și când și Ministrul nostru dela Petrograd, fusese arestat temporar împreună cu personalul legăției și cu alți români, ce se găseau în Petrograd. Se transformase astfel acel local al consulatului dintr'o casă elegantă, întreținută în cele mai bune condițiuni, într'o maghernită ordinară vizitată toată ziua de tot felul de indivizi dubioși, cari stăteau toată vremea în legătură cu șefii conducători ai secției revoluționare, românești.

Când pe la finele lui Decembrie, 1917 și începutul lunii Ianuarie, 1918 venise ordin dela Petrograd, ca să se aresteze pe toți românii, atunci noaptea pe la oțeluri sau locuințe particulare umblau tot felul de marinari ruși, conduși de către evrei-români (dezertori de pe front), cari împreună cu alți vagabonzi ridicau de pe la case pe compatrioții noștri, transportându-i la „*Rumcerod*“, care era autoritatea centrală, care funcționa în Odesa, și care era în directă legătură cu alte autorități similare, secundare, ce se găseau și cari funcționau în diferitele orașe și târguri basarabene.

La rumcerod, care era instalat în fostul palat rezervat Țarului, și care în timpurile normale trebuia să fi fost de o frumusețe uimitoare, nimic nu mai rămăsese din splendoarea de odinioară. La intrarea principală erau două oglinzi colosale de cristal venețian, cari aveau o valoare foarte mare, dar care acum erau într'o stare deplorabilă. Sticla era sgârbiată cu fel de fel de diamante de către bolșevici, diamante cari erau furate de prin magazinele marilor bijutieri. Oglinzile erau lovite cu bastoanele, așa că lipseau părți din ele. Erau svârlite pe jos, bucăți, cari fiecare din ele reprezintă o mare valoare.

. În salele mari de recepțiune ale Țarului, cari aveau odinioară un parchet admirabil mișunau acum zilnic sute de soldați, cu rost și fără rost, și cari mâncau continuu semințe de floarea soarelui, aruncând cojile pe jos. Prin frumoasele vestibule și culoare cu săli mari, prin cari odinioară se preumblau doamnele elegante ale nobilimii rusești, cu tavane pictate și aurite era așezat un strat gros de murdărie, provenită din praf, semințe de floarea soarelui, coji de dovleac, făină etc. Nimeni pe acele vremuri numai știa nici ce este igiena, și nici cum trebuie o autoritate publică să se prezinte ca local înaintea cetățenilor, cari o vizitează având fiecare felurite treburi.

Venind ordinul, ca să se prezinte toți românii la comitetul revoluționar (pe la începutul lui Ianuarie, 1918) aveai ocazia să vezi spectacolul cel mai desplăcut, de oarece mulți dintre românii, cari s'au prezentat, și cari nu au avut bani la dânsii, ca să poată plăti prețul răscumpărării lor dezertorilor din armata română, au fost trimiși imediat la închisoare în beciurile dela rumcerod, în mod provizor, pentru ca de acolo să-i trimită mai departe la închisoarea orașului, la Turn.

În seara zilei de 7 Ianuarie, 1918 mi-a venit și rândul meu ca să mă prezint la rumcerod, fiind anunțat de o bandă de 6 inși de evrei-români, cari voiau chiar să mă ridice și să mă ducă între puști până la localul autorității centrale, revoluționare. Am parlament cu ei, și i am determinat a mă lăsa până a doua zi, când trebuia să mă prezint înaintea ministrului de justiție, comisar al poporului. A doua zi foarte punctual, la ora nouă dimineața m'am găsit la rumcerod în fața acestei personalități, care era un

nespalat, fără guler, fara cravata, șezând într'o camera, într'o murdarie de nedescris. Când am intrat el ședea picior peste picior și fuma o havană (care între noi fie vorba, trebuia să fi fost și ea furată de pe undeva).

În aceeași cameră se mai gaseau încă alți doi funcționari niște analfabeți, cari sgâriau numai niște hârtie, precum și o dactilografă, evreica. La unul din aceste birouri, care după urmele de frumusețe, ce îi ramasese trebuie să fi aparținut odinioară vreunui aghiotant de al Țarului, stătea un individ mic de stat, cu barbișon, care am aflat că era un român dela Ploești, și care de pe un registru, ce-l avea dinainte dadea toate informațiunile asupra fiecarui român, comisarului poporului pentru justiție.

Cum am avut grija, ca toate hărțile și lucrările mele asupra Basarabiei să le las totdeauna în biblioteca laboratorului fostului profesor Nabokih, la întrebarea comisarului poporului, când îi predau lucrările mele (se vede că fusese informat de ceva, dar nu știa complet), i-am răspuns, că toate sunt lucrări de geologie și agrogeologie, și ori când le țin la dispoziție. Mi-a răspuns că de astfel de lucrări nu are vreme să se ocupe acum revoluția rusă.

Eu toate filele cu date statistice privitoare la populația Basarabiei și toate hărțile cu repartitia acestei populații pe județe le-am vârat printre mapele unor vechi dosare rusești cari de zeci de ani nu mai fuseseră controlate de nimeni. Când aveam nevoie de ceva scoteam numai câte o foaie, pe care o aveam bătută la mașina de scris cel puțin în trei copii. Fiecare din aceste copii erau ascunse în locuri diferite.

Vazând acest comisar al poporului, că nu poate scoate dela mine nimic, după o serie de întrebări fără nici o importanță, a dat ordin sentinelei, ce mă păzea să mă duc la comitetul revoluționar român, ca să mi dea un bilet de liberă petrecere în Odesa și în Basarabia, ca unul ce nu făceam parte dintre parlamentari țării, asupra cărora bolșevicii și-au îndreptat toată furia lor. Pe acest bilet al comitetului revoluționar scria că sunt bine cunoscut lui, o formă prototipică care era comună pentru toți. Acest comitet revoluționar român pune în vedere tuturor celor, ce se prezentau lui, ca după fiecare trei zile, fiecare era obligat să se prezinte la rumcerod, și să prezinte o notă informativă asupra întregii lui activități.

Eu însă, când m'am văzut liber, am zis adio, până la plecarea mea din Odesa nu m'am mai prezentat niciodată, de oare ce știam că fiecare prezentare mă costa câteva ruble, pe cari trebuia să le dau în semn de deosebită considerațiune, ce trebuia să aibă fiecare pentru această autoritate rusească!!! Cu multă precauțiune lucram în laboratorul profesorului Nabokih, unde împreună cu fostul profesor Gh. Murgoci aranjam toate chestiunile privitoare la populația Basarabiei și la repartitia terenurilor arabile.

Odată cu intrarea trupelor române în Basarabia, toți agenții străini, cari mișunau peste Nistru, văzând planurile lor căzute; ei deveniseră foarte obraznici cu românii, adresându-le de multe ori fără nici un motiv cuvintele cele mai josnice și triviale. În special vânzătorii de ziare erau de o obraznicie crasă, de oarece mai toți erau străini, și nu ruși. În una din zile voind a cumpăra dela unul din acești vânzători ziarul românesc „*Depeșa*“, el pe un ton foarte obraznic îmi răspunde, ce? ziarul „*Lupta*“ nu-ți place? Acest ziar voi, românii, îl veți citi curând cu forța. Foarte liniștit i-am răspuns, că până ce va veni acea vreme să mi dea „*Depeșa*“. Dar nici nu am apucat a termina vorba, când un soldat român, care venea cu o motocicletă îi prinde vânzătorului acesta în mod involuntar un capăt al paltonului, și astfel l'a luat pe sus cu dânsul. Fugea naționalistul meu, de credeai, că are motor la picioare. În timpul acesta îi și sburase și toate jurnalele din mână, și ca un desperat striga la soldat să oprească.

Această obraznicie a străinilor față de-ai noștri și față de ruși devenise și mai mare din momentul, când guvernul lui Lenin prin intermediul praporcikului Krilenko, care era comisar al poporului pentru război, dăduse ordin ca să fie smulse cu totul insigniile ofițerești, așa încât nimic să nu se mai cunoască lucru ce era fără precedent în analele armatei ruse. Vedeai în felul acesta pe bieții ofițeri triști, descurajați, și neîndrăznind măcar a privi pe soldații, pe cari îi întâlneau de altfel pretutindeni. Intr-o zi pe o stradă din Odesa am asistat involuntar la o scenă, pe care nici odată în viața mea nu aș mai dori să o văd. Un colonel rus, tânăr, care nu-și scosese încă gradele de pe umăr și dela șapcă mergea pe stradă, când un soldat se desprinde dintr'un grup de cinci inși, se repede asu-

pra colonelului, și adresându-i niște vorbe injurioase, îi rupe epoleții, pe care îi calcă în picioare, și i dă și șapca jos, lovindu-l peste cap. Ofițerul surprins de acest act samavolnicesc, nu a zis nimic, s'a suit într'o trăsură și a plecat cu capul gol, în timp ce lumea ce se adunase foarte imposibilă privea toată această scenă fără a lua partea ofițerului.

Soldatul și a aprins o țigară în urmă, și răzând împreună cu ceilalți, și a continuat drumul mai departe. Atmosfera era de așa natură, încât dacă ofițerul s'ar fi împotrivit, risca să fie împușcat imediat.

Din cauza lipsei de disciplină în armată, ce zilnic se simțea tot mai mult, și pentru motivul că toate orașele din aceste regiuni se umpluseră de soldați fugiți de pe front, cari nu aveau de lucru, se înmulțiseră bandiții într'un chip extraordinar. Ziua în amiaza mare veneau înarmați până în dinți, în camioane automobile de ale armatei, amenințau pe portarii caselor cu moartea, intrau în lăuntru și cu revolverele întinse cereau locatarilor ca să le dea bani, juvaeruri, și tot ce aveau mai scump. Încăreau apoi din lucruri, cari credeau ei că pot fi desfăcute pe un preț mai mare, și apoi plecau. Dacă locatarii aveau vreme să telefoneze, să vină miliția orașului în ajutor, atunci aveai ocazia să asisti la o adevărată luptă cu puști și mitraliere între bandiți și milițieni. De cele mai multe ori bandiții aveau grijă să pună mâna mai întâi pe telefon și să taie firele astfel, ca să nu mai poată nimeni comunica cu comisarariatul.

În modul acesta erau devastate atât în orașele Basarabiei cât și în marile centre de peste Nistru, diferite oțeluri mari, sau case particulare.

Pe la începutul anului 1918, în Odesa se petrecea acest lucru mai cu deosebire, unde se găseau români. Așa de pildă la otelul Richelieu, pe la 9 Ianuarie, orele 11 noaptea un grup de vreo 60 de bandiți, după ce au amenințat cu moartea pe portar, 15 dintre ei au intrat în lăuntru și pătrunzând în camere pe la pasageri, le-au luat lucruri de îmbrăcăminte și bani în valoare de 32.000 de ruble-aur, sumă care și astăzi are o destul de mare importanță. La esire au plecat nesupărați de nimeni, de oarece dăduseră ordin pasagerilor, ca 15 minute după plecarea lor nici o ușă să nu se deschidă, căci în caz contrar vor da

foc întregului otel. Când au plecat pe poarta, au dezlegat pe portar, și i-au dat bacșiș 20 de kopeici (vreo 50 de bani), recomandându-i că aceasta nu este ultima cară, când vin. I-a dat de grijă ca pe viitor să aibă pasageri tot așa de bogați, după cum a avut și de rândul acesta.

Cam tot în timpul acesta se înființase de câțiva români, cari doreau să se îmbogățească într'o noapte, un club, numit „*Clubul Român*“. La inaugurarea lui, care se făcuse prin Decembrie, 1917 asistase de altfel și consulul nostru. Acest local era destinat ca să fie localul de întâlnire a tuturor românilor, spre a se putea ține diverse consfătuiri în legătură cu diferitele evenimente, ce priveau Basarabia și țara întreagă, care gemea greu (mai mult de jumătate din ea) sub jugul străin. La început clubul își păstrase mai mult sau mai puțin acest caracter, însă mai târziu, când au început a pătrunde și ruși în el, s'a transformat într'un adevărat tripou, unde se adunau toți jucătorii de cărți,

Ca să pot scrie aceste câteva rânduri și despre această manifestațiune nenorocită de pe vremuri, a trebuit să mă duc și eu odată, ca să mă conving de ceea ce se petrecea în lăuntru.

Se juca mai mult bacara, și tocmai în seara când eram și eu un rus se plângea că pierduse 29.300 ruble aur. Imediat a comandat o porție de caviar (de oarece era și restaurant) și o sticlă de vin de Șaba (Cetatea Albă), ceea ce dovedea, că pierderea celor 29.300 de ruble era egală cu pișcătura unui purece. Acesta de altfel cocheta în același timp cu o doamnă română, ce se găsea la o masă din apropiere, și privind această telegrafie fără fir, mi-am formulat atunci în minte noțiunea, că alianța noastră cu Rusia, nu mai rămăsese decât doar între sexe, și era singura, care mai putea să dea ceva roade, căci de alianță politică delat stat la stat nu mai vorbea nimeni.

Așa fiind lucrul, acest club destul de elegant a fost prădat în împrejurările următoare :

Pe la orele 3 dimineața au intrat 16 indivizi înarmați, au legat pe toți oamenii de serviciu, și apoi intrând în sala de joc au strigat „*Ruki wer*“ (măinile sus). Și apoi unul din ei a adăogat „*să nu se sperie nimeni, căci căutăm un spion*“. În acest timp pe când unii dintre bandiți stăteau cu revolverele întinse, gata să tragă la orice îm-

potrivire, alții perchiziționau lumea, luând domnilor toți banii, iar doamnelor toate bijuteriile sau alte lucruri de valoare, ce le aveau. Unei singure doamne ruse i s'a luat bijuterii în valoare de aproape 400.000 ruble-aur. Banii, ce s'au luat, au fost de 150.000 ruble-aur. Un bancher evreu din Odessa în timpul percheziției a avut un acces de inimă și a murit pe loc. Un singur român nu a fost jefuit, de oarece bandiții când au deschis ușa, nu l'au văzut, el stând tot timpul în dosul ei. Când bandiții s'au retras trăgeau continuu focuri de armă, pentru ca nimeni să nu-i poată urmări. Ei au dispărut fără a li se putea da de urmă.

După această ispravă clubul a fost închis, însă conducătorilor le părea rău, de oarece pierdeau din mână o foarte frumoasă afacere. De aceea după o lună au hotărât a-l deschide din nou. De astă dată jocul de cărți nu se mai făcea noaptea, ci ziua numai între orele 2—8 p.m.

În această perioadă a revoluției, în orașele Basarabiei, precum și în alte părți se auzeau în timpul nopții înpușcături continui, mari explozii, bubuituri de granate, cari în liniștea relativă a nopții produceau cea mai mare deprimare, mai cu seamă, că vecinic te găseai dezarmat în fața acelor grupe de bandiți, cari din zi în zi deveneau mai numeroși.

Dacă în orașele Basarabiei majoritatea acestor bandiți era formată din soldați din armata de uscat, în Odessa și Nikolaev contingentul cel mai mare îl dădeau marinarii. Nu de puține ori aveai ocazie ca să vezi pe străzile mari ale Odessei automobile-platforme încărcate de marinari mergând în picioare și cu puștile întinse, amenințând la fiecare pas pe nevinovații trecători. Aceștia se duceau să dea atacuri îndrăznețe, asupra marilor case de undo aveau să prade totul. În genere tot ce acești marinari furau de prin oraș (Odessa) duceau pe vaporul de război „*Sinope*“, care era ancorat în port. Vasele de război „*Donetz*“ și „*Kubanetz*“, cari au venit mai târziu, au adus un contingent destul de mare de briganzi, cari erau doritori de furt, de oarece la Sevastopol, de unde veniseră ei luaseră de-arândul casele marilor bogătași ruși, și le prădaseră. Acolo nu mai aveau ce prăda, și de aceea veniseră la Odessa.

În aceste împrejurări triste, în cari ne găseam, prin

fostul profesor Gh. Murgoci ni s'a comunicat, că la Chișinău era o mare fierbere și în acelaș timp o luptă aprigă, care se dădea între membrii partidului național moldovenesc și ruși, cari nu vedeau cu bunăvoință tendințele separatiste ale românilor-moldoveni pentru Basarabia. Mi-a mai comunicat în acelaș timp, că trebuia să lucrez cât se poate de intens, de oarece este nevoie la Chișinău de întreg materialul statistic pentru reforma agrară, ce avea să se facă în urmă, în Basarabia. În adevăr, în urma acestei noi vești date de către fostul meu profesor, am căutat să lucrez și dimineața, și după amiazi în laboratorul profesorului Nabokih, unde eram mai la adăpost de toate presupunerile din partea rușilor.

Luptele pe stradă premergătoare luptelor mari dela 14—17 Ianuarie, 1918

Situațiunea politică peste Nistru devenea din ce în ce mai grea, și neînțelegerile între ukrainieni și bolșevici din ce în ce mai acute. Lupte mici fără de mare importanță se dedeau din când în când între unii și între alții, cari au mers în urmă destul de departe până în ziua de 2 Decembrie, 1917, când au avut loc lupte în toată regula între cele două mari tabere.

În această zi, ducându-mă ca de obicei, dimineața pe la 8½ la laborator, cu o hartă a Basarabiei la mine, și pe care trebuia să o predau profesorului Gh. Murgoci, am auzit în drum împușcături de armă, cărora de altfel nimeni nu le mai dădea nici o importanță. Ajuns la laborator, profesorul Nabokih ni a spus imediat, că e mai bine, ca să ne ducem imediat acasă, de oarece este precis informat că se prepară o mare luptă civilă. Imediat am plecat eu profesorul Murgoci și cu domnul Protopopescu-Pake, actual geolog șef la Institutul Geologic al României, și care lucra de asemeni în acel laborator. Despărțindu-mă în piața Soborului de cele două persoane, am plecat singur înainte, când am observat grupuri de marinari, cari opreau pe trecători și îi cercetau prin buzunare. Natural că trecând și eu prin fața unui asemenea grup, a trebuit să fiu executat pe loc. M'au întrebat dacă nu sunt român, și apoi dacă nu am hărți militare sau manifeste ukrainiene (ei fiind niște bolșevici). Le-am răspuns că nu am nici

o hartă, deși aveam una a Basarabiei prinsă între căptușeala și fața dela vestă. Nu era o hartă militară, ci una cu diverse însemnări etnografice, cu toate acestea dacă ar fi găsit'o o pățeam urât, de oarece cât erau de proști nu și ar fi dat socoteala ce este, și m'ar fi aranjat poate chiar pe loc, împușcându-mă.

Aveam asupra mea 15½ ruble, iar un evreu pe care îl devalizase în acelaș timp avea 3318 ruble. Ni-au luat banii dela amândoi mulțumindu-ne, și dându-ne câte un bon de restituire a sumelor. Dar aceasta era numai o formă, pentru că nici unul din acei cari au căpătat asemenea bonuri nu a putut să mai ia o singură copeikă îndărăt.

Mergând mai departe, spre casă observam că împușcăturile erau din ce în ce mai dese, și în acelaș timp grupuri, grupuri de cameni și femei, fugeau pe stradă și se băgau în gangurile dela case. Aceste împușcături veneau din spre gară, unde se dădea o luptă aprigă între bolșevici și ucrainieni. Bolșevicii nu voiau sub nici un motiv să recunoască „*Rada Ukrainiană*“, care era autoritatea lor centrală. Era autoritatea unui stat nou, de ale cărei dispozițiuni bolșevicii nu țineau cont. De altfel în această perioadă toate ordonanțele ce se lipeau pe pereții zidurilor erau scrise în două limbi, în rusește și în limba ucrainiană. Mai târziu limba rusă fusese cu totul înlocuită de pe la diversele autorități cu cea ucrainiană.

După o zi întreagă de lupte ucrainienii au rămas stăpâni pe situație, așa că bolșevicii au trebuit să renunțe deocamdată la supremația politică în Ucraina de sud. Mai târziu însă ei au câștigat această supremație, de oarece ucrainienii erau complect dezorganizați, așa încât nu aveau decât cu greu la îndărmână mijloacele de luptă, în primul loc pentru a distruge anarhia, care tindea spre punctul ei culminant, iar în al doilea loc pentru a pune baze noi pentru așezmintele lor naționale.

Situația politică din Basarabia

În timpul când peste Nistru se dădeau continui lupte între bolșevici și ucrainieni, în Basarabia se constituise „*Sfatul Țării*“, care se deschisese cu foarte mari greutate în ziua de 27 Noemvrie, 1917.

A fost o mare serbare pentru întreaga populațiune a

provinciei noastre, de oarece această instituție de stat întrupa în sine ideea de stat național român, în care să se cuprindă pe viitor și această provincie.

Cu această ocaziune s'a făcut un serviciu religios, la care au participat toți reprezentanții de frunte ai Basarabiei, serviciu, care a fost făcut de către actualul Arhiepiscop și Mitropolit al provinciei noastre. La această solemnitate oficială, unde pentru prima oară limba întrebuințată a fost cea românească, au luat parte și regimentele de infanterie și cavalerie basarabeană (formate numai din români-moldoveni), cari se constituiseră cu două, trei luni mai înainte prin stăruința fără seamăn a soldaților români-moldoveni de pe front și a câtorva moldoveni cu simțământul național și cari erau grupați împrejurul conducătorilor ziarului „*Cuvânt Moldovenesc*“.

Acest parlament al Basarabiei, „*Sfatul Țării*“, în aceeași zi când în Odessa și alte orașe ale Rusiei de sud se dădeau lupte de stradă a proclamat această provincie ca „*Republică Moldovenească*“. Din el făceau parte, așa după cum hotărâse comisiunea alcătuită pentru organizarea lui, următoarele persoane: (după lucrarea „*La raspântie*“, de D. Bogos, Chișinău 1924).

I. — *Deputați ostași :*

Morari Anatolii, Cernațeanu Nicolae, Mârza Dumitru, Morari Alexandru, Pântea Gherman, Crihan Anton, Buzdugan Nicolae, Tanțu Vasile, Turcan Leon, Epuri Boris, Bolocan Ștefan, Ignatiuc Ioan, Holban Ștefan, Tudor Iorgu, Sinicliu Elefterie, Buiuc Ilarion, Roșca Grigore, Creangă Ioan, Știrbăț Chiriac, Silistri, Prancenîțki, Ciobanu Grigore, Dragomir, Zubac, Ciornei, Moldovanu, Zberea, Tudor Ioan, Turcuman, Saloboi Toma, Bulat, Nichitiuc Teodor, Rugină Vasile, Cijevski Vasile, Surucean Nicolae.

II. *Marinari moldoveni din Odesa.*

Păscăluță, Gafenco, Secară Vasile.

III. *Organizațiile ostașilor moldoveni din Novo-Ghiorghievsk.*

Pălii Eftimie.

IV. *De pe frontul român.*

Mare Gheorghe, Scobiola Andrei, Cazacliu Grigore.

V. *Sovietul gubernial al deputaților țărani.*

Arman Ștefan, Atanasiu, Bocșan, Dubileac, Dumitraș-

Geo, Ețkul, Ivan Inculeț, Burding, Budean Grosu, Grama, Diaconovici, Caraiman, Cocârlă, Codean Ioan, Bujniță, Rudiev Vasile, Stavriev, Talambîți, Cereser, Iurcô, Erhan Pantelimon, Cojocariu Teodor, Cotoros, Cristea, Cătrășu.

VI. *Comitetul central al partidului național.*

Pantelimon Halipa, Ioan Pelivan, Mihail Gropă, Dr. Daniil Ciugureanu, Teofil Ioncu, Nicolai Costin.

VIII. *Societatea culturală a românilor din Basarabia.*

Nicolae Alexandri.

VIII. *Asociația profesorilor moldoveni.*

Ștefan Cociar, Teodor Neaga.

IX. *Preoțimea moldovenească.*

Arhimandritul Gurie, preotul Alexandru Baltaga.

X. *Uniunea Cooperativelor.*

Gheorghe Buruiană, Teodor Coropcean, Vladimir Chiorăscu.

XI. *Liga culturală a femeilor moldovene.*

Dr. Elena Alistar.

XII. *Societatea studenților moldoveni.*

Vladimir Bogos, Vlad Cazacliu, Nicolai Văluță.

XIII. *Ukrainieni.*

Ciumacenko, Budnicenko, Olenic, Tîchochod, Comențant, Machedon, Botnariu, Curdinovski, Starenki, Mițchevici.

XIV. *Germani.*

Almendingher, Von Lesch.

XV. *Poloni.*

Datkevici, Pomorski.

XVI. *Bulgari și Găgăuți.*

Anatolii Novacov, Stoeanov, Misircov, Cara.

Greci și Armeni.

Pantelimon Synadino, Bajbeuc-Melikov.

XVIII. *Zemstva Chișinău.*

Prochorenko, Podlesnâi.

XIX. *Presa.*

Vasile Harea, Onisifor Ghibu, Gherman, Minciună.

XX. *Zemstva Soroca.*

Petre Codean.

XXI. *Primăria orașului Chișinău.*

Alexandru Schmidt, Neculai Moghileanski, Spivac.

XXII. *Primăria Orhei.*

Mihail Maculețki.

XXIII. *Căile Ferate*.

Neculai Codrean, Glavce, Grubski.

XXIV. *Uniunea Israelită*. Doamna Grünfeld, Prono, Prujinar, Grimberg, Rabinovici, Covarski.

XXV. *Socialiștii poporâni*. Stern.

XXVI. *Social-democrați*. Sadagurski.

XXVII. *Corpul judecătoresc*. Luzghin.

XXVIII. *Barqul*. Kircorov.

În acest nou parlament, care după cum se vede era format din toate categoriile de naționalități ale Basarabiei și din cele mai importante categorii de asociațiuni cetățenești, prevala, după cum era și natural să fie, elementul moldovenesc. El avea marea misiune de a da popcrului basarabean pământul, care de drept era a lui, dar care era stăpânit de străini, aceasta în primul loc, iar în al doilea de a scutura pe deplin de jugul rusesc această provincie și de a o alipi la patria-mumă.

Greutăți enorme se puneau în cale din cauza acțiunii active, pe care o duceau internaționalistii și străinii din această provincie. Aceștia se convinseseră deja, că blocul moldovenesc, care se formase nu avea altă țintă decât aceea de a desface lanțurile de fier, în care Basarabia era încătușată de mai bine de o sută de ani.

Acești buni români-moldoveni, cari se gândeau la fericirea provinciei și la poporul ei, vedeau că armata lasarabeană, națională, care se înjghebase nu putea să ajungă, ca să amelioreze pe deplin starea socială și să înlăture anarhia, care exista aci, ca și în celelalte provincii rusești. Această armată trebuia încurajată și mărită în acelaș timp. Trebuia în acelaș timp să fie făcută cunoscut existența ei și păturilor dela țară, cari habar nu aveau de ceea ce plămădea la Chișinău în această direcțiune.

De aceea pentruca să se poată ridica în sufletul românilor-moldoveni simțământul național, și pentru ca cei mai mulți dintre ei să fie câștigați sufletește pentru lupta comună, ce o duceau reprezentanții și luptătorii, pentru cauza românească a Basarabiei, de aceea s'a organizat de către „*Sfatul Țării*“, în ziua de 25 Decemvrie, 1917 o serbare națională, cu care ocazie avea să se sfintească drapelul regimentelor. Cu acea ocazie s'a dat următorul ordin armatei republicii moldovenești (după lucrarea domnului D. Bogos, amintită mai sus).

ORDIN ARMATEI REPUBLICII MOLDOVENEȘTI

No. 12.

26 Decembrie 1917

Chișinău

§ I.

„În ziua de 25 Decembrie a fost parada armatei Republicii Moldovenești, și s'au dat drapelele unităților. Ordinea perfectă în prezentarea militară, însuflețirea națională, toate au făcut o impresie bună asupra asistenței.

„Mulți, cari au fost la paradă văzând realizarea visului lor, al idealului național, vor socoti aceste ceasuri ca cele mai frumoase din viața lor. Însăși natura se părea, că protejează momentul suprem, și splendidul și luciosul soare basarabean privea cu razele sale bucuroase spre cetățenii și armata Republicii Moldovenești“.

„Soldați,

„Din mâinile Prezidentului instituției înalte „Sfatul Țării“ ați primit drapelele. Apărând aceste drapele, soldații mor, dar niciodată nu cedează. Jurați și voi, că până la ultima picătură de sânge veți apăra patria voastră natală și veți face zid împotriva anarhiei care a căsunat atâtea răni scumpei noastre țări. Veți șterge lacrimile mumei voastre. În numele serviciului militar vă aduc mulțumiri“.

„Locțiitorul vremelnice al comisarului general, militar,

Șeful Statului Major

(ss) Căpitan *Bogos*

Prim Aghiotant

(ss) Căpitan *Berezowski*

Acest manifest a produs cea mai frumoasă impresie în sufletele moldovenești, și a stabilit o legătură și o unire între comandamentul suprem al armatei republicii și între noile unități formate.

Cu toate acestea forțele moldovenești nu ar fi putut în realitate să facă față tuturor împrejurărilor, și de aceea mulți dintre conducătorii Basarabiei își puneau deocamdată speranța în concursul soldaților ardeleni, cari se găseau pe teritoriul rusesc, și cari aveau dorința de a veni în Basarabia și a lupta mai departe pe frontul român.

Pentru ca să se poată vedea ce este de făcut cu acești ardeleni, cari ar fi fost atât de necesari pe acele vremuri

noii republici formate, s'au trimis doi delegați la Kiev, ca să se vadă ce este cu acești soldați români. În acelaș timp delegații aveau însărcinarea de a face să se înlesnească cât mai mult trimiterea ardelenilor către frontul român.

Așa era situațiunea în momentul deschiderii „*Sfatului Țării*” care în ziua de 2 Decembrie, 1917, după cum s'a spus mai sus a proclamat Republica Moldovenească în mod oficial. În acea zi au fost foarte multe discuții asupra numelui, pe care trebuia să-l poarte noua republică, și străinii din parlament susțineau cu tărie, ca ea să se cheme „*Republică Basarabeană*”.

De sigur, când s'au gândit la acest nume, au avut în vedere, ca să se păstreze numele vechiu, rusesc nedându-se nota adevăratului nume, care să arate în acelaș timp și numele poporului, care locuiește pământul acestei regiuni. În adevăr, numele de „*Republica Basarabeană*” nu arăta nimic din drepturile etnice ale românilor, cum a arătat în urmă denumirea de „*Republica Moldovenească*”; denumire ce i s'a dat prin stăruința fără seamăn a deputaților din „*Blocul Moldovenesc*”.

Peste cinci zile dela proclamarea republicii moldovenești, adică în ziua de 7 Decembrie, 1917, „*Sfatul Țării*” formează și lista persoanelor, cari au constituit primul guvern al Republicii Moldovenești. După ziarul „*Ardeul*” cu data de 10 Decembrie 1917 numele persoanelor, cari au intrat în guvern, au fost următoarele :

1. *Pantelimon Erhan*, prim director și director de agricultură (fracțiunea țărănească).

2. *Vladimir Cristi*, director de interne (blocul moldovenesc),

3. *Ioan Pelivan*, director al externelor (blocul moldovenesc),

4. *Ștefan Ciobanu*, director al instrucției publice (blocul moldovenesc).

5. *Teodosie Cojocaru*, director al războiului (fracțiunea țărănească).

6. *Nicolai Codreanu*, director al comunicațiilor (blocul moldovenesc).

7. *Teofil Ioncu*, director al finanțelor (blocul moldovenesc).

8. *B. Grinfeld*, director al controlului (partidului comunist).

9. *N. Savenco*, director al justiției (partidul ucrainian).

Ca fapt social și politic, constituirea guvernului moldovenesc era pentru noi, românii, de o importanță capitală, de oarece acesta împreună cu parlamentul Basarabiei a fost preludiul independenței și a unirii acestei provincii cu patria-mumă.

Toate aceste persoane, cari compuneau guvernul, aveau una dintre cele mai mari sarcini pe spinarea lor, de oarece în Basarabia totul era de făcut și de aranjat atât în direcțiunea stabilirii pe alte baze a proprietății rurale, cât mai cu deosebire în direcțiunea orientării politice, pe care avea mai departe să o ia această provincie.

Guvernul basarabean, ce se formase, precum și celelalte, ce au venit în urmă, nu dispuneau de elemente moldovenești pentru a le pune în diversele dregătorii publice, pentruca în felul acesta să se poată întemeia deodată o guvernare pur moldovenească. Tot mecanismul statului era purtat numai de cinovnici (funcționari) ruși, cari căutau pe toate căile să zădărnicească acțiunea națională întreprinsă de către blocul moldovenesc, format de aceea pleiadă de oameni cu frumoase simțimente stramoșești, de cari își va aduce aminte pe veci istoria neamului nostru.

Cinovnicii ruși căutau ca împreună cu soldații ruși întorși de pe frontul român, să fraternizeze și să facă a semări din ce în ce mai mult starea de anarhie, care devenise cât se poate de mare, și care se manifesta mai cu deosebire în județul Bălți, de oarece pe acolo, după cum s'a zis mai sus, treceau toate resturile foastei armate imperiale, rusești, cari veneau cu trenurile noastre până la Ungheni.

Situația internă devine din ce în ce mai grea, și către finele lui Decembrie, 1917 revoluția rusească în Basarabia începuse a fi în toiul ei. Atunci guvernul Republicii Moldovenești a trimis doi mandatarî la Iași, ca să arate guvernului român starea desperată, în care se găsește „*Moldova dintre Prut și Nistru*“. Se arată cu această ocazie, că singura scapare a Basarabiei ar fi numai înrarea armătelor române pe teritoriul ei, și curățirea acestui teritoriu de bolșevici.

Acești emisari ai guvernului basarabean precum și alții din blocul moldovenesc au fost intenționat atacați de bolșevici, așa că la aceștia nu a fost vorba numai de un simplu furt, ci de un atentat politic în toată regula, atentat ce a fost organizat pe sub mână de către străinii, cari nu vedeau cu ochi buni pierderea acestei provincii dela trupul Rusiei.

Dar, evenimentele se precipitau cu multă repeziciune, mai cu seamă că emisarii ruși împreună cu rusificații lu- erau din răspuțeri ca să nu se orienteze politica Basara- biei către România. Cu toată acțiunea lor, însă, și cu toate că armatele bolșevice au bătut pe românii ardeleni, cari veneau dela Kiev în ajutorul Republicii Moldovenești, cu toate acestea adevărații moldoveni-români din guvernul provinciei au reușit a face, ca să ajungă o cerere oficială a noii republici la guvernul român dela Iași.

Prin această cerere Basarabia pretindea României, ca armatele să pătrundă pe teritoriul ei și să o apere de ar- matele bolșevice. Această armată românească, ce trebuia să ocupe Basarabia, trebuia să stea la dispoziția guvernu- lui din Chișinău. În urma acestei cereri guvernul român s'a executat imediat, trimițând armată sub comanda ma- relui nostru general Ernest Broșteanu, care a ocupat treptat, treptat Basarabia, venind din spre nord către sud și alungând astfel bandele de bolșevici, ce stăteau în cale, punând astfel în siguranță avutul marilor proprie- tari, atât cât mai rămăsese după devastările făcute de hoardele rusești.

Arestarea Ministrului nostru la Petrograd și situațiunea creată românilor în Rusia și Basarabia

Dacă în Basarabia lucrurile luaseră o turnură așa de serioasă, și dacă bolșevicii făceau toate efortările spre a câștiga cât mai mult teren, situația era și mai grea în ce- lelalte părți ale Rusiei de Sud, unde din zi în zi situațiu- nea românilor devenea mai critică.

Această situațiune critică în afară de hotarele Basara- biei era provenită tocmai din cauza pasului hotărât, pe care oamenii acestei provincii l'au făcut în direcțiunea dezlipirii ei de Rusia, și a independenței ce i-o dăduseră,

De aceea pe la începutul lui Ianuarie, 1918 într'un număr din ziarul bolșevic „*Goloss Revoluției*“ apăruse un articol foarte insultător la adresa țării noastre precum și diverse informațiuni, cari nu ne erau de loc favorabile. În acelaș timp, aproape concomitent cu aparițiunea acestor informațiuni false, s'a făcut pe străzile Odesei o manifestație pentru pacea generală. În corpul cortegiului se găseau și dezertorii de pe frontul român, precum și câțiva români renegați, cari mergeau în urma unui car funebru, pe care era așezat un cosciug înfășurat cu steagul nostru îndoliat. Acest cosciug, după cum am fost informat mai târziu, reprezintă înmormântarea poporului român de pretutindeni. În urma lui mergea încet o muzică, care cânta marșul funebru a lui Chopin.

Românul, prin firea lui nu are spiritul revoluționar, însă când ai noștri au văzut acest spectacol, pe fața fiecăruia din cei ce priveau se vedea ura și disprețul iar din cuvintele lor rezeșea dorința netăgăduită de răzbunare.

Teama bolșevicilor în acele vremuri era, ca nu cumva noi, românii, împuternicindu-ne prin alipirea Basarabiei, să facem a se întrona din nou în Rusia dominațiunea țaristă. Nu ni-am putut nimeni niciodată explica cum ar fi putut trece vreodată cuiva prin minte un asemenea lucru, mai cu seamă când vedeau, situațiunea grea, politică, în care ne găseam în timpul și după încheerea păcii dela Brest-Litowsk.

Explicațiunea, pe care o dădeau bolșevicii pentru menținerea acestei păreri și temeri a lor, era aceea că românii ar fi voit a se uni cu armatele generalilor Kornilov și Kaledin, pentruca împreună să dea lovitura definitivă armatelor bolșevice. În adevăr generalul Kornilov, când a făcut revoluția în Octombrie, 1917, avea intențiunea de a răsturna guvernul Kerenski, de a întrona dictatura militară, de a organiza armata și de a lupta până la exterminarea tuturor bolșevicilor și a agenților străini, cari mișunau în diversele părți ale Rusiei. El înțelegea prea bine situațiunea disperată a țării sale și își dădea seamă, că guvernul Kerenski nu este decât precursorul regimului bolșevic, care a urmat imediat la putere.

În cazul când acțiunea generalului Kornilov ar fi reușit, Rusia ar fi fost alături de aliați la masa verde, însă nu s'ar fi putut ști în cazul acesta, dacă și noi aveam alipită Basarabia la patria-mumă.

Armata lui Kornilov, când a fost vorba de ofensivă în contra bolșevicilor și a lui Kerenski, l'a trădat, așa că el a fost prins prizonier, de unde apoi a scapat. Dar, după scăparea lui din închisoare situațiunea externă, politica nu mai era aceeași. Convorbirile pentru pace dela Brest-Litowsk erau deja destul de avansate, iar bolșevicii își întăriseră puterea în interior dezorganizând ultimele formațiuni militare, rusești, în cari se mai păstra ordinea și disciplina. Singura armată, pe care se mai conta, era a lui Kaledin, și de aceea generalul Kornilov, imediat ce a scăpat din închisoare, a plecat în regiunea Donului, cu speranța, că împreună cu Kaledin vor putea organiza o armată, cu ajutorul căreia să lupte cu succes în contra bolșevicilor, sau eventual în contra trupelor germane, cari începuseră a înainta pe teritoriul rus.

Alături de Kornilov a venit și generalul Alexeev, împreună cu câțiva ofițeri din armatele aliate, pentru a instrui trupele, ce rămăsese credincioase ordinei și disciplinei.

Bolșevicii nu erau în măsură însă de a-și da seamă, de întreaga acțiune a acestor generali, și de aceea ei își continuau acțiunea distructivă, îngrijați fiind numai de acțiunea României, de care nu știau decât foarte puțin, și mai puțin știau încă de viitoarea soartă a Basarabiei.

Din cauza tuturor acestor lucruri, pe la 25 Decembrie, 1917 se vedea în Odesa pretutindeni o mare fierbere și pregetire din partea bolșevicilor, cari se așteptau atât dela apus (din partea României), cât și dela răsărit (armatele generalilor ruși aliați) la mari evenimente de ordin politic. În această zi profesorul Gh. Murgoci mă anunță, că trebuie să plece la Chișinău pentru a aduce material nou necesar hărții și lucrării statistice, etnografice a Basarabiei, lăsându-mi mie sarcina să continuu mai departe lucrările de climatologie asupra acestei provincii, ajutat fiind și de profesorul rus Tocilowski, care era un om foarte cult și în acelaș timp era și un filoromân.

În ziua de 2 Ianuarie, 1918, ducându-mă la laborator, profesorul Tocilowski îmi anunță ca noutate de senzație a zilei, telegrama din ziarul „Odeski Listok“, prin care se arăta arestarea Ministrului român, reprezentantul țării noastre la Petrograd.

Am rămas înmărmurit la auzul acestui lucru, care era

fără precedent în analele diplomatice și în acelaș timp atât eu cât și toți românii noștri ne-am simțit coprinși de un simțimânt de îngrijorare simțindu-ne fără nici un sprijin în acea mare masă de anarhiști. Toată intelectualitatea rusă a blamat acest act puțin delicat al guvernului rus, și în urma presiunii făcute asupra lui Lenin din partea miniștrilor plenipotențari ai celorlalte state, ministrul nostru, ce fusese arestat în seara zilei de 31 Decembrie, 1917, a fost pus în libertate. Când a plecat dela închisoare, care era departe de centrul orașului, a rugat să i se aducă o trăsură, lucru ce i-a fost refuzat; dar în acel moment s'a anunțat ministrul Franței, care a venit să-l ia cu automobilul, și să-l ducă până la legațiunea română dela Petrograd. (Așa anunțau ziarele locale).

Pe cât a fost de mare consternarea și întristarea în inimile tuturor românilor, când a venit vestea despre arestarea ministrului nostru, pe atât a fost de mare bucuria, când telegramele au adus vestea despre eliberarea lui.

După petrecerea acestor evenimente politice la Petrograd, lucrurile au mers înăsprindu-se din ce în ce mai mult între români și bolșevici, înăsprire, care mergea crescând pe măsură ce trupele române avansau în Basarabia. De asemeni, bolșevicii nu puteau admite de loc hotărârea luată de către comandantul român ca împreună cu comandamentul rusesc să stărpească bolșevismul din resturile armatei ruse, care se mai găsea încă pe frontul român și în Basarabia.

În acelaș timp în zăarele rusești începură să apară fel de fel de informațiuni false, toate cu tendința de a înăspri cât mai mult relațiunile între noi și ruși pe deoparte, iar pe de alta între blocul moldovenesc și celelalte partide din Basarabia.

În ziua de 5 Ianuarie a plecat ultimul tren în spre România. Dela acea dată, până după venirea nemților în Odesa, românii au rămas cu totul izolați, pierzând orice comunicație cu țara. Unii dintre ai noștri hotărâseră cu câteva zile înainte, de a pleca, însă precipitarea evenimentelor a fost așa de repede, încât orice plecare a fost imposibilă.

În acest interval de timp ukrainienii în tocnai ca și moldovenii noștri luptau la Kiev din răzputeri în contra bolșevicilor, și luptele de stradă au ținut acolo șase zile,

în care timp au căzut deoparte și dealta mulți morți și răniți. Lupta a rămas nedecisă, de oarece Rada ucrainiană a putut să lucreze și mai departe ca instituție independentă de autoritatea centrală, rusă dela Moscova.

Dezordinile din Odesa, în cursul lunii Ianuarie, 1918.

În Odesa, după o liniște relativă din zilele de 8 și 9 Ianuarie, 1918, au urmat evenimente groaznice, la cari bieții români au trebuit să fie martori.

În noaptea de 10 spre 11 Ianuarie toată lumea a fost deșteaptă de o detunătură puternică de tun, care era semnalul dat de bolșevici, că puterea a trecut din acea a ucrainienilor, în mâna lor. Adică aceasta însemna, că pe viitor toată conducerea Odesei și a altor regiuni din Ucraina să intre în mâna comitetelor de lucrători și soldați. Populația neștiind deocamdată ce este acest semnal, a crezut că este semnul adevăratei revoluții și a masacrului românilor și a nobililor pe care cu câteva zile mai înainte îl trâmbițaseră marinarii ruși.

După această puternică defunătură s'au auzit toată noaptea altele, ce proveneau din exploziile granatelor de mână, dela luptele, ce se dădeau între milițieni și bandele de bandiți, ce mișunau prin toate părțile.

A doua zi lucrurile păruseră a se mai liniști, cu toate acestea se auzeau continui împușcături, cari veneau din spre gară. În acelaș timp însă bandele de bandiți se înmulțiseră foarte tare, și din această cauză lumea nu mai umbla pe stradă cu trăsuri particulare, ci mai mult pe jos, pentru că acești bandiți devalizau toate persoanele din trăsuri. De asemeni, oamenii și în special românii, ca să nu fie dezbrăcați ziua mare de către acești bandiți, luan pe ei ce aveau mai prost. Deși miliția orașului se încerca să lupte contra lor, cu toate acestea mare lucru nu putea să facă.

În legătură cu aceasta, în ziua de 13 Ianuarie, dimineața, pe strada Krasnăi-Piriulog din Odesa mergea în goană un automobil, în care se aflau patru bandiți stând în picioare, și cari trăgeau focuri asupra publicului. Un bătrân din apropiere precum și o femeie au fost omorâți pe loc. Când automobilul a ajuns aproape de Preobrajenska, doi milițieni dela colțul străzii au aruncat asupra automobi-

lului două granate de mână, cari au produs o detunătură extraordinară. Doi dintre bandiți au fost omorâți pe loc. La unul dintre bandiți lipseau picioarele cu totul, găsindu-se la o distanță de vre-o 50 de metri mai departe. Cei-lalți doi au căutat să fugă, de oarece automobilul era complet stricat, însă au fost prinși și legați de către un grup de milițieni. Automobilul, care era de asemeni extrem de deteriorat a fost urcat pe o platformă și dus de pe acel loc, care se transformase într'un fel de loc de pelerinaj pentru curioși.

De oarece bolșevicii se simțeau stăpâni pe putere, căutau să facă ce vroiau, cu toată opunerea gardei orășenești, care era ultima reminiscență a spiritului de ordine și de disciplină, ce existase odată în foasta Rusie. Ei intrau de multe ori câte 80 sau 100 prin marile restaurante, și cereau să fie serviți. La plecare nu plătea nimeni nimic, ci dădeau un bon de a rumcerodului, care nu avea nici o valoare. Din această cauză mulți negustori de prin orașele Rusiei au rămas săraci fiind obligați a da bolșevicilor consumațiuni gratuite. Cei mai mulți dintre ei și-au închis localurile. Pe de altă parte nici vechii clienți ai restaurantelor nu mai veneau să consume, de oarece era cât se poate de desplăcut, să stai alături de toți acești indivizi nespălați, cari aveau adesea obiceiul ca în timpul mesei să-și sufle nasul în șervet.

Un ofițer rus ne povestea, că în ziua de 12 Ianuarie, 1918 găsindu-se împreună cu mai mulți la masă la restaurantul „Londra“ din Odesa (unul dintre cele mai mari restaurante), pe la orele 3½ din zi au intrat înlăuntru vre-o sută-cinci zeci de marinari, cari au dat afară pe toți comesenii, după ce le luaseră mai înainte paltoanele dela garderobă, și cari s'au instalat ca să fie serviți.

Tot în acest interval de timp, pentru că marinarii aveau enorm de mulți bani la ei, cari bine înțeles toți erau de furat, se duceau la operă în bainoir sau la parter împreună cu amantele lor, îmbrăcate în cele mai scumpe rochii de mătase, dar pe cari nici nu știau cum să le poarte, așacă la operă era teatru în teatru. Toată această lume aleasă scuipa pe jos, mânca semințe de floarea soarelui și își suflau nasul cu mult brio chiar în timpul pasajelor celor mai melodioase din opere, așa încât aveai impresia că vre-o pușcă de salon a făcut explozie. Se ghionteau în sta-

luri sau loje și izbucneau în hohote de răs tocmai în momentele când pe scenă se desfășura acțiunea în cele mai tragice împrejurări. Unii adormeau de al binelca în scaun, neînțelegând nimic din piesă.

Așa de înapoiați în cultură erau toți acești membri ai comitetelor revoluționare, încât la o reprezintăție de operă unul din ei a avut o eșire cu totul comică și cu totul aparte. Într-o seară din Ianuarie 1918 se juca piesa „*Evgenie Aneghin*” de Tschaikowski. În piesa aceasta au apărut pe scena diverse personaje între cari și ofițeri ruși, cari purtau epoleți. Atunci un tavarăș din teatru a tras cu revolverul pe scenă, invocând motivul, că toți trebuie să fie îmbrăcați în uniformă de soldat, căci așa cere „*răspubli-ca*”. N'a fost nimeni atins, cu toate acestea s'a produs o panica de nedescris. Cel ce a tras cu revolverul a fost imediat ridicat de către personalul operei, care a avut de luptat în acelaș timp și cu alți tavarăși, cari săriseră în ajutorul lui. Reprezentația a continuat în urmă.

În acest timp, când situațiunea în orașele Rusiei era aceasta, la Brest-Litovsk germanii puneau condiții grele acestei țări, și printre altele erau și acelea, ca: Finlanda și Ucraina să rămână libere, iar Curlandia, Liflandia și Polonia să facă parte din confederația germană. Dar concomitent cu toată această acțiune germană în diferitele orașe ale Rusiei apareau afișe și placarde mari, ce anunțau baluri mascate, serate și alte diverse serbări, la cari populațiunea de jos rusească pierdea nopți întregi, făcând cele mai mari orgii.

Numărul bandelor înmulțindu-se, ei s'au constituit în adevărate societăți și cluburi zise „*Cluburile anarhiști'or*” așa că pungășiile, ce se făceau erau de mai înainte și foarte sistematic organizate. Nimeni nu mai putea eși din casă după șase ore seara. Abia se auzea câteodată câte un trecător grăbit, ca să ajungă mai degrabă la casa lui, unde zădarnic se credea mai la adăpost. Din timp în timp se auzeau pași mulți, noaptea târziu, ce treceau deodată, atunci fiecare știa că toți aceia nu erau decât bandiți, cari se duceau să dea vre-o lovitură.

Din cauză că lumea nu putea eși nicăiri seara, de aceea teatrele sufereau foarte mult, și pentru aceasta direcțiunile s'au plâns la „*Clubul marinarilor și a soldaților*” din *Worontzowski Dworetz*. Direcția acestui club a publicat.

atunci în marile ziare cotidiene un anunț, prin care se împunea comitetelor anarhiste, ca sa recomande membrilor să nu facă nici un fel de operație nici pe strade, nici în casele particulare în seara zilei de 9 Ianuarie, 1918, ca să se poată duce lumea la opera, de oarece reprezentația era în beneficiul unor actori și a unor marinari fără lucru. Președintele clubului central anarhist, tot pe calea publicității a răspuns comitetului marinarilor, că încuviințează acest lucru, și că a luat toate dispozițiunile în consecința. În adevăr în seara de 9 Ianuarie nici un comisariat din Odeșă n'a înregistrat vre-un furt sau vre o devalizare de locuință particulară. Nu s'a facut nicio arestare. Și apoi să mai zici că la bolșevici nu este ordine????

În serile urmatoare însă totul a intrat în normal, așa ca furturile se țineau lanț. Nimeni nu era surprins, când se striga „*Nalioț*“ (*pradă*). Dar daca persoanele mai bine nu puteau eși, nu tot acelaș lucru se petrecea cu servitoarele, cari aveau bilete speciale date de către cluburile anarhiste, și cari în toate nopțile umblau pe strade și luau parte la balurile marinărești, cari erau aproape în fiecare seară. Servitoarele au ajutat de minune marinarilor și soldaților la devalizarea caselor, pentruca s'a constatat că ele erau acelea, cari denunțau pe stăpânii lor, dacă au sau nu bani. De cele mai multe ori bandiții erau întovărășiți de dânselle în casele, ce erau devalizate, Ele le arătau ascunzișurile, unde erau bani sau alte lucruri de valoare.

Războiul Civil

Dacă până pela 8 sau 10 Ianuarie am asistat în diferite orașe ale Rusiei la niște simple lupte poate fără mare importanță, cari s'au dat între ucrainieni și bolșevici, dela această dată înainte către finele lunii putem spune ca am fost martorii unui război civil în toată puterea cuvântului.

Motivul principal al acestui război civil, era faptul că ucrainienii au lăsat să intre armatele românești în Basarabia fără a se opune. Faptul acesta era nedrept, dar un motiv de luptă era necesar, ca sa fie găsit. De fapt principala cauză era că ucrainienii nu vroiau sa recunoască supremația bolșevică și mai cu deosebire supremația străinilor pe pământul țării lor, supremație care de fapt se ac-

centua din ce în ce mai mult, cu toate că la Brest-Litowsk se făceau promisiuni formale nemților și se iscăleau acte oficiale, cari garantau cu totul independența Ucrainei.

De aceea cu toată acalmia aparentă, care era în zilele de 13 și 14 Ianuarie, 1918, cu toate acestea se vedea că ceva se pregătește, și de astă dată ceva foarte serios.

În ziua de 14 Ianuarie, fiind cu doi prieteni pe la orele 3½ pm. pe stradă, un ofițer rus, pe care îl cunoșteam, colonelul Sinitzin se apropie de noi și ne comunică cu totul confidențial, că cu începere de astăzi să avem provizii mai multe acasă și în tot cazul românii este bine ca să nu mai iasă de loc pe stradă. Ne-a mai comunicat atunci, că are informațiuni absolut precise, că chiar în acea zi înainte de ora 7 pm. bolșevicii vor ataca grupele de ucrainieni, ce păzesc orașul. Prin urmare deci războiul civil se apropia de începutul său.

În adevăr pe la orele 6½ pm. se vedeau pe stradă grupe de marinari înarmați până în dinți, cari parcurgeau străzile în lung și în lat. Nimic nu ni se părea însă ceva mai aparte, decât cum se petreceau lucrurile de obicei. Adunătură de oameni, pungași de buzunare, cocote, cari mișunau pe toate străzile, și încolo nimic deosebit.

Pe la orele 7 fără un sfert s'a auzit însă o buluitură formidabilă, ce am aflat după vreo două zile, că a fost produsă de explozia unei bombe aruncată de un ucrainian dintr'un balcon într'un grup de marinari. Efectul produs de această explozie nu l'am putut cunoaște, dar trebuie să fi fost formidabil, de orece am avut impresia unui cutremur de pământ. După câteva minute dela această detunătură au început salve de puști și de mitraliere aproape în toate părțile orașului. Zgomotul cel mai grozav venea din spre teatru și gară. Lupta se dădea mai teribilă în lungul străzii Pușkinskaja, de pe care după trei zile, dela începerea luptei se putea încărcă care întregi de tuburi goale, de gloanțe.

Toată noaptea de 14 spre 15 Ianuarie s'au auzit împușcături, cari către dimineață au început să se rărească. A doua zi se părea că lucrurile se mai liniștiseră, când deodată pe strada Marazlievskaja au început a trece grupe de ucrainieni înarmați, cari mergeau încet și se adăposteau când după copacii de pe stradă, când după stâlpii de lu-

mină electrică. Pela 9½ dimineata a început o groaznică luptă în stradela numită „*Sabanski Piriulog*“. Din această luptă ucrainenii au eșit învinși și au început a fugi îndărăt în spre Mănăstirea Trinității (Troitzka). În turnul acestei mănăstiri ei au așezat două mitraliere, cu cari trăgeau continuu în grupele de bolșevici, cari ocupaseră parcul cel mare de pe malul mării „*Alexandrewski Park*“.

Acest parc era tocmai peste drum de locuința, pe care o ocupam, așa încât în momentul când lupta era în tci, o bombă a explodat chiar în fața casei, și atunci lumea ce era grămădită într'un gang ca să vadă lupta a căzut la pământ de groază. Toți s'au sculat afara de două persoane, cari muriseră.

În acelaș timp stricându-se un geam dela casă, doi bolșevici de groaza morții au căutat să intre în lăuntru. Ei erau galbeni la față ca niște cadavre, tremurând și cu fălcile aproape încheștate încât la început nici n'au putut vorbi. Ca arme unul avea o pușcă Manlicher, iar celălalt o pușcă revolver cu o țeavă extrem de lungă, de un sistem, pe care nu-l văzusem niciodată. Armele au fost confiscate de către personalul casei, iar lor li s'au dat drumul pe o ieșire lăaturalnică a casei în strada Kanatnaja.

Pe la orele 5½ după amiazi lupta a mai diminuat, pentruca apoi să înceapă și mai grozav. Pe la 7½ s'a auzit deodată o detunătură neobicinuită și grozav de puternică. Aceasta era prima lovitură de tun trasă de pe vasele de război, cari se găseau în largul mării. Erau vasele cuirasate „*Rostislav*“ și „*Sinope*“ cu tunuri de 240 cm. Se mai trăgea de asemeni încă din 5 tunuri, ce erau așezate pe o colină lângă *Langeron* și din 6 tunuri de coastă, ce erau așezate la *Petite Fontaine*. Toate loviturile de tun aveau ca țintă niște cazărmi și retransamente ucrainiene, cari se găseau aproape de gara centrală a orașului.

Toate lucrurile și pereții caselor se cutremurau groaznic din cauza acestei canonade, așa că dintr'un moment într'altul ți se părea că casele trebuiau să se prăbușească. Ne deprinsesem și cu această reprezentare și ajunscsem după zgomot să putem distinge de ce categorie de tunuri au fost trase loviturile. Pe cer se puteau vedea urmele luminoase, pe cari le lăsau proiectilele, ce traversau văzduhul în toate direcțiile. Lupta a continuat fără încetare toată noaptea.

A doua zi dimineată am putut vedea sub zidul, ce în-

„conjura parcul Alexandrewski cadavrul mai multor marinari, iar mai departe printre copaci se vedea un rănit, care striga, dar care nu avea putere să se ridice. A stat așa el până au sosit câțiva brancardieri, cari l’au ridicat chiar sub ploaia de gloanțe, și l’au dus la un lazăret. De altfel lazarete de acestea erau mai multe, mai dinainte pregătite, în diferite puncte ale orașului. Cadavrele au stat pe locurile lor până a treia zi, seara, adică la 16 Ianuarie, când lupta era aproape pe sfârșite.

Luptătorii erau formați din niște indivizi deznălași, cu hainele rupte, prăpădiți de oboseală și de nesomn, oameni din treapta cea mai jos a societății, și cari din punct de vedere moral nu mai aveau nimic de pierdut. Aveau haine de marinari sau civile și fiecare cu câte două benzi pline cu cartușe. În timpul luptei aceștia se uitau pe geamuri pe la parterele locuințelor să vadă dacă nu este chip de a fura ceva, pentru ca apoi să dezerteze dela luptă imediat.

Toți acești luptători erau plătiți de către sovietul din Odesa cu câte 25 de ruble pe zi, de persoană. Mulți însă și-au vândut puștile, pe cari le-au băut, așa că și-au făcut un venit ceva mai mare.

În noaptea de 16 spre 17 Ianuarie lupta a continuat cu oarecare intermitență, și abia în ziua de 17 Ianuarie dimineața s’a terminat cu înfrângerea completă a ukrainienilor. Toată lumea a fost curioasă să vadă adevăratul câmp de luptă dela Kulikovo-Pole, unde erau căzărmiile ukrainienilor. Acolo nu erau decât mase de ruini fumegânde și zeci de cadavre ale nenorociților de ukrainieni, cari au preferat să moară cu toții decât să se predea bolșevicilor. Nu s’a putut afla exact câți bolșevici au murit, dar ceea ce se poate spune, e că pe toate străzile pe unde treceai, trebuia să vezi zeci de cadavre de ale marinilor, sau de ale altor prăpădiți, cari pentru 25 de ruble și-au dat viața la poalele stindardului roșu.

În ziua de 17 Ianuarie, primul trecător, pe care l’am văzut era un vânzător de jurnale, un cosmopolit, pârliț de tot, dar care făcea propagandă pe la case, pentru că lumea să cumpere ziarul „*Goloss Revoluție*“, care coprindea informațiuni fanteziste, privitoare la jafurile și omorurile, pe cari armata română le făcea în Basarabia. Din această cauză toți de prin toate părțile se uitau la noi, românii, cu cea mai mare ură, și nu trecea ocazie, dacă erai

recunoscut ca ești român, sa nu-ți spună: „*ceasul vostru nu este departe*“.

Cu toate aceste amenințări, am rămas foarte impasibili, de oarece eram deprinși cu toate aceste laude ale lor. Și în adevăr, că așa a fost. Cu toate acestea pe unii dintre români i-au ridicat de pe la casele lor și i-au închis, maltrătându-i în chipul cel mai neomenos. Grozavă ciudă aveau bolșevicii pe deputații români, dar mai cu seamă pe ofițerii noștri, pe cari îi numeau „*Apărători ai burjuilor*“.

De oarece lupte de acestea se dadeau și în alte localități, și de oarece cu Basarabia nu aveam absolut nici o legătură, de aceea nimeni nu știa precis, ce se petrece în noua republică moldovenească. Nistrul era pentru uoi ca o barieră de netrecut, și pe cari mulți nu mai credeau a l trece îndărăt.

Când lucrurile s'au mai liniștit, românii au cautat sa plece cu trăsurile în Basarabia, pe la Ovidiopol, inșă și pe aici era cât se poate de riscant de a te duce, de oarece te întâlneai neapărat cu trupe de soldați vagabonzi. cari facuseră parte din armata a 9-a rusă, și cari se retrăgeau în dezordine prin sudul Basarabiei. Cu toate acestea multe dintre familii au plecat în adevărate caravane întovărite și de soldați români, înarmați, soldați, ce se găseau pe la diferite comandamente militare românești ce erau prin Odesa. Întâmplarea fericită a făcut, ca aproape toți ai noștri să ajungă cu bine în Basarabia, fără ca sa aiba neajunsuri prea mari pe drum.

Înaintarea germanilor în Ucraina, cuprinderea Odesei și a Hersonului

În această vreme, când luptele de stradă erau la moda mai pretutindeni în Rusia, se mai găseau încă pe ici pe colo detașamente ruse, cari se împotriveau nemților.

Dar rezistența lor era așa de slabă, încât germanii înaintau zeci de kilometri pe zi, mergând pe lângă Nistru către Marea Neagră. După ce au ocupat gara Jmerinka, care este un nod rusesc de cale ferată, ei au pus stăpânire pe linia Jmerinka-Odesa, așa că trupele lor au înaintat o parte în eșaloane pe jos, iar o altă parte cu trenul.

Deși dușmani,, cu toate acestea în Odesa, Nikolaev și Herson, germanii erau așteptați cu cea mai mare nerab-

„dare de către populația civilă, convinși fiind toți că se va face ordine, și se va astâmpăra anarhia, care domina pretutindeni.

Între timp se formase o armată așa zisă de voluntari, în cari intrau cei mai mulți dezertori de pe frontul nostru, și care avea rolul de a lupta în contra armatei române, ce înainta în Basarabia. Întâlnirea a avut loc și din vreo 780, câți plecaseră, numai vreo 200 s'au întors înapoi, după cum se afirma chiar la rumcerod, restul avuseseră deaface cu românii noștri, cari le-au dat de cheltuială.

În urma acestei mari victorii, ura contra românilor devenise și mai mare, așa încât s'au dedat bolșevicii până la venirea germanilor la tot felul de persecuții în contra noastră. Cei mai mulți dintre români s'au ascuns, așa că nu au mai putut fi găsiți mai cu seamă că lucrul era așa de ușor în starea de dezordine administrativă, în care ne găseam la Odesa.

Ceeace enerva foarte mult pe bolșevici, era apropierea germanilor, ei fiind convinși, că nu vor mai putea nimic să fure. De aceea ei au căutat să se pregătească și în acest scop au chemat toată flota dela Sevastopol. În felul acesta, pe la finele lunii Februarie, 1918 se găsea în portul Odesei aproape vreo 25 de vase de război și altele de transport, cari aveau de scop de a opune germanilor rezistență. Pe de altă parte aceste vase erau destinate de a înlesni fuga marinarilor ruși la Sevastopol.

Când te uital în port și vedeai acele uriașe vase de o putere extraordinară, dacă ar fi fost pe mâini bune, ai fi avut impresia, că niciodată nemții nu ar fi fost în stare de a coprinde Odesa. Dar aceste vase erau comandate în cel mai bun caz de câte un praporcik, care era certat cu desăvârșire cu cultura.

Cu trei zile înainte de a intra germanii, toți vagabonzii împreună cu marinarii de pe vasele proaspăt sosite în port au dat un adevărat asalt tuturor caselor bogătașilor din oraș. Au luat cu ei tot și au dus pe vase. Pe cheiurile din port nu vedeai decât fel de fel de lucruri, ca piano lângă saci cu făină, bidoane cu untdelemn, saci cu cartofi, diverse servicii de masă de porțenul cel mai fin, alături de butoaie de scrumbii sau perdele fine de mătase etc. Era cu adevărat un amalgam de tot ce mintea omenească își putea

închipui. Ei bine, toate aceste lucruri au fost încărcate și transportate în urmă la Sevastopol.

Pentru ca să sperie pe orășeni, și ca să poată intra în diverse case particulare marinarii anunțaseră într-o seară „Noaptea Sfântului Bartolomeu” pentru toți burjuii (nobilii) și pentru toți românii, din cauza cărora Rusia a pierdut Basarabia, căci în adevăr în acel timp toată Basarabia era împănată de trupe românești, bolșevicii fiind aruncați în majoritatea lor peste Nistru.

Important a fost lucru, că n’au mai avut vreme să se gândească la așa ceva, de oarece pe la începutul lui Martie, 1918 germanii se găseau chiar lângă Odesa. Germanii găsindu-se la localitatea Beleaefca, unde se găsesc instalațiunile de apă, cari alimentează orașul Odesa ei au trimis în delegațiune pe trei ofițeri motocicliști la rumcerod cerând comandamentului bolșevic, ca în termen de 6 ore să predea orașul fără ca o singură lovitură de tun să fie trasă de pe vasele de război, din port. În timpul cât delegații nemți tratau această chestiune la rumcerod, bolșevicii de jos, cari făceau de gardă au furat motocicletele delegaților. Când cei dela comandamentul rus au aflat de acest lucru, au dat ordin imediat unui automobil ca să transporte pe ofițerii nemți până în lagăr.

Motocicletele nu s’au mai găsit, și a doua zi toate jurnalele făceau fel de fel de comentarii pe seama acestui lucru, unic în analele diplomatice, și au trebuit să fie rușii ca să facă începutul.

Când au văzut, bolșevicii condițiunile germane așa de categorice, și mai cu seamă când și au dat seamă de forțele mari de trupe de cari dispun, au gândit că orice opunere este zădarnică, și atunci au hotărât a preda orașul căutând a fugi cu toate vasele la Sevastopol. Cel dintâi vas, care a ridicat ancora a fost „Pameat Mercurii” urmat de câteva torpiloare și apoi de marile vase de linie, printre cari era și „Sinope”. În afară de rada portului rămăsese numai vasul „Rostislav”, care era sortit să bombardeze Odesa după plecarea nemților. Nu a tras însă nici o lovitură de tun, de oarece nemții după intrarea lor avuseseră grija, ca să așeze pe Nikolaevski Bulevard, pe malul mării vreo 40 de tunuri gata la orice încercare de atac a crucișătorului, și cari l’ar fi scufundat imediat.

În același timp germanii mai avuseseră prevederea de

a chema și câteva torpiloare turcești (șase), cari s'au instalat imediat în rada portului. Acestea aveau rolul de a apăra flancurile armatei germane.

Lupte s'au dat între nemți și bolșevici la Herson, și cari au fost destul de înverșunate, de oarece au căzut mulți și de o parte, și de alta.

Armatele germane au intrat în zina de 13 Martie prin toate direcțiunile orașului instalând imediat comandamentul și luând imediat dispozițiunea de a se tipări și afișa pe zidurile orașului proclamațiunea de ocupare a Ucrainei de sud, proclamațiune, ce a fost tipărită în nemțește, rusește și în limba ucrainiană. Imediat după intrarea nemților nici o împușcătură nu s'a mai auzit pe stradă, și nu am mai văzut pe nici un marinăr rus. Acei dintre marinari, cari n'au mai încăput pe vase, s'au înbrăcat civil, căci nemții i-ar fi împușcat imediat. S'a dat ordin ca să se depună armele, iar cei ce în timp de 24 de ore nu le-au depus, au fost pe loc executați. Nu mai stia comandamentul german ce să facă cu acea cantitate enormă de arme, pe care populațiunea civilă o adusese.

Comandamentul german s'a instalat la rumcerodul rusec, care a fost curățit și pus aproape în aceeași stare de strălucire, pe care o aveau camerile în timpul domniei Tarului. Și ceeace ne-a satisfăcut pe toți, a fost faptul că germanii au prins câțiva civili, ce făcuseră cu câteva zile mai înainte ca mari oameni la rumcerod, serviciu de comandanți ai marinărilor, și cari au fost imediat puși să frece parchetele și să facă toată curățenia necesară.

La două zile după sosirea germanilor toți străinii am fost chemați la comandament. Mă așteptam ca să fim noi, românii, internați cu toate acestea însă faptul a fost cu totul contrar, de oarece ni s'au dat autorizație de plecare vizându-ne pașapoartele, cari purtau deja pe ele viza spaniolă; de oarece după plecarea consulatului român noi am fost lăsați în seama consulatului spaniol.

Nu am avut o bucurie mai mare decât în momentul, când comandamentul ni a pus în vedere că suntem liberi și că putem pleca în țară, lucru pe care l'am și făcut aproape toți românii.

Evenimentele din Basarabia în anul 1918

După ce armata română a pătruns în toate părțile în Basarabia căutând să restabilească ordinea, a reinstalat

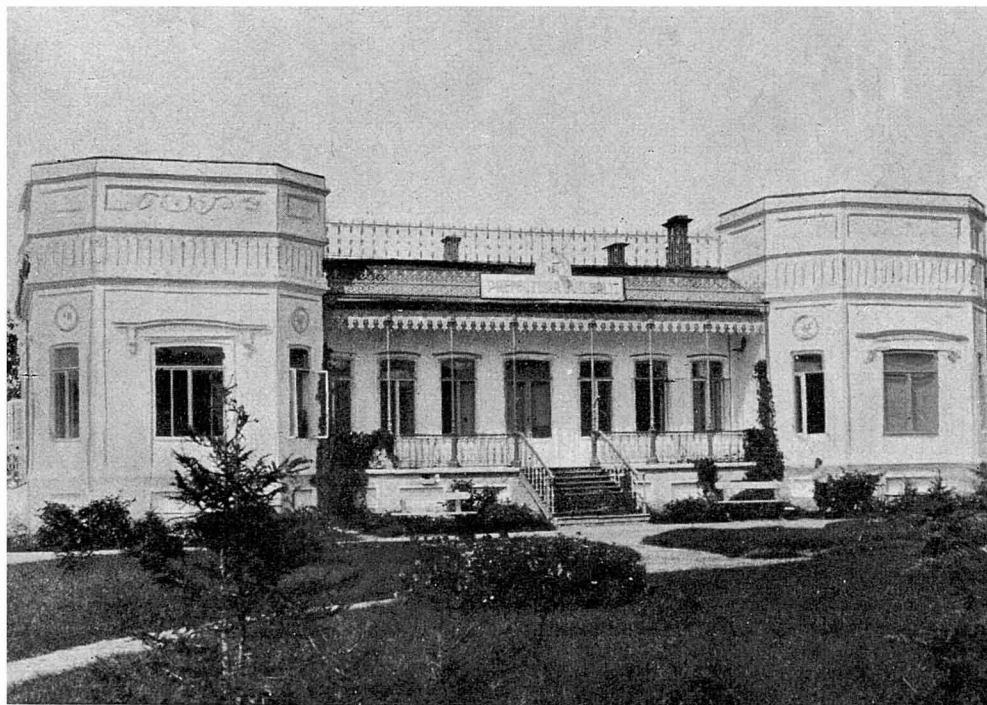

Fig. 1. — Exteriorul foastei zemstve a județului Bălți, în care astăzi este instalată prefectura de județ și unde încă înainte de 27 Martie, 1918, când s'a făcut unirea Basarabiei, s'a decis unirea acestui județ cu țara mamă.

pe cea mai mare parte dintre proprietari în conacurile lor. În acelaş timp au sfătuit pe conducătorii noii republici, că trebuie de îndemnat sătenii, ca să cultive cât mai mult pământ, de oarece se simţea nevoc în Basarabia de produse. Nevoea cea mare se simţea însă în biata Moldovă atât cât mai rămăsese în stăpânirea noastră. Nu erau alimente nici pentru populaţia civilă, nici pentru trupele noastre, decât puţine.

De ocuparea Basarabiei de către armata noastră s'au bucurat în primul loc cea mai mare parte dintre românii-moldoveni, iar în al doilea loc mulţi dintre proprietarii ruşi, cari şi vedeau salvat avutul lor. Cei mai înflăcăraţi însă dintre toţi au fost studenţii moldoveni, cari erau şi mai conştienţi de situaţie, şi cari în ziua de 16 Ianuarie, 1918 au lansat către populaţie următorul manifest : (Din lucrarea d-lui Bogos, „La răspântie“).

Moldoveni,

„A sosit ceasul, când toată suflarea moldovenească trebuie „să serbeze ziua cea mai sfântă, cea mai luminată şi fericită „în viaţa noastră. Acum D-zeu întâiaşi dată a întins mâna „sa de bunăvoinţă către neamul nostru“.

„Viaţa poporului moldovenesc acum e cheazăşuită pe veci“. „Mult am strădănit şi am necăjit de jugul străinilor. Dar „dela începutul revoluţiei am suferit şi mai mult chiar dela „ai noştri, moldoveni, potlogari, cari s'au folosit de întunere- „cul poporului nostru. Ii făgăduiau toate bogăţiile cerului şi „ale pământului şi aduceau duşmănie şi ură în el, ca mai „degrabă să se ucidă el singur. Nici o lumină adevărată nu „a putut căpăta moldovanul nostru“.

„Nici o gazetă moldovenească sau rusească nu şi a făcut „datoria sfântă faţă de popor. Cu atât se îndeletniceau ele; „aprindeau focul anarhiei în toate părţile, duşmăneau oamenii „unii faţă de alţii, dădeau prilej numai la ucigării, tâlhării, prădăciuni şi blăstămăţii“.

„Dar cel mai rău lucru este, că nici un om adevărat bine- „voitor şi iubitor de neam n'a putut să-şi spue cuvântul său „sfânt şi sănătos, pentru că valul anarhiei şi destrăbălarea „poporului a scos la faţă printre oameni buni şi oameni răi, „cari făceau toate chipurile să-i înlăture, ba chiar să i „ucidă pe cei buni.

„Iată acești oameni, cari au venit ca un blestem în țara a-
„ceasta la începutul revoluției ca câinii la hoit, căci până a-
„tunci petreceau prin toată Rusia și nici gând nu aveau de
„Basarabia. Au început să facă progovoare de moarte la toți
„moldovenii, cari simțesc moldovenește și cari aveau minte
„sănătoasă și iubire de neam“.

„Dar, Dumnezeuul Sânt n'a voit moarte la acești oameni și
„la întregul popor al nostru. El ni-a trimis pe mama noastră
„adevărată, România, care ne-a pune toată rânduiala, ni-a
„îndrepta pe o cale adevărată, care ne va duce tot neamul ro-
„mânesc la mare viitor“.

„Să știți voi, hoți, potlogari și compania voastră, că dacă
„voi ni-ați vrut moarte nouă și fraților noștri, noi studen-
„țimea moldovenească vă spunem că noi moarte nu vă vrem,
„dar hotărât vă spunem, ca să vă lepădați de lucrul vostru
„cel scârnăv“.

„Gândiți-vă la ce nenorocire aduceți voi poporul cu fap-
„tele voastre scârnave“.

„Noi studenții moldoveni din Basarabia, dela începutul re-
„voluției sus am ridicat sfântul tricolor al tuturor români-
„lor și cu toate puterile ne-am luptat cu voi“.

„Acum vom grămădi toată puterea și energia tineretului
„nostru și avem să luptăm îndârjiți cu voi. Dacă aveți mă-
„car o leacă de omenie în sufletul vostru cătați-vă de lucru
„curat, iar noi din urmă vom striga: Dumnezeu să vă pă-
„zească“.

„Din partea noastră noi din toată inima curată a tinere-
„tului mulțumim Cerului, că a trimis pe mama noastră ade-
„vărată, mult așteptată și mult dorită de noi“.

„Noi vom da tot sprijinul mamei de a curăți țara noastră,
„partea Moldovei celei vechi de toți dușmanii marelui ideal
„al nostru“.

„Trăiască libertatea și unirea tuturor românilor“.

Comitetul studenților moldoveni.

Chișinău, 16 Ianuarie, 1918.

Față de toate aceste manifestațiuni naționale și patrio-
tice ale bunilor noștri români-moldoveni, străinii făceau
în mod fățiș cea mai mare opoziție, așa că lucrările atât în
Chișinău, cât și în celelalte localități ale Basarabiei mer-
geau cu foarte multă greutate. Cu toate acestea blocul
moldovenesc mergea înainte, așa că în ziua de 24 Ianua-

rie. 1918, odată cu serbarea națională, românească, a unirii principatelor s'a sărbătorit și *Independența Republicii Moldovenesti*.

La serbarea oficială, care a avut loc, soldații din regimentele basarabene, erau acum alături de frații lor, soldații români.

Din ochii multor basarabeni, țărani și orășeni, cari au luat parte la această înălțătoare solemnitate, curgeau picături de lacrimi.

Cu toate acestea rușii nu dezarmau, și de aceea s'a făcut cunoscut în mod oficial guvernului basarabean de către fostul comandant rus, generalul Ciorbaciov, că de pe teritoriul provinciei soldații ruși au ordin, ca să ridice toate depozitele rusești și să le treacă peste Nistru. Atunci guvernul tinerii republici prin Președintele său de consiliu, Dr. Daniel Ciugureanu a trimis următoarea telegramă domnului președinte al Consiliului de Miniștri român; din Iași (După aceeași lucrare).

Confidențială, extraurgentă, cu mare precădere,

Excelenții Sale Domnului Președinte al Consiliului de Miniștri

Iași

„Divizia II, No: 541, 1916/2/22/20.

„Am onoare a Vă face cunoscut, că astăzi a sosit în Chișinău generalul Vebel din partea generalului Cerbaciocov cu încredințarea de a forma pe teritoriul Republicii noastre armate rusești și de a rechiziționa depozitele de toate categoriile, ce armatele rusești în retragerea lor le-au lăsat pe teritoriul nostru“.

„Prezența generalilor ruși precum și intențiile lor fiind dăunătoare intereselor superioare siguranței Republicii Moldovenesti, Consiliul de Miniștri printr'o hotărâre anterioară a dispus ca toate depozitele rusești, ce se găsesc pe teritoriul național, să rămână proprietatea Republicii, și a oprit provizoriu formarea de trupe rusești pe teritoriul ei“.

„In numele guvernului Republicii Moldovenesti rog pe Excelența Voastră să ne informeze dacă are cunoștință asupra acestor chestiuni, și să ordonați comandamentului trupelor

„române din Chișinău, ca să ne dea concursul în caz de nevoie pentru salvagardarea marilor noastre interese“.

„Chestiunea fiind de mare importanță pentru noi așteptăm răspunsul excelenței Voastre, această rugămințe fiind de altfel făcută și domnului general, șeful marelui stat major „român“.

„Rog pe Escelența Voastră să primească expresiunea înaltei mele considerațiuni“.

Ministru Președinte,
(ss) CIUGURFANU

Acest apel al bunului nostru român, pe atunci Președinte al Consiliului de Miniștri basarabean, a avut răsunetul dorit, de oarece armatele rusești nu s’au mai format pe teritoriul provinciei noastre, iar depozitele au rămas în păstrarea soldaților români, precum și în cea a celor din regimentele moldovenesti, cari se formaseră ca armată națională a Basarabiei.

Concomitent cu această acțiune energetică, ce se ducea pentru scuturarea cât mai complectă a jugului rusesc, și care se producea în Basarabia, trebuie să afirmăm, că și în alte părți ale Rusiei se începuse o oarecare mișcare din partea moldovenilor, cari se găseau ca funcționari sau în alte treburi publice ale fostului imperiu rus.

Această acțiune ne este arătată prin alăturatul articol de gazetă apărut în ziarul „*Priazovskii Krai*“, No. 20 din 27 Ianuarie, 1918, ziar, care apărea în orașul Rostov pe Don:

„De curând s’a întors din Basarabia procurorul tribunalului din Rostov, domnul I. Cujbă, care intervievat de colaboratorul nostru, ni-a declarat următoarele:

„Ocupația Basarabiei nu s’a efectuat din inițiativa guvernului român, ci numai în urma intervenției și a invitației făcute de guvernul basarabean, „SFATUL TARII“.

„Românii nu puteau privi cu indiferență la anarhia din Basarabia și în înțelegere cu Rada Centrală Ucrainiană, au început dezarmarea armatelor rusești. Motivul, care a determinat guvernul Republicii din Basarabia, să recurgă la ajutorul românilor era departe de a avea un caracter agresiv“.

„Era sub imboldul dorinței de a pune la adăpost interesele țării, ceea ce nu se putea face cu puterile proprii, de oarece

„regimentele moldovenesti refuzaseră suprimarea insurecției agrare. Toate versiunile cum că românii ar fi introdus în Basarabia regimul vechi, și ar fi închis toate instituțiile publice, nu sunt bazate pe nimic“.

„E de notat, declară la sfârșit domnul Cujbă că situația României, care a fost indusă în eroare și atrasă cu forța în război de Rusia în contra Germaniei și devastată de armatele rusești, în adevăr este tragică. În loc de ajutor din partea Rusiei (aceasta-i ironia bizară a soartei) acestei țărișoare mici i-a venit rolul să dea ajutor Rusiei“.

„Istoria va prețui rolul mare, ce l'a avut România în acest război. Respingând cu eroism prin propriile ei puteri năvala din Iulie, anul trecut (1917) a lui Mackensen asupra Odesei, dând armatelor ruse dela începutul războiului 22.000 de vaagoane numai de grâu, actualmente această țară salvează Ucraina și tot sudul Rusiei de devastarea complectă și jaful armatelor ruse în retragerea lor de pe front“.

„Fără a exagera, se poate spune că fără ajutorul României nu numai Basarabia, dar și regiunile de sud ale Ucrainei ar fi fost transformate în pustietăți“.

„Și de aceea ca rezultat, dacă pe lângă provincia Bucovinei, Transilvaniei și Banatului făgăduite României de către aliați, va reveni și Basarabia, ce este populată de români, aceasta va fi o compensațiune foarte mică pentru marile sacrificii făcute“.

Este de observat din toate aceste cuvinte, cu câtă energie și siguranță de viitor se exprima un moldovean de al nostru (basarabean) fără teamă de răzbunarea rusească, cu toate că era funcționar în serviciul fostului imperiu rus.

Importanța acestei declarațiuni este cu atât mai mare, cu cât orașul Rostov pe Don se găsea într'una din puținele regiuni rusești, unde era oarecare ordine și liniște. C'a atare deci, cei ce trebuiau să ia cunoștință de toate aceste afirmațiuni făceau parte încă din foasta clasă conducătoare rusă, care era mai în măsură de a judeca mai profund această chestiune, care ori cum pentru ruși nu putea să fie de loc îmbucurătoare.

Și, dacă acest interview a domnului Cujbă își are importanța lui netăgăduită faptul se datorește și împrejurării, că toată presa rusă era plină de cele mai mari inexactități privitoare la acțiunea noastră în Basarabia, și rari oameni pe acele vremuri se încumetau să publice informațiuni cari să arate adevărata stare de lucruri.

Pe lângă această manifestare dela Rostov, trebuie să anai notăm încă și o alta, cu caracterul unei mișcări tacite, care începuse la Odesa din partea foștilor mari proprietari moldoveni, și în fruntea acestei mișcări se găseau: principesa Wadbolsky, născută Cujbă și fostul doctor Glawce. Acești mari proprietari împreună și cu alții într-o întrunire secretă, care avusese loc chiar în casa doctorului Glawce au întocmit un apel către M. S. Regele României, prin care se cerea alipirea definitivă a Basarabiei la patria-mumă. Acest lucru se petrecea în luna Ianuarie, 1918. Cu ducerea cererii se însărcinase un delegat special, care avea să meargă la Iași. Au venit însă evenimentele politice cunoscute precum și închiderea frontierei către Basarabia, așa că de o cam dată această acțiune a rămas zădărnicită, ea având să fie împlinită în urmă pe cale oficială de către guvernul și oamenii de Stat ai Republicii Moldovenești.

Așa stând lucrul din punct de vedere politic, din punct de vedere economic se poate spune, că se începuse a se lucra, căci oamenii cu suflet românesc dela conducerea Basarabiei își dădeau seamă că numai o reformă agrară, care s'ar fi făcut, ar fi putut ca să ajute la înlăturarea anarhiei, care dăinuia pe o scară foarte întinsă, în această provincie.

Atunci „SFATUL ȚĂRII“, care prin programul său avea ca punct principal reforma agrară, a dat în ziua de 21 Ianuarie, 1918 următoarele instrucțiuni către comitetele pământești, cari se formaseră în Basarabia.

Republica Democratică Moldovenească.

Instrucția agrară către comitetele pământești.

Temeiurile Generale.

I. „Din pricina vremurilor grele, ce le trecem noi, acum, și fiindcă țara se află în primejdie de foamete, stăpânirea Republicii Democrate Moldovenești ia pe seama ei toate pământurile, cari au fost hotărâte pentru agricultură, până când treaba pământului va fi hotărâtă în mod legal“.

II. „Impărțirea pământului de către cei ce-l pot lucra, se face de către așezemintele stăpânirii, de comitetele pământești de voloste (plasă), de ținut și de comitetul țării“.

„Comitetele pământești vor îngriji a face:

a) „Inregistrarea (numărarea) tuturor pământurilor și a oamenilor, cari sunt în stare să lucreze“.

b) „Impărțirea pe loc a pământului slobod și nesămănat, ori al cui ar fi între oamenii, cari îl pot lucra“.

c) „Supravegherea schimbărilor și a mutărilor drepturilor de proprietate (stăpânire de pământ)“.

d) „Supravegherea ca cu pământul (arătat la a) să nu se facă nici o speculație precum și îngrijirea ca pământul să fie folosit cât mai bine în ce privește sămănarea lui în anul curent“.

e) „Paza moșilor, ce au însemnătate pentru gospodăria satească, ca ele să nu fie deprețuite de către stăpânii pământului sau de cei ce-l lucrează“.

f) „Luarea măsurilor pentru păstrarea moșilor, ce au însemnătate pentru gospodăria satească de orice încercări, cari pot aduce vreo pagubă gospodăriei, și să nu se lase ca pământul să se ia cu hapca (pe nedrept)“.

III. „Impărțirea pământului între acei, ce-l pot lucra, să se facă în interesul țării și al masei muncitorilor. În interesul Statului trebuie neapărat păstrată valoarea gospodărească a moșilor bine întemeiate, ca atare sunt socotite numai acelea, cari vor avea dezlegarea comitetelor pământești, și trebuie luate toate măsurile economice pentru producerea pâinii (recoltei)“.

IV. „Comitetele pământești trebuie să ia măsuri, ca să facă un fond vremelnic de arendă a pământului, să împartă pământul și să împartă din el pentru lucrul și folosul locuitorilor în scop ca acest pământ să fie cât mai mult folosit pentru sămănătura producției pâinii“.

„In fondul pământului de arendă intră :

a) „Pământurile particulare, cari se aflau în anul trecut în arendă la țărani, așisderea pământurile, ce au însemnătate pentru agricultură (gospodăria satească) și care au fost ale statului (ale Haznalei), a ocârmuirilor moșilor, așezemintelor duhovnicești de peste graniță și pământurile mănăstirești“.

b) „Pământurile,, cari s'au lucrat în cei trei ani din urmă numai cu inventarul țărănesc“.

c) „Pământurile, cari se vor da de bună voie în fondul pământesc de arendă, de către stăpânii lor“.

d) „In caz că va fi lipsă de pământ în gospodăriile în ființă ale muncitorilor, se pot lua în fondul pământesc de arendă și unele părți din moșiile, ce au însemnătate

„pentru agricultură și cari se lucrează cu mijloacele stăpânului“.

Notă. — „Din pământurile până la 100 de desitine va rămânea în mâinile stăpânilor tot pământul, pe cari l-au lucrat ei singuri în anul trecut. Acelorași norme se supun pământurile bisericesti și părțile (nadelurile) slujbaşilor“.

„Se stabilește atât pentru proprietari, cât și pentru arendași, cari l-au semănat, și cari singuri au purtat gospodăria până acum pe o moșie mai mare decât 100 de desitine următorul procent pentru împărțirea pământului, care a fost lucrat anul trecut“.

„Dacă moșia are 100—600 de desitine, atunci se dă în arendă țăranilor $\frac{2}{3}$ din tot pământul. De la 600 (șase sute) în sus $\frac{3}{4}$ din pământ. Impărțeala va fi așa, că cu cât cineva va avea mai mult pământ, cu atât mai mare parte i se va lua“.

„Această stabilire (statornicire) privește câmpurile, măsurile naturale și fânețele folosite în gospodărie pentru nevoile proprii, astfel că se pune în socoteală tot pământul, și cel de câmp, și măsurile, și așa mai departe. Norma arătată sub c, care se lasă stăpânului pentru folosire nu poate să fie mai mare decât 100 de desitine“.

V. „Pentru a pune capăt nelegiuirilor și pentru a opri anarhia se iau în fondul pământesc de arendă pe baza temeiurilor generale și pământurile luate de țărani și nelucrate, cari trebuiesc apoi împărțite cu dreptate“.

VI. „In fondul pământesc de arendă intră și pământurile țăranilor, cari au rămas nelucrate, cu aceea condițiune însă (uslovie) că aceste pământuri vor fi scoase din fondul pământesc de arendă dacă stăpânii lor se vor obligă a-și lucra singuri pământurile“.

VII. „Toate pământurile semăcate ori de cine ar fi, nu pot fi împărțite din nou. Aceste semănături rămân pentru acei, cari le-au făcut“.

„Stăpânirea le cheazășuește puțința de a și strânge roadele. Toată pâinea se va vinde stăpânirii pe prețurile statornicite la vreme“.

Notă. — „In cas că luarea pământului în mod samavolnic calcă interesele gospodăriei mici, comitetele pământesti sunt în drept să socotească cheltuețele, pe cari le au avut răpitorul cu lucrul și sămănatul pământului și să

„proprie celor nedreptățiți, ca să le plătească și să intre în folosința pământului“.

VIII. „Supravegherea și îndrumarea obștească a comitetelor pământești de plasă (voloste) și județ o are Ministerul de Agricultură și comitetul pământesc al țării de pe lângă Ministerul de Agricultură“.

IX. „Impărțirea imediată a pământului se face la fața locului de comitetele pământești de plasă (voloste)“.

a) „Comitetele pământești de plasă se alcătuiesc din următoarele persoane: 5 membri părtași dela consiliul de plasă (zemstva de voloste), trei locuitori ai lor. agronomul sau ajutorul lui, sau instructorul, judecătorul de pace și împuternicitul dela Ministerul de Agricultură și câte un împuternicit dela fiecare sat din plasă cu dreptul de glas sfătuitor și cu glas hotărâtor în trebile, ce privesc satul lui. Comitetul pământesc de plasă își alege din părtașii lui pe președinte și pe tovarășul de președinte. Secretarul poate fi și din părtașii comitetului, dar și de aiurea“.

Notă. — „In ținutul Ismailului se alcătuiesc comitetele pământești de plasă după proiectul zemstvei de plasă din ținut, de aceea toți împuterniciții comunelor, cari intră după proiectul lor într-o zemstvă de plasă, își aleg comitetul pământesc de plasă vremelnice până la alegerea zemstvei de plasă“.

b) „Pământurile din cari se alcătuiește fondul pământesc vremelnice de arendă, alcătuit după cap. IV se împart de către comitetele pământești în felul următor :

1. Înainte de toate se stabilește (socotește) cantitatea (mulțimea) întregului pământ, a numărului brațelor, cari pot să lucreze.
2. Întâi li se dă pământ acelor cari n'au de loc sau au puțin pământ.
3. Se hotărăsc înașurile pentru vite și fânețele cari nu trebuie arate.
4. Impărțirea pământului trebuie să se facă până la 5 Martie, 1918.
5. Impărțirea pământului trebuie să se facă până la timpul de semănat; pentru pâinea albă mai devreme, pentru popușoi mai târziu și pentru fâneță la sfârșit, dar nu mai târziu de 1 Aprilie.
6. Mai întâi li se dă pământ locuitorilor din acel sat, în ale cărui hotare se află moșia, și apoi și altor locuitori din plasă.
7. Comitetele pământești de plasă statornicesc pentru plasa lor normele de muncă pentru pământul de împărțit (adecă cât pământ poate munci un om) norma aceasta trebuie întărită de

„comitetul pământesc finutal. 8. Predarea pământului
„luat pentru lucru se face cu știrea și dezlegarea comitetu-
„lui pământesc de plasă“.

c) „Toți, cari au luat și au păstrat dreptul de a lua pă-
„mânt pentru lucrare, atât pentru semănăturile de pri-
„măvară, cât și pentru cele de toamnă, se obligă prin
„scris, că vor lucra pământul, așa ca și pe cel luat dela
„comitetul pământesc. In caz că ei nu vor lucra pământul
„din cauza unei pricină neînsemnate statornicită de comi-
„tetul pământesc de plasă, atunci vor plăti o amendă
„(straf) de 50—100 de ruble de desitină, fixată (hotărâtă)
„de comitetul pământesc de plasă“.

Notă.—„a) Toți, cari lucrează pământul sunt datori a da
„comitetelor pământesti liste (înscrieri), în care trebuie să
„fie arătată: b) câtimea pământului la care s'a îndatorat,
„ca s'o lucreze respectiva persoană. c) că i s'a făcut cu-
„noscut ce amendă se va plăti pentru lucrarea pămân-
„tului“.

IX. „Cât privește pământul, care n'a fost cerut de ni-
„meni, și care ar putea să rămână nelucrat, comitetul pă-
„mântesc de plasă va aduce aceasta la cunoștința comite-
„telor vecine pământesti, și va lua măsurile ca el să fie
„lucrat“.

X. „Pământurile destinate (însemnate) pentru semănă-
„turi speciale (specie de zahar, tutun, livezile de pomi ro-
„ditori și viile, grădinile de zarzavat nu pot fi îm-
„părțite, asemenea grădinile și pământurile semănate cu
„erburi, cari cresc mai mulți ani“.

XI. „Pentru nevoile gospodăriilor de vii și pomături se
„lasă atâta pământ de arătură (câmp), cât este neapărată
„nevoie, câtimea aceasta se hotărăște de comitetul pămân-
„tesc de plasă (câte o desitină de câmp pentru fiecare desi-
„tină de cultură specială, dar nu mai mult de 50 de desiti-
„ne de gospodărie“.

XII. Nu pot fi împărțite nici pământurile instituțiuni-
„lor (așezemintelor de cultură). Astfel pământul școalelor,
„gospodăriile pentru semințe și a școalelor de pomi, pepi-
„niere (pitomnice), a crescătorilor de vite de soi și pămân-
„turile școalelor de gospodărie sătească, cară se lucrează
„cu mijloacele școalelor“.

„Hergheliile de cai așezate de foasta stăpânire rusească,
„cari se află în Republica noastră au voie să-și lase pentru

„nevoile lor atâta pământ de semăntură, cât le trebuie,
 „dar câtimea pământurilor trebuie hotărâtă de respective-
 „le comitete pământești ținutale“.

II. Comitetele pămâteneshti ținutale

„Comitetele pământești ținutale se alcătuesc din urmă-
 „toarele persoane :

„Câte un împuternicit dela comitetele pământești de
 „voloste (plasă), câte patru dela adunările zemstvelor ți-
 „nutale, unul din duma orășană, agronomul zemstvei, ju-
 „decătorul de pace, un măsurător de pământ și împuterni-
 „citul Ministerului de Agricultură.

„Comitetele pământești aleg din sânul lor uprava (dere-
 „gătoria, birou) din trei persoane: președinte, tovarăș de
 „președinte și secretar, Comitetele ținutale au ședință în
 intervalurile, pe cari le hotărăsc ele singure“.

Obiectul lucrărilor comitetelor pământești ținutale:

a) „Dezbaterea neînțelegerilor între comitetele de
 „voloste“.

b) „Supravegherea și îndrumarea comitetelor pămân-
 „tești de voloste“.

c) „Dezbaterea plângerilor asupra comitetelor pămân-
 „tești de voloste“.

d) „Grija pentru îndestularea cu semănțe și inventar
 „(instrumente pentru gospodărie)“.

e) „Comitetele pământești ținutale mai au în seama lor
 „folosirea (exploatarea) stuhului și a iazurilor, cari se fac
 „numai cu dezlegarea comitetelor pământești ținutale“.

„Preșurile pământurilor se hotărăsc de către stăpânirea
 „Republicii Moldoveneshti“.

„Toate dările de pe pământ se trimit în visteria Statu-
 „lui (haznaceaua), care se află sub grija Sfatului Miniș-
 „trilor Republicii Poporale Moldoveneshti“.

III. Despre inventar

1. „Tot inventarul nemisător se ia după ce va fi în-
 „poiât în economii, în seama comitetelor pământești. Din
 „inventarul acesta se lasă la o parte pentru nevoile mo-
 „șierului în raport (în legătură) cu câtimea pământului,
 „ce i s'a lăsat pentru lucrare; inventarul de prisos se vin-
 „de prin mijlocirea comitetelor pământești țaranilor cari

„n'au de loc, sau au prea puțin inventar cu prețurile, că-
le a avut inventarul înaintea războiului din 1914“.

Notă.—„Comitetele pământești de plasă sunt datorare a
„nu vinde inventarul mare ca: locomobile (paroonice),
„mașinile de treer și altele la oamenii, cari ar putea să
„facă cu ele speculație, de asemeni să nu se îngăduie ca în
„plasă să fie exploatat în mod nelegiuît inventarul“.

2. „Tot inventarul viu de muncă se ia după adunarea
„lui în economii pe seama comitetelor pământești, cari
„lasă partea trebuincioasă din inventar moșierilor, soco-
„tindu-se după câtimea pământului, pe care îl lucrează.
„Cealaltă parte a inventarului viu, adică a vitelor de
„muncă se vinde prin comitetele pământești gospodărilor,
„cari n'au de loc sau au puține vite de lucru cu prețurile
„stabilite până la 1 Ianuarie, 1918, scăzându-se din ele
„20%. Caii de muncă se vând cu prețurile de iarmaroc,
„cari se regulează de comitetele pământești și cari nu tre-
„bue să întreacă prețul cailor de soiul cel mai prost, cari
„se rechiziționează de așezământul militar pentru nevoi-
„le lui“.

3. „Toate vitele nemuncitoare adunate în economii se
„iau pe seama comitetelor pământești; din numărul acesta
„moșierul are dreptul să-și oprească atât cât poate să țină
„pe pământul lăsat lui, celelalte vite pot să fie vândute
„gospodărilor, cari n'au de loc sau au puține vite. Vânza-
„rea să se facă sub controlul comitetelor pământești de
„plasă pe prețurile statornicite până la 1 Ianuarie, 1918,
„și scăzute cu 20%“.

Notă.—„Hotărârea părții de inventar, care trebuie lăsată
„pentru nevoile moșierilor și partea, care trebuie vândută,
„se face de către comitetele pământești, la cari iau parte
„și moșierii“.

4.—„Suma scoasă de pe vânzarea inventarului mort se
„depune în felul arătat la cap. IX“.

IV. Despre păduri

1.—„Exploatarea (folosirea) pădurilor se face numai cu
„dezlegarea comitetului însărcinat cu păstrarea păduri-
„lor. Comitetele de voloste și cele ținutale sunt datorare
„să supravegheze, ca exploatarea pădurilor să fie dreaptă,
„ca stăpânii să se țină de taxă și ca poruncile stăpânirii,
„cari privesc partea aceasta a gospodăriei satești să fie în-

„deplinite. Pentru aceasta comitetele își pun împuternici-
„fii lor la toate locurile și condicile, unde se taie pădurea“.

2. „Materialul de pădure tăiat și scos din pădure sa-
„mavolnic trebuie să fie prețuit de anume comisii alcătui-
„te pentru asta de comitetele pământești de voloste. Pre-
„țaluirea trebuie să se facă după taxa satorită de stăpâni-
„re și paralele trebuie trimise în depozitul Sfatului Miniș-
„trilor, arătându-se drept din ce pădure și la ce moșie a
„fost luată pădurea“.

„Pentru pagubele cari vor urma din neîndeplinirea da-
„toriei sau a stăruinței comitetelor pământești, răspunde-
„rea cade asupra tuturor persoanelor din comitete atât în
„partea materială cât și în partea penală (răspunderea
„înaintea legii)“.

„Toate comitetele pământești se susțin din banii țării“.

E primită de „Sfatul Țării“ la 21 Ianuarie, 1918.

Aceste sunt ideile fundamentale, cari au călăuzit pe pa-
trioții noștri români-moldoveni, când s'au gândit la si-
tuațiunea economică a republicii basarabene, care era cât
se poate de precară din cauza distrugerilor rurale făcute
pe de o parte, iar pe de alta din pricina luării de către să-
teni a pământurilor mării proprietăți așa la voea întâm-
plării și fără nici o regulă.

După cum se vede din ordonanța de mai sus scrisă în a-
devăratul dialect moldovenesc-basarabean, se poate de-
duce caracterul democratic, ce l'au avut ocârmuitorii de
pe vremuri ai Basarabiei. Se poate vedea deasemeni, că
s'a ținut seamă de toate nevoile culturilor moderne și a
crescătoriilor sistematice de animale, când s'a lăsat pe
seama mării proprietăți o parte din pământurile, cari ser-
veau pentru culturile speciale precum și pentru creșterile
sistematice de animale de prăsilă.

După aceste norme de împărțire generală a fost întocmi-
tă mai târziu, în vara anului 1918 legea agrară, care cu
mici modificări avea să fie votată și recunoscută și de
parlamentul României Mari.

Cu toate lacunele inerente în astfel de împrejurări, la-
cune din punct de vedere economic și agricol, pe cari le
avea acest manifest al guvernului basarabean, cu toate
acestea în el sunt principii fundamentale, cari nu arată
de loc o totală lipsă de experiență, de conducere, după

cum rușii aveau totdeauna gustul să zică. Cei ce au făcut o critică grozavă și foarte severă acestui manifest, au fost după cum este ușor de înțeles, proprietarii mari. Aceștia nu puteau, natural, să vadă cu ochi buni deposedarea, ce li se făcea din partea unei păături sociale, pentru care ei în totdeauna nu au avut decât dispreț și deconsiderare. Acești „mujiți“, după cum le ziceau rușii din clasa de sus țăranilor moldoveni nu au contat niciodată ca oameni în fața nobilimii ci ca niște simple unelte de lucru, de cari proprietarii s'au servit în toate cazurile, pentru orice lucrări și munci grele, pe cari ei le aveau de executat pentru propriul lor profit.

După ce se face și acest aranjament din punct de vedere economic, stabilindu-se ca o comisiune să lucreze special la întocmirea legii agrare, se iau măsuri de asemeni, ca să se încaseze dările către Stat, lucru care nu a reușit prea mult, de oarece indisciplinarea și dezordinea pe acea vreme erau prea mari, pentruca să se poată stabili în mod precis sumele, pe cari avea să le plătească fiecare.

Pe de altă parte unii dintre foștii mari proprietari, cari erau devastați aproape complect la moșiile lor, nici nu mai aveau posibilitatea de plată, sau chiar dacă o aveau, pretextau că nu au de unde să plătească dările.

În același timp nici organele fiscale nu și mai puteau face complect datoria, de oarece nu aveau posibilitate pe de o parte de a încasa regulat dările, iar pe de alta chiar dacă le încasau agenții fiscali riscau de a fi devalizați pe drum de către diferiții briganzi, cari mișunau prin satele și drumurile Basarabiei. Pentru toate aceste motive finanțele republicii erau în cea mai mare suferință.

Cu toate acestea acțiunea blocului moldovenesc nu înceta de a merge mai departe, așa încât în lunile Februrie și Martie, 1918 membrii săi caută să facă cea mai mare propagandă printre săteni pentru cultivarea pământului, pe de o parte, iar pe de alta infiltrau prin toate mijloacele posibile în pătura țărănească ideea unirii Basarabiei cu patria-mumă. Contra acestei propagande aprige, pe care o făcea blocul moldovenesc, străinii și socialiștii revoluționari făceau o contra propagandă, care era cu desăvârșire contra ideii de unire și de alipire a Basarabiei la patria-mumă.

În acest interval de timp intră în acțiune propaganda

în scris, pe care o fac câțiva scriitori români și ardeleni, care se găseau pe acele vremuri în provincia noastră. Prin această propagandă scrisă se arăta cine sunt românii și ce menire au ei în concertul politic al statelor europene. La această acțiune a scriitorilor români s'au alipit în urmă și unii învățători, cari au făcut declarația de: „*Trăiască România, mama tuturor românilor*“ (România Nouă, 2/II No. 12).

Această propagandă a adus cele mai mari foloase pentru ideea unirii, care prindea tot mai multe rădăcini în sânul populațiunii moldovenesti cu toată opunerea, ce o făceau străinii. Autoritățile superioare militare ale republicii, cari prevedeau această unire ezitau de a decreta uniforma militară, pe care soldații basarabeni trebuiau să o poarte, de oarece erau deplin convinși, că în cea mai scurtă vreme acești soldați trebuiau să îmbrace uniforma românească.

Între timp din cauza propagandei, pe care o duceau membrii blocului moldovenesc, se începea a se vedea efectul ei, căci pretutindeni nu se vorbea decât numai de unire. Primul județ, care a dat tonul, a fost județul Bălți, care în ziua de 2 Martie, 1918 prin zemstva respectivă (a se vedea fotografiile din planșeele 1, 2 și 3) în ședință plenară a proclamat oficial unirea cu România. Această manifestare națională a avut o foarte mare repercusiune în acțiunea ulterioară a ucrainenilor, care prin deputatul lor Țiganko din „*Sfatul Țării*“ a și interpelat guvernul noii provincii în privința situațiunii externe. Atunci primul ministru, doctorul Daniel Ciugureanu într'un energic și foarte demn răspuns de un adevărat român, a arătat sus menționatului deputat ucrainian că raporturile dintre Republica Basarabici și România sunt din cele mai bune și mai mult decât atât Basarabia consideră România ca o soră mai mare mai cu seamă că Ucraina dorea cu tot dinadinsul, ca să ne ia județele Hotin și Cetatea Albă, de oarece, susțineau ei, aceste județe au o populație pur ucrainiană.

În această privință chiar președintele consiliului de miniștri a Republicii, doctorul Daniel Ciugureanu informează adunarea parlamentului moldovenesc în privința acțiunii ucrainiene, citind alăturata adresă, pe care guvernul ucrainian a adresat-o guvernului german, și care a

fost comunicată la Chișinău de către guvernul român (ziarul „România Nouă” din 21 Martie, 1918, No. 51).

„Prin aceasta am cinstea a vă declara, că Sfatul Miniștrilor Republicii Democratice Ucrainiene Populare găsește neapărat să aducă la cunoștința stăpânirii imperiale germane următoarele:

„Cu toate că cele două popoare demnitate cel ucrainian și cel moldovenesc locuiesc amestecate, nu mai lasă nici o îndoială faptul că partea de nord a teritoriului Basarabiei e locuită în cea mai mare parte de locuitori ucrainieni, iar în partea de sud (între gurile Dunării și ale Nistrului) ei au o majoritate relativă și astfel Basarabia în privința stării etnografice economice și politice alcătuiește o parte nedespărțită din teritoriul Republicii Democratice Ucrainiene“.

„Stăpânind o mare parte din malul Mării Negre, unde în partea din spre apus se află un mare centru economic, Odesa, cu care la drept cuvânt este legată partea de sud a Basarabiei, guvernul ucrainian socotește că prin orice schimbare a granițelor ruso-române mai ales în părțile de nord și sud, se calcă mult interesele economice și politice ale republicii ucrainiene. Având în vedere că în vremea de față o parte însemnată a Basarabiei este ocupată de oștile române, și întrebarea a cui să fie Basarabia de acum înainte, ar putea să fie un punct de discuție la conferința de pace din București“.

„Guvernul republicii ucrainiene socotește cu puțință dezbaterile și rezolvarea acestei întrebări numai dacă va lua parte și va fi de acord și împuternicitul guvernului ucrainian“.

Între timp guvernul basarabean primise invitația de a merge la conferința de pace de la București, la care acceptase, contrar de ceea ce se făcuse cu ocaziunea păcii de la Brest-Litovsk. În urma acestei acțiuni a ucrainienilor vădit ostilă românilor basarabeni, se hotărăște a nu se mai merge la București, pentru că toți deputații blocului moldovenesc se convinseseră că ucrainenii așteptau tocmai o astfel de ocazie pentru a-și aprofunda încă mai mult cererile lor, pe care le ar fi făcut în această direcțiune.

După ce președintele Consiliului, Dr. Daniel Ciugureanu a citit această adresă oficială deputații din fracțiunea ță-

Fig. 2. — Interiorul fostului cabinet al președintelui zemstvei județului Bălți (astăzi cabinetul prefectului de județ), unde s'a emis pentru prima dată ideea unirii Basarabiei cu România.

rănistă, precum și rușii cu ucrainenii au început a murmura încurajați de sigur de această acțiune a guvernului ucrainian. Atunci Președintele Consiliului a avut una dintre cele mai frumoase replici în care a dovedit cel mai mare patriotism românesc, zicând: „*Cine sunteți D-v.? Oaspeți, cari ați fost primiți și ocrotiți în această țară*”. Aceste cuvinte, cari vor rămâne memorabile în istoria neamului nostru, au fost acoperite de un tunet de aplauze din partea membrilor blocului moldovenesc.

Unirea Basarabiei cu România.

După ce județul Balți declarase unirea cu patria-mumă, acelaș lucru a fost făcut și de județul Orhei, toate acțiuni, cari nu erau decât preludiul unirii generale, care a fost proclamată de către „*Sfatul Țării*” în ziua de 27 Martie, 1918.

De oarece în acea zi se găsea în Chișinău și fostul Prim ministru român, Alexandru Marghiloman, care venise să întoarcă vizita guvernului basarabean, de aceea, după cum se aranjase de mai înainte de deputații basarabeni, la marea solemnitate a fost invitat și a și fost reprezentat și guvernul român prin însăși Președintele Consiliului de Miniștri.

În această mare zi a neamului românesc, când ultima speranță a străinilor a fost spulberată; după o ultimă ședință cu diverse discuțiuni ale „*Sfatului Țării*” se citește următoarea rezoluțiune, care a fost primită în urmă nu numai de către deputații din blocul moldovenesc ci chiar de către cei din fracția țărănească.

„In numele poporului Basarabiei „*Sfatul Țării*” declară: „Republica Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre „Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile ei granițe „cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai live de ani „dela trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și „dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadalele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa, România”.

„Această unire se face pe următoarele baze”:

1. „Sfatul Țării actual rămâne mai departe pentru rezol-

„virea și realizarea reformei agrare după nevoile și cererile norodului. Aceste hotărâri se vor recunoaște de guvernul român“.

2. „Basarabia își păstrează autonomia provincială având un Sfat al Țării (Dieta) ales pe viitor prin vot universal, egal, direct și secret, ca organ împlinitor și de administrație proprie“.

3. „Competența Sfatului Țării este: votarea bugetelor locale; controlul tuturor organelor zemstvelor și orașelor și numirea tuturor funcționarilor administrației locale prin organul său împlinitor, iar funcționarii înalți sunt numiți de guvern“.

4. „Recrutarea armatei se va face în principiu pe baze teritoriale“.

5. „Legile în vigoare și organizația locală (zemstve și orașe) rămân în putere și vor putea fi schimbate de parlamentul român numai dacă ce vor lua parte la lucrările lui și reprezentanții Basarabiei“.

6. „Respectarea dreptului minorităților în Basarabia“.

7. „Doi reprezentanți ai Basarabiei vor intra în Consiliul de Miniștri român, acum desemnați de actualul „Sfat al Țării“, iar pe viitor luați din sânul reprezentanților Basarabiei din parlamentul român“.

8. „Basarabia va trimite în parlamentul român un număr de reprezentanți proporțional cu populația, aleși pe baza votului universal, egal, secret și direct“.

9. „Toate alegerile din Basarabia pentru voloste, sate, orașe zemstve și parlament se vor face pe baza votului universal, egal, secret și direct“.

10. „Libertatea personală, libertatea tiparului, a cuvântului, a credinței, a adunării și toate libertățile obștești vor fi garantate prin constituție“.

11. „Toate călcările de legi făcute din motive politice în vremuri turburi ale prefacerii din urmă sunt amnistiate. Basarabia unindu-se ca fiică cu mama sa, România, parlamentul român va hotărâ convocarea neîntârziată a constituantei, în care vor intra proporțional cu populația și reprezentanții Basarabiei aleși prin vot universal, egal, direct și secret spre a hotărâ împreună cu toții înscrierea în constituție a principiilor și a garanțiilor de mai sus“.

„Trăiască unirea Basarabiei deapaururi și în totdeauna“.

Această declarație se pune la vot, se votează nominativ, și este adoptată cu *86 de voturi pentru*; trei voturi contra și 36 de abțineri. Treisprezece deputați au fost absenți.

După ce ia acest vot, președintele adunării în numele ei roagă pe Primul Ministru român, Alexandru Marghiloman, ca să ia parte la ședință, care era în continuare, și cu care ocazie el pronunță următoarea cuvântare:

Domnilor Deputați,

„În numele poporului românesc și al Majestății Sale Regelui Ferdinand I cu adâncă emoție și cu falnică mândrie iau act de hotărârea istorică quasiunanimă a Sfatului Țării și ăia rîndul meu declar că de astăzi înainte Basarabia este, pentru vecie unită cu România, una și nedespărțită. (Aplauze prelungite și îndelung repetate din partea deputaților, dintre cari mulți plîngeau de bucurie)“.

„În aceste clipe mari să ne închinăm în fața geniului rasei noastre, care ne a îngăduit după o despărțire de un veac și mai bine să ne vedem iarăși reuniți la pieptul României“.

„Să ne închinăm înaintea conducătorilor acestei țări, cari consimt prin voință să devină slujitorii umili ai neamului românesc. Să ne unim cu toții inimile și să trigăm: Trăiască România, una și nedespărțită“. (Aplause frenetice, strigăte de bravo!!).

„Tot odată țin să declar, că hotărârea luată va fi respectată atât în litera, cât și în spiritul ei“. (Tunete de aplause, strigăto de ura!!, din partea deputaților și a întregii asistențe).

De toate aceste manifestări naționale a fost pus în cunoștință și restul membrilor guvernului dela Iași, precum și M. S. Regele, care a binevoit a trimite Președintelui Sfatului Țării, următoarea telegramă: (Ziarul „Universul“ No. 72/1924).

„Cu o adâncă emoție și cu inima plină de bucurie am primit știrea despre spontanul act, ce s'a săvârșit la Chișinău“.

„Sentimentul național, ce se deșteaptă atât de puternic în timpul din urmă în inimele moldovenilor de dincolo de Prut, a primit prin votul înălțător al Sfatului Țării o solemnă afirmare. Un vis frumos s'a împlinit“.

„Din suflet mulțumesc bunului Dumnezeu, că mi a dat

„În zile de restriște să văd după o sută de ani pe frații basarabeni venind iarăși la patria-mamă, Aduc prinosul meu de călduroase mulțumiri Domniilor Voastre și Sfatului Țării, a cărei patriotică sforțare a fost încoronată de succes“.

„În aceste momente solemne și înălțătoare pentru patrie, de aci înainte comună, vă trimit la toți cetățenii din Regimânia de peste Prut Regescul Meu Salut înconjurându-vă cu aceeași inimă caldă și iubire părintească“.

În aceste momente, când mulțumirea sufletească era în inimile tuturor moldovenilor, și când fiecare se părea, că este renăscut pentru o nouă viață, se manifesta tot mai mult din partea rușilor o ură din ce în ce mai mult crescândă în contra noastră.

Din cauza aceasta atât ei singuri, cât și prin instrumentele lor politice, s'au pus pe lucru căutând a împiedeca din toate puterile orice acțiune, pe care oamenii de Stat basarabeni și români voiau s'o întreprindă pentru organizarea politică și economică a acestei provincii.

Printre deputații basarabeni cari făceau parte din blocul moldovenesc această acțiune a rușilor nu făcea decât să înțeleagă din ce în ce mai mult lupta, pe cari ei o dădeau contra elementelor străine. Unii dintre membrii Sfatului Țării se dedeau cam la o parte dela această luptă, însă rămâneau ceilalți, marea majoritate, care făcea toate sforțările pentru a duce lucrurile înainte. Și printre aceștia trebuie să menționăm pe cei ce au votat unirea, și cari erau fruntașii moldovenilor, ca: P. Halippa, Dr. D. Ciugu-reanu, Crihan Anton, I. Inculeț, I. Costin, Vl. Cazacliu, V. Lașcu, I. Pelivan, V. Tanțu, Dr. Cazacu etc., oameni a căror nume vor rămâne încrustate cu litere de aur pe forntispiciul monumentului de granit, ce se va ridica vreo dată în viitor de către bunii români, cari și vor aminti de acest măreț act al unirii, care a fost înfăptuit de dânsii.

Dar, pe lângă acești buni români, cari luptau cu tot sufletul pentru cauza națională, mai erau și de acei deputați, cari n'au votat de loc unirea sau au votat'o cu îndoială în sufletul lor. Aceștia luptau cu toată puterea în contra acțiunii întreprinsă de români și de moldoveni, și printre ei putem cita pe: Tiganko, Moghileanski etc. La această acțiune a lor s'au alipit în urmă Schmidt și Alexandru Crupenski.

Acești doi din urmă în cursul anilor 1918 și 1919 au lucrat intens la Paris în contra intereselor noastre, cercând a dovedi în diferite chipuri la conferințele internaționale de pace netemeinicia drepturilor românilor asupra Basarabiei.

Ura în contra noastră era mai mare din partea lui Alexandru Krupenski, care vedea cu ochi foarte răi pierderea moșiilor familiei lui, familie care stăpânea aproape a cincea parte din pământul Basarabiei. Pierdea de asemenea toate prerogativele de boerie, pe cari le căpătase dela ruși, printre care și acea de mareșal al nobilimii. Toate aceste drepturi de proprietate și aceste privilegii sociale, pe cari le avea, le căpătase tocmai din cauză că familia Krupenski din Basarabia a servit în toate împrejurările cauza rusească căutând a lupta pe toate căile contra ridicării sociale și naționale a elementului românesc din provincia noastră dintre Prut și Nistru.

Și ca o dovadă cât de puțin ne iubea pe noi români acest Alexandru Krupenski, îmi amintesc de o mică istorioară petrecută în după amiaza zilei de 13 August, 1918, la un ceai într-o familie de bună condiție din Chișinău. Printre invitați se găseau mai mulți ofțeri români, iar printre basarabeni se găsea și Alexandru Krupenski. De oarece întâmplarea făcuse ca la masă să stau alături de el, am căutat să conversez cu dânsul, mai cu seamă, că era cineva destul de bine și de cult. Din vorbă în vorbă (discutam în franțuzește, de oarece românește nu vroia să vorbească, deși știa poate tot așa de bine ca și mine) mă întreabă următorul lucru: „desigur că românii și au adus în Basarabia armatele lor numai pentru ca să păzească depozitele, ce le au aci, de oarece această unire cu România (a Basarabiei) este ceva cu totul fictiv. „Și mai departe îmi zice: „când credeți D-v., că aceste armate vor părăsi provincia aceasta rusească?“ La această întrebare i-am răspuns: când ultimul rus născut și crescut aci va pleca.

Conversația a încetat ca prin farmec, și până la finele mesei, nu mi-a mai adresat nici o vorbă, deși mie îmi era cu totul indiferent, de oarece mi-am îndreptat privirea în stânga mea, unde am continuat conversația mea cu o doamnă, conversație care mi s'a părut ceva mai plăcută decât cea pe care am avut-o cu Alexandru Krupenski.

După câțva timp a plecat la Paris, și nu l'am mai văzut, de atunci.

*Recunoașterea Unirii Basarabiei de către
Consiliul Suprem*

După ce s'a făcut actul unirii, evident că rușii și rusificații căutau ca să lucreze pe toate căile în străinătate, și să determine pe reprezentanții legali ai țărilor străine de a nu recunoaște această unire. Ei căutau să facă dovada, că alipirea acestei provincii la România era un act samavolnic, și că noi din punct de vedere etnic nu aveam nici un drept asupra ei.

Cu toate acestea însă oamenii noștri de Stat nu s'au lăsat intimidați de loc, așa că ei au mers înainte cu toate chestiunile, cari prveau interesele superioare ale Basarabiei și ale României întregi.

În felul acesta delegații noștri la conferința de pace au căutat prin toate mijloacele să convingă pe reprezentanții celorlalte națiuni despre dreptatea cauzei noastre în ceea ce privește drepturile ce le are România asupra Basarabiei. Punctul nostru de vedere a triumfat, așa că în ziua de 3 Martie, 1920 Consiliul Suprem al Națiunilor a admis în mod oficial alăturata deciziune cu privire la alipirea Basarabiei la patria-mumă (după publicațiunea „La Bessarabie“, No. 13 din 25 Martie, 1920, Paris).

*„Les principales Puissances Alliées se sont
trouvées jusqu'à présent dans l'impossibilité
de prendre une décision définitive sur la
question bessarabienne, à la fois parce qu'elles
l'avaient considérée comme une partie de
la question générale roumaine, dont les diffi-
cultés avec le précédent gouvernement rou-
main ont empêché le règlement, et parce qu'elles
avaient espéré qu'il eut été possible d'ar-
river à un accord amical entre la Roumanie
et la Russie“.*

*„Il semble aux principales Puissances Al-
liées qu'il n'y a plus de raison d'en différer
plus longtemps le règlement. Le Gouverne-
ment roumain a donné la preuve de ses dé-
sirs de résoudre dans l'intérêt de la Roumu-“*

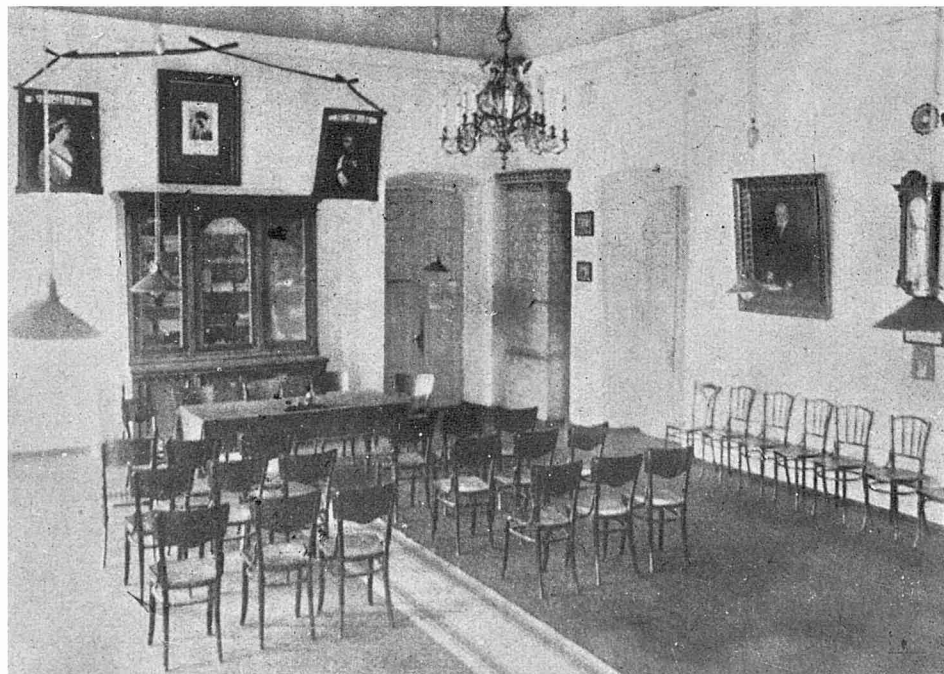

Fig. 3. — Interiorul sălii de ședințe a zemstvei județului Bălți, unde pentru prima dată înainte de unirea generală a provinciei întregi, s'a luat hotărârea de a se alipi județul Bălți la județul Iași și ca atare la vechiul Regat. Astăzi această sală servește ca sală de ședințe a Consiliului Județean.

„nie et de l'Europe en général, les questions dont le résultat est en suspens et a sou-
 „mis à la décision du Conseil Suprême la ques-
 „tion du retrait de ses troupes en Hongrie, en
 „se basant sur l'assurance des Principales
 „Puissances Alliées. En outre, les Gouverne-
 „ments Alliés se rendent compte que la ques-
 „tion bessarabienne ne pourrait rester plus
 „longtemps indecise, tant dans l'intérêt de la
 „Roumanie que dans celui des pays voisins“.

„Après avoir pleinement pris en considé-
 „ration tant les aspirations générales de la po-
 „pulation de Bessarabie et le caractère mol-
 „dave de cette région, au point de vue géo-
 „graphique et ethnographique, que les ar-
 „guments historiques et économiques, les prin-
 „cipales Puissances Alliées se prononcent,
 „pour ces raisons, en faveur de la réunion de
 „la Bessarabie avec la Roumanie, qui est au-
 „jourd'hui formellement proclamée par les re-
 „présentants de la Bessarabie, et désirent con-
 „clure un traité, pour le reconnaître aussitôt
 „que les conditions mentionnées auront été
 „remplies“.

„Elles considèrent que les intérêts géné-
 „raux et particuliers de la Bessarabie seront
 „sauvegardés par cette réunion, plus particu-
 „lièrement en ce qui concerne ses relations
 „avec les pays voisins, et que les droits des
 „minorités seront garantis dans les mêmes ter-
 „mes que pour les minorités résidant dans les
 „autres parties du royaume roumain“.

„Les Principales Puissances Alliées se ré-
 „servent le droit de soumettre toutes les diffi-
 „cultés futures qui pourraient être soulevées
 „par une de ces deux questions, à l'arbitrage
 „de la Ligue des Nations“.

Londres, le 3 Mars, 1920.

Acest act de o așa de mare importanță pentru neamul românesc a fost provocat de sigur prin bunăvoința puterilor aliate în primul loc dar nu este mai puțin adevărat,

că și reprezentanții de pe vremuri ai Basarabiei în guvernul român prin atitudinea lor patriotică au contribuit în cea mai mare măsură la acest lucru.

Pentru aceasta nu avem decât să cităm în mod rezumativ diverse pasagii din discursul domnului I. Inculeț, Ministrul de atunci al Basarabiei, rostit în ședința Camerei Deputaților dela 13 Decembrie, 1919. (După publicațiunea „La Bessarabie“ No. 4 din 1 Ianuarie, 1920, Paris, în traducere):

Condițiile Unirii.

„Pentru a judeca lucrurile drept trebuie să ne amintim de greutățile prin cari a trecut Basarabia, în momentul când s'a proclamat unirea cu Patria-mamă. Cu tot bolșevismul, care dăinuia în această provincie, cu toate prădăciunile trupelor ruse, cari se retrăgeau din România, poporul Basarabiei a avut în el toată puterea de a se decide să vină, acolo, unde el a venit (aplause prelungite).

„Făcând unirea Basarabia a pus condițiuni având un caracter social și economic. În primul loc ea a pus condiția ca legea agrară în această provincie să fie realizată de către „Sfatul Țării“ lege, care s'a văzut că este un ideal către care se tinde deasemeni și în vechiul Regat“.

Și mai departe zice: „Din moment ce noi am fost siguri că revendicările noastre democratice, adică sufragiul universal și reforma agrară era asigurată pentru toți românii, atunci la 26 Octombrie, anul trecut, noi am renunțat la orice condițiuni și am făcut în întregime unirea cu vechiul Regat“.

„Indrăzneți uneori sau altă dată puțin pretențioși, dar totdeauna bine intenționați, am fost în măsură de a dovedi că suntem tot așa de buni români ca și ceilalți. Și acum, când suntem veniți cu toții aci, suntem convinși că visurile noastre, naționale și democratice vor fi realizate chiar în această Adunare Națională“. (Aplause prelungite).

Salvarea nu este în internaționalism

„Basarabia este o provincie românească, care a fost uitată și de Dumnezeu și de D-v. înșiși. E o provincie, care a fost așa de mult desnaționalizată de țarism, încât pu-

„*fini români au putut avea o cultură națională. Cu toate acestea, această provincie uitată și neglijată a știut să facă lucruri foarte frumoase*“.

„*Ea a fost aceea, care prima a făcut unirea (aplause entuziaste)*“. Ea a început unirea în momentele cele mai grele, când cele două sferturi din vechiul Regat erau ocupate de inamic, și când D-v. frați din Transilvania nu știați care vă va fi soarta. Și tocmai în aceste momente critice am venit noi, basarabenii și am dat noi speranța poporului român“ (ovațiuni, aplauze prelungite și îndelung repetate).

„*Revoluția rusă, domnilor socialiști ni a învățat că salvarea nu vine pe calea internaționalizmului, ci pe cea a naționalizmului*“ (aplaude, ovațiuni).

„*Și eu, domnilor am purtat cravată roșie. Am luptat din toate puterile mele pentru democrația rusă, ceea ce mi-a adus pedeapsa de 3 luni de temniță în minele de cărbună dela Don. Și, numai această luptă m'a adus la ferma convingere, că salvarea nu putea să vină pentru noi decât numai pe calea naționalistă. Democrația nu este opusă naționalizmului, ci din contra*“ (aplaude prelungite).

Libertatea alegerilor.

„*In ceea ce privește chipul cum s'au efectuat alegerile în Basarabia, cea mai bună probă că ele au fost în întregime libere, este ancheta minuțioasă care a fost făcută în această direcție de o comisiune străină. Această comisiune a constatat că alegerile în Basarabia au fost efectuate într'un astfel de spirit de libertate și de toleranță, așa că ele exprimă așa de real voința majorității românești și a naționalităților minoritare, încât ele îmbracă haina unui adevărat plebiscit*“. (Ovațiuni prelungite și entuziaste)“.

Această cuvântare din partea unui reprezentant al Basarabiei, din care am dat aceste puține părți în rezumat, și care are un caracter atât de național și de patriotic nu putea să nu aibă repercusiune peste hotare și nu putea să nu influențeze în bine asupra evenimentelor, ce aveau să se petreacă mai târziu în mijlocul Marelui Areopag european, și de cari depindea soarta Basarabiei.

Recunoaşterea Consiliului Suprem a Unirii provinciei noastre de peste Prut cu patria-mumă a fost făcută cunoscut de către domnul I. Pelivan, delegat al Basarabiei la conferinţa păcii. Ea a fost adusă la cunoştinţa Camerei Deputaţilor de către preşedintele său, domnul Profesor N. Iorga, care cu acea ocaziune a pronunţat un mare şi frumos discurs, din care numai rezumativ am putut scoate următoarele: (după publicaţiunea, „La Bessarabie“, No. 14 din 12 Aprilie, 1920, Paris).

„Nu pot a lăsa să treacă un singur moment fără a vă aduce la cunoştinţă una din cele mai fericite noutăţi, care ne umple inima de bucurie“.

„Conferinţa dela Londra, după cum ne-a telegrafiat d-l I. Pelivan a recunoscut unirea Basarabiei la Patria-mumă (Camera întreagă în picioare aplaudă cu entuziasm indescritibil, strigându-se Trăiască România Mare; Trăiască Vaida, Trăiască Pelivan; Trăiască In-culeţ)“.

„Omul de mare merit, care a contribuit atât prin propaga-nda sa la acest rezultat frumos, mai adaugă încă în telegrama sa“.

„Justiţia cauzei noastre a triumfat, scuturând ultimele urme ale jugului moscovit (aplauze prelungite)“.

„Basarabia va avea de acum înainte pacea necesară şi printr-o muncă fără preget ea va putea să-şi asigure dezvoltarea economică şi culturală, şi va putea să contribuie de asemeni la prosperitatea întregului popor român (aplaude prelungite, bravo)“.

„In aceste momente de mare sărbătoare, şi cu inima plină de bucurie vă trimit felicitările mele şi vă doresc succes în greaua muncă pentru reconstituirea forţelor naţionale. (Trăiască România Mare şi Puternică)“.

Evident, că acest mare act, ce l-au făcut marile puteri în favoarea noastră, nu putea să fie trecut cu vederea de către ruşi, şi de aceea ziarele ruseşti, cari se tipăreau la Paris pe acele vremuri, aveau articole fulgerătoare atât la adresa noastră, cât şi a puterilor, cari au luat această definitivă deciziune. Aşa, de pildă, ziarul lui M. Burtzeff, „Cauza Comună“ califica această hotărâre a Consiliului Suprem, de „crimă“ şi de „spoliaţiune“.

Dar întrebarea, pe care o puteam pune tuturor acelor ruşi, cari vorbeau astfel, era aceea: În numele cui vor-

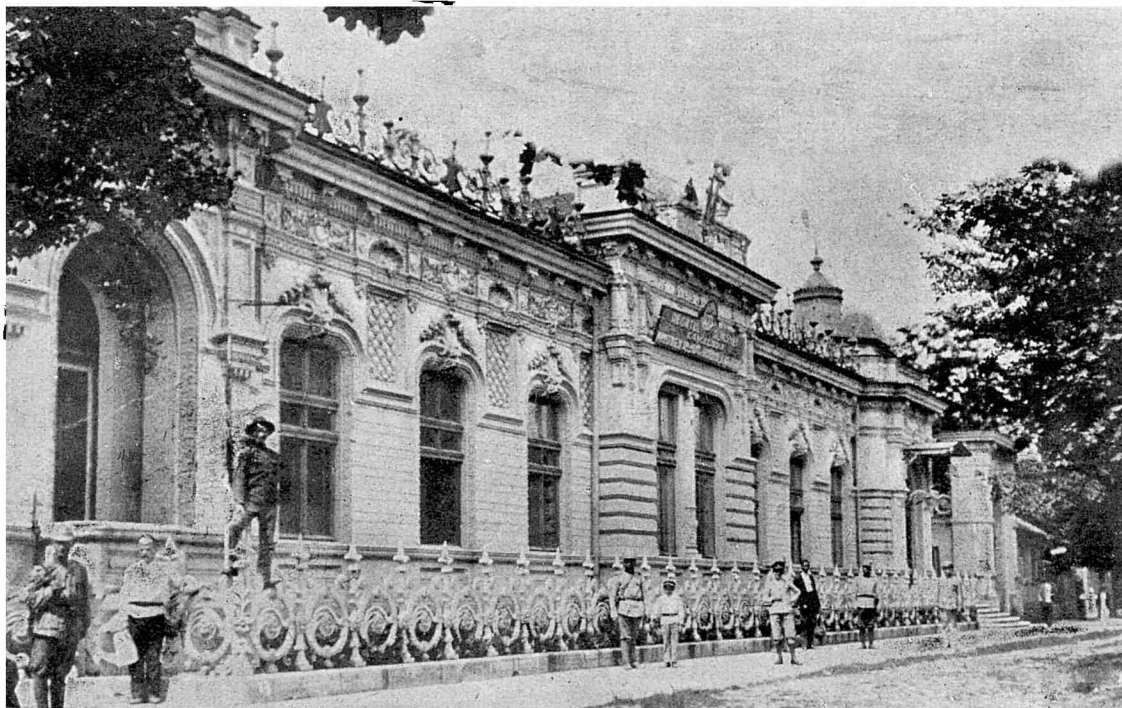

Fig. 4. — Cancelaria fostului Ministru-Delegat al guvernului în Basarabia.
(Chișinău; str. Alexandru cel Bun).

beau ei? Cine le dăduse lor această autorizațiune de a lua cuvântul? În numele cărei Rusii ei protestau? În numele Rusiei țariste; dar aceasta nu mai exista de mult. Ca atare deci tot ce spuneau nu puteau să spună decât cel mult în numele lor propriu, și în cazul acesta'orice autoritate morală neexistând, ca atare și propunerile, ce le făceau sau aprecierile, ce le aveau, nu puteau să fie luate în considerare.

S'au încercat rușii să dovedească, că chestia basarabeană va fi o nouă Alsacie-Lorenă și o chestiune perpetuă de litigiu între România și Rusia. Aci însă trebuie să le răspundem, că această provincie românească a fost o Alsacie-Lorenă oprimată atât timp, cât ea a fost sub stăpânirea rusească. Astăzi însă trebuie să spunem, că atât pentru Alsacia-Lorena franțuzească, cât și pentru Basarabia noastră românească este la bază unul și același substrat social și etnic, așacă cel puțin atâta vreme cât va fi arborat drapelul francez pe clădirile din Strasburg, va fâlfâi și tricolorul nostru românesc pe cele din Chișinău.

Evenimente politice și sociale petrecute după unire-

După ce s'a înfăptuit marele act al unirii, s'a produs o acțiune cu totul ostilă României din partea cercurilor panslaviste, acțiune, care s'a resimțit în special în biserică.

Această acțiune era condusă de către foștii Arhieri ruși din Basarabia și anume, Anastasie, Arhiepiscop al Basarabiei și Gavril, Episcop al Cetății Albe. Ea se manifestă printr'un curent puternic unionist al Basarabiei de Ucraina sau de foasta Rusie. În direcțiunea aceasta ei lucrau cu toată râvna pentru separatismul canonic.

Cei ce conduceau această mișcare susțineau cu încăpățănare scrierea cu litere slavone, precum și predarea în seminarii a limbii, literaturii și istoriei ruse. Dacă vroeste poporul basarabean, spuneau ei, ca să meargă spre o adevărată propășire culturală în mod implicit se impune, ca să cunoască marea mișcare literară, precum și operele moderne rusești, cari sunt oglinda fidelă a unei civilizațiuni moderne și raționale.

Pe acele vremuri (Mai și Iunie, 1918) se formaseră în cercurile preoțești două curente puternice: unul al preo-

ților moldoveni, cari luptau din toată inima pentru întărirea sufletească a unirii, cel de al doilea al preoților ruși și al preoților moldoveni renegați, cari neputând vedea decât cu ochi foarte răi unirea cu patria-mumă, luptau din toate puterile tocmai pentru separatismul canonic regional, de care am amintit mai sus. Preoții ruși cunoșteau foarte bine acțiunea sănătoasă întreprinsă de cei moldoveni, și de aceea ei lucrau cât se poate mai în ascuns, mai cu seamă că se temeau și de autoritățile românești civile și militare.

În scop de a lucra cât mai temeinic, ei își formaseră un cerc, unde discutau diverse chestiuni și modalitatea de a fi ele pușe în practică în sensul vederilor și a sentimentelor panslaviste. Se temeau de acțiunea preoților moldoveni, și acest lucru se poate vedea din declarațiunea, pe care episcopul Gavriil a făcut-o în ziua de 12 Iunie, 1918 (după lucrarea: Pandectele române caetul 6, anul I, 1922 pag. 161, de V. Erbiceanu, reprodus în ziarul „Lumea” din 24 Aprilie, 1922 în articolul „Complotul rus în contra Basarabiei” de V. D. Moisiu).

„Aici în Chișinău sunt mulți preoți moldoveni, cari lucrează în folosul României, să te păzești de ei, căci te urăsc și măresc la tot pasul”.

„Ei au făcut de l-au arestat românii pe Ghenadie, ei proiectează să ne aresteze și pe noi, dar mai cu seamă egumenul Paisie dela Ismail, care a sosit zilele acestea la Chișinău trebuie trimis de aici cât mai degrabă, căci altfel ne turbură preoțimea”.

Ura acestei preoțimi ruse a devenit încă și mai mare din momentul sosirii ca episcop al Chișinăului al unui român, care temporar avea să îndeplinească funcțiunea de Arhiepiscop al Basarabiei. Acestui episcop și bun român preoții ruși și rusificați au căutat să-i facă cele mai mari mizerii scornind tot felul de minciuni numai ca să producă discreditul său în fața credincioșilor creștini.

Au mers cu infamia până acolo, încât au lansat zvonul, că noul episcop ar fi intrat cu un câine în biserică pentru prima oară, când a oficiat slujba la Arhiepiscopia din Chișinău.

Din cauza credulității unora dintre poporâni și chiar preoți s'a reușit pe acele vremuri să se facă mici întruniri eclesiastice, în cari să se discute modalitatea înlăturării înaltului prelat român și înlocuirea lui cu un altul. Se

Fig. 5. — Sala de ședințe a „Sfatului Țării” din Chișinău, așa cum se prezenta la 27 Noemvrie, 1918, în momentul când s’a votat legea agrară din Basarabia și unirea fără condițiuni.

cărea de asemeni în rezoluțiunile acestor mici congrese preotești, ca Ministerul de Instrucțiune și Mitropolia dela Iași să dea complectă autonomie bisericii basarabene. Lucrul nu a reușit, din cauză că și ai noștri vedeau destul de bine chestiunea și înțelegeau că sub masca acestei autonomii se urmărea cât mai mult dezlipirea Basarabiei dela patria-mumă.

În acest timp se observa ceva cu totul special la preoțimea basarabească și anume, că pe când înainte de 1917 preoții moldoveni de pe la orașe aveau oroare de limba rusă și întrebuntau în familiile lor numai limba moldovenească, în 1918 mulți dintre preoții moldoveni renegați căutau a întrebunța în mod aproape fățiș numai limba rusă. Cu copiii lor în casă nu vorbeau decât rusește și admirau tot ce era rusesc.

Cu toată această acțiune a preoțimii rusificate ea vedea că nu-și poate ajunge curând scopul și atunci a cautat să recurgă chiar la unele manifestațiuni de stradă, pentruca să dezvolte fanatismul religios în populațiunea incultă, ceea ce se credea că va produce efecte cu totul defavorabile în contra acțiunii românești.

În Chișinău existau două statui ridicate încă de foasta oblăduire rusească ȋarilor Alexandru I și Alexandru II. Aceste statui, dintre cari una imagina ocrotirea Basarabiei și alipirea la corpul pravoslavniciei Rusiei, erau acoperite cu pânză de către autoritățile noastre, de oarece din punct de vedere național ele nu puteau decât să ațâțe sentimentele rusești în sufletul tuturor aceloră, cari doreau din toată inima, ca Basarabia să se reîntoarcă la sânul Rusiei. Pentru acest motiv s'au adus învinuiri autorităților românești, că din cauza pânzei ce acopere statuele, nu plouă în Basarabia. Și de aceea în ziua de 10 Iunie, 1918 s'au adunat atât în grădina catedralei, cât și împrejurul statuei din fața Arhiepiscopiei o mulțime de lume din clasa de jos și în special foarte multe babe, cari vociferau și aduceau tot felul de injurii la adresa autorităților noastre. Unele din ele spuneau: „Numai țarul Alexandru era acela, „care făcea ca ploaia să fie în Basarabia și de a-„ceea el trebuie să fie descoperit, ca să vadă pe Dumnezeu și să ceară ploaie“.

La această manifestație au luat de altfel parte și foștii ofițeri ruși, cari erau îmbrăcați ca lucrători sau ca ță-

rani, și cari ațâtau cât mai mult publicul, ca să atace deocamdată cu vorba cât mai mult autoritățile și pe soldații noștri, cari tocmai fuseseră trimiși să facă liniște și în mod cât se poate de pacinic să împrăstie pe manifestanți. În adevăr, în acele vremuri turburi numai de asemenea manifestațiuni fără senz nu mai aveam nevoie. Se impunea să existe cât mai multă liniște și ordine, pentru ca să se poată pune baze cât mai sănătoase organizațiunii românești din această provincie.

Iată, prin urmare cum înțelegea preoțimea rusă și foștii ofițeri din armata imperială scăpați de soldații noștri de la o moarte sigură (dacă se întrona și aci bolșevizmul) să răsplătească întronarea ordinei și a disciplinei, pe care armata și administrația română o introdusese acolo. Acest curent panslavist se mărea pe zi ce trecea și se manifesta prin fel de fel de acțiuni dăunătoare intereselor noastre, naționale.

De oarece în vara anului 1918 o comisiune emanată dintre membrii SFATULUI ȚARII lucra la alcătuirea legii agrare, unde din partea guvernului român erau ca îndrumători: d. Constantin Filipescu, fost consilier tehnic al Directoratului de Agricultură din Basarabia și regretatul nostru profesor Gh. Murgoci, pe care îl ajuta subsemnatul, de aceea toți rușii au început a lucra în contra înfăptuirii acestei mari opere sociale prin reprezentanții lor ruși, ucrainieni și evrei din SFATUL ȚARII. Ei nădăjduiau că vor putea produce prin fel de fel de tertipuri disensiuni în sânul deputaților basarabeni-moldoveni, făcând astfel imposibilă întocmirea legii și ca atare și aplicarea ei. Cel ce prezida de obicei ședințele comisiunii era fostul deputat ucrainian, Țiganko, care deși trebuia să fie nepărtinitor în dezbateri, în calitatea sa de președinte, lua întotdeauna pe față partea rușilor.

Din comisiune făceau parte și unii dintre marii proprietari, dar cari nu veneau aproape de loc la ședințe, și tocmai aci poate că rezidă greșeala lor din punct de vedere politic și economic (pentru ei), că s'au lăsat cu totul de o parte de luptele politice, pe cari în interesul lor trebuiau să le aducă mai departe, căci în cazul acesta tot ar fi putut să-și mai păstreze poate o cotă mai mare din pământurile lor. Erau prea orbiți însă acești boeri de sentimentalismul pentru tot ce e rusesc, așa încât au văzut în a-

ceastă lipsă a lor dela şedinţe o manifestare ostilă tuturor acţiunilor româneşti. Pentru noi, românii această acţiunea lor nu putea decât să ne convină foarte bine atât din punct de vedere politic cât mai cu seamă economic.

Cu toată opoziţia deputaţilor ruşi, cari făceau să se tărgăneze cât mai mult discuţiunile din şedinţe pentru lucruri fără nici o importanţă aproape, legea s'a alcătuit şi după votarea ei de către parlamentul Basarabiei în şedinţele din Noemvrie, acelaş an această adunare naţională în şedinţa dela 26 Noemvrie, acelaş an a proclamat în ciuda tuturor ruşilor şi rusificaţilor, „*unirea fără condiţii*“.

După ce s'a îndeplinit şi acest mare act naţional, s'au observat foarte multe curente autonomiste, cari s'au manifestat, de oarece mulţi dintre basarabeni nu puteau admite o guvernare dela Iaşi sau Bucureşti, căci în cazul acesta multe dintre privilegiile lor sociale ar fi fost pierdute.

În acest timp ruşii şi mai cu seamă ofiţerii ruşi, o parte dintre foştii mari proprietari precum şi rusificaţii căutau să stea în cea mai strânsă legătură cu generalul rus Denikin, care întrupa împreună cu armata lui ideea ţaristă. În el şi armatele lui ruşii îşi pusesedă speranţele, de oarece acum mai mult decât ori când ei doreau reînvierea trecutului.

Acest general avea nevoie însă de bani pentru întreţinerea armatelor sale şi de aceea el a făcut apel la toţi ruşii, ca să-i vină în ajutor. În adevăr foarte mulţi dintre dânsii, cari trăiau în provincia noastră s'au executat trimiţând în mod discret diverse sume de bani peste Nistru, pentru întreţinerea acestor armate.

Mai mult chiar decât atât încă, de oarece în Basarabia existau pe acele vremuri încă vechile bănci ruseşti, cari nu erau lichidate şi mai cu seamă banca nobilimii şi cea ţărănească, cari erau administrate numai de ruşi, cu ajutorul lor aceştia au putut să lucreze un timp în mod asens în interesul general panslavist. Ei considerau capitalurile existente în aceste bănci, ca apanagiul lor, aşa că de capitalurile lor ei beneficiau într'o largă măsură. (După ziarul „Lumea No. 1052 din 18 Aprilie, 1922: „Complotul rus contra Basarabiei“).

După articolul sus menţionat din ziarul „Lumea“ se

mai vede, că însuși generalul Denikin a căutat să se amestece direct în afacerile financiare din Basarabia, de oarece el în calitate de comandant suprem al armatei ruse din Ekaterinodar și dictator al Rusiei a dat direcțiunii băncii țărănești următoarele ordine cu No. 8358 și 8360 din 30 Decembrie, 1918:

Armata voluntară panrusă Ekaterinodar.
No. 8358.

1918, Decembrie 30

Excelenței sale directorului sucursalelor basarabene a băncilor funciare a Nobilimii și țărănești, Chișinău.

Ordin,

Cu referire la raportul No. 217 a colonelului G. S. Litovțev despre situația din Basarabia și starea sucursalelor băncilor funciare a nobilimii și țărănești, eu, comandantul suprem al armatei voluntare panruse, dictatorul Rusiei, Alexe Denikin, poruncesc:

1. — Tot numerarul aflat în casă în ziua primirii acestui ordin să fie numai decât predat împuternicitului meu, colonelul Litovțev.

2. — Împreună cu colonelul Litovțev trebuie să vie împuternicitii secției basarabene a băncilor funciare a nobilimii și țărănești, prevăzuți cu cuvenitele acte de identitate personale, și să cunoască bine și fundamental toate treburile băncii, care ar putea stabili o legătură permanentă și stabilă cu comitetul provizoriu pentru conducerea băncilor funciare a nobilimii și țărănești.

În delegație trebuie să se arate, că persoanei respective i se încredințează dreptul de a participa la lucrările congresului în mod direct ca delegat al secțiunilor băncilor din teritoriile ocupate de armata voluntară. Acest act trebuie scris de colonelul Litovțev și de doi membri din consiliul de administrație al băncii.

4. — Persoanei împuternicite de excelența voastră să i încredințați:

a) Situația tuturor capitalurilor date ca împrumut și în genere cheltuite de secțiunile din Basarabia.

b) Tablou și evaluarea moșiilor și întregii averi a băncilor.

c) Darea de seamă și proiectul de buget pe anul 1919.

d) Lista personalului băncii cu arătarea funcției, ce a ocupat-o vechimea în serviciu și salariul primit.

Ordinul trebuie să fie executat în timp de 24 ore din momentul primirii lui.

Inaltul comandant al armatei voluntare
panruse și dictatorul Rusiei.

(ss) Denikin.

Președintele comitetului provizoriu pentru
conducerea băncilor funciare,

(ss) S. Leadov.

Cel de al doilea ordin, după cum s'a arătat mai sus purta
No. 8360 și avea următorul cuprins:

Armata voluntară panrusă: Exaterinodar.

No. 8360/1918, Decembrie, 30.

Imputernicire (Delegație).

„Prezentatorul acesteia, colonelul regimentului 162 infanterie „Viatka“ Grigorie Simonovici Litovțev este împuternicit de guvernul rus, de sub șefia mea, de a primi contra chitanței sale suma în numerar, ce se va găsi în casa filialelor basarabene a băncilor funciare a nobilimii și țărănești și s'o aducă la comitetul provizoriu pentru conducerea băncilor funciare a nobilimii și țărănești, ce se află în Ekaterinodar“.

„Felul împachetării și transportul numerarului mai sus menționat, precum și felul predării trebuie să fie stabilite între colonelul Litovțev și directorul băncii țărănești și a nobilimii, care este obligat a da tot concursul colonelului Litovțev“.

„Iscălitura colonelului este următoarea:

(ss) Colonelul G. S. Litovțev.

„Se certifică, că iscălitura colonelului Litovțev a fost depusă în prezența noastră, cu mâna sa proprie“.

Inaltul comandant al armatei
voluntare panruse.

(ss) Denikin

Președintele comitetului provizoriu pentru
conducerea băncilor funciare a nobilimii și
țărănești“

(ss) S. Leadov.

După cum se arată în sus menționatul articol de ziar, aceste ordine foarte severe ale generalului Denikin s'au primit la Chișinău la direcțiunea băncii în ziua de 9 Ianuarie, 1919. Președintele consiliului de administrație a băncilor a convocat atunci imediat consiliile respective, cari au hotărât a se conforma întocmai menționatele ordine.

În felul acesta rușii dela conducerea băncilor au pus la dispoziția comandamentului panrus superior suma de 730.000 de ruble „Romanov“, cari pe acele vremuri aveau adevărata valoare și nu moneta hârtie (ruble) emisă în timpul guvernării lui Kerenski, și de care era plină toată Basarabia.

Toată această acțiune a rușilor și a comandamentului lor superior din Ucraina a fost cunoscută imediat de către autoritățile românești, cari au luat măsuri pentru liquidarea lor.

Acest lucru însă nu putea de loc să convină statului rus în noua lui formațiune, așa cum spera Denikin, ca să-l facă, și mai cu seamă rușilor din Chișinău sau din alte părți din Basarabia, cari vedeau în această liquidare pierderea unei importante surse de bani, de unde se puteau ei întreține precum și întreaga lor propagandă panslavistă, pe care voiau să o ducă în Basarabia. Pentru apărarea acestor interese ale lor ei au făcut fel de fel de intervenții pe la persoanele înalte ale guvernului nostru.

Aastă insistență, pe care o puneau și cheltuială, pe care o făceau rușii pentru păstrarea instituției lor, întinzând chiar proces Statului român ne arată cât de mare era rolul, pe care l'au jucat și aveau probabil să-l mai joace încă aceste bănci pentru cauza țaristă și pentru panslavismul rus în genere.

Cu toată opunerea lor, însă, nu au putut face nimic, deoarece mai târziu ambele aceste două instituții au fost liquidate, iar în localul ocupat mai înainte de ele s'a instalat instituția românească pentru expropriere și improprietărire, „Casa Noastră“.

Situațiunea agricolă. — Pe timpul când astfel de fapte se petreceau din punct de vedere politic, din punct de vedere economic situațiunea provinciei nu era tocmai bună, și ceea ce era mai greu, era seceta grozavă, care a bătut

În cursul anului 1918, și care amenința recolta și ca atare alimentațiunea populației pentru anul următor.

Cu toate aceste greutatea de ordin economic, însă, și cu toată scumpetea, care se manifesta tot mai pronunțat în toate direcțiunile autoritățile românești lucrau fără preget la aranjarea regimului de proprietate, lucru ce se poate vedea și din alăturata circulară oficială, care s'a dat cu scop de a se înlesni încasarea dărilor pe de o parte, iar pe de alta de a se dovedi populațiunii rurale, că pământul pe care intraseră ei în mod samavolnic ca proprietari, trebuiau să-l plătească.

România
Directoratul de Agricultură
 din
Basarabia
Serviciul Pământului
 No. 4180.

Chișinău, 7 Iulie, 1918

Circulară,

„In ședința consiliului de directori dela 26/VI a. c. s'a decis
 „a se fixa următoarele prețuri de arendă pentru fiecare județ din Basarabia, în parte și anume :

Pentru județul Hotin	70 lei desitina.
„ „ Bălți	60 „ „
„ „ Soroca	60 „ „
„ „ Orhei	56 „ „
„ „ Chișinău	56 „ „
„ „ Bender	32 „ „
„ „ Akermann	50 „ „
„ „ Ismail	50 „ „
„ „ Cahul	50 „ „

„Prețurile acestea privesc numai câmpul arabil, iar prețurile pentru arenda fânețelor și pășunelor se măre. c cu 25%.

„In caz de neînțelegere persoanele interesate se vor putea „plânge camerilor de arbitraj, cari se instituesc po lângă fie- „care zemstvă de voloste“.

„La rezolvarea chestiunilor de arendă asistă“:

1. „Un reprezentant al upravei zemstvei de volcste“.
2. „Agronomul sau instructorul de agronom“.

3. „Ca președinte, judecătorul de pace din localitate“.

„In caz când nu este un agronom titular, domnul prefect al județului va numi unul din oficiu“.

„Aducerea plângerilor la camera de arbitraj nu va opri percéperea banilor pentru arendă. Deciziunile camerilor de arbitraj sunt hotărâtoare și nu pot fi apelate“.

„Nimeni nu are voie să strângă recolta înainte de a plăti banii pentru arendă. Cu strângerea banilor pentru arenda anului 1918 se vor ocupa zemstvele de voloste, având ajutorul organelor respective. Banii se vor vărsa la visteria Statului“.

„Ordonăm tuturor upravelor zemstvelor de voloste a lua măsuri pentru a strânge banii de arendă pe anul curent la pământurile Statului, mănăstirilor, bisericilor, băncilor și a proprietarilor particulari“.

„Banii se vor strânge de perceptorii volostelor, cari îi vor vărsa la visteria Statului, arătând că se încasează la capitalul fondului de pământ“.

„Perceptorii vor da chitanță specială pentru banii de arendă“.

„Registrele cu chitanțe se vor cumpăra cu mijloacele volostelor“.

„Perceptorii sunt obligați a comunica imediat sumele strânse upravei de voloste și acestea din urmă vor înainta situațiuni săptămânale directoratelor de agricultură și finanțe“.

„Locuitorii sunt datori a arăta exact suprafața pământului semănat și a plăti toată suma de bani pentru arendă“.

„Contravenienții vor fi pedepsiți comform legii“.

Directorul de Interne,

(ss) *I. Costin*

Directorul de Agricultură,

(ss) *Cateli*

Secretar general al directoratului
de agricultură

(ss) *C. Filipescu*

In baza acestei circulări date o mare parte dintre locuitorii, cari luaseră pământ în stăpânire, au venit la percepții și au achitat arenzile, așa cum fusese ele stabilite de către consiliul directorilor. O altă parte însă nu au voit să achite aceste arenze pe de o parte din cauză, că nu

aveau cu ce fiind secetă, iar pe de alta din pricina felurii telor acțiuni subversive, cari erau îndreptate de către ruși și rusificați în sensul, că țaranii nu trebuie să achite arenzile, pentru că pământul de drept este al lor. Ori acest lucru era făcut numai pentru ca să se aducă o cât mai mare învrăjpire între clasele sociale din Basarabia, pentru ca ei să găsească prilejul de a trage profitul respectiv.

Toate aceste arenze, pe cari satenii erau obligați de a le plăti, erau destul de mici în comparațiune cu ceea ce erau deprinși a încasa marii proprietari, așa că celor mai mulți nu le ajungeau veniturile spre a trăi, așa cum erau ei deprinși să trăiască. Din aceasta cauză ei au început o ofensivă destul de puternică față de reprezentanții oficiali ai țării, cercând ca să li se plătească integral valoarea pământului expropriat. Ori, pe acele vremuri când împrejurările erau așa de critice pentru țara noastră din punct de vedere financiar, nu era posibil ca să se facă integral această achitare, de oarece tehnicește vorbind, nu se putea face așa de repede evaluarea pământului și stabilirea cotei, ce s'ar fi convenit fiecărui proprietar în parte. Acest lucru s'a făcut mai târziu, ori tocmai această întârziere a constituit partea de vină, care se pune pe spatele autorităților, ce făceau exproprierea, fără ca ele de fapt să o aibă. Și, dacă în anumite împrejurări întârzierile au fost ceva mai mari, cauza s'ar datori și faptului, că era o lucrare unică în felul ei exproprierea, care nicăeri în altă parte nu se mai făcuse în împrejurări analoage, și ca atare modalitățile de lucru fiind ceva cu totul nou, trebuia să se aibă în vedere o tactică specială pentru a nu se face greșeli prea mari, și pentru a se putea duce până la sfârșit lucrarea cu destul succes.

Articolele din legea agrară, ce priveau exproprierea, nu puteau să prevadă decât aliniamentele generale, dar pe lângă dănselor experiența a arătat că s'au găsit și situațiuni cu totul noi în aplicarea acestei legi, cari trebuiau imediat soluționate. Ori, în cazul din urmă trebuiau să se facă interpretări speciale ale legii, cari cereau timp, lucru pe care proprietarii nu puteau și nici nu voiau să l înțeleagă.

Pentru ca proprietarii să poată intra în fonduri, ce reprezintau valoarea pământului lor expropriat, trebuiau să facă în justiție dovadă cu acte de proprietate, pe cari

mulți nu le aveau din cauză că fuseseră luate de bolșevici. Alteori, și s'a întâmplat destul de des acest lucru o parte dintre proprietari lipseau și pământul nu era eșit din indiviziune, așa încât erau dificultăți de formă impuse chiar de legile ruse, după cari se făcea judecata în Basarabia.

Toate aceste lucruri, pe cari nu le putea cunoaște ori și cine erau totdeauna speculate din pricina întârzierilor, pe cari le produceau, și de aceea nu de puține ori s'au auzit proprietari basarabeni, cari prin fel de fel de vorbe și teorii căutau să dovedească insolvabilitatea de plată a Statului român față de datoriile, ce el le avea pentru exproprierea pământurilor lor.

Dacă unii dintre proprietari dispuneau de multă avere în afară de pământul, ce-l aveau, și cu toate acestea totuși faceau gură, aducând fel de fel de învinuiri administrației românești, nu este mai puțin adevărat, că alții o duceau mult mai greu ne având surse prea mari de existență. Ori, aceștia din urmă trăiau cu te mirai ce, cu toate acestea nu voiau să se pună la muncă fiind deprinși o viață întreagă cu munca ușoară.

Moravurile publice după unire

După cum am zis și în altă parte, rușii prin însăși educațiunea lor aveau o mentalitate cu totul specială, care îi facea să aibă o viață cu totul aparte.

Atât în societatea din clasa de sus, cât și în cea de jos evoluția a avut ca consecință directă mărirea numărului de consumatori de alcool pe de o parte, iar pe de alta a făcut să crească desfrânarea.

Copii și copile de câte 12—16 ani, elevi și eleve de școală, își dădeau zilnic fel de fel de întâlniri prin grădinile sau localurile publice și de multe ori lucrul se petrecea chiar cu știința părinților. Acest lucru ajunsese chiar ceva foarte obicinuit așa că nu mai impresiona pe nimeni. Ar fi fost curios să fie altfel. La fel de fel de întruniri publice, baturi cu tombolă luau neapărat parte și copiii, și prin anii 1921, 1922 astfel de reuniri publice erau foarte dese, așa că din ele au profitat financiarmente mulți cari pe orice cale au căutat să realizeze mari beneficii materiale.

Copiii (elevi de școală) în aceste localuri publice dan-

Fig. 6. — Interiorul sălii Eparhiale din Chișinău.

Vedere din spre estradă către balcoane. — În această sală în timpul unirii și după înfăptuirea ei s'au sărbătorit cele mai frumoase acte din viața poporului nostru și în primul loc alipirea Bucovinei și a Ardealului la Patria-mamă. Tot aci, intelectuali din toate părțile țării au avut ocazia a-și manifesta de la tribuna acestei săli ideile și învățăturile lor, ce au constituit pe vremuri și constituie și astăzi adevărata propagandă cu caracter național, românesc, ce s'a făcut și se face pentru binele Basarabiei noastre.

sau fel de fel de dansuri de balet, în admirația părinților, a profesorilor și a întregii asistențe.

În adevăr, din punct de vedere al artei coreografice rușii sunt aproape neîntrecuți, așa că unele din aceste atitudini sociale ar putea să fie explicate și prin moștenirea gustului pentru dans transmisă generațiunilor de astăzi.

Foștii mari proprietari, cari nu aveau acum prea multe preocupări la gospodăriile lor, frecventau diferitele cluburi, așa zise ale nobilimii, unde se jucau jocuri de hazard pe sume foarte mari de bani. La aceste cluburi mulți dintre rușii, cari fuseseră odinioară în ranguri sociale foarte ridicate sub vechea ocârmuire ajunseseră că se mulțumeau să facă pe crupierii, câștigând astfel zilnic sume mai mari sau mai mici fără grijă și fără a avea nici o muncă.

Dar, dacă mulți dintre ei, cari intrau în astfel de locuri aveau dorința de a juca, mulți însă vroiau ca să pună la cale cu alți ruși compatrioți tot felul de uneltiri în contra organizațiunii românești, de Stat în Basarabia.

În primii ani după unire cei mai mulți dintre acești clubiști erau și foști ofițeri ruși, cari stăteau în cele mai strânse legături cu cercurile țariste de peste Nistru. Majoritatea acestor ofițeri aveau ferma convingere în restaurarea Rusiei țariste și de aceea mulți au plecat din Basarabia la prima chemare, pe care le-a făcut-o amiralul rus Kolceag, care reușise într'un moment dat a-și alcătui o armată, cu care a putut înfrânge în mai multe rânduri pe bolșevici.

Obiceiurile unei vieți de trândăvie rămăseseră în clasa de sus a societății basarabene, așa încât ea nu-și începea activitatea zilnică decât între 10—11 dimineța. În genere, în această pătură, în anii primi de după război rămăsese obiceiuința de a se culca seara pe la 1—1½ după miezul nopții, de oarece masa de seară abia începea pe la 9½ sau 10 pm. Ca atare deci, era și foarte logic, ca să se facă culcarea la ore așa de înaintate.

Această societate înaltă, rusească, care era foarte amatoare de spectacole, a căutat totuși să boicoteze toate reprezentațiunile teatrale și toate manifestațiunile naționale, românești, mai cu deosebire în primii doi ani după unire. La reprezentațiile teatrului românesc, care dispunea de o trupă foarte bună, nu vedeai ca public, decât numai români din vechiul Regat, și maximum câțiva moldoveni-basarabeni, în colo sala era aproape totdeauna goală.

Treptat, treptat însă această stare de lucruri s'a schimbat, așa încât teatrul nostru, românesc a început să fie mai mult vizitat de ruși. Cele mai frecventate erau reprezentațiunile de operetă și apoi revistele. Aceste două categorii de reprezentațiuni, prin muzica și dansurile, ce le aveau, corespundeau în tot cerințelor naturale ale poporului rus.

Foarte amatoare de muzică, societatea basarabeana lua parte în număr foarte mare la concertele simfonice, date de orchestra conservatorului nostru din Iași; și mai cu deosebire venea când se cânta compoziția „1812” a lui Ceaikowski. În această bucată, printre alte frumoase melodii, se găsește și un pasaj, ce conține motivele imnului național rus. Pe fețele multora dintre foștii nobili am putut în mai multe rânduri observa picături de lacrimi ce curgeau. Atunci își aduceau ei aminte de ceeace Rusia a fost, și de modul cum ei în calitate de conducători intelectuali ai fostului imperiu nu au știut cum să se comporte, pentruca astăzi să-și fi putut păstra măcar o parte din ceeace odinioară fusese Rusia.

Dar, dacă la manifestațiunile naționale, românești această societate rusească evita în mod sistematic de a lua parte, nu tot acelaș lucru se petrecea cu diversele reprezentații date de diferiți ruși, muzicanți, dansatori și actori. În acest caz salele erau arhipline, deși ceeace se reprezinta putea să fie ceva cu totul mediocru. Acelaș lucru se petrecea și cu reprezentațiile de cinematograf, în cari subiectele erau luate din viața rusească. Nu mai vorbim aici de reprezentațiile date de trupele evreești, când salele gemeau de lume.

Dar acțiunea panslavistă și naționalismul rus nu se manifestau numai pe tărâmul dramatic, ci și prin presă se căuta a se mări cât mai mult propaganda în favorul străinilor și în defavorul nostru.

Mulți dintre foștii ofițeri ruși de pe vremuri precum și dintre evrei (după unire) s'au îndeletnicit cu introducerea în Basarabia a unui foarte mare număr de publicațiuni și cărți rusești, cari erau editate la Berlin, Paris, Liège, Varșovia și Praga. Majoritatea din toate aceste cărți aveau în ele principii cu desăvârșire tendențioase la adresa noastră și mai cu deosebire relativ la administrațiunea Basarabiei.

Toate aceste publicațiuni și-au făcut loc mai mult printre

elementele tinere, cum au fost de pildă copii de școală, ceea ce a făcut ca tocmai aceste vârstare tinere să fie cele mai refractare naționalizării românești. Ei nu puteau să judece decât numai cu o minte puțin formată, ceea ce-i făcea să devină cu totul unilaterali, și să vedea în toate acele publicațiuni tocmai contrarul poate de ceea ce intenționa un autor conștient de datoria lui morală. Ori, tocmai acesta era și scopul, pe care îl urmărea această publicistică, care nu avea altă tendință de cât tocmai de a mistifica adevărul și de a pune lucrurile într-o lumină de irealitate complectă.

Presa era reprezentată prin foarte multe ziare rusești și nu mai unul sau două românești, și pe cari trebuie să le notăm: „Sfatul Țării” și „Cuvânt Moldovenesc”. Dintre ambele, cuvântul moldovenesc era citit mai mult decât sfatul țării, pentru că era răspândit mai cu seamă pe la sate, pe când sfatul țării era citit numai pe la orașe și mai cu seamă în Chișinău.

Printre ziarele rusești erau mai importante: „Viața Basarabiei”, „Basarabia Liberă”, „Besarabskii Craj” etc., toate scrise în limba rusă sau evreiască cum era de pilda ziarul „Der Id”. Nici unul din aceste ziare nu dădea absolut nici o atențiune evenimentelor din România. Pentru aceste jurnale imediat după război și după unire noi ca și cum nu am fi existat, sau dacă se ocupau și de fapte petrecute la noi, puneau numai de acelea, cari ar fi putut să ne discrediteze în fața străinilor.

În primii ani după unire unii dintre colaboratorii ruși de la aceste ziare au dat marilor cotidiene ruse, cum erau: „Kievskaja Misl”, „Odeski Listok” și „Odeski Novosti”, cari apăreau în Chiev și Odesa cele mai false informațiuni asupra administrațiunii românești din Basarabia, și de aceea aceste jurnale străine au întreprins cea mai strașnică campanie contra țării noastre, defăimându-ne în toate privințele, dar mai cu seamă în cea a neomenoasei purtări, pe care am fi avut-o cu minoritățile din această provincie.

Orice mișcare socială ar fi fost în vre unul din marile orașe ale Rusiei, ea era imediat cunoscută acestei prese din Basarabia, care ținea în curent populațiunea provinciei noastre cu aceste știri. Dar mai mult decât atât, când s'a produs la Berlin atentatul în contra lui Miliucov, jurnalele rusești din Chișinău au publicat articole, cari erau întocmite de dânsul și prin care el își exprima marea lui

părere de rău pentru pierderea fostului său lun prieten Nabokoff, care a căzut mort în timpul atentatului.

Această presă rusească din cauza spiritului nostru îngăduitor și tolerant a ținut multă vreme destul de ridicat nivelul culturii și acel al tendințelor naționale rusești. Ori, în sfera de activitate a acestei prese căzuseră și câțiva dintre moldovenii basarabeni, mai slabi de înger, și cari în vederile și părerile lor se înflăcărau de toată această manifestare culturală ce avea un caracter de propagandă panrusă. Propaganda și ideile preconizate de dânsa le dădea tuturor speranța renașterii Rusiei, însă ei uitau frumoasa cugetare a scriitorului român: „*Nu învie morții, e în zadar copie*“.

Atmosfera foarte ostilă tendințelor noastre naționale, pe care o produsese această presă rusească, a avut o repercusiune foarte importantă asupra atitudinii, pe care o luaseră unii dintre funcționarii publici, ruși.

În primii ani după unire numărul lor era destul de mare, de oarece moldovenii noștri nu aveau aproape de loc deprinderea treburilor publice, așa încât am fost nevoiți a avea ruși în funcțiunile noastre de Stat, până ce și ai noștri au început a căpăta această deprindere.

Toți cinovnicii (funcționarii) ruși erau doritori de a se reîntoarce din nou dominațiunea rusă în Basarabia, și de aceea ei nu puteau să sufere dominațiunea românească.

Imediat ce optau pentru funcțiunile noastre de Stat, evident, că conform legii trebuiau să depună cuvenitul jurământ, care implica prin însăși natura lui supunere către Tron și legile țării. Ori, chestiunea jurământului a fost poate una dintre cele mai complicate chestiuni tocmai pentru că rușii invocau fel de fel de motive, nu mai ca să nu-l depună. S'a dovedit în urmă, că mulți dintre dâșii erau în legătură cu diverse organizațiuni rusești de peste Nistru. De la unele din aceste organizațiuni, unii dintre dâșii s'a dovedit, că primeau diverse sume, așa că era la mijloc și o chestie morală de a nu depune cu orice preț acest jurământ. Pe de altă parte nici nu voiau să-și dea dimisia din funcțiunile ocupate la noi, pentru că acele fonduri de propagandă nu erau așa de mari, încât să le garanteze existența lor și a familiilor. Prin urmare, ei se găseau într'o complectă dilemă, din care nu puteau să scoată adevărata concluziune.

Din această cauză au admis sistemul de a tergiversa lu-

Fig. 7. — Interiorul sălii Eparhiale din Chișinău.
Vedere din spre fundul sălii către estradă.

cerurile, profitând în această direcțiune tocmai de îngăduința noastră a românilor, de oarece li s'au dat termene peste termene de depunere a jurământului.

Unii dintre dâșii mai înflăcărați în sentimentele lor naționale, de la început au dat dimisia din serviciu. Majoritatea lor nu au voit însă să facă acest lucru, ci au căutat să beneficieze de banul nostru, până în ultimul moment, când în fine au fost siliți de autorități de a lua o hotărâre decisivă. Atunci o parte din ei au dimisionat. Lăsând patriotismul la o parte o altă parte dintre dâșii au depus jurământul de supunere statului român.

Toți acești cinovnici ruși nu întrebuintau altă limbă în biurourile instituțiilor noastre, decât numai limba rusă, deși aproape toți cunoșteau limba moldovenească, care nu era decât limba noastră, care se vorbea și în Moldova dintre Carpați și Prut. Prin anii 1918 și 1919 în biurourile diverselor autorități, românește nu vorbeau decât funcționarii români veniți din vechiul Regat și puțini dintre moldovenii-basarabeni.

Funcționarii ruși îndemnau continuu pe moldoveni să nu vorbească decât numai rusește, din care cauză mulți dintre acești din urmă nu au putut deprinde decât târziu frazeologia adevărat românească în conversațiunile și în corespondența oficială. Multe dintre autorități în primii ani după unire în corespondența oficială internă cu alte autorități din Basarabia utilizau limba rusă, ca și cum aceasta ar fi fost limba oficială, cu toate că ordinele erau date contrar. Și, dintre diferitele autorități, cari s'au arătat totdeauna protivnice limbii românești și organizațiunii noastre, au fost zemstvele și școalele particulare rusești, ucrainiene și evreești. Și unele și altele căutau pe cât posibil mai mult, să mențină o atmosferă rusească sau de rusificare în Basarabia.

Zemstva Gubernială și zemstvele județene

Din cauza mării întinderi teritoriale, pe care o avea Rusia, nu exista posibilitate de a se da directive în conducerea țării numai dela Petrograd, și de aceea s'a căutat a se institui pe lângă fiecare gubernie câte o instituție publică de care depindeau până la un punct toate celelalte zemstve ținutale din fiecare provincie în parte. Aceasta era zemstva gubernială.

Zemstvele guberniale aveau în mână lor în special organizațiunea economică a guberniei, și apoi diriguirea școalelor, spitalelor, căilor de comunicație publică (șoselele și drumurile) etc. Prin însăși legea lor de organizare, aceste zemstve trebuiau să aibă comitete de conducere, cari aveau să fie expresiunea exclusivă a micii proprietăți, care în Basarabia era aproximativ 85% moldovenească. Ori, lucrul nu era așa în realitate, de oarece la conducerea acestor instituții erau aproape exclusiv numai ruși sau altfel de străini, și numai pe ici, pe colo și câte un moldovean, răzlețit, și care în comitet nu avea un rol prea mare. La sedințele, ce le țineau membrii consiliului de administrație, de multe ori se luau rezoluțiuni, fără ca moldovenii să fie totdeauna întrebați, deși aproape totdeauna chestiuni de ale lor erau în cauză.

Așa fiind lucrul, evident că noi, românii, nu ne puteam aștepta la un sprijin din partea acestor instituții. Ba, mai mult decât atât, ele lucrau din contra împotriva intereselor naționale, bazându se tocmă pe această autonomie, pe care o aveau și pe toate legile rusești, cari erau utilizate în Basarabia, și cari o ocroteau.

În primele timpuri după unire se încasau dări speciale pentru zemstve, din cari se plăteau o sumedenie de funcționari ruși, cari și găsiseră un adevărat refugiu în aceste instituții. Din această cauză precum și din cauza prerogativelor, pe cari și le luase zemstva și mai cu seamă cea gubernială, se creia se un fel de stat în stat, așa că autoritățile românești erau de multe ori împiedecate de a lucra, ceea ce prejudicia mult intereselor naționale, fiind vorba mai cu deosebire de măsurile, pe cari le aveam pe vremuri urgent de luat în vederea aplicării legii agrare.

Pe lângă toate acestea, ceea ce se observa la conducerea acestor instituții, și în special la zemstva gubernială, era taptul, că se cheltuiau foarte mulți bani din visteria Statului pentru acoperirea deficitelor rezultate din cheltueile fără socoteală, cari se făceau. Venituri nu mai aveau din cauza imposibilității de a încasa dările regulat, așa că în 1918 bugetul tuturor acestor instituții s'a încheiat în cifră globală cu 4.000.000 lei la venituri și 48.000.000 lei la cheltuieli. Prin urmare nici mai mult, nici mai puțin decât un deficit de 44.000.000 lei, ceea ce era enorm, mai cu seamă pe acele vremuri.

Guvernul român prin directoratele respective a acordat

ajutoare financiare Basarabiei, din cari au profitat și zemstvele, însă împrumuturi nu puteau să fie acordate la infinit de către Stat, mai cu seamă că era vorba de niște autorități, cari aveau în vedere mai mult interesele rusești ne ocupându-se de loc de interesele naționale.

Și, dintre aceste instituții, acea care întrupa mai mult ideea și puterea rusească era fără îndoială zemstva gubernială.

De aceea oamenii de Stat români și basarabeni de pe vremuri (anul 1918) au hotărât a o desființa și a lichida afacerile ei, trecând diversele ei instituții pe la directoratele respective. În modul acesta se trecea în bugetul general al Statului român în mod direct primele instituții de fond rusești, cari sub vechea ocârmuire erau apanagiul unei clase sociale dominante, și străine de moldovenii noștri din această provincie.

Desființarea s'a hotărât fără prea mult zgomot, așa că rușii până în ultimul moment nu voiau să creadă în puțința desființării acestei instituții. Ori, lucrul a devenit realitate în ziua de 4 Octomvrie, 1918, când prin Înalt Decret Regal, zemstva gubernială a fost desființată dizolvându-se în acelaș timp și comisiunea ei interimară de conducere.

Această veste a căzut pe vremuri ca un trasnet pe capul rușilor, mai cu seamă ca unii dintre conducătorii acestor zemstve așteptau din contra niște sume de bani, pe cari le solicitaseră dela Statul român pentru acoperirea unor cheltueli necesitate de instituțiile, pe cari le conduceau.

Sumele au venit, dar ceva mai târziu, ele repartizându-se cu oarecare socoteală, și nu cum se făcea de ruși înainte, căroră puțin le păsa de banul public. De astă dată sumele au fost date pe mâna oamenilor din vechiul Regat, cari erau reprezentanți din partea diverselor directorate, și cari aveau să lichideze averea în primul loc a zemstvei guberniale. Se începuse a se simți criza, ce avea să lovească mai tare mai târziu întreaga țară, și de aceea și Ministerul nostru de Finanțe începuse a lua toate măsurile mai din vreme, pentru ca să se facă economiile necesare.

Desființarea Zemstvei Guberniale.

După cum s'a văzut mai sus toate aceste zemstve județene, dar mai cu seamă zemstva gubernială a Basarabiei, care întrupa prin însăși caracterul ei pe toate celelalte

împreună, aveau o autonomie în conducere și ca atare un fel de independență, care de cele mai multe ori te făcea crede, că există un fel de Stat în Stat.

Ei bine, această situațiune, care era foarte dăunătoare intereselor noastre naționale, nu mai putea să dăinuiască și de acăea în ziua de 4 Octomvrie, 1918 a apărut Inaltul Decret Regal cu No. 2720, prin care se stabilea în mod definitiv desființarea zemstvei guberniale a Basarabiei.

În baza acestui Decret Regal, guvernul Basarabiei de pe vremuri a cerut să ia în primire diversele materiale și averi, pe cari le avea această zemstvă. În urmă, în ziua de 8 Octomvrie, acelaș an, Primul Director al Basarabiei Dl. Dr. Cazacu a convocat chiar în localul acestei zemstve din Chișinău pe toți delegații directoratelor, cari aveau să ia în primire diversele materiale. Cu această ocaziune s'a încheiat următorul proces-verbal:

Proces-Verbal.

(Protocol)

„Astăzi, 8 Octomvrie, 1918, în baza Decretului Regal No. „2720 din 4 Octomvrie, 1918 s'a procedat de către subsemnații, „Dr. Cazacu, Președintele Consiliului de Directori, Dr. Inginer Cerchez, director de studii și construcțiuni, General Vicol, „șeful serviciului sanitar, E. Giurgea șeful statisticii și E. „Dumbravă, ca delegați ai directoratului de Agricultură; „St. Ciobanu, directorul instrucției publice și cultelor; A. Costin, delegatul Directorului de finanțe, pe de o parte, și „domnii: V. Ianovski, Ohanov și T. Suruceanu ca reprezentanții ai foastei zemstve guberniale a Basarabiei, pe de „altă parte, la predarea și primirea tuturor serviciilor și averii aparținând foastei zemstve guberniale“.

„Cu această ocazie D-l Ianovski ni-a prezentat o întâmplare cu adresa No. 2799 din 8 Octomvrie, 1918, în cercetarea „căreia nu am putut intra nefiind de competența noastră, „și pe care am atașat-o la acest proces-verbal. După declararea d-lui Ianovski această întâmplare privea ordinea pre- „dării serviciilor“.

„Domnul Ianovski se consideră ca președinte al upravei și „lucrând în numele zemstvei desființate, până la predarea serviciilor, fiindcă altfel d-sa crede, că n'ar putea da în primire, iar pentru alte dispozițiuni nu se crede în drept. Comisiunea din partea sa nu crede, că foștii reprezentanți ai,

„zemstvei desființate au altă datorie și alt drept decât acela de a face predarea“.

„Domnii Ianovski, Ohanov și Suroceanu, după o consfătuire, ne declară că se consideră ca un colegiu al direcției zemstvei și ca atare protestând împotriva faptului, că nu s'a cercetat actul prezentat de d-lor, atașat la dosar, se supun hotărârii comisiei de a preda serviciile în modul următor în interesul pazei averii“.

„Domnul General Vicol va lua în primire tot ce privește serviciul sanitar și asistența, dela domnul T. Suroceanu.

„Domnul Inginer Cerchez va lua în primire tot ce privește serviciul tehnic, dela d-l Caciulcov.

„Domnii Eugeniu N. Gîrgea și E. Dumbravă vor lua în primire tot ce privește serviciul de agricultură și statistică, dela d-l H. Celibidache.

„Domnul St. Ciobanu va lua în primire tot ce privește învățământul de la d-l V. Ianovski.

„Domnul A. Costin va lua în primire toate serviciile financiare și anume:

„a) Secția asigurărilor (dela d-l Caciulcov).

„b) Contabilitatea (dela d-l Gr. Ohanov).

„c) Casa Zemstvei (dela d-l Gr. Ohanov).

„d) Secția asigurărilor (dela d-l Caciulcov).

„e) Creditul mărunț (dela d-l V. Ghenzul, Alex. Groppa și

Moșiile se vor preda domnului E. Gîrgea de către d-l H. Celibidachi.

„Muzeul îl va preda domnul Paul Gore, domnului director de Instrucție, St. Ciobanu.

„Secretariatul și arhivele se vor preda de către domnul V. Ianovski la încheierea actelor de predare, domnului A. Costin.

„Averea localului zemstvei și localul însuși situat în strădele Leovei și Armeană din orașul Chișinău se vor preda de către domnul Caciulcov, domnului A. Costin.

„Lucrurile neprevăzute se vor preda după indicațiile ulterioare ale domnului Prim Director, Dr. Cazacu și d-l V. Ianovski.

„Drept care, s'a încheiat acest proces verbal în triplu exemplar sub semnăturile celor prezenți“.

Urmează semnăturile.

Din acest proces verbal se vede, prin urmare, că rușii nu prea vroiau să se despartă așa ușor de această institu-

ție, care deținea în mâinile sale și situațiunea socială dar mai cu seamă întreaga situațiune economică mai importantă a Basarabiei. Ei aveau intențiunea să tergiverseze lucrurile, în care timp să poată face iarăși fel de fel de intervențiuni pe lângă guvernul român, sperând că poate vor salva din mâinile noastre încă pentru câțeva vreme această instituție, de care aveau absolută nevoie.

Primul Director al Basarabiei de pe vremuri, Dr. Cazacu însă, a dat dovadă cu ocazia lichidării și împărțirii averii acestei instituții de o mare energie, așa încât rușii nu au mai avut încotro, și au trebuit să se supună. Cu toate acestea rușii au căutat să facă fel de fel de greutăți delegaților în timpul predării, invocând fel de fel de pretexte, numai ca să întârzie cât mai mult predarea. Așa de pildă, președintele zemstvei de pe atunci, a prezentat între altele chiar cu începere din ziua de 9 Octomvrie, 1918, adică de când delegații au început a lucra, o întâmpinare, prin care se prevedea, că conform statutelor zemstvei nu se va putea lua averea în primire, decât dela o comisie formată din trei membri. Președintele acestei comisii va fi un domn membru al upravei, iar membri, un secretar și subsecretar dela fiecare secție respectiva numiți de către zemstvă.

Această întâmpinare era natural scrisă în rusește, de oarece cei dela zemstve multă vreme și pe urmă nici nu au voit să audă de limba română.

Cei mai mulți din delegați au obiectat, că actul va putea să fie cel mult primit și pus la dosar, însă numai atât și nimic mai mult. El nu putea să fie înat sub nici un motiv în considerare, de oarece procesul verbal, ce se încheiase în ziua de 8 Octomvrie, 1918, și care era singurul act legal în baza căruia trebuia să se lucreze, nu da dreptul și nu prevedea nicaeri de a se putea recunoaște vreo comisiune, căreia să i se facă predarea. Această predare trebuia făcută pur și simplu de către membrul respectiv al zemstvei care avusese sub conducerea lui secția respectivă.

De oarece această comisiune nu se mai forma, și de oarece timpul trecea, de aceea delegații (parte din ei) s'au văzut nevoiți de a supune cazul primului director, care a hotărât în ultima instanță, că dacă rușii se poartă asifel, atunci se va lua în primire și de alt funcționar superior

al secției, pe răspunderea însă a membrului respectiv al Zemstvei.

Procedându-se astfel la lucrări, rușii au căutat să se opună și pe alte căi delegaților noștri, și printre aceste opuneri, pe cari ei le-au făcut unora, era și aceea de a nu voi să iscaleasca procesele verbale parțiale de predare și primire. Chiar subsemnatul a avut de întâmpinat foarte multe dificultăți cu fostul director al statisticii din Basarabia, N. Moghileanski, care se opunea regulat și categoric la predarea materialelor de statistica și mai cu deosebire la predarea acelor ce priveau chestiunile de etnografie ale Basarabiei. Intr-o zi opunându-se cu desăvârșire la iscălirea procesului verbal, am fost nevoit, ca să i adresez cuvintele următoare: „Voiți a iscăli, sau în caz contrar eu trebuie să mă retrag de oarece nu am vrea de „pierdut cu fel de fel de discuții și parafraze, pe cari D v. „zilnic mi le faceți“. În urma acestei intervenții, mai cu seamă că ori când aveam la dispoziție și forța publică, și rușii știau aceasta, atât Moghileanski cât și ajutorul său au iscalit procesul verbal.

Dar, ceea ce căutau rușii a feri mai mult de noi, erau actele cu caracter bănesc, pe cari trebuiau ei să ni le prezinte ca acte justificative ale diverselor sume, pe cari zemstva le luase dela guvernul român.

La serviciul central de statistică a Basarabiei N. Moghileanski, directorul acestui serviciu oridecâte ori era vorba de sume sau conturi, pe cari trebuia să le prezinte, tot de atâtea ori spunea, că nu știe absolut nimic, fără ca să justifice aceasta neștiință.

Cu ajutorul statisticii Basarabiei, fostul guvern rus a cautat să întocmească un recensământ al populației în legătură cu un recensământ agricol pentru întreaga provincie. Ori, tocmai când trebuiau să se centralizeze lucrările a venit revoluția rusă, așa că în aceste lucrări a fost o adevărată debandadă. Multe din fișe s'au pierdut, iar multe dintre ele nici nu fuseseră completate de către locuitori, așa încât în unele județe lipseau părți din comuni sau din plăși. Ca atare deci, recensământul nu mai prezenta nici o valoare. Cu toate acestea rușii de la zemstva insistau ca datele să fie centralizate, de oarece lucrarea era făcută bine încă de foastele lor autorități. În tot cazul pentru dânșii era egal cât de mare ar fi eșit populațiunea moldovenească, și tocmai din regiunile cele

mai românești lipsea material mai mult. Dar, ceea ce era foarte interesant pentru noi, și care arăta cât de multă atențiune dădeau rușii lucrărilor cu caracter etnografic, a fost faptul, că funcționarii dela zemstvă, cari și aduceau în fiecare dimineață ceva de mâncare la birou, sau cari își cumpărau diverse lucruri dela bufet, învăleau diversele lucruri, ca de pildă, șuncă, salam, masline etc., în foile de recensământ, cari nu fuseseră încă controlate. Acest procedeu era aplicat de luni de zile, așa încât lucrul ne dovedea ce temei mai puteam pune pe o astfel de lucrare.

Pe de altă parte recensământul era făcut numai la țară, nu și la orașe, și apoi el a fost comandat tocmai în anul 1917, când o mare parte din lume era plecată din Basarabia, fie pe front, fie în alte părți ale foastei Rusii. Prin urmare el nu încadra și nu dădea imaginea întreagă a populațiunii, ci arăta numai situațiunea populației rurale. Lucrarea era făcută în timpul rechizițiilor rusești, așa încât cum ni am fi putut închipui, că săteanul ar mai fi fost în stare să declare exact fie numărul persoanelor din familia lui, fie mai cu seamă cantitatea de diferite lucruri de consumațiune, pe cari le avea pe lângă casa lui?

Pe baza cifrelor provizorii, ce fuseseră scoase de către fostul director al statisticii rusești, N. Moghileanski, rezulta că din populațiunea basarabeană, cam 16-17% era luată în război. Ori, aceasta după toate datele de ordin militar, în diversele state europene, este imposibil, de oarece un stat, oricare ar fi el nu poate financiarmente vorbind să scoată o armată mai mare decât 10-12% din populațiunea sa totală. Dacă din punctul de vedere al numărului de soldați poate ca acest lucru ar fi posibil, nu este însă posibil din punct de vedere bugetar mai cu seamă astăzi, când un război este așa de costisitor pentru o națiune.

S'a publicat de către zemstva gubernială și o statistică într'o broșură, care trata toate aceste lucruri. Ori, după parerea noastră ceea ce s'a cheltuit au fost bani zădarnici, de oarece lucrul executat nu prezenta nici o importanță. Cu acei bani mai bine se facea cu totul altă ceva.

Dirijorii zemstvei guberniale căutau să scoată diferite tipărituri, dintre cari multe dintre dânsle erau aproape numai ca sa se poată justifica o cheltuială. Dar dacă ne uitam la utilitatea lor, vedeam că era egală cu zero. Cu

toate acestea nu este mai puțin adevărat că s'au făcut mai cu seamă în direcția agriculturii și tipărituri de lucrări destul de importante, cari au influențat în bine mai cu deosebire asupra creșterii de vite, asupra viticulturii, precum și asupra arboriculturii.

Ori cum ar fi, timpul petrecut de către delegații români la zemstva gubernială pentru a lua în primire averea ei, le a putut dovedi, cât de mult ne urau rușii pe noi pe de o parte și cât influențaseră ei cu cultura lor asupra moldovenilor noștri, ce erau răzleți câte unul pe ici, pe colea și cari făceau serviciul în calitate de funcționari la această instituție rusească și care se chema zemstva gubernială a Basarabiei.

Numai vorbim de ruși, cari chiar dacă știau, nu voiau totuși să vorbească românește, dar chiar acești moldoveni ai noștri ce erau cinovnici guberniali numai după multa insistență au afirmat, că știu și moldovenește, cu toate că ei cunoșteau această limbă a noastră tot așa de bine ca și noi. Nici unul aproape nu au voit să spună că este moldovean-român de naștere. Rușii le infiltraseră în nunte-noțiunea, că este cea mai mare rușine pentru cineva, dacă ar spune că este născut moldovean.

Multora dintre acești funcționari moldoveni delegații noștri s'au încercat a le sugera ideea de a servi și mai departe ca funcționari, însă să depună jurământul față de țară și Tron. Majoritatea lor însă au refuzat acest lucru. Au preferat să trăiască în urmă în cea mai neagră mizerie, numai să nu depună jurământul de credință Marelui Nostru Rege.

S'au căit amar de acest lucru mai târziu, atunci când s'au convins că au fost trași pe sfoară de către ruși, dar era deja prea târziu, așa că nici autoritățile noastre, românești nu au mai putut ca să-i primească în serviciile publice.

La ruși se dădea foarte puțină atențiune banului public, așa că controlul de cele mai multe ori era numai o formă foarte vagă. Și, în această privință trebuie să facem observațiunea, că zemstva gubernială avea la dispoziție moșii, dintre cari unele foarte frumoase, cari erau administrate de către unul dintre membrii upravei. Și după declarațiunile unor funcționari de ai foastei uprave, aproape nici odată nu se dădea socoteală de către șefii acestor moșii, de cheltuețele, pe cari ei le făcuseră în cursul diferiților

ani. Era un buget aprobat de zemstvă pentru fiecare moșie în parte, dar dacă se întâmpla ca să se cheltuiască în plus peste acest buget, și cât anume se cheltuia, nu se știa, de oarece șeful moșiilor nu era obligat absolut să dea vreo lămurire în această chestiune.

S'au întâmplat cazuri, când banul public a fost întrebuințat de către subalterni dându-i-se altă destinațiune, fără ca să se știe ceva la centrala upravei. Așa putem cita cazul unui profesor, care funcționa pe vremuri la școala de viticultură dela Saharna (Orhei), și care fusese numit de către directorul acelei școale cu șase ani înainte de a se ști la centrala zemstvei din Chișinău. El era plătit din banii upravei ce erau destinați a acoperi diverse cheltuieli de materiale, precum și din banii proveniți din o parte din vânzarea strugurilor și a fructelor, ce se recoltan din câmpul de experiență a școlii. Acest funcționar nu era trecut nici într'un stat de personal, ci era plătit benevol de către directorul de pe vremuri al școlii.

S'au întâmplat ca să se dea diferiților delegați, la cererile lor câte două rânduri de cifre bugetare, anumele oficiale, și atunci te găseai în cea mai mare nedumerire, neștiind care din aceste două cifre poate să fie cea adevărată.

Dupa cum am zis mai sus se publicau de către zemstvă multe lucrari, dar niciodată nu se ținea socoteală de situațiunea lor. Nimeni nu știa nici câte s'au vândut, nici câte s'au dat gratuit, și nici câte au ramas. Nu exista în această privința nici un fel de contabilitate, și nici un control din partea foștilor conducători ai zemstvei.

Așa se petrecea și cu alte lucruri, de aceea cu toate că zemstva ca instituție era cât se poate de bună, cu toate acestea pentru cauzele văzute mai sus nu a putut să dea rezultatele pe cari le dorise legiuitorul.

Ca atare, zemstva gubernială basarabeană a putut prea bine să fie considerată deci ca o instituție, unde conducătorii, deși cei mai mulți oameni cu mare platformă socială, cu toate acestea majoritatea dintre ei nu au fost specialiști în materie. Cei mai mulți făceau parte (daca nu chiar toți) din așa zisa clasă privilegiată rusească, care nu s'a putut remarca, afara de puține excepțiuni decât printr'o totală necunoaștere a lucrurilor în fond. Și aci putem spune, ca dacă zemstva basarabeană s'a menținut, faptul se datorește puterii de inerție, ce o căpătase prin munca celor câțiva oameni, ce o conduseseră la început, pre-

cum și prin ordinele autocrate, ce veneau dela instituția similară centrală, ce era la Petrograd. Dispărând autocratismul țarist a dispărut și zemstva ca orice altă instituție rusească.

În această instituție a domnit aproape în todeauna arbitrarul, și când ordinea și disciplina legală dispărea dintr-o instituție, evident că acea instituție nu poate să meargă bine mai departe. La acest arbitrar s'a mai adăogat încă și situațiunea neclară provocată de către revoluția rusească, așa încât toate la un loc au contribuit să facă din această instituție rusească un fel de azil pentru toți acei, cari nu țineau socoteală de noțiunea de cont și contabilitate în regulă.

Când au venit românii ca să facă regulă în aceste servicii, în care era deja interesat și banul nostru public, unii dintre funcționarii superiori au căutat să dea bir cu fugiții, trecând Nistrul în Ucraina, și printre cei dintâi a fost fostul director al statisticei guberniale a Basarabiei, N. Moghileanski.

Zemstva aceasta avea averi de zeci și sute de milioane, și din cauza aceasta, pentruca să se piardă cât mai puțin, toți delegații directoratelor au cantat să lucreze și să lichideze totul cât mai repede, pentru ca în intervalul cel mai scurt Statul român să intre în stăpânirea unei averi, pentru care numai cheltuia, dar de la care nu avea nici un fel de beneficiu.

Viața în Basarabia a foștilor ofițeri ruși

Mulți dintre foștii ofițeri ruși, cari nu erau născuți pe pământul Basarabiei rămăsesera aici, de oarece nu se mai putuseră întoarce îndărăt acasă din cauza bolșevizmului, ce domnea în foasta lor patrie.

Atâta vreme, cât au mai avut la îndemână ceva din rezervele de bani adunate din timpul războiului, au putut duce viața, însă acele rezerve nu eran fără sfârșit, așa că prin anii 1920, 1921 viața pentru dâșii deveniseră foarte grea.

Dupa cum am zis în altă parte, unii dintre dâșii s'au făcut crupieri pe la cluburi, alții însă, oameni foarte de treabă, nu erau deprinși a duce această viață de trântori, și de aceea căutau să facă, să lucreze ceva pentruca în mod onest să și câștige cele necesare traiului.

Erau generali ruși, cari făceau plicuri din hârtie veche, și pe cari pe vremuri le vindeau cu 30 de bani bucata. În felul acesta aveau posibilitatea de a câștiga în mod onorabil atâta ca să nu moară de foame. Erau unii, a căror soții deschiseseră în unele orașe ale Basarabiei ateliere de flori artificiale sau de păpuși. Ei bine ei căutau să lucreze în astfel de ateliere, de unde aveau posibilitatea de a câștiga câte ceva. Alții cumpărau sau vindeau haine vechi făcând tovarășie în această direcțiune cu negustori, cari de ani de zile aveau această meserie.

Mulți dintre dâșii însă nu au voit ca să-și câștige pâinea în mod onorabil, astfel că s'au dedat la fel de fel de escrocherii, și chiar furturi; și mai cu seamă au căutat să se pună în serviciul bolșevicilor de peste Nistru, făcând spionaj în detrimentul apărării noastre, naționale.

Când li s'a oferit la unii ca să ocupe câte un serviciu la Statul român, ei au refuzat, știind că odată și odată vor fi obligați a depune legiuitul jurământ, de care ei nici nu voiau să audă. Au preferat să trăiască în mizerie, decât să se facă servitori cinstiți ai Statului român. Dacă ne gândim mai bine la acest lucru, poate că din punctul lor de vedere aveau de sigur dreptate. Ei trebuiau însă să stea liniștiți fără a căuta să atace interesele apărării noastre naționale, căci nimeni nu le făcea și nici nu le zicea nimic în țara noastră atât de ospitalieră pentru toți.

Unii dintre ei, cari sarăciseră complet s'au angajat ca supraveghetori la serviciul din restaurante și aci ei serveau împreună cu doamne de cea mai bună societate rusă. În definitiv era și este încă un serviciu destul de umilitor pentru ei, față de situațiunea socială anterioară, ce o avuseseră, cu toate acestea era ceva onorabil, căci fiecare ban era câștigat cu destulă trudă.

Aceasta este în adevăr adevărata tragedie rusească, și poate în lume în vremurile actuale este singurul caz, când o clasă socială este nevoită a-și părăsi țara, fiind alungată de cealaltă clasă, pe care ani de arândul a stăpânit-o și a ținut-o în cel mai complet întuneric. Nu putea să ducă acest lucru la infinit, dar nici nu ar fi putut crede cineva că în statele Europei se găsește un popor atât de inconștient, care să-și alunge clasa cultă, conducătoare, și să rămână în voea întâmplării atâtea ani pe seama unor conducători străini și de neam și de țară, și cari nu au voit decât să tragă cele mai mari profite de pe spinarea nenorocitului popor rus.

Viața și lucrul în birourile publice din Basarabia

Este astăzi recunoscut de toată lumea, că rușii erau dintre cei mai comozi oameni, așa că atât particularii cât și funcționarii publici se mișcau pentru treburile lor cu cea mai mare încetineală, și când li se obiecta ceva în această direcțiune, aveau toți un singur răspuns: „este vreme“, „și ceas“. Lucrările mergeau destul de încet în birourile publice, și aceasta nu numai din cauza indolenței lor dar și din faptul că cea mai mare parte dintre acești cinovnici erau lipsiți de cultură. Ori, această situațiune de fapt era tocmai în vremuri, când în Basarabia era totul de făcut (și este încă), și când erau cele mai mari transformări atât de ordine socială cât și de ordine economică.

Serviciile publice aveau orariul de la 9 dimineața și până la 1 pm. Dar aceasta era numai pe hârtie, de oarece de fapt când au venit românii de au luat în stăpânire serviciile Statului, cei mai mulți dintre acești funcționari veneau pe la zece la serviciu. Imediat ce veneau, comandau de la bufetele instituțiilor, ceai, pe care îl beau conversând continuu cu ceilalți. Aceasta dura până pe la 11 fără un sfert dimineața, când se puneau la lucru. Acest lucru ținea până pe la 11½ când se comanda al doilea rând de ceai, și când se întrețineau bine înțeles, alte conversațiuni, poate de o durată ceva mai scurtă de astă dată.

De la ora unu fără două zeci sau fără un sfert, se începea în toate biurourile un fel de mișcare generală, era pregătirea funcționarilor de plecare după oboseala unei așa de intense munci, pe care ei o depuseseră dimineața??!!

După masă la început nu venea nimeni la serviciu, ori cât de mult ar fi fost de lucru, afară de câțiva funcționari superiori, cari mai păstrau instinctul datoriei și afară de funcționarii ce veniseră din vechiul Regat, și cari cei mai mulți dintre ei, trăgeau din greu la jug.

Dacă este vorba de funcționarii financiari, trebuie să spunem, că ei nu erau deprinși să socotească din minte cifrele, ci se serveau și se servesc și astăzi de un socotitor de lemn numit „sciot“ pe care cei mai mulți dintre dânsii făceau de câte trei sau patru ori aceeași adunare sau scădere, așa încât nenorocitul cetățean, care avea interese, aștepta la ghișeu până nu mai vedea bine. Și, chiar dacă acel cetățean căuta să-l grăbească, era foarte greu ca să-l poți scoate pe cinovnic din pasul lui.

Pe de altă parte, de multe ori, după ce veneau dimineața la birou, acești funcționari ruși plecau dela serviciu, ca să-și facă interesele lor proprii prin oraș, fără ca să se sînchisească și fără să gîndească măcar cîtusi de puțin că serviciul suferă. Șefii de multe ori știau de acest lucru, dar nu ziceau aproape niciodată nimic, de oarece ei știau prea bine, că și lor trebuia să le vină rîndul de a face astfel de lucruri. În tot cazul, în totdeauna interesele lor personale erau puse înaintea intereselor Statului, cari-i plătea, și care avea nevoie de munca lor cît mai intensă.

Dar ceea ce era de observat în Basarabia, era numărul extraordinar de mare de sărbători, cari se țineau de către diferitele servicii. Am putea spune că numărul acestor sărbători era așa de mare, încât trebuia considerată săptămîna numai de 5 zile lucrătoare în loc de șase. Mulți dintre dînșii a doua zi nu veneau la serviciu după sărbătoare, căci ziceau ei, că este „*spolocanie*” așa încât numărul zilelor de lucru în modul acesta se reducea încă și mai mult.

Prin anii 1918, 1919 toată lumea în birourile publice vorbea rusește, ba chiar erau unele servicii publice, cari avuseseră îndrăzneala ca și corespondența oficială să o facă în această limbă. Numai funcționarii din vechiul Regat vorbeau românește.

Aceștia erau destul de rău priviți la început, și de multe ori li se spunea că au venit în Basarabia „ca să strice obiceiurile numai”. Era o mentalitate cu totul aparte, și credințele de pe atunci pare că ar fi un basm pentru noi, cei de astăzi; dar cu toate acestea ele au fost o realitate.

Mulți dintre funcționarii ruși, cari deși nu depuseseră încă jurămîntul de credință către Rege, erau totuși plătiți din bugetul nostru, faceau în tot felul propaganda, ca să nu fie primită moneda națională. Deși biletele de banca emise sub guvernul lui Kerenski nu mai aveau nici o acoperire monetară, și deși ele nu mai puteau să aibă nici o garanție, cu toate acestea toți cinovnicii ruși credeau orbește în puterea lor de cumpărare. De aceea de multe ori am avut ocaziunea, ca să vedem în Basarabia pe acele vremuri, funcționari ruși, cari se puneau în serviciul camătarilor, cari cu multă anevoință schimbau la început moneda românească.

Și, dacă pe la orașe activitatea cinovnicilor ruși era des-

tul de eficace, mult mai eficace era ea la țara. Acolo sătenii erau determinați, ca să refuze leul nostru și să nu primească decât rubla „Romanov” sau rublele „Verzi”, cari erau ale lui Kerenski. Cămătarii, cari erau aproape exclusiv numai evrei, aveau de sigur un profit material destul de important tocmai din acest schimb, pe care ei îl făceau pe un curs destul de ridicat. Și, pentru că să poată justifica ridicarea schimbului și ca atare mărirea valorii rublei, de aceea la țară nici nu voiau să primească de loc leul nostru, afirmând că *„nici pentru atâtat focul nu este bună hârtia, de oarece este prea mică și subțire”*.

Ceeace era foarte important și din punct de vedere economic, era faptul, că deși cursul oficial al rublei era de 1 leu, 60, și deși apăruse în toate unghiurile Basarabiei numai monetă falsă, rusească, cu toate acestea rubla Romanov se menținea ferm pe piață la cursul de doi lei. Și, tocmai aci era acțiunea cinovnicilor ruși și a cămătarilor, cari voiau cu orice preț, să se deprecieze moneda românească.

În tot cazul aceasta tendință, care se manifesta în cercurile funcționărești, rusești a dăinuit destulă vreme. Cu toate acestea cu începere de prin anul 1922, 1923 lucrurile au început ca să se schimbe, schimbare care s'a făcut în folosul nostru. Și, de sigur cauza trebuie să fie căutată în desnădejdea, ce a cuprins pe funcționarii ruși, că Basarabia va mai putea fi vre odată provincie care să facă parte din hinterlandul rus. Toate acțiunile politice de ordin extern și intern pledau cu totul în favoarea cauzei noastre, așa că ei începuseră a se convinge de neputința acțiunii lor. Cercări sporadice din partea lor au mai fost făcute și mai târziu, dar toate au rămas fără nici un rezultat favorabil pentru dânșii.

De aceea mulți dintre dânșii dându și la vreme scamă de insuccesul lor în viitor, prin anii 1922, 1923 și mai târziu au luat hotărârea de a depune în primul loc jurământul și apoi a nu se mai ocupa cu chestiuni, cari nu le produceau decât numai rău pentru interesele lor personale.

Viața economică a Basarabiei dela unire și până la începutul anului 1922

Dela alipirea Basarabiei cu patria-mama caracterul vieții economice a fost cât se poate de schimbător. Nu există o stabilitate a valorii monezii, și din aceasta cauză am a-

avut de înregistrat fluctuațiuni foarte importante, cari erau cât se poate de variabile dela o zi la alta.

Pe de altă parte am avut de înregistrat o speculă ilicită în toată puterea cuvântului, care s'a făcut mai cu deosebire cu lucrurile de prima necesitate.

Intru câțva s'a prevăzut de către conducătorii țării specula aceasta, și de aceea s'a stabilit dela început cursul rublei la 1,60 lei, dar acest lucru nu a fost prea mult și cu prea multă atențiune studiat; așa că putem zice, că acest curs stabilit a fost ceva aproape cu totul arbitrar. Ceeace credem că a determinat pe guvernânții noștri de pe vremuri de a stabili acest curs, poate că a fost faptul, că pe atunci și marca germană față de rublă avea cursul tot de 1,60. Dar aceasta nu ar fi fost după simpla noastră părere criteriul cel mai favorabil, care ar fi putut să fie găsit.

Germania avea pe vremuri tot interesul, ca să țină urcată valoarea rublei rusești, de oarece ea fabricase sute de milioane de ruble, hârtie falsă, căci avea tot interesul ca sa cumpere fel de fel de materii de aprovizionare din sudul Rusiei. Nemții voiau să facă toate cumpărăturile cu prețuri exagerate, de oarece pe ei nu-î costa aproape nimic acest lucru, doar numai hârtia și confecționarea bancnotelor. In felul acesta ei voiau să mascheze și să înlocuiască chiar rechizițiile, pentrucă le dădea mâna să ofere prețurile cele mai urcate posibile, fără ca să poată fi concuși de cineva.

Pe acele vremuri în Basarabia circulau două feluri de hârtii de bancă rusești, și anume, după cum am mai amintit și mai sus, hârtia Romanov și hârtia Kerenski, sau biletul verde. Și dacă pe la 1918 ambele aceste bilete de bancă poate ar mai fi avut o oarecare valoare, pe la finele acestui an și începutul lui 1919, valoarea lor era complet redusă din cauza enormei cantități de hârtie falsă, care apăruse pe piață. La un moment dat populațiunea ezita cu desăvârșire de a mai primi rubla Kerenski, de oarece nu se mai știa, care piesă este bună și care este falsă. Ei bine, cu toate acestea, cursul rublei era relativ destul de urcat, și aceasta pentru motivul că rușii încă mai sperau în restabilirea țarizmului și în realipirea Basarabiei la Rusia.

La restaurante sau în alte diverse localuri publice leul românesc era refuzat, și nu era primită decât numai rubla.

Aceasta a determinat până și pe funcționarii publici, ca să se ducă la cămătari și să cumpere ruble pe curs de doi lei rubla, când cursul oficial era de 1,60 lei; și pe curs de 1,20 lei rubla, când acest curs oficial se scoborâse numai la 1 leu.

Se refuza schimbul hârtiilor mari românești, de 500 sau 1000 de lei, și nu ți se dădea la schimb decât numai hârtia Kerenski. Aci, de sigur era un joc al cămătarilor, cari începuseră a simți că odată și odată hârtia rusească nu va mai avea valoare, și ca atare cari căutau să aibă în depozit mai multă hârtie românească. Dacă cereai la schimb hârtie românească divizionară, mulți erau obligați ca să plătească un fel de dobândă, care de multe ori se ridica la 5 lei pentru o sută de lei, ceea ce credem, cu toții, că era enorm, așa că au fost în măsură de a deveni proprietari urbani sau rurali, din ceea ce înainte de război erau oameni, cari abia își puteau trage sufletul.

Fixarea cursului rublei la un leu, ar fi avut marele avantaj de a nu exista în aceeași țară monezi cu cursuri deosebite, dar ar fi dezavantajat clasa țărănească, care era deținătoarea celui mai mare stoc de ruble, totuși : vându-se în vedere că acest stoc de monedă a intrat pe la sate în baza unei specule absolut ilicite, poate că ar fi fost bine ca de la început să se fixeze această cotă a leului față de rublă.

Dar pe lângă aceasta, pe acele vremuri mai prezenta și un alt aspect chestiunea monetară în Basarabia, aspect pe care l'a luat ea în urma decretării împrumutului național.

Pentru subscrierile la acest împrumut s'a hotărât egalarea rublei la un leu, dar nu se avusese în vedere și anularea celui dintâi curs fixat printr'un Decret Regal. În felul acesta se produsese pe piața basarabeană o așa perturbare, încât nici cei mai strașnici economiști nu ar fi fost în stare să aducă vre-o soluționare atât în interesul Statului, cât și în acel al populației. Atunci guvernul de pe vremuri s'a văzut obligat de a fixa printr'un Decret Regal în mod definitiv cursul rublei la un leu. Cu toate acestea, deși rubla Kerenski pe la începutul lui 1919 nu mai avea curs decât 0,80 lei, cu toate acestea Directoratul de Finanțe de pe vremuri făcea plățile socotind rubla tot pe cursul de 1,60 lei. În cazul acesta era o anomalie fără seamăn și unică în analele economice ale țărilor.

Poate ca o politică financiară mai sănătoasă ar fi fost, dacă dela început, imediat după unire, la o lună sau doua s'ar fi procedat la schimbarea rublelor de pe piața basarabeană, căci atunci s'ar fi împiedecat pe de o parte toată specula cu schimbul, iar pe de alta s'ar fi depreciat de o dată o monetă, care prin însăși natura ei nu făcea decât să deprecieze situațiunea noastră financiară, fiind un bilet de bancă, care la baza lui nu mai avea absolut nici o garanție, de nici un fel.

Dar pe lângă chestiunea monetară, propriu zisă, ceea ce făcea ca piața basarabeană să aibă un caracter cu totul anormal, era specula grozavă, care se făcea cu diversele materiale. La această ridicare bruscă și aproape treptată a prețurilor au contribuit de sigur mai multe împrejurări, și anume:

1. — Rechizițiile foarte numeroase și mari, cari erau absolut necesare a se face pentru nevoile armatei noastre.

2. — Rechizițiile, cari se făceau pentru unevoile armatelor germane, și cari de cele mai multe ori erau mult mai mari decât acele pentru armatele române. Nemții însăși, cari începuseră în 1918 a-și organiza birouri de comandatură, dădeau dispozițiuni mai cu seama în sudul provinciei ca rechizițiile să se facă pentru armatele lor cât mai complet, iar cantitățile de produse să fie cât se poate mai mari.

3. — În fine contrabandele destul de numeroase și de mari, ce se faceau peste Nistru precum și în nordul Basarabiei, în regiunea care era ocupată de austriaci (județul Hotin și nordul județelor Soroca și Balti.

Nu era o organizație administrativă destul de impunătoare, care să fi stabilit definitiv anumite condițiuni de vîndere a materialelor de prima necesitate mai cu deosebire, căci astfel s'ar fi putut cel puțin în parte stăvili specula, care era în floare.

Zadărnicierea acestei specule ilicite a fost făcută în parte numai de către fostul Comisariat General al Basarabiei. Acest Comisariat prin ordonanța No. 3 din 25 Iunie, 1918 hotărăște, ca primăria Chișinăului să introducă în timp de 10 zile sistemul cartelelor pentru făină, zahar și petrol lampant, fixându-se atât cantitatea, la care avea dreptul fiecare cap de familie, cât și prețul maximal de vîndere a materialului.

În acelaș timp se avusese în vedere ca să fie constrânși și comercianții ca să facă declarațiune în acelaș termen de toate produsele, pe cari le aveau. Această declarațiune trebuiau a o prezenta înaintea comisiei instituite pentru înfrânarea speculei. Primaria avea să fixeze prețurile acestor articole, cu cari comercianții trebuiau să le vândă. În acelaș timp din cauza secetei, care se făcea tot mai simțită pe tot coprinsul Basarabiei, s'a hotărât cu să se oprească fabricarea pâinei albe, lăsându-se liberă numai fabricațiunea pâinii cu făina integrala.

În ordonanță s'au stabilit și sancțiuni contra celor ce vor contraveni dispozițiunilor, și anume 3000 de (lei respectiv) ruble precum și confiscarea marfii. Nu am putea preciza, în ce măsură s'a aplicat aceasta ordonanță, fapt precis însă este lucrul că petrolul ajunsese într'un rând a se vinde cu 60 de lei litrul.

Mai pe urmă în afară de această ordonanță s'au mai dat și altele cam în acelaș senz, toate foarte bune în teorie, dar foarte greu de aplicat, de oarece pentru ele se cerea un aparat întreg administrativ, care de altfel lipsea. Și, încă trebuia un aparat rutinat și cu destulă pricepere în a procedea la aplicațiunea tuturor acestor dispozițiuni, cari nu aveau alt scop decât de a ușura traiul populațiunii.

Și ca dovadă că toate aceste ordonanțe au rămas în cea mai mare parte a lor fără a aduce rezultatul dorit, se poate vedea încă și din conținutul unei alte ordonanțe, cu No. 24 din 30 Iulie, 1918, care textual avea dispozițiunile următoare:

„Având în vedere, că speculațiunea articolelor alimentare și de prima necesitate cum și a celorlalte articole „continuă pe o scară întinsă“.

„Văzând că această stare de lucruri e provocată mai cu seamă de acei, ce se îndeletnicesc cu depozitarea și dosirea diferitelor articole și mărfuri, numai în vederea speculei.

„Considerând că o atare situație nu mai poate dăinui și acest rău urmează a fi stârpit cu desăvârșire.

„Pentru aceste motive se hotărăște a se înființa o comisie contra speculei, cu dreptul de a putea face percheziții și potrivit ordonanței No. 3, a confisca mărfurile și a pedepsi pe depozitari“.

Nu s'a putut cunoaște de loc efectul acestei ordonanțe, de oarece scumpetea mergea crescând mai departe, și aceasta pentru motivul, că totalitatea comercianților mergea mână în mână, așa că ridicarea prețurilor se făcea de comun acord și deodată pe toate piețele Basarabiei.

Acest lucru a determinat mai târziu cercurile conducătoare ale Basarabiei, ca să înființeze comisiile economice și de aprovizionare, după sistemul german. Acestea prin natura lor puteau să aducă o ușurare în traiul zilnic, cu toate că ideea era tocmai de a găsi în vremuri de lipsă și de restriște, cum era timpul în 1918 un prisos de produse, care trebuiau să hrănească pe de o parte numărul mare de refugiați, pe care încă îi avea Basarabia și Moldova, iar pe de alta o mare parte din armata germană, care avea absolută nevoie de merinde de tot soiul, și pe cari era nevoită a și le rechiziționa din Basarabia.

Comisiunea era formată din următoarele persoane:

1. Un delegat al comisiunii economice a guvernului, ca președinte.

2. Câte un delegat al directoratelor.

3. Un reprezentant al armatei.

4. Un reprezentant al zemstvelor județene.

5. Un reprezentant al cooperativelor.

6. Un delegat al orașelor.

Aceasta constituia comisiunea centrală din Chișinău, însă afară de dânsa mai exista încă în fiecare județ și câte o subcomisie economică, care era formată la rândul ei din următoarele persoane:

1. Prefectul județului.

2. Consilierul agricol.

3. Un reprezentant al zemstvei județului.

4. Un reprezentant al cooperativelor județului.

5. Intendantul garnizoanei.

Cu această ocaziune s'au înființat și niște permise speciale pentru trecerea peste graniță a unor anumite mărfuri. Aceste erau eliberate numai de către comisia economică. În acelaș timp au fost desființate toate celelalte instituțiuni, cari erau înființate mai dinainte și cari aveau mai mult sau mai puțin aceleași atribuțiuni ca și aceste comisiuni economice.

Toți se așteptau, ca această comisie centrală împreună

cu aceste subcomisiuni județene să aducă o ameliorare simțită stării economice a locuitorilor. Dar, spre marea surprindere a tuturor și aceste comisiuni nu au avut nici o înrăurire asupra pieții, de oarece viața anormală, care era înainte de înființarea lor s'a continuat și mai departe. Ba, mai mult chiar decât atât, scumpetea devenea pe zi ce trecea tot mai mare.

Sub cuvânt că se înfrânează specula, comisia luase dispoziția, ca unii dintre negustorii vechi și mai mari să nu facă negoț numai cu mărfuri, cu cari ei făcuseră până acum, ci să aducă și alte mărfuri necesare consumului intern, și cari până atunci erau apanagiul unor speculatori. Așa de pildă, s'a pretins, ca în schimbul fructelor, a strugurilor și a vinului vândut, negustorii să inporte în schimb ferărie, grâu, zahăr etc. Pe de altă parte, pentru o marfă trecută la export se încasa o taxă egală cu 40% din valoarea acelei mărfi. Din această cauză producătorii au căutat să se abțină de a vinde mărfuri așteptând vremuri mai bune.

Așa cum erau cerințele comisiunii economice, nu putea deci să fie vorba decât de o chestiune de compensație în ceea ce privește mărfurile. Ori această compensațiune a mai dat încă naștere la două fapte de naturi deosebite.

În primul loc s'au improvizat un enorm de mare număr de exportatori, cari în viața lor nu mai fuseseră comercianți. Aceștia nu se pricepeau de loc în afacerile comerțului, dar prevedeau enorme câștiguri, și de aceea cereau tot felul de permise de a exporta diverse produse. De multe ori aceștia ofereau prețuri ridicol de mari pentru mărfuri, cari erau poate și de calitatea a treia. Din această pricină concurența fiind prea mare, negustorii vechi nu au mai putut rezista, așa că ei cei dintâi trebuiau a se retrage din afacere.

Parte din negustorii, cari putuseră transporta mărfurile până la Odesa, (români, ruși, evrei) acolo s'au lovit de greutăți foarte mari în 1918, de oarece cumpărătorii (evrei aproape în totalitate) au oferit sume derizorii drept contravaloare a mărfurilor. Ori, aceste mărfuri aveau din contra prețuri extraordinare pe piețele rusești de desfacere. Toți cumpărătorii din porturile rusești sau din alte centre mai populate erau țartelați în ceea ce privește ofer-

ta prețurilor pentru mărfurile provenite din România, așa încât dacă un negustor de la noi nu-și vindea marfa pe prețul lor, risca să o piardă cu totul, mai cu seamă că pe acele vremuri pe căile ferate rusești sau pe drumurile carosabile nu mai exista nici o garanție, dacă marfa va sosi sau nu întreagă la destinație. De multe ori au dispărut pe drumurile Ucrainei nu numai mărfurile, dar chiar și negustorii dela noi, cari întovărășeau căruțele sau vagoanele încărcate.

Dar, dacă comerțul legal era într'o așa de mare suferință, nu tot acelaș lucru se petrecea cu comerțul de contrabandă, care era în cea mai mare desvoltare a lui. În special trebuie de menționat contrabanda mare, care se făcea în sudul provinciei cu peștele de lux, cum era nisetrul, morunul și icrele negre. Traficul era tot așa de mare în mod clandestin făcându-se vânzarea, ca și vânzarea normală. Decât la primul fel de vânzare trebuia să scădem taxele, pe cari trebuia să le încaseze Statul, și cari în realitate erau încasate de către acei, cari duceau în spate toate riscurile contrabandelor.

După desființarea comisariatului superior al Basarabiei, și înlocuirea lui printr'un Minister basarabean, au luat sfârșit și aceste comisiuni, iar atribuțiunile lor au trecut la Directoratul de Comerț și Industrie. Dar ceea ce era foarte neexplicabil pentru mulți, era faptul, că numai comisiunea centrală se desființase, pe când celelalte sub-comisiuni județene lucrau înainte, fără a se vedea însă cea mai mică ameliorare de pe urma lucrului lor.

Pe măsură ce timpul trecea, scumpetea în loc să se micșoreze, se mărea din contra, așa că guvernul s'a văzut nevoit, ca să facă o primă mărire a salariilor funcționarilor publici, cari duceau din greu viața lor. În acest fel, pe la începutul celei de a doua jumătăți a anului 1919 nici un funcționar aproape nu era, care să aibă un sațar lunar mai mic de 700 lei. Mai târziu pe măsura creșterii scumpetei guvernării noastre de la București și-au dat seama că cea mai scumpă viață era în Basarabia, și de aceea special pentru funcționarii acestei provincii s'a acordat o primă lunară de 400 lei, care era plătită ca scumpete specială pentru Basarabia.

Scumpetea aceasta s'a ridicat mai târziu, însă în schimb s'au mărit salariile sub altă formă, generalizându-se creș-

terea și pentru celelalte provincii, unde începuse a se simți scumpetea tot așa de tare ca și în Basarabia.

În acea vreme, când toți o duceau greu din cauza traiului unii dintre foștii mari proprietari o duceau încă și mai greu, de oarece ei nu mai aveau nici un venit de la moșiile lor. Pământul li se expropriase, însă încă nu li se plătiese de către Stat renta respectivă, așa încât o mare parte dintre dâșii au trecut o perioadă de criză foarte mare. Și, dacă a fost o oarecare întârziere în această direcțiune, vina nu este direct a Statului, ci a însăși tehnicii de măsurătoare a pământului, pentruca să se știe pe cât să fie calculată renta. De oarece lucrarea de parcelare a moșiilor trebuia făcută deodată în toată Basarabia, evident, că se simțea nevoea de un foarte mare număr de ingineri hotarnici, pe cari nu-i avea „Casa Noastră“.

Din cauza acestor întârzieri forțate s'au produs foarte numeroase plângeri de tot felul din partea proprietarilor, și unele din ele, din punctul lor de vedere, poate că erau destul de îndreptățite. Alte ori aceste plângeri au fost făcute chiar după ce au căpătat renta de expropriere ei nefiind mulțumiți cu dânsa și din cauza aceasta unii dintre ei au mers mai departe cu aceste plângeri, ajungând cu ele până și la conferința de pace dela Paris.

Ei au făcut un memoriu complet, ce atingea toate fazele prin cari a trecut situațiunea politică și economică din punct de vedere a exproprierii pământului în Basarabia, memoriu, pe care îl vom reda textual în rândurile de mai jos, pentruca fiecare cititor să-și facă idee de modul cum vedeau foștii mari proprietari supuși străini sau supuși ruși instalarea românilor în Basarabia.

**„Memoire sur l'expropriation des proprietaires
„étrangers par la réforme agraire en
„Bessarabie“**

*„La réforme agraire est une problème, qui depuis de
„longs années est à l'ordre du jour en Russie, comme en
„Roumanie. La guerre en a quelque temps retardé l'étude
„et la réalisation; mais la revolution russe et la reconsti-
„tution de la Roumanie après l'occupation allemande ont
„rendu à cette question toute son actualité et son urgence“*

„La Bessarabie, comprise d'abord dans les troubles, qui

„ont bouleversé l'ancien empire des tzars, a passé par une „période mouvementée d'indépendance relative; puisque, „occupée par les troupes roumaines, elle s'est orientée vers „la réunion complète avec le royaume de Roumanie“.

„Dans cette époque de transition la question agraire a „joué un rôle important. Elle a servi tant aux qui cher- „chaient attacher la population de moyen action sur la „foule paysanne entre le Pruth et le Dniester“.

„De ce fait les règles du droit et les principes fondamen- „taux de la justice ont subi des atteintes, que ne justifie „pas le seul souci d'une réforme sociale reconnue nécessai- „re par tout le monde, mais qu'expliquent sans les justi- „fier, les buts politiques qu'on a cherché à atteindre pa- „reille“.

„Les propriétaires, et particulièrement ceux de nationa- „lité ou d'origine étrangère, sont menacés d'être lésés de la „façon la plus grave dans leurs droits et dans leurs inté- „rêts. Aussi s'adressent-ils à leurs gouvernements respec- „tifs pour obtenir leur protection contre les injustices, dont „ils vont être victimes, si les puissances n'interviennent „pas en leur faveur“.

„C'est dans ce but que le présent mémoire a été rédigé „au nom d'un groupe de propriétaires bessarabiens de na- „tionalité étrangère“.

Précis Historique de la Reforme Agraire en Bessarabie; Le Sfatul Țării avant l'entrée des Roumains

„A la suite de la révolution russe, des soldats délégués „par les régiments bessarabiens formèrent le 21 Octobre „(v. st.), 1917 pour le gouvernement de Bessarabie un con- „seil du pays, „SFATUL ȚĂRII“, composé de:

„14 soldats (appartenant à la classe des paysans).

„30 paysans.

„Quelques représentants des corporations professionnelles „et des nationalités allogènes“.

„Cette assemblée proclama l'autonomie de la Bessarabie- „dans la grande république fédérative populaire russe et „constitue un gouvernement pour administrer le pays“.

„Dès ses premières manifestations, le Sfatul Țării avait „proclamé le principe général de la distribution des terres-

„aux travailleurs. Une proclamation du 2/15 Decembre, „1917 précisa l'idée de cette réforme agraire. Les terres enlevées sans indemnité à leurs propriétaires devaient, avec „le sous-sol, les constructions, plantations, inventaires etc, „être réunies en un fond rural de l'état et ensuite être réparties à parts égales entre les travailleurs“.

„Le Sfatul Țării créé par des personnes sans mandat et „ne reposant pas sur des élections populaires, était à ce „moment de même que le gouvernement, qu'il avait institué, sans aucune autorité dans le pays. Il avait lui-même, „déclaré expressément, que le régime politique, ainsi que „toutes les mesures qu'il prendrait seraient provisoires „jusqu'à des élections générales prévues pour une époque „très rapprochée. Le ministère n'était qu'une simple fiction „incapable de tout acte gouvernementale ou administratif. „Mais le Sfatul Țării profit de la situation trouble pour „former clandestinement des révoltes de paysans et pour „pousser au pillage des propriétés“.

LE SFATUL ȚĂRII APRÈS L'OCCUPATION ROUMAINE.

„Entrés en Bessarabie dans le courant du mois de Janvier, les roumains prirent possession de Kichineff le „13/1/1918“.

„Tandis que les alliés proclamèrent, que l'occupation „roumaine n'avait d'autre but, que de garder les approvisionnements et les chemins de fer et de préserver le pays „de l'anarchie, la Roumanie reconnut le Sfatul Țării et „son gouvernement et mit à leur disposition les forces de „l'armée roumaine“.

„La première mesure prise après l'occupation roumaine „fut la proclamation de l'indépendance de la Bessarabie „par le Sfatul Țării le 24 Janvier, 1918“.

„Pour arriver à cette décision par le conseil du pays, „les roumains en avaient éliminé tous les éléments anti-„roumains (petits russiens, juifs etc.,) sous le prétexte de „bolchévisme. Expulsés au delà du Dniester, la plupart de „ces évacués, dit-on ont été fusillés en route. C'est par de „pareilles mesures, que le Sfatul Țării fut terrorisé. Tandis „que toute opposition disparut, il se forma au sein de „cette assemblée un bloc moldave tendant à la reunion de „la Bessarabie à la Roumanie“.

„Ce mouvement aboutit le 27 Mars, 1918 à un vote de „Sfatul Tzării prononçant l'annexion de l'ancien gouvernement de Bessarabie comme province autonome au royaume roumain. Le scrutin avait été nominal et public et l'assemblée avait été entourée de troupes“.

„Quatre vingt six voix s'étaient prononcées pour, trois contre la réunion, tandis qu'une trentaine de membres s'étaient abstenus“.

„Après la proclamation de la réunion, la Roumanie nomma un haut Commissaire et introduisit l'administration roumaine dans le pays“.

„Fin Avril, le Sfatul Tzării fut ajourné par Décret „Royal“.

LE SFATUL ȚĂRII APRÈS LA RÉUNION À LA ROUMANIE.

„Lors du vote de la réunion le 27 Mars, le Sfatul Tzării s'était réservé comme condition formelle de faire la réforme agraire dans sa composition d'alors sans attendre les élections prévues lors de sa création“.

„Dans ce but il nomme au moment de son ajournement une commission de 27 membres chargés de préparer la dite réforme. Le gouvernement roumain délégua à cette commission deux experts techniques qui en réalité ont dirigé tout le travail“.

„Les propriétaires n'étaient pas représentés dans cette réunion vu le caractère du Sfatul Tzării. Sur leurs instances la commission s'en adjoint cinq par cooptation. Cependant il fut impossible à ceux-ci de participer aux travaux (?). Car reçus par des menaces de mort (?) aux deux séances auxquelles ils se rendirent, ils durent s'abstenir dans la suite“.

„Cette attitude leur fut dictée non seulement par l'hostilité des membres du conseil du pays, mais aussi par les principes proclamés par les représentants du gouvernement roumain. L'un, deux, M. C. Philipesco, avait notamment déclaré aux séances du 5 et du 7 1918, qu'on ferait deux réformes affaires différentes, l'une pour la Roumanie, où les propriétaires sont du même sang que les paysans, l'autre pour la Bessarabie, où ils sont étrangers“.

„Voyant, que dans ces conditions ils ne pourraient pas défendre utilement leurs intérêts, les propriétaires se retirèrent“.

„Les travaux de la commission du Sfatul Tzării ont aboutit en Novembre, 1918 à un projet de réforme agraire, dont les dispositions essentielles étaient les suivantes:

„Aucun propriétaire ne pourrait avoir dans toute l'étendue de la Bessarabie plus d'une propriété de 50 decitines. Et encore cette quantité ne serait-elle laissée qu'à ceux qui prouveraient, que leurs terres n'avaient pas été données en fermage 5 années consécutives, entre 1905 et 1918. Les autres devaient être complètement expropriés“.

„Les propriétaires par indivis, quel que fût leur nombre, ne seraient considérés que comme une seule personne. Les forêts passaient immédiatement à l'état“.

„Les propriétaires devaient être dédommagés par une indemnité fixée sur la base du fermage d'avant-guerre, capitalisé au taux de 5,55%. Le paiement en serait fait non pas en argent, mais en titres émis par un établissement créé dans ce but, la „Casa Noastră“ (Notre caisse). Ces obligations devaient rapporter 5% et être remboursable dans 40 ans“.

„La „Casa Noastră“ devait non seulement se charger du règlement des indemnités, mais elle devait être l'organe qui réaliserait la réforme agraire pour remplir cette mission, elle diviserait son travail entre des commissions de deux degrés“.

„Les commissions de district devaient décider des cas d'expropriation, déterminer les déciétines devant rester au propriétaire et fixer le montant de l'indemnité. Elles se composeraient de 7 membres dont deux nommés par le gouvernement, 4 élus parmi les paysans dans des congrès, dont la constitution n'a pas été défini et le dernier élu par les propriétaires possédant plus de 50 (dans le Décret-Loi: 100) déciétines“.

„La commission centrale jugerait les rappels contre les décisions des commissions de district. Les parties n'auraient pas le droit de se faire assister par un avocat ou de désigner un représentant pour les débats. Les décisions de la commission centrale devaient être sans recours. La commission centrale devait être composée de 9 membres. Le président du tribunal de Kichineff la présiderait. Parmi les autres membres, l'un serait nommé

„par le gouvernement, un autre par le directoire de l'agriculture. Les propriétaires possédant plus de 50 (190) déciétines éliraient un membre, les paysans 5, dans les mêmes conditions, que leurs représentants aux commissions de district“.

LA PROMULGATION DE LA REFORME AGRAIRE

„Le projet de réforme préparé par la commission a été adopté par le Sfatul Țării le 27 Novembre, 1918. Le lendemain il se prononçait pour la réunion complète avec la ROUMANIE, et abandonnait ainsi son programme antérieur de province autonome. Suivant l'exemple de la Transylvanie, il décrétait l'annexion sans conditions“.

„Mais il venait la veille par la décision sur la réforme agraire de réaliser la réserve qu'il avait fait en Mars“.

„Le 14 Décembre, 1918, le Roi de Roumanie promulguait un Décret-Loi ordonnant la réforme agraire pour la Roumanie et pour la Bessarabie, et un second Décret-Loi du 21 Décembre, 1918 a réglé les détails“.

COMPARAISON DE LA REFORME AGRAIRE EN ROUMANIE ET EN BESSARABIE

„Les origines de la composition de Sfatul Țării contenaient les menaces les plus graves pour les intérêts des propriétaires dans la réalisation de la réforme agraire. L'attitude de la commission a prouvé le parti pris et l'hostilité qui ont rendu impossible aux propriétaires de collaborer à la préparation de la réforme“.

„Or dans les réunions du 5 et du 7 Juin, 1918, M. Philipescu, l'un des représentants du gouvernement roumain qui de fait ont dirigé les travaux de la commission du Sfatul Țării a déclaré formellement que la réforme agraire se ferait différemment dans l'ancien royaume de Roumanie et de Bessarabie. Il n'a pas hésité à donner comme raison de cette différence qu'en Roumanie les grands propriétaires étaient de même race que les paysans, tandis qu'en Bessarabie il sont en grand nombre d'origine non-roumaine“.

„Le principe xénophobe de la réforme bessarabienne, ainsi avoué, s'est manifesté dans des mesures contraires aux idées les plus élémentaires de la justice et atteignant de la manière la plus funeste les droits et les inté-

„rêts des propriétaires. Il est permis de dire que la destruction complète de la grande propriété et la ruine des propriétaires compromettent tout l'avenir économiques du pays, car les paysans sont hors d'état de cultiver les terres qui vont leur être attribuées“.

„Une comparaison entre la réforme agraire en Roumanie et en Bessarabie démontre comment on tente dans ce dernier pays une spoliation pure et simple des grands propriétaires, tandis qu'en Roumanie on procède d'après les principes des expropriations pour cause d'utilité publique“.

I

„Le Décret-Loi du 14 Décembre, 1918 pose les principes généraux de l'expropriation en Roumanie et en Bessarabie. Dans son article premier il détermine l'étendu des expropriations. En ce qui concerne les biens des particuliers, cet article dit que:

a) „Dans les limites de l'ancien royaume de Roumanie sont expropriées intégralement:

„Les propriétés rurales appartenant aux absenteistes dans leur totalité, ainsi que deux millions Ha. prélevés sur les terres cultivables de toutes les propriétés privées dans les conditions prévues par la constitution“.

„En Bessarabie sont expropriées intégralement:

„Les terres appartenant aux étrangers“.

„Les propriétés qui n'ont été sans interruption affermées pendant 5 ans au cours des années 1905—1918, inclusivement“.

„Seront expropriées également un million d'hectares de terre cultivables appartenant aux propriétés privées, en comprenant dans cette étendu les terres prévues à la lettre b, points 4 et 5.

„Pour juger les différences établies pour les deux pays, il faut se rappeler la grande propriété (dépassant 100 déciétines) représente 3.200.000 déciétines, soit 49% du sol en Roumanie, et 1.100.000 déciétines, soit 33% du sol en Bessarabie. La grande propriété est donc sensiblement inférieure dans ce dernier pays“.

„Malgré cela, en Roumanie, l'expropriation limitée à 2.000.000 déciétines, laissera aux propriétaires 1.200.000 déciétines, soit plus du tiers. Par contre en Bessarabie

„l'expropriation d'un million de déciétines, ne laissera aux propriétaires que 100.000 déciétines, soit un onzième“.

II

„Si l'on considère individuellement la situation faite aux grands propriétaires des deux pays, on constate, qu'en Bessarabie toutes les propriétés seront réduites à 100 déciétines ou éventuellement à une étendue encore moindre (art. 8 du Décret-Loi d'application pour la Bessarabie du 25 Décembre, 1918“.

„En Roumanie, par contre l'expropriation se fait d'après une échelle progressive annexe au Décret-Loi du 15 Décembre, 1918, réglant les détails d'application pour le royaume de Roumanie. D'après cette manière de déterminer la portion expropriée, le propriétaire,

de 100 déciétines conserve		100 déciétines.
105	•	104.6
110	•	109.9
150	•	138.6
200	•	165.7
250	•	185.9

„et ainsi ensuite jusqu'au maximum de 500 de déciétines laissé aux propriétaires de 10.000 déciétines et plus (art. 8 du Décret-Loi d'application pour la Roumanie du 15 Décembre 1918 et son annexe“.

III

„Pour les propriétés indivises on procède en Roumanie conformément à l'échelle progressive pour chacun des co-propriétaires. Ceux-ci conserveront donc chacun la portion, qui leur serait laissée si le partage avait déjà été effectué (art. 12)“.

„En Bessarabie par contre la propriété indivise est réduite à 100 déciétines quelque soit le nombre des co-propriétaires. Ils ne conserveront donc tous ensemble qu'un seul lot de 100 déciétines (art. 14)“.

IV

„En Roumanie le propriétaire de plusieurs domaines a droit pour chacun d'eux à la réserve fixée par l'échelle

„progressive, quand ils se forment plus une seule exploitation agricole (art. 13). En outre le propriétaire de plusieurs domaines pourra commasser les différentes parties qui lui reviendront après l'expropriation en se les réservant sur un seul domaine (art. 14)“.

„En Bessarabie, par contre si plusieurs domaines appartiennent à un même propriétaire, ils seront considérés comme constituant un seul domaine (art. 14) et par conséquent réduits à 100 déciétines“.

V

„En Roumanie, pour laquelle le Décret-Loi du 14 Décembre, 1918 renvoie expressément aux conditions établies par la constitution pour les expropriations, le prix des terrains expropriés est fixé à l'hectare, par catégories et suivant la qualité du terrain. Il est déterminé par tous éléments d'appréciation tels que: prix de vente des terrains dans la localité..., prix régional d'affermage, évaluations faites par: les sociétés de crédit, revenu net à l'hectare, appréciation de la qualité du sol faite par des spécialistes, impôt foncier et toutes autres données, mais il ne pourra dépasser en aucun cas le prix régional d'affermage multiplié par 20 (art. 18)“.

„En Bessarabie par contre le prix sera établi par capitalisation du prix normal d'affermage, et l'on considérera comme prix normal d'affermage, la moyenne des loyers et court terme payé directement aux propriétaires aux cours des années 1910—1914 inclusivement. La capitalisation se fera au taux de 5½ et le calcul s'effectuera en lei (art. 48—54)“.

VI

„La procédure d'expropriation diffère nettement du fait qu'en Roumanie, à toutes les instances la présidence des commissions est attribuée à la magistrature et que la décision fixant les prix peut être portée devant la cour d'appel. Enfin dans toutes les commissions les propriétaires ont une représentation strictement égale à celle des paysans (art. 20—34). En Bessarabie, par contre, la commission centrale ne comprend qu'un délégué nommé vis-à-vis de 4 délégués nommés par le Statut Tzârî et les commissions de district ont même 5 délégués des paysans“.

„contre un seul des propriétaires (art. 26). Aucun recours aux autorités judiciaires n'est prévu dans les Décrets-Loi. Tandis qu' en Roumanie les intéressés peuvent se faire représenter ou se faire assister par un conseil, ils sont privés de cette faculté en Bessarabie (art. 31)“.

CONCLUSIONS

„Le gouvernement roumain, en entrant dans le pays, a reconnu le Sfatul Tzării bien qu'issu d'un mouvement révolutionnaire et ne représentant par l'ensemble de la population. Il a cherché en favorisant les tendances de spoliation d'une classe au mépris de toute justice, à rallier à sa cause le plus grand nombre des partisans. Il ne peut échapper au reproche de menées démagogiques en vue d'un plébiscite“.

„Or, en cherchant à se concilier la masse des habitants illettrés, il leur a sacrifié les droits des propriétaires avec une iniquité que met en relief le respect de ces mêmes droits en Roumanie“.

„En Bessarabie il détruit complètement la grande propriété, il empêche les propriétaires de défendre utilement leurs intérêts et les abandonnent sans possibilité d'un recours en justice à l'arbitraire d'organisme dont la seule composition établit la partialité et l'incompétence. Des mesures particulièrement hostiles sont prises vis-à-vis des propriétaires étrangers, qui se voient menacés d'une expropriation complète s'ils ne demandent pas la nationalité roumaine. Dans toute la procédure les délais fixés sont tels qu'ils ne peuvent être observés par des personnes qui résidaient habituellement à l'étranger ou qui s'y trouvent à la suite des événements de guerre“.

„Les gouvernements étrangers ne peuvent tolérer sans protester et sans intervenir, des mesures qui dépouillent ainsi leurs nationaux. La défense des intérêts des propriétaires se rencontre avec l'intérêt général. L'observation de toutes les règles de la justice est indispensable pour donner à un oeuvre aussi importante que la réforme agraire l'autorité dont elle doit être entourée. Elle ne doit pas se discréditer par des mesures qui la caractérisent comme une spoliation de la part des paysans bessarabiens et comme une manœuvre politique de la part du gouvernement roumain. Si l'on pouvait reprocher à ce

„dernier d'avoir voulu influencer un plébiscite par la distribution des terres aux paysans au détriment des propriétaires la réunion de la Bessarabie au royaume de Roumanie, loin de se présenter comme sanctionnée par la libre disposition de ses habitants et d'amener ainsi la solution définitive de la question bessarabienne, pourrait encore être discutée à l'avenir comme étant entaché de violence et de dol“.

„Les propriétaires étrangers où d'origine étrangère en Bessarabie tout en faisant leurs réserves sur le caractère radical de la réforme agraire qui détruit dans le pays toute la grande propriété et compromet son avenir économique demandent:

„Qu'aucune différence ne soit faite entre les propriétaires roumains et les étrangers“.

„Que toute possibilité leur soit donné de morceler et de vendre librement dans un délai approprié leurs terres aux paysans,

„Que pour l'évaluation de la valeur des biens expropriés la liberté d'appréciation soit complète et qu'ils puissent apporter tous les éléments nécessaires pour permettre de fixer le prix d'après les données positives représentant la valeur réelle des terres avant la guerre“.

„Que le taux de capitalisation correspondant au caractère de placement absolument sûr attribué universellement jusqu'à présent aux propriétés immobilières, soit de 25—30“.

„Enfin que l'indemnité étant fixée sur la base de la valeur du rouble d'avant guerre (1 rouble—2,67 lei) le paiement soit stipulé en lei-or“.

Le Juillet, 1919.

Acesta fiind memoriul proprietarilor străini, textual cum a fost redactat, din el ori cine poate vedea, că are cele mai multe părți un caracter, care nu urmărește numai chestiunea economică propriu zisă, ci atinge și părți ce privesc politica propriu zisă a Basarabiei. Prin urmare prin acest memoriu se urmărea un dublu scop, și anume se cerea în mod excepțional pentru proprietarii străini un privilegiu special în ceea ce privește pământurile lor expropriate, iar în al doilea loc se lăsa să se întrevadă în mod clar nemulțumirea acestei clase în contra alipirii Basarabiei la patria-mumă.

Prin urmare, dacă din punctul lor de vedere partea întâia a cererii ar părea justificată, nu aveau cădere să se amestece în chestiunile de ordin politic, mai cu seamă că se găseau deja în fața unui fapt împlinit, petițiunea lor fiind făcută aproape după un an și jumătate dela unire.

Dar, lucrul este foarte important pentru noi, pentru că se arată mentalitatea unei clase, ce fusese clasa conducătoare veche a Basarabiei, în care pătura țărănească trebuia să-și pună toată speranța, pentru că aci nu exista aproape o pătură socială conducătoare, care în acelaș timp să fie și de origine moldovenească, așa cum era țărănimea, ce formează marea majoritate a populațiunii provinciei noastre dintre Prut și Nistru.

Și, dacă ținem socoteală mai departe tot de chestiunile de ordin economic, în afară de părerile unora dintre marii proprietari ne interesează și aprecierile, pe cari le făceau uni dintre basarabeni, ce nu priveau așa cu ochi buni amestecul funcționarilor români în controlul treburilor publice ale Basarabiei. Aceștia doreau a avea cât mai mulți bani dela București, cari să fie vărsați pe piața internă a acestei provincii, dar să nu se facă prea mult control asupra întrebuirii lor. Și atunci ajungeau la critici de toate soiurile, făcute în diferite direcțiuni, fără ca aceste critici să aibă la bază temeiuri puternice.

În această direcțiune nu avem decât să cităm un articol publicat în ziarul „Bessarabia“ cu No. 103 din 11 Mai, 1922 și intitulat „Ce ne așteaptă pe noi“?

Acest articol este rezultat dintr-o convorbire cu una dintre aceste persoane în chestiunea perspectivelor economice ale Basarabiei. Vom da în tocmă ca și memoriul francez de mai sus, și pe acest articol, în „extenso“, pentru ca cititorii să-și poată face o idee cât mai clară de credința, pe care o aveau unii de așa zisele fapte și împrejurări economice, ce priveau Basarabia.

— „Nu numai odată s'a relatat în presă însemnătatea „Basarabiei pentru România arătându-se că Basarabia este una dintre cele mai bogate provincii ale Regatului, și de aci se vede, că printr-o exploatare intensivă ale bogățiilor naturale ale provinciei populațiunea noastră ar putea să trăiască în deplin belșug material. Însă ce vedem noi în realitate? (Cenzurat)“.

„Interesele economice ale diferitelor provincii din țara noastră foarte des se află în dezarmonie și intră în conflicte și luptă între ele. O asemenea luptă de interese se observă în Germania, Franța și alte țări. Divergența de interese nu este străină și provinciilor noastre, interesele economice ale cărora nu concordă cu interesele regatului vechiu, ca centru și această neconcordanță și luptă se reliefează mai cu seamă între Muntenia și Transilvania“.

„In Basarabia mulțumită inactivității și desbinării între populațiuni deosebirea intereselor economice de ale celorlalte provincii din țară nu și-a stabilit încă o formă precisă. Însă deosebirea aceasta fără îndoială există, și dacă inactivitatea basarabenilor va continua să fie aceeași ca și până în prezent, nu este greu de prevăzut, că la repartiziia rădălor obținute din exploatarea bogățiilor noastre Basarabia va fi trecută cu vederea“.

„Comparând situațiunea actuală a Basarabiei cu cea dinainte de război, noi suntem nevoiți a constata că condițiunile de luptă ale Basarabiei, ca parte cu întregul, acum sunt mult mai grele decât înainte. Se explică aceasta prin faptul, că condițiunile și formația vieții sociale în Basarabia și în Rusia erau aproape analoage“.

„Ce se observă însă la noi acum? Populațiunea Muntelui se deosebește prin marea sa inițiativă, energie și capacitate mari față cu Moldova și Basarabia și mulțumită acestui fapt, ca rezultat a luptei economice de 50 de ani între Muntenia și Moldova, Muntenia s'a dezvoltat economic mult mai mult decât Moldova, care actualmente nu se prezintă decât ca o provincie sărăcă, cu o industrie și cu un comerț slab dezvoltate“.

„Fără greșală putem să prezicem, că Basarabia va împărtași soarta Moldovei, dacă noi nu vom lucra și vom sta cu brațele încrucișate, așteptând mână din Cer, că să ne vie din vre-o parte“.

„Până în prezent noi am primit două lovituri grele, cari au sângerat Basarabia, și cari vor influența puternic în viitor asupra dezvoltării ei economice. Prima lovitură — **„SCHIMBUL RUBLELOR PE UN CURS FOARTE SCĂZUT“**, iar a doua — **„PRÊȚUIREA SCAZUTA A PAMANTULUI**. Adăugând la această lipsă inițiativei constructive a capitalurilor în numerar precum și a creditu-

„lui eftin, se evidențiază că condițiunile pentru dezvoltarea economică și înflorirea Basarabiei nu sunt prielnice.

„Chiar acum noi vedem, că peste 1000 de cooperative cu uniunile lor, cari serveau masa țărănească, se află într-o situație materială critică. Pentru învierea activității lor ar fi necesar un credit din partea Statului de minimum 150—200 milioane lei, însă Statul nu se grăbește a da. Suferă din cauza lipsei creditului suficient și eftin rulajul comercial și industrial“.

„Cu mare regret constatăm, că în Basarabia lipsește cu totul o instituție financiară locală, care ar sta la paza intereselor basarabene, și s'ar conduce în activitatea sa în primul loc de interesele provinciei“.

„Sucursalele băncilor din București existente aci pun la dispoziția industriei și a comerțului un credit foarte mic și în condițiuni imposibile. Cele 300—350 de milioane, pe cari băncile le-au plasat în Basarabia, prezintă o mică parte în comparație cu trebuințele. Până la război numai băncile particulare plasau în industria și comerțul nostru 35—45 de milioane de ruble-aur, ceea ce ar veni în prezent aproximativ la 3 miliarde de lei“.

„Dacă condițiunile de bună dezvoltare economică a Basarabiei ca provincie comparativ cu centrul, nu sunt prielnice, apoi poate populația Basarabiei să aibă vre-o influență asupra mersului evenimentelor?

„De răspuns la aceasta trebuie să răspundem afirmativ. Ca dovadă a acestei situații poate să servească exemplul Transilvaniei, care dispune de 3 bănci cu capital de 50.000.000, patru cu capital de 10.000.000 și peste 15 cu capital de la 500.000—1.000.000 lei; precum și o serie întreagă de întreprinderi industriale mari, opunându-se astfel puternic curentului centralist atât în ramura politică cât și economică, care vine din București și care duce o luptă cu destul succes pentru existența sa ca unitate acaparată“.

„Nouă, basarabenilor ni se cuvine a ne trezi din somnul nostru, să punem capăt acestei pasivități, și să observăm la ceea ce se petrece în jurul nostru, și să facem încercări de a ne organiza economic. Este necesar cu toți conștienții mai energici ai tuturor claselor și grupărilor politice să se întrunească pe bază economică și să organizeze un fel de stat major al acestor organizațiuni“.

„In primul loc trebuie de organizat instituția noastră financiară pur basarabeană, în jurul căreia să se grupeze alte organizațiuni economice și în care inițiativa oamenilor locali să găsească sprijin“.

„Cu asentimentul tuturor, că o asemenea instituție este necesară, organizarea ei nu ar fi greu de realizat. Dacă unele instituțiuni care ne exploatează pe noi, fiind locale numai prin denumire și firmă, însă străine intereselor basarabene ca spirit și conducere socotesc că populația basarabeană ușor încrezătoare îi va încredința economiile sale și-i va susține subscriindu-se la acțiunile lor pentru mărirea ospitalurilor, apoi de ce ea nu va arăta aceeași încredere și sprijin unei instituții financiare locale condusă de oamenii locali cei mai buni“.

„De ce noi toți să nu susținem de exemplu reorganizarea primei societăți de credit reciproc, care există de 49 de ani, și transformarea ei într-o mare bancă locală pe acțiuni cu un capital de 20—30—50 de milioane lei. Această bancă ar putea să intre în legături comerciale strânse cu alte provincii alipite, Transilvania și Bucovina și cu ajutorul lor să susțină Basarabia în lupta cu centrul pentru independența sa relativă economică“.

„De ce noi basarabenii să punem economiile noastre în băncile provinciale înființate nu de mult, cari stagnează sau din cauza lipsei de numerar, sau din cauza prca marii dependenți de băncile din București, sub influența cărora au căzut.“

„Necesitatea de a se organiza basarabenii economicește se impune încă și din împrejurarea, că în toamnă Statul va arunca pe piață 800.000.000—1.000.000 lei pentru a face plățile pe pământ“.

„Dacă nu va fi nici o organizație financiară locală, atunci tot acest capital pe canalele băncilor din București se va duce din Basarabia, și va înfrupta alte centre comerciale și industriale ca: București, Galații, Brăila și altele. Și cu aceasta ni se va da ultima lovitură doborâtore, iar după lovitura economică va urma cea politică și administrativă“.

Din aceste rânduri se poate întrevedea mentalitatea tinerească dintre basarabenii noștri, cari nu puteau vedea cu ochi buni administrațiunea românească în această provin-

cie. Din cele expuse se întrevăde, că persoana, ce a dat interviul era din categoria autonomiştilor, cari nu puteau admite ca ordinele să le vină din capitala ţării, aşa după cum se petrece lucrul în orice stat organizat.

Se mai vede de asemeni, că persoana caută de a da precepte economice mai cu seamă pe tărâmul financiar fiind contra instituţiilor bancare cari aveau centralele lor în capitala ţării. Că sumele de bani necesitate de economia generală a Basarabiei erau mult mai mari decât cele existente în realitate, aceasta este un adevăr, şi noi putem merge cu afirmaţiunea mai departe, şi să zicem, că în împrejurările prin care Basarabia trecea şi trece încă, este nevoie de un capital de rulament de cel puţin 3—4 miliarde, de oarece în această provincie totul este defăcut, şi mai cu seamă pe tărâmul industrial.

Capitalul total, de care dispun băncile de toate categoriile este mic în raport cu cel ce ar trebui să fie, şi de aceea nici investiţiunile industriale nu ajung la înălţimea necesară, pentru ca cel puţin în parte producţiunea să acopere nevoile consumului intern. Dar aceasta nu se poate face în doi, trei sau patru ani, după cum s'ar putea deduce din teoriile economice din sus menţionatul interviu. Basarabia, atât cât a fost sub stăpânirea rusească nici odată nu a fost în stare de a produce pe calea industrială atât, încât să se poată satisface nevoile consumului intern. Ba, cele mai multe dintre produsele industrializate se aduceau din foasta Polonie rusească. Şi în cazul acesta ne punem întrebarea, pentru ce atunci în ziarele basarabene nu apăreau naţionalişti de tipul de mai sus, cari să fi căutat a organiza institute de credit mari, cu cari să se poată înjgheba o industrie mare atât de necesară acestei provincii? Cu capitalurile din foastele institute ruseşti, pe cari le-au găsit românii (sau mai bine zicând pe cari nu le-au găsit românii) aci eram departe de a ajuta financiarmente piaţa basarabeană. Cele mai multe dintre institutiile de credit existente aci erau filiale sau sucursale ale băncilor mari de la Moscova, Odesa sau Petrograd. Ori, aceste sucursale din moment ce au pierdut legătura cu centralele respective, ele nu s'au mai putut menţine prin propriile lor forţe, şi ca atare, deci, în mod implicit finanţa basarabeană a trebuit să se adreseze finanţei româneşti din capitala ţării.

Noi am înţelege să se facă naţionalism pe tărâmul finan-

ciar, și încă și în acest caz ar fi o întrebare, dar cu atât mai mult nu suntem de părere ca în aceeaș țară să se facă chestiune de provincialism, când este vorba de restaurarea și dezvoltarea unei regiuni sau a unei provincii din punct de vedere economic. În această direcțiune poate că este bine de a ne servi de maxima „scopul scuză mijloacele“.

Dacă băncile noastre din București nu ar fi înființat sucursale în Basarabia am fi lăsat această provincie să cadă complectamente pradă cămătarilor evrei, cari dădeau împrumuturi pe la 1918, 1919 și 1920 cu 250—300% pe an. Ori, de sigur că aceasta nu ar fi fost cea mai bună politică financiară, pe care am fi făcut'o. Și așa, cu capitalurile românești, cari au intrat aci, și tot s'a practicat și se practică cămătăria mai cu seamă prin târgușoarele mai mici, dar încă dacă noi românii ni am fi bazat pe micile capitaluri, pe cari le aveau băncile rusești.

Dar, în afară de aceasta mai este o considerațiune. Dacă nu ar fi venit capitalurile românești în Basarabia, și dacă rușii ar fi continuat și mai departe a face operațiuni numai prin băncile lor, am fi putut spune, că ei iar nu noi eram stăpânii acestei provincii. Astăzi este știut, că acel ce are în mână și conducerea financiară pe lângă cea politică și administrativă într'o provincie sau regiune, are și stăpânirea definitivă a ei. Pentru ce să ne rugăm noi la ruși ca să ne ajute financiarmente în Basarabia, și să nu se roage ei la noi, mai cu seamă când știm, că noi ne-am rugat 106 ani, și nu ne-au dat nimic.

Considerațiuni finale.

Așa fiind lucrul, din toată expunerea cu caracter social, și economic, pe care am făcut'o mai sus, se poate vedea cu câtă greutate au putut adevărații români-basarabeni, ca să facă să ajungă lucrurile, unde ele sunt astăzi. De asemenea se poate vedea câtă abnegație a fost și din partea conducătorilor noștri, și mai cu seamă din partea armatei române, care s'a sacrificat în multe împrejurări numai ca să poată aduce liniștea și în acest colț de țară, care era pe vremuri într'o complectă fierbere și neorânduială.

Din cauza împrejurărilor de ordin politic și social din anii 1917 și 1918, situațiunea economică, pe care am găsit'o în această provincie a fost cât se poate de precară, așa încât nouă, românilor, ne-a trebuit să facem sforțări ma-

teriale destul de mari pentru puterile noastre, ca să schimbăm cel puțin în parte o situațiune financiară, care nu mai putea dăinui.

S'au făcut efortări uriașe, s'a muncit în toate direcțiunile pentru ridicarea morală și materială a acestei provincii, așa că cei ce au trăit în zilele grele din 1917 și 1918 în ea, sunt în cea mai bună măsură de a-și da seamă, câtă deosebire este între Basarabia de ieri și cea de astăzi.

În această provincie românească, unde astăzi trăim în vremuri bune, au trăit în vremuri grele bieții noștri moldoveni băștinași cum probează numeroasele documente vechi. Nu caut a face această probă de care nu mai este nevoie, dar ca titlu de curiozitate dau în fac simil și alăturatul document vechi, moldovenesc, care arată existența noastră de mult pe pământul acestei provincii, ce era pretins ca pământ rusesc. El mi-a fost dat în fotografie, de către Dl. Leon Boga, directorul arhivelor Statului din Basarabia, căruia îi aduc mulțumirile mele.

II

CONSIDERAȚIUNI ETNICE

Din cauza situațiunii geografice Basarabia aproape în toate timpurile a fost o regiune destul de populată în comparație cu alte regiuni ale foastei Rusii.

Deși cu o climă de stepă mai mult, cu toate acestea provincia a fost și este destul de productivă, și dintre provinciile de sud ale Rusiei ea constituia una dintre principalele regiuni de aprovizionare ale marilor centre de populație, cum erau: Moscova, Petrograd, Kiev, Lodz, Odesa.

Această productivitate a solului basarabeian, precum și faptul că unii dintre străini (evreii) nu aveau voie să se așeze pe vremuri în alte provincii ale Rusiei, decât numai în cinci dintre ele, au făcut, ca să pătrunda o mulțime de elemente străine, cari nu au nici o legătură de nici un fel cu această provincie. Lucrul nu s'a simțit prea mult în timpul dominațiunii rusești, de oarece Basarabia era una dintre guberniile cele mai mici și mai lăturalnice ale foastei Rusii, căreia i se dădea cea mai mică importanță, din punct de vedere social, precum și din acel al culturii și ridicării culturale a populațiunii.

Pe o întindere de 44.422 de kmp. (după ultimele rectificări a cifrelor), populațiunea Basarabiei, care la 1908 era de 2.344.800 a devenit în 1922 (după datele statistice oficiale) la cifră de creștere destul de importantă, ea ajungând la 2,956.934 de locuitori. În felul acesta a trecut dela densitatea de 52,8 locuitori pe kilometrul patrat, cât era în 1908, la 66, în anul 1922 pe aceeași întindere de sol.

În tot cazul această populațiune este mai cu seamă la sate pur românească, și numai pe ici, pe colea se găsesc și elemente străine, cari aparțin nu unei singure naționa-

lități, ei totdeauna la mai multe. În câteva sate din județele Orhei și Soroca avem colonizări evreiești încă de pe timpul rușilor.

Această populațiune ce este arătată în mod schematic pe alăturata hartă etnografică a Basarabiei, după cum se vede din comparațiunea cifrelor celor doi ani a crescut destul de mult, creștere, care este și mai caracteristică și mai aparentă, dacă ne referim și facem comparațiunea între populațiunea actuală și cea dela 1591, când se arată din unele documente că numărul locuitorilor din această provincie se ridica la 15.952 de familii, cari formau un total de 79.600 suflete.

După 216 ani de la această dată populațiunea a crescut până la 400.000 de locuitori, iar după 221 de ani, când s'a făcut iarăși o numărătoare, cifra ei s'a mai sporit încă, de oarece găsim aci un total de 92.946 de familii, cari aveau 464.830 de suflete.

Creșterea populațiunii Basarabiei s'a făcut pe de o parte prin imigrare de populațiune, mai cu seamă în intervalul de timp, când această provincie a fost sub stăpânirea rusească, iar pe de alta prin creșterea însăși a acestei populațiuni.

Și când este vorba de creșterea naturală a populației, aceasta este un lucru, care trebuie să ne intereseze în primul loc, pentru că în această provincie avem printre alte feluri de naționalități și pe cea evreească, care este destul de răspândită în comparație cu celelalte.

Este greu astăzi de stabilit numărul exact al acestei populațiuni, de oarece din propria noastră experiență am putut vedea, că pe cât este posibil rabinii ascundeau numărul născuților, așa că ei ca ofițeri ai stării civile ce erau în Basarabia, pentru mosaici, aproape regulat declarau în buletinele statistice cifre mai mici de născuți și mai mari de morți, decât erau în realitate. Aceasta tocmai pentru ca să fie și la ei o oarecare contrabalansare între numărul de născuți și cel de morți. Altfel, pe cât de prolifică este rasa mosaică, convingerea noastră nestrămutată, e că contingentul anual al născuților este mult mai mare decât este arătat în realitate.

În felul acesta niciodată nu se poate crede că numărul evreilor va deveni odată covârșitor aci, căci ascunzându-se cifrele reale, evident că noi nu căpătăm decât numai de

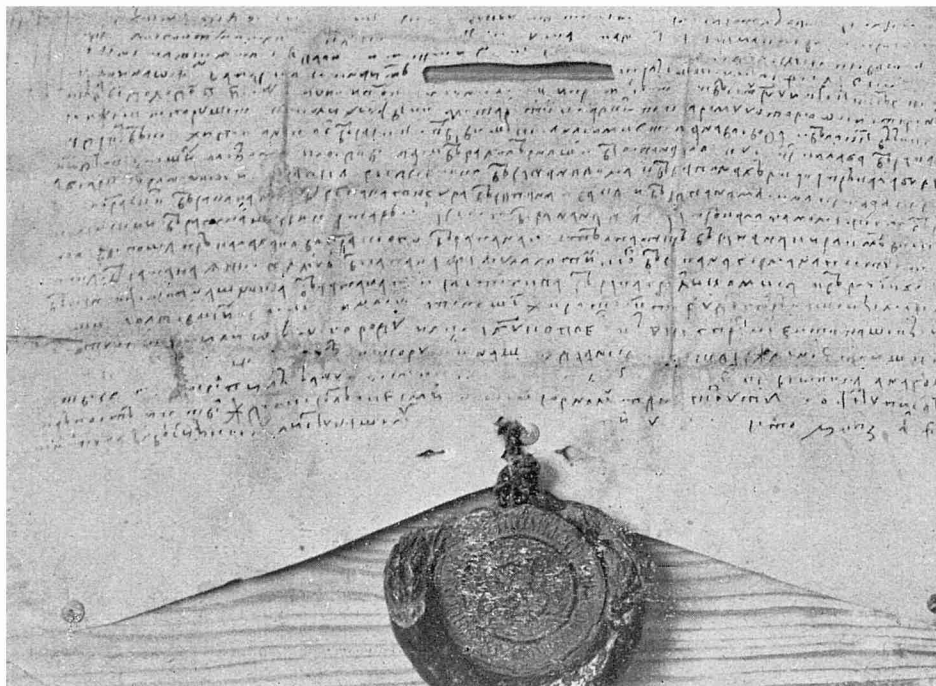

Fig. 8. — Document inedit, de pe timpul lui Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei;
 anul 6987, ce corespunde anului 1479, August în 11 zile.
 Prin acest document se întărește vânzarea făcuță de foastele proprietare : Anușca și
 Maria, fetele Marinei din satul Gricești și Mănești din Basarabia.

cele aparente. De aceea în această direcțiune trebuie să privim cu toată rezervă datele numărătoarei de încercare care s'a făcut în anul curent (1927) și care este privitoare la populațiunea întregii țări, și ca atare și la acea a Basarabiei.

Cifrele ne arată, că aproape pentru toate capitalele de județ populația a scăzut, și pentru unele dintre dânsle scăderea este egală cu aproape 50% din ceea ce fusese în 1923. Ori, acesta este unul dintre cele mai curioase lucruri, care poate să surprindă pe orice etnograf, ori cât de elementare idei de etnografie și de statistică ar avea. În adevăr, este știut și recunoscut de toți acei ce au cunoscut mai de aproape Basarabia, că în ultimii ani a fost invadată de peste Nistru de populațiuni de toate naționalitățile, cari s'au așezat mai cu seamă în orașele și târgurile acestei provincii. Și, dacă ne servim de cifre oficiale în această direcțiune trebuie să arătăm, că dela 1 Ianuarie, 1918 și până la 1 Aprilie, 1920 s'au instalat în provincia noastră un număr considerabil de străini, cei mai mulți veniți de peste Nistru. Totalul general al acestor refugiați, cari au făcut declarațiuni oficiale autorităților noastre despre existența lor în Basarabia se ridică la cifra de 38.116 inși, ceea ce reprezintă o proporție față de populația de atunci a provinciei de 14,4 la mia de locuitori; ceea ce este destul de mult. Din acești 38.116 inși intrați, 34.725 s'au stabilit la orașe și numai 3391, la sate. Luând pe naționalități repartiția acestor străini intrați, avem situațiunea următoare: pentru comunele urbane: și rurale împreună:

1. Români	818.—
2. Ruși	2273.—
3. Ucrainieni	793.—
4. Poloni	269.—
5. Nemți	214.—
6. Greci	6.—
7. Evrei	33449.—
8. Bulgari	107.—
9. Turci	6.—
10. Francezi	15.—
11. Alte naționalități	166.—

Total. . . 38116.—

Prin urmare aproape 40.000 de straini intrați în mai puțin de 4 ani, ceea ce ar veni în mediu la 10.000 pe an, ceea ce este îngrozitor de mult.

Din acest total de 38.116, câți au intrat în întreaga Basarabie, cifrele oficiale arată că 34.725 au fost dintre acei, cari s'au așezat numai la orașe, iar dintre ei 24.436 s'au instalat numai în orașul Chișinău și 6476 în orașul Balti.

Ceea ce este foarte caracteristic în ceea ce privește naționalitatea acestor refugiați, este faptul, că aproape unanimitatea lor sunt evrei. Ori, tocmai acest lucru trebuie să fie luat în considerare când va fi vorba de a se calcula sporul natural al populației.

Dar, dacă așa este lucrul, atunci cum putem admite micșorarea de cifră a populațiunii, pe care unii o admit astăzi? Este lucru admisibil de crezut, că dela 1922 nu a mai intrat nici un strain în Basarabia? Și, dacă la aceea data în orașele Basarabiei aveam o populațiune mai mare, decât la 1927, cum se explică reducerea aceasta atât de considerabil pe care o socotesc unii? Ce factori au intervenit, și pe cari nu i cunoaștem noi, cari să determine un așa de mare exod a populațiunii din centrele urbane ale acestei provincii? Și, apoi în cotro s'a îndreptat această populație? Și, dacă este așa, pentru ce astăzi în principalele centre de populație ale provinciei există o criză de locuințe tot așa de mare ca și în capitala țării, și ea și în celelalte orașe ale României? Dacă am admite acest exod, pe care pare ca îl arată unii, atunci evident ca nu ar fi crize de locuințe așa de acute, pe cari le avem în centrele mai populate ale Basarabiei. Cine ne vorbea nouă chiar la 1918 de o criză de locuințe? Ori, această criză s'a manifestat mai târziu și aproape cu aceeași intensitate se manifesta și astăzi. Este adevărat că în Basarabia după război s'a clădit foarte puțin, ca să nu zicem aproape de loc, și tocmai acesta este un motiv mai mult de a vedea cât se poate de clar această lipsa de locuințe, care se simte pe zi ce trece tot mai mult.

Pe de altă parte, după cifre provizorii putem afirma, ca în 1910 au fost tăiate în abatoriile din Basarabia un număr de animale în cifră de 73.817, de toate categoriile. În 1919 acest număr s'a ridicat la 100.076, iar în 1924 la 121.318 capete aproximativ. Prin urmare observând aceste cifre putem să ne punem imediat întrebarea, dacă populațiune-

Fig. 9. — Cartea lui Estimie, soldatul Hotinului cu cei 12
pângari pentru întărirea unei vânzări.

1662 Mai 15

Pecetea Hotinului (inedit).

nea Basarabiei a scăzut din an în an, pentru ce a fost nevoie atunci de cantități de carne din ce în ce mai mari, când știut este că Basarabia nu este o provincie, care să producă carne congelată destinată pentru export? Logic, deci ar fi fost ca să se micșoreze cantitatea de carne necesară consumului intern, iar nu să crească.

Prin urmare deci, iată de ce am zis că trebuie să facem toate rezervele noastre asupra părerilor tuturor acelor, cari susțin la o micșorare a populației Basarabiei mai cu seamă dacă ținem socoteală și de creșterea normală a populației, care ori cât de mică ar fi, tot influențează asupra numărului. Această creștere normală a populației a fost următoarea în anii 1920—1924 inclusiv.

Creșterea naturală a populației în :

Anii	Comune urbane	Comune rurale
1920	1.295	25.878.—
1921	3.974	44.499.—
1922	2.997	41.507.—
1923	3.549	50.573.—
1924	3.269	43.241.—

Această creștere naturală rezultă din diferența între natalitate, care a fost în genere mai mare și între mortalitate, care a fost mai mică. Dar, pentru ca să ne dăm seamă tocmai de aceste diferențe între numărul morților și între cel al născuților, vom căuta după cifrele oficiale ale statisticii Ministerului de Interne să arătăm situațiunea și într'un caz și în celălalt pentru anii 1921—1924 inclusiv, și aceasta pe religii, deși pe naționalități ar fi fost mult mai interesant (nu avem însă cifre):

Născuții vii din Basarabia, după confesiuni în anii :

Confesiunile	A N I I			
	1921	1922	1923	1924
1. Ortodoxi	96.682	110.319	101.855	101.472.—
2. Catolici	332	350	366	358.—
3. Protestanți	2.075	2.201	2.055	2.337.—
4. Mosaici	5.064	5.052	4.973	4.905.—
5. Armeni	7	6	18	12.—
6. Lipoveni	1.141	1.140	1.232	1.170.—
7. Alte religii	130	120	83	137.—

Morții din Basarabia, după confesiuni în anii :

Confesiunile	A N I I			
	1921	1922	1923	1924
1. Ortodoxi	65.667	56.176	52.084	59.098.—
2. Catolici	180	163	173	197.—
3. Protestanți	1.192	1.073	971	1.160.—
4. Mosaici	3.039	2.742	2.652	2.680.—
5. Mahometani	—	—	—	1.—
6. Armeni	16	18	22	25.—
7. Lipoveni	551	706	523	696.—
8. Alte religii	70	49	35	60.—

Vedem prin urmare din aceste cifre, că pentru unele

dintre confesiuni creșterea naturală a populației este mai mare, și printre acestea trebuie să punem în primul loc pe mosaici și în al doilea loc pe lipoveni. Ori, acesta este unul dintre factorii cei mai importanți, de care trebuie în tot momentul să ținem seamă, pentru că nimeni nu ar dori ca la un moment dat să ne trezim cu o populație evreiască sau rusă (lipoveni), care să întreaacă pe cea românească sau în genere pe populația creștină cealaltă din provincia noastră.

În tot cazul se observă aproape pentru toate naționalitățile o creștere naturală destul de pronunțată, afară de armeni, la cari se constată o descreștere a populației. Ceeace s'a constatat după război a fost faptul că creșterea populației basarabene s'a făcut mai mult în direcția sexului feminin decât în cea a sexului masculin. Dar aci trebuie să vedem și cauza principală a războiului, care a influențat în cea mai mare măsură, și de pe urma căruia am avut o mortalitate mai mare la sexul tare decât la cel slab.

În condițiunile normale, avându-se în vedere vigoarea rasei noastre putem afirma că în mediu la 100 de femei se nasc cam 105 bărbați, ceea ce ne dovedește neapărat și puterea de rezistență a românului față de toate celelalte naționalități, pe cari în seria timpurilor le-a desnaționalizat aproape complet. Și ca dovadă de acest lucru avem și afirmațiunea unui scriitor rus, A. Nesterovsky, în lucră-

rea sa : „*În nordul Basarabiei, note de călătorie*“, publicată în Varșovia în 1910, care textual, sună în felul următor :

„Sub înfrăurirea moldovenească și malorușii câți mei erau și au schimbat felul de îmbrăcăminte și de petrecere. Dar și limba moldovenească a exercitat o enormă influență asupra malorușilor, așacă mulți maloruși ai Basarabiei au fost complect romanizați. Elementul activ este cel moldovenesc, iar cel pasiv și care a cedat complect acțiunii de romanizare este elementul malorus. Nu ne vom încumeta a căuta cauza acestei reușite triumfătoare a elementului „moldovenesc“.

Nu mai este nevoie să insistăm asupra acelor afirmațiuni, și asupra tăriei argumentului, care ne arată pe ruși ca un element, ce nu poate să reziste acțiunii tacite de desnaționalizare. Dar, pentruca să ne putem face o idee și mai complectă a credințelor străine asupra puterii de desnaționalizare a românilor exercitată asupra celorlalte naționalități, nu avem decât să mai cităm încă și cele expuse de către profesorul Kociubinski în lucrarea sa intitulată „*Manual de limba moldovenească pentru școlile rusești*“, și publicată în 1903. Acest autor face următoarele afirmațiuni :

„Românii exercitează acțiunea lor asupra rusinilor ce erau în spre Prut și grație rezistenței și elasticității precum și a puterii lor de muncă considerabilă au romanizat și romanizează încetul cu încetul toată populația malorusă“.

„In anumite locuri acest progres de absorbire a populației slavo-ruse s'a început de mult, încă din secolul al XVI-lea, dacă nu mai de vreme chiar, și acolo unde odinioară răsună vioaa limbă malo-rusă, nu se aude decât graiul moldovenesc. Numai puține datine, și mai cu deosebire cântece, basme mai sunt încă mărturia unui trecut dispărut, și care arată că odată a fost aci populație rusină“.

„La fiecare pas întâlnești în satele cu populație moldovenească și malo-rusă, familii rusești, hătrâni, cari abia mai știu ceva rusește. Generația tânără nu mai poate vorbi a—

„ceastă limbă, și nici nu o mai înțelege, se vorbește numai „moldoveneste“.

Dar în afară de aceste considerațiuni ale sus menționatului antor rus trebuie să mai amintim încă și observațiunile etnice, pe cari el le a făcut în județul Soroca. El afirmă, că în 1870 se găseau în acest județ 26 de localități, cari erau locuite pur și simplu numai de rusini, și cari vorbeau exclusiv numai limba ucrainiană. În 1907 rămăsesera numai 16 localități, de unde rezulta, că în rest se făcuse desnaționalizarea în timp de 37 de ani.

Tot aci, mai constată el, că 22 de localități, în cari la 1870 populațiunea era pe jumătate română și pe jumătate ruteană, s'au romanizat complet în acelaș interval de timp, așa încât aproape nici un locuitor nu-și mai recunoaște origina sa ruteană.

Și, dacă în acest județ se mai găseau la 1907 încă pe ici, pe colo câteva familii de ruteni, aceasta se datorește colonizării tacite și neoficiale, pe care Rusia o făcea în aceste regiuni cu coloniști aduși de peste Nistru. Acest lucru era făcut în scopul de a se reîmprospăta elementele rutene, pe de o parte, iar pe de alta era o a doua încercare pe care foastele guverne țariste o făceau cu intenția de a desnaționaliza elementele românești, ce formau marea masă a populațiunii acestei provincii.

De asemeni, că să mai dovedim încă puterea de desnaționalizare exercitată de români asupra celorlalte elemente, cu cari trăiau împreună, nu avem decât să ne referim la comentariile unei statistici rusești din 1907, în care se spune textual următoarele considerațiuni asupra stării etnice a județului Soroca:

„Predominarea elementului rutean este în puținele sate „din câteva puncte din nordul județului, dar nici acolo „malorușii nu trăesc în mase compacte, satele lor fiind împrăștiate peste tot printre moldoveni“.

„Trebuie gândit ce anume s'ar mai putea face pentru a se „împotrivi desnaționalizării, puținelor sate din colțul de „nord-est al județului, învecinate cu satele moldovenesti din „județul Hotin și din Podolia“.

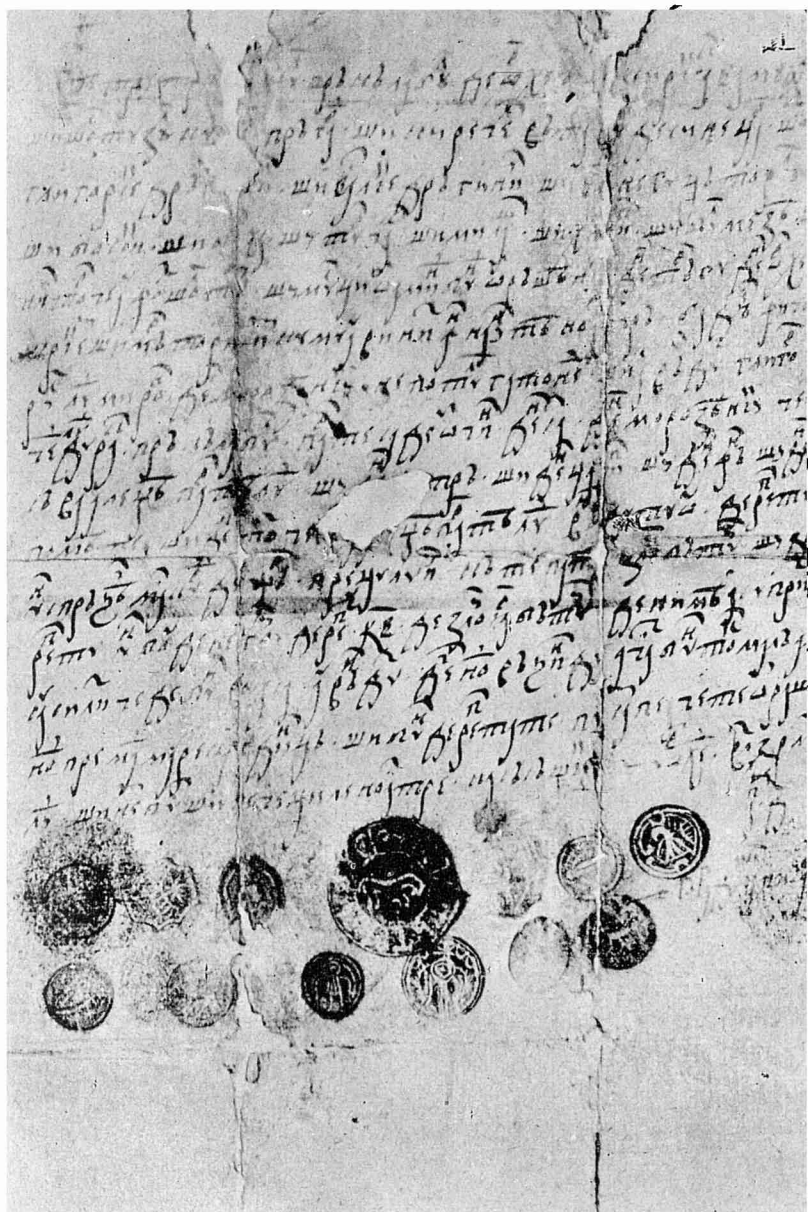

Fig. 10. — Cartea părcălăbiei de Orhei.

Pecetea Părcălăbiei de Orhei (inedit)

4, Aprilie 1638

Fotografia documentului original ca și a celorlalte 2 documente alăturate
a fost făcută și dată nouă de către D-l profesor Leon Boga,
directorul arhivelor statului din Chișinău.

Este un strigăt de alarmă, pe care oficialitatea rusă l'a scos și care de sigur pentru noi, românii își are partea lui de mare importanță, pe de o parte pentru că își recunoșteau inferioritatea din punct de vedere a pătrunderii de rasă, iar pe de alta, pentru că recunoșteau în mod oficial existența populației românești în această provincie, populație a a cărei existență voiau ei să o tăgăduiască mai târziu, cu ocazia conferințelor internaționale de pace.

Iată deci, atâtea considerente, cari trebuie să ne întărească în credința și în puterea de pătrundere a rasei noastre, dar nu este mai puțin adevărat, că nu trebuie să ne bazăm pe acest lucru.

Străinii, după cum am arătat mai sus, au venit în număr foarte mare, și au intrat în provincia noastră după război. Majoritatea din ei se arata foarte nemulțumiți de stăpânirea noastră acolo, și în cazul acesta ne punem în-trebarea: dacă nu este bine de trait la noi, ce caută în Basarabia, și de ce nu au stat acolo, în localitatea de unde au venit? Noi nu i-am chemat. Și aci se poate vedea destul de clar, că toate aceste nemulțumiri exprimate de dânsii, sunt numai simplă prefacătorie, de oarece de bine nu fugă nimeni și nimeni nu părăsește orașul sau satul, unde a trăit. Ca atare, deci la mijloc trebuie să fie considerațiuni de alt ordin, cari sa ne explice acest mare exod al s'raimilor (în marea majoritate evrei), cari au venit de peste Nistru sau din alte părți, și s'au așezat în Basarabia ne-supărați de nimeni.

Noi în privința străinilor am fost cât se poate de îngăduitori, poate mult mai îngăduitori decât multe state din occident, cari se pretind cu o civilizație mai veche și mai înaintată decât a noastră. De aceea nu numai în Basarabia, unde toate capitalurile cele mai mari sunt în mâna lor, și unde trăesc ca banul cel bun îi găsim instalați în cele mai confortabile locuințe, dar chiar în celelalte provincii ale României și mai cu seamă în Moldova, Bucovina și Transilvania de nord majoritatea proprietății urbane se găsește în mâinile lor.

Aceste câteva considerațiuni asupra populației Basarabiei am căutat să le ilustrez prin alăturata hartă etnografică care e o copie puțin modificată a celei întocmite de-

marele savant francez, de Martonne. Repartiția naționalităților este dată în mod sumar și bazată pe cifre statistice, cari au servit și la conferința internațională de pace.

Dacă se va face eventual vre-un rețehsământ în viitor, avem credința fermă că chiar în puținele regiuni unde populațiunea este reprezentată ca heterogenă, va trebui ca să se arate pătrunderea elementelor românești, cē s'a făcut în anii dela război încoace. Ca atare, deci harta este mai mult o imagine de ceea ce a fost imediat după război, fără ca să concretizeze în adevăr o situațiune pur reală, care ar fi mai în favorul nostru.

III.

b) CONSIDERAȚIUNI ECONOMICE

1. Cultivarea Pământului în Basarabia

Observațiuni în vederea organizării culturii pământului. — Nevoile vieții și dorințele de câștig au îndemnat pe agricultorii basarabeni să utilizeze pământul lor în vederea unor rezultate cât mai așteptate posibile.

Și, dacă în trecut a fost pusă această problemă, cu atât mai mult se va pune ea în viitor, când singurele valori, care s'au menținut după război sunt produsele naturale și munca fizică. Ambele aceste valori nici înainte de război nu și aveau reală lor aplicațiune și ca atare dela dânselor nu se putea aștepta la reale foloase, așa cum cei din apus aveau posibilitatea de a le căpăta. Era o încercare de cultură mai rațională, pe care unii dintre mari proprietari o făceau, dar aceasta era foarte puțin în comparație cu întinderea pământului cultivabil al Basarabiei pe de o parte, iar pe de alta cu cerințele de consum ale piețelor rusești sau a celor internaționale.

Războiul acesta, care a coprins pe toată lumea a creat nu numai condiții noi de viață, necunoscute până acum zece ani, dar a făcut să se schimbe și felul culturilor și a repartiției generale a terenurilor, pe cari se fac aceste culturi.

Cu toate calamitățile lui, războiul acesta a fost însă un puternic factor de progres și de civilizație chiar. Pretutindeni am avut o intensificare a producțiunii și o ridicare a vieții la un ton mai înalt. Și când zicem acest lucru ne referim mai cu deosebire la țările și regiunile, cari au fost forțate a se gândi la producțiuni de materii pe cale

-artificială, cele provenite pe cale naturală fiind neîndes-
tulătoare consumului intern.

De acest lucru nu poate fi vorba însă în Basarabia, de
oarece această provincie a fost ferită de influența econo-
mică imediată a războiului, așa că aci nu a putut de loc să
fie vorba de o intensificare a producției, cum a trebuit să
fie în Moldova, care era imediat îndărătul frontului. Cu
toate acestea însă masele militare și chiar o parte din po-
pulația civilă dela țară au fost deprinse în tot intervalul
acestui război la un trai mai bun ca înainte, de oarece pe
lângă armatele rusești, cari erau excelent aprovizionate,
se aprovizionau și o parte din locuitorii satelor, mai cu
deosebire în timpul de răzvrătire a acestor armate.

Prin urmare deci, consumul creștea, pe când produc-
țiunea în mod forțat a scăzut pe de o parte din cauza sus-
tragerii atâtor brațe de la munca câmpului, iar pe de alta
din cauză că proprietatea mare nu mai putea lucra, iar
micii cultivatori, nedeprinși cu suprafețe mari de pă-
mânt, lăsau mult din el nelucrat.

În afară de aceasta, viața în comun, pe care au dus-o
ani de zile soldații basarabeni, vederea altor țări și po-
poare, schimbul și infiltrația ideilor sociale, precum și
solicitudinea, ce au arătat-o guvernele conducătoare ale
foastei Rusii rânților, soldaților și familiilor lor de acasă;
în fine propaganda pentru reformele sociale plănuite, toa-
te aceste au lărgit orizontul de vederi al maselor și au ri-
dicat nivelul vieții lor accentuând mai ales gustul de pă-
mânt și de trai mai bun.

O lucrare intensă a pământului în Basarabia nu se
putea face, chiar dacă am admis că locuitorii ar fi vrut să
lucreze întreaga suprafață a terenurilor lor. Din cauza
celor patru ani de război toate mașinile de lucru pentru
pământ erau deteriorate, și altele noi nu au mai fost fă-
cute, așa încât din an în an se micșora în Basarabia posi-
bilitatea de producțiune a pământului. Și apoi chiar după
terminarea războiului nu s'au putut aduce din străinătate
imediat mașini și unelte agricole, ceea ce a întârziat de si-
gur mărirea producțiunii.

Dar, ceea ce a influențat în chip dăunător asupra pro-
ducțiunii solului în această provincie, au fost totmai pe-
rioadele de secetă, pe cari putem zice că cu foarte mici

variațiuni le-am avut dela 1918 încoace, secetă care s'a resimțit mai mult în regiunile de stepă ale provinciei.

Pentru prevenirea și cunoașterea de mai înainte măcar superficial a perioadelor de secetă, este absolută nevoie pentru Basarabia de a se studia de către cei îndreptățiți în această direcțiune, clima și influența ei asupra culturilor agricole. Deși rușii au avut o oarecare organizațiune în ceea ce privește observațiunile climaterice din această provincie, cu toate acestea tot ce s'a făcut, a fost ceva incomplet. Deși omul este fără nici o putere în fața fenomenelor naturii, cu toate acestea prin studii și lucrări speciale aceste fenomene se pot localiza, și în cazul acesta și efectele lor vor fi mai puțin dăunătoare pentru producțiune.

Prin lucrările rusești de climatologie făcute asupra Basarabiei nu s'a precizat exact regimul climatologic al diverselor regiuni, din cauza lipsei de stațiuni de al doilea și de al treilea ordin. Cele cari erau și cari mai sunt încă și astăzi, sunt cu totul insuficiente, când ne gândim la o lucrare completă, pe care ar trebui să o facem cât mai neîntârziat asupra climatologiei Basarabiei. Rușii aveau puncte de observațiune mai mult pe malul Nistrului, și puține răspândite și prin centrul provinciei. Ori, cu astfel de centre ne este imposibil din cauza distanței mari între ele de a stabili în mod absolut exact un regim al precipitațiilor sau unul al temperaturilor în Basarabia; și în general un regim climateric, care trebuie să se potrivească cu anumite regiuni geografice, cu calități determinate de soluri și cu o floră anumită și caracteristică regiunii.

Impărțirea Basarabiei în trei mari regiuni din punct de vedere agricol: regiunea de nord, mijloc și sud, așa după cum făceau rușii, ni se pare ceva cu totul aproximativ și departe de a fi în legătură cu chestiunile de ordin științific. Când se va cunoaște amănunțit și cu date mai mult sau mai puțin exacte climatologia diverselor regiuni, atunci numai ne vom putea da seamă de imposibilitatea acestei diviziuni făcute din punct de vedere agricol. Iată așa grosso-modo diviziunea, după cum au făcut rușii nu ținem socoteală de stepa și antestepa de nord și nici de antestepa de sud. Ori astăzi este știut, că regimul climatologic al unor astfel de regiuni se deosebește foarte mult de cel al regiunilor înconjurătoare, și ca atare decî primele

trebuesc scoase cu desăvârşire dintre cele de categoria a doua. Ori, când zicem noi împreună cu ruşii regiunea de nord, nu facem decât să înglobăm şi regiunea de stepă şi antestepă, pe care o avem în partea de nord a provinciei.

Cunoaşterea regimului climateric va aduce în viitor şi punerea pe tapet a diferitelor lucrări agricole de irigaţiune (unde va fi posibil), ce sunt absolut necesare mai cu deosebire în părţile sudice ale Basarabiei. De asemenea se va vedea mai bine necesitatea împăduririi stepelor, ceea ce ar aduce evident o modificare în excesivitatea de uscăciune a climatului acestor regiuni. Aceste împăduriri sunt mult mai urgente de făcut în stepa uscată, care în provincia noastră are o întindere destul de respectabilă în părţile ei de sud.

Cunoaşterea solului. — Solul este un factor de primă categorie în agricultură, şi poate că în comparaţie cu factorul, clima, este mult mai determinant în ceea ce priveşte creşterea şi dezvoltarea plantelor agricole.

El nu este schimbător pe aceleaşi locuri, se poate studia repede şi se poate aduce ameliorări în defectele lui. El însumează în genere caracterul climei şi pe acela al vegetaţiei spontane. Dacă vom studia prin urmărire, caracterele lui, vom putea spune cu precizie forma de vegetaţie. Aşa de pildă, dacă a fost pădure în mod natural, şi dacă actualmente pe o rază de 10 Km., această pădure a dispărut, prin studiul amănunţit al solului şi a vegetaţiei spontane, noi vom putea deduce exact că pădurea a existat şi că atare deci, regiunea mai cu succes ar putea să fie reîmpădurită.

Aşa cum sunt lucrările asupra solului în Basarabia făcute de ruşi, putem să zicem că nici nu sunt; de oarece ele au fost făcute cu cea mai mare repeziciune, numai ca să se zică că şi pentru această provincie ei au lucrat ceva în direcţiunea pedologică. Aşa de pildă, nu putem admite că a fost studiu pedologic acel făcut de către profesorul Nabokih sau de către Dokutcheaev, în cele patru sau 5 zile, cât au parcurs ei în automobil Basarabia de la nord, la sud. Cele mai multe din concluziunile, la cari au ajuns, nu s-au putut face în felul acesta decât numai prin deducţie. Ori, acest lucru nu este admisibil la o lucrare ştiinţifică cu un caracter aşa de important cum ar fi trebuit să fie studiarea amănunţită a solului Basarabiei.

În urmă însă astfel de lucrări au fost întreprinse de către geologii noștri și în special, cel ce cercetează cu multă amănunțime solul acestei provincii a noastre este domnul Petre Enculescu, care tinde să întocmească o hartă a solurilor, de care se simte absolută nevoie în Basarabia.

Rușii fuseseră convinși de necesitatea hărții solurilor pentru diversele lor gubernii, însă personalul științific al lor era cu mult prea mic în comparație cu imensitatea întinderii solului. Oameni cu destulă vază în știință cum au fost: Sibirțev, Kosovici, Glinka etc., au avut delegațiuni speciale de a face cercetări agrogeologice în diversele gubernii, dar lucrările lor nu au fost complete, din cauză că nu au putut să dovedească terminarea observațiilor pentru întinderi așa de imense de teren. Și, atunci au întreprins și ei procedeul lui Nabokih și Dokitchev de a completa lucrările prin deducție.

Unele din lucrări însă, pentru unele gubernii au fost lucrate în parte exact, așa încât hărțile au fost executate pe scară mare (chiar 3 verste pe diumă). Unele dintre aceste hărți au fost refăcute chiar pentru a doua și a treia oară în legătură cu progresele continuu ale pedologiei pentru unele din aceste regiuni.

Prin urmare, deci ceeace avem făcut în direcția solurilor până în prezent de către ruși, nu putem să considerăm decât ca niște simple jaloane, cari s'au pus, rămânând ca întreaga lucrare să fie continuată și dusă la bun sfârșit de către agrogeologii noștri.

Cultura plantelor agricole.

Cultura pământului și în special cultura cerealelor a jucat și joacă în Basarabia rolul preponderant ca ramură de activitate omenească, și putem spune, că până mai acum două sau trei decenii în urmă când am avut primele începuturi de industrie mare, această cultură era aproape singura ocupațiune a locuitorilor ei.

Această cultură de plante agricole a luat un mai mare avânt în a doua jumătate a secolului trecut, așa încât pe când în 1860, în întreaga provincie erau cultivate 121.000 de hectare, adică întinderea de 37,8% din toată suprafața cultivabilă de pe vremuri, în 1881 au fost cultivate, 1.822.017 Ha., sau 44,6%, iar în 1887 au fost cultivate din

întinderea totală cultivabilă, o suprafață de 2.390.504 Ha., sau 61%.

Mai târziu, în 1908 cultura s'a făcut pe o întindere și mai mare, și care s'a ridicat la 2.938.504 Ha. La 1916 această întindere a scăzut puțin din cauza războiului, așa că au fost cultivate numai 2.485.025 hectare.

Dacă este vorba de cultura de cereale principale, vedem, că dintre ele porumbul este acela, care e mai mult răspândit. În genere cultura lui se face aproape pe toată întinderea provinciei, mai mult însă în spre Prut și mijlocul Basarabiei, decât în spre Nistru.

În partea de sud-est a ei, acolo unde caracterul de stepă este mai pronunțat avem mai mult culturi de cereale păioase, de primăvară, și în special grâu și orz. Grâul de toamnă este și el răspândit în această regiune și-l găsim cultivat mai cu seamă pe o suprafață și o bandă, ce ar trece prin localitățile: Paris, Teplitz, Sărata, Nădejdea, Volontirovca, Vredensc și Alexandroffca. În ceea ce privește orzul, în partea de sud-est a provinciei îl găsim mai cu seamă răspândit pe o bandă ce ar trece prin: Căușani, Talmaz, Volontirovca, Ivanovca Rusă, Palanca, Cazacii Vechi, Tăriceanca, Bairamcea, Plahteevca, Kulevcea, Divizia, Cișmea și Șaba.

Dar, pe lângă această zonă, unde se cultivă mai mult orzul mai avem încă și o altă, care se găsește în nord-estul provinciei, în regiunea localităților Arionești, Climăuți, Atachi etc., precum și în regiunea Florești, și Ciocălteni. Este o plantă, căreia în Basarabia i s'a dat și i se dă încă cea mai mare importanță, și de multe ori este preferată grâului.

În fine, dintre principalele păioase, secara este aceea, care este răspândită în ceea ce privește cultura ei, în mici petece aproape pretutindeni, dar mai cu seamă o găsim la nord în regiunea localităților Chelminți și Româneăuți, La Chiperceni (Orhei), Chișinău, Cimișlia etc.

Ovăzul, dintre păioase, care este mai puțin cultivat în Basarabia decât celelalte este iarăși răspândit pe diferite petece de teren în diversele părți ale provinciei. În regiunea localităților Stăniliești și Noua Suliță din județul Hotin el este cultivat pe ceva mai mari întinderi, ca și în multe regiuni din stepa de la sud, cum este în regiunea Sturzeni și Șaba.

S'a căutat pentru a se stabili mai precis felul culturilor de plante ce se fac în Basarabia, ca terenul să fie împărțit (în mod impropriu de altfel) în mai multe zone și anume :

1) La nord și nord-est pe Nistru pământul este acoperit în mare parte cu păduri, și în colțul din spre Bucovina acest teren acoperit cu pădure întrece cu 20% suprafața pământului arabil cultivat cu diferite plante agricole.

În județul Hotin, în partea lui de vest terenul cultivat este de 30—50%, iar în celelalte părți ale județului precum și în județele limitrofe el ajunge până la 70 și peste 70%. În această regiune suprafețele acoperite cu pășuni naturale ajung până la 15%.

2) A doua zonă agricolă este cea cuprinsă în județele Bălți, cu Soroca și Orhei, cari cuprind în ele regiunea stepii de nord a provinciei. În cea mai mare parte a acestor județe lipsesc pădurile, așa încât în partea de nord-est găsim până la 70%, iar în partea de nord-vest, spre Prut, până la 30—70% teren de cultivat. În această regiune se găsește teren de fânaț, iar pășunea variază între 15—25%, și în unele locuri chiar întrece această cifră.

În această zonă, grâul de toamnă ocupă cea mai mare suprafață, mai cu seamă în partea de est. Aci, cantitatea de producție la pâinea albă este de 300—1120 Kg. la 1 Ha.

3) A treia zonă o formează mijlocul Basarabiei, și constă așa denumita *zonă păduroasă*. Tocmai din cauza prezenței pădurilor pe întinderi mai mari de teren se produc schimbări în aranjamentul general al culturilor. Avem aci 50—60% teren care să fie absolut propriu pentru culturi agricole. Sunt unele locuri din această zonă, unde pădurile se mai împuținează, și atunci și întinderea terenurilor de cultură ajunge până la 70%.

Pământul acoperit de pășuni nu atinge decât 5—15%.

Dintre plantele agricole, cari se cultivă în această a treia zonă, avem în locul întâi porumbul, apoi grâul de toamnă și în fine secara. Producția medie ce se obține la hectar este de 720—1120 de kilograme.

4) A patra zonă agricolă o găsim în sudul Basarabiei, și în genere ea nu este acoperită de păduri. Fânațul se îngustează aci, în schimb însă terenul de cultură se ridică până la 70% din întinderea totală.

Spre Nistru în această zonă pășunile devin ceva mai nu-

meroase, așa încât întinderea lor variază între 15-25% din suprafața totală. Dintre plantele agricole mai răspândite aci, este grâul de primăvară, iar mai la sudul Zonei, orzul.

Cantitatea medie de producție se micșorează ceva în această zonă, așa încât putem conta pe micile proprietăți în special pe cantități ce variază între 635—700 Kg. la hectar.

Dintre diversele plante agricole cerealele sunt acelea, cari ocupă suprafețele cele mai întinse de teren. Și pentru ca să ne dăm seamă de acest lucru redăm în tabloul de mai jos, după cifrele statistice oficiale întinderea culturilor și cantitatea de producție obținută pe timp de 23 de ani :

Intinderea Culturilor.

a) Înainte de război.

Anii	Grâu de toamnă	Specificarea sămănăturilor de cereale							Total cereale	
		Grâu de pri- măvară		Secară		Orz		Ovăș		Porumb
		H	E	C	T	A	R	E		
1900.	332686.	400930.		176398.		371567.		67811.	668548.	2017400.
1901.	420320.	430976.		233469.		398242.		69152.	608103.	2220262
1902.	432779.	427423.		202139.		408855.		71894.	698230.	2241320
1903.	430625.	412303.		212160.		443324.		78841.	670477.	2247730
1904.	350397.	456348.		159197.		477098.		87414.	703070.	2233524
1905.	456672.	367506.		218124.		476942.		73182.	700152.	2292578
1906.	425222.	366916.		239840.		463428.		66243.	618398.	2180047
1907.	431313.	331270.		223279.		568461.		74602.	721330.	2350255
1908.	373062.	345728.		201742.		632384.		73276.	712137	2338329
1909.	384675.	306030.		201168.		622403.		64366.	761075.	2339714
1910.	488470.	305197.		236090.		594552.		64873.	696618.	2385800

b) În timpul războiului.

1914.	574395.	201657.	196404.	773994.	75736.	736054.	2558240.
1916.	522577.	71376.	169480.	771049.	116931.	698496.	2349909.

c) După război.

Anii	Grâu de toamnă	Specificarea sămănăturilor de cereale							Total cereale
		Grâu de pri- măvară	Secară		Orz	Ovăș		Porumb	
		H	E	C	T	A	R	E	
1918.	187343.	58902.	177316.	603271.	108996.	600452.	1736280		
1919.	387413.	127698.	195034.	524913	123446.	699149.	2057653		
1920.	362639.	184854.	111227.	743546.	113554.	511684.	2027504		
1921.	242282.	345702.	170452.	541299.	140165.	612435.	2052335		
1922.	306784.	301921.	90691.	681963.	312677.	652833.	2346869		
1923.	493536.	276146.	118177.	762789.	247079.	648924.	2546651		
1924.	517727.	336688.	100139.	778921.	218351.	692776.	2644602		
1925.	553033.	228031.	95260.	680653.	169988.	763473.	2470438		
1926.	526509.	121767.	93056.	554379.	98622.	505156.	2199489		
1927.	607154		94654	715641	129204	—	2323352		

Din tabloul precedent se poate vedea, deci, că culturile acestor cereale, cari se făceau pe mari întinderi înainte de război, își păstrează același caracter aproape și în timpul ca și după război. Trebuie chiar de observat, că pentru unele plante, cum a fost de pildă grâul de toamnă întinderea cultivată a crescut după război, creștere, care este mai pronunțată cu începere dela 1923, încoaace. Odată cu această creștere a întinderilor de grâu de toamnă, au scăzut în anii de după război suprafețele acoperite cu grâu de primăvară. Pentru Basarabia grâul de primăvară este o plantă cât se poate de bună mai cu seamă pentru regiunile ei de sud, și de aceea ar trebui să facem toate eforturile, pentru să putem mări întinderile cultivate cu dânsa.

Decât am avea așa de întinse suprafețe acoperite cu orz, care pe piețele internaționale este totdeauna mai scăzut ca preț decât grâul, este natural că mult mai rentabil pentru noi ar fi, dacă am avea pentru desfacere mai mari cantități de grâu, grâul fiind planta, care este trebuitoră pentru consumul populațiunii țărilor importătoare.

Pentru unele categorii de pământuri mai cu seamă din sudul Basarabiei, cari sunt mai puțin productive culturile de secară, cari se făceau înainte de război pe întinderi

Eugeniu N. Gîrgea, Din trecutul și prezentul Basarabiei.

mai mari, nu puteau să aducă decât cele mai mari foloase pentru economia generală a provinciei. Cifrele ne arată că aceste întinderi s'au micșorat simțitor după război, ceea ce denotă, că mai înainte mulți dintre marii proprietari se ocupau mai mult cu această cultură, pe care astăzi sătenii, noi împroprietăriți, o neglijează, cultivând în schimb mai mult alte plante, printre cari trebuie să menționăm în primul loc porumbul. Creșterea întinderilor acoperite cu porumb este destul de simțită, și lucrul se observă mai cu deosebire cu începere din anul 1925. În 1926, când întinderea acestor culturi a atins cifra de 305.156 Ha., se poate considera că am avut maximum de cultură a porumbului în această serie de 23 de ani.

Trecând acum la cantitățile de producție obținute, avem cifrele, următoare; reprezentate în vagoane: (parte din cifre după lucrarea: Monografia Basarabiei, publ. sub. îngr. d-lui St. Ciobanu ca și parte din cifrele pentru întinderea culturilor).

Cantitățile de cereale obținute în anii :

Anii	Specificarea cerealelor							Total cereale
	Grâu de toamnă	Grâu de pri- măvară	Secară	Orz	Ovăș	Porumb		
							V	
a) Înainte de război								
1901.	47221.	32548.	27172.	33177.	7481.	104678.	252277	
1902.	48576.	27150.	19105.	33530.	7821.	62052.	198234	
1903.	50013.	38530.	22159.	47359.	9777.	60005.	227843	
1904.	26712.	8369.	7961.	16682.	5507.	24021.	89252	
1905.	47274.	23218.	20845.	41254.	7980.	33633.	174204	
1906.	55403.	19622.	32509.	51648.	6404.	92043.	257629	
1907.	21864.	14924.	9694.	47313.	8463.	68416.	170674	
1908.	25281.	10427.	11260.	29669.	5070.	79633.	161340	
1909.	26358.	17298.	12473.	51496.	6870.	46986.	161481	
1910.	54963.	19197.	27762.	56564.	7242.	96921.	262649	

b) În timpul războiului

1914.	33641.	7920.	14775.	53633.	7071.	93093.	210133
1915.	41816.	15887.	7718.	30227.	9417.	80714.	185779

Specificarea cerealelor							Total cereale	
Anii	Grâu de toamnă	Grâu de pri- măvară	Secară	Orz	Ovăș	Porumb		
		V	A	G	O	A	N	E

c) După război

1918.	4216.	1034.	2321.	6141.	897.	15873	33482
1919.	37114.	9121.	14961.	41096.	10639.	81340.	194271
1920.	34766.	13719.	9596.	57661.	10124.	53977.	179843
1921.	11740.	12198.	7621.	16550.	5368.	42478.	95955
1922.	33430.	30157.	9551.	79978.	36765.	57581.	247462
1923.	80740.	33295.	10871.	55338.	16989.	70964.	268197
1924.	35465.	14061.	4995.	22899.	4387.	58100.	139907
1925.	17236.	5341.	3345.	15170.	2379	42119.	85590
1926.	43033.	8557	8779.	63392.	11614.	157631.	293006
1927.	41115.		8026.	45625.	8811	79988.	183566

Cu toate că prin noile legi agrare pământurile au trecut din mâna marilor cultivatori (în majoritate străini) în cea a sătenilor moldoveni, și cu toate că pronosticurile, ce se făceau înainte de expropriere erau că producția basarabeană nu va mai însemna nimic pe viitor, cu toate acestea cifrele ne arată, că deși sunt oarecari diminuări în această producțiune pentru unele plante și în unii ani, cu toate acestea ea s'a menținut aproape pe aceeași treaptă ca și înainte de război.

Pentru unii ani vedem chiar o creștere considerabilă a producțiunii, și printre aceștia este anul 1926, unde pentru porumb s'a putut înregistra cea mai mare recoltă în intervalul acestor 21 de ani, pe cari sunt date cifrele de mai sus.

În ceea ce privește plantele necereale, acestea își păstrează mai mult sau mai puțin aceeași proporție, pe care o aveau și înainte de război, și ca să ne facem o idee de quantumul sămănăturilor acestor plante în Basarabia, vom da situațiunea de mai jos, din care se va vedea după cifrele statistice ale Ministerului de Domenii quantumul suprafețelor sămănate cu diverse plante în anii 1923—1926 inclusiv.

Felul plantelor cultivate	Intinderea ocupată de culturi în anii :			
	1923 Ha.	1924 Ha.	1925 Ha.	1926 Ha.
Rapiță	9617	9610	8062	8493
În	6432	12059	11179	5926
Câneșă	6678	6781	8207	9400
Floarea Soarelui . . .	62333	77136	151683	165810
Fasole în ogrădă proprie .	10040	16299	23867	198116
Fasole în porumb . . .	2069	13923	9457	8854
Mazăre	1424	919	740	688
Linie	2474	2798	16443	1928
Boabă	289	480	531	491
Specia de zahăr	6347	10002	14254	23000
Tutun	3759	7555	9057	13620
Cartofi în teren propriu	28012	142895	35591	31906
„ „ „ porumb . . .	2184	3364	7200	8063
Mărar	—	155	—	4
Anason	3514	1136	—	16
Mac	—	400	207	2092
Năut (Nohot)	1528	907	—	1959
Cisnoare	—	—	14	—
Lupin	—	—	—	2
Diverse	763	—	—	—
Varză (Curechiu) . . .	2757	3754	4411	1223
Ceapă	2622	3374	3371	3748
Alte legume	2426	3369	2206	3742
Pepeni verzi și galbeni (arbuști și zămoși) . .	12589	13040	9588	9393
Dovleci (Bostani) în teren propriu	498	2366	2215	2177
Dovleci (Bostani) prin porumb	38399	36121	36160	30636
Rădăcini de nutreț . . .	3197	4312	4512	5378
Fânese artificiale	567	347	—	—
Lăcună	1637	2139	1407	1983
Orghie	—	7756	11778	19233
Alte fânese artificiale . .	26952	22956	17260	39996
Fânese naturale	99685	82993	—	15416
Vii pe rod	87936	87956	90861	90136
Vii fără rod	16526	16526	14813	14813
Liveri	21196	21196	17789	17789

Toate aceste cifre ne arată, că unele dintre plante și-au mărit suprafața lor de cultură, și mai cu seamă parte din acele, cari sunt în legătură cu industria Basarabiei. Multe dintre ele, care sunt mai cu deosebire plantele de nutreț și-au mărit destul de mult întinderea față cu cea dinainte de război și printre ele avem lucerne, care sub vechea administrațiune rusească era una dintre plantele neglijate, deși pentru terenul și climatul Basarabiei este una dintre plantele, care poate să dea un nutreț emnamente bun pentru animale.

În regiunile din sudul provinciei, unde avem stepa uscată, pe la începutul verii fânețele și pășunile sunt deja uscate, așa că ele nu mai pot să folosească cu succes la alimentațiunea vitelor. Ori, lucerna cu rădăcinile sale lungi are posibilitatea ca din adâncimea solului să-și scoată apa necesară, așa că chiar dacă la suprafață din cauza temperaturii apa s'a evaporat, această evaporare nu se produce până în profunzime, așa că plantele rămân verzi chiar în perioadele cele mai secetoase ale anului. În felul acesta animalele sunt în măsură a-și găsi nutrimentul necesar.

Alături de lucernă și în vechiul Regat ca și în alte țări se cultivă trifoiul, o plantă care este aproape cu aceleași calități ca și lucerna, și care ea atare poate să aducă multe foloase pentru hrana vitelor. Ei bine, din nefericire cultura acestei plante aproape că nici nu există în Basarabia, așa că nutrețul vitelor în unele regiuni se limitează numai la roaderea ultimelor resturi de rădăcini ale leguminoaselor sau altor plante, ce constituiau pășunile naturale. Ori, acest lucru este cât se poate de dăunător pentru dezvoltarea animalelor, mai cu seamă atunci când ne gândim, că și pe micile proprietăți să avem rase de animale ceva mai bune, de cât cum sunt astăzi.

Pe multe locuri mai cu seamă în sudul și sud-estul Basarabiei se cultivă destul de bine păringul, plantă relativ bună pentru nutreț, dar care nu poate să lupte cu atâta succes contra secetei, după cum luptă trifoiul și mai ales lucerna.

Așa stând lucrul cu întinderea culturilor, dacă luăm acum în considerare producțiunea lor, avem cifrele de mai jos pentru diferitele plante pe aceeași ari.

Producțiunea plantelor leguminoase, a legumelor și a altor plante, ce intră în cultura mare.

Felul Plantelor	Cantitatea de producție în anii 1923-1926 în Chintale Metrice			
	1923	1924	1925	1926
Rapiță	31656	22322	20588	56885
În de sămânță	27409	22384	21996	16734
În de fuior	—	50285	7825	6697
Câneapă pentru sămânță	25245	18852	19988	49355
Câneapă pentru fuior .	—	24564	13238	46906
Floarea Soarelui (răsărită)	756741	540311	333399	1183926
Fasole în ogor, propriu .	77812	98105	116789	247108
Fasole în porumb (popnso)	15451	17831	13405	36007
Mazăre	16456	3613	5344	6476
Lințe	27102	24733	88064	14846
Bob	2187	2552	1556	6256
Sfeclă de zahăr (zahar)	750683	889537	2052889	2652812
Tutun	11372	35845	37095	95124
Cartofi în teren propriu (săpătură)	3916345	1155614	970533	3115566
Cartofi printre porumb (popușoi)	64261	15341	29602	74629
Muștar	—	410	19	—
Anison	18018	7531	—	97
Mac	—	1370	—	15354
Năni (Nohoi)	12602	7113	—	17325
Giçoare	—	—	14	—
Lupin	—	—	—	16
Diverse	7565	—	—	—
Varză (Curechi)	554632	515235	557845	726356
Ceapă	173279	102881	89332	116730
Alte legume	164718	71465	36315	86577
Pepeni galbeni și verzi (harbuși și zămoși) . .	563740	820365	315824	785375
Dovleci (Bostani) în teren propriu	50768	37468	83214	149682
Dovleci (Bostani) printre porumb	2157364	1744628	473024	3087303
Rădăcini de nutreț . . .	838840	508671	375753	1031958
Trifoi (Sămânță)	15277	5141	—	31075
Lucernă (Sămânță) . . .	83027	56079	—	712

Cantitatea de producție în anii 1923—1926
Chintale Merice

Feul Plantelor	1923	1924	1925	1926
Dughie (Sămânță)	57069	16220	—	8405
Fânețe naturale	1348461	845077	—	978774
Alte fânețe artificiale . .	513899	616583	266179	1136356
Vii pe rod (Poamă) (Hl)	—	2042169	1368235	1491172
Livezi de pruni (perji) (chintale)	—	89450	—	422465
Alți pomi roditori (chintale)	—	87927	—	771177

Din toate aceste cifre se poate vedea, deci, că cultura legumelor în special, a florii soarelui, a pepenilor de toate categoriile este destul de răspândită în această provincie, și pentru multe din plante producțiunea este ceva mai mare, decât în alte provincii ale țării, cum este de pildă, Moldova sau Bucovina.

Multe din cantitățile de legume, cari se produceau în Basarabia, sub vechea dominațiune rusească se exportau în centrele populate ale Rusiei, așa că produse basarabene ajungeau până la Petrograd. Dar, dacă legumele se exportau din Basarabia în cantități destul de mari, în mai mari cantități încă se exportau fructele și strugurii.

Pentru ca să ne facem o idee de utilizarea pe piața rusească internă a fructelor și strugurilor basarabeni, vom da mai jos o tabelă statistică, din care se va vedea acest consum pentru câteva din marile centre de populație, în intervalul de timp dela 1901—1910: (după statisticile rușesti oficiale ale d-lui N. Moghileanski).

Pieșele Cantitățile de fructe consumate în anii:

<i>M e r e .</i>										
1. Petrograd . . .	98	66	33	213	82	38	16	344	16	49
2. Moscova . . .	37	18	12	11	8	42	17	82	14	23
3. Varșovia . . .	16	16	33	17	16	82	17	82	—	33
4. Kiev	49	115	—	180	33	148	98	311	33	148
5. Harcov . . .	2	6	7	9	1	8	3	49	18	31
6. Odesa . . .	655	590	147	1179	180	508	66	1884	147	819
7. Lodz	66	16	—	33	16	17	—	82	66	115

Piețele	Cantitățile de fructe consumate în anii :									
Consumătoare.	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910
	T	O	N	E						

N u c i.

1. Petrograd .	115	164	180	82	—	197	—	—	—	246
2. Moscova . .	115	147	149	81	—	147	—	—	—	180
3. Varșovia . .	197	180	197	98	—	213	—	—	—	262
4. Kiev	82	82	66	16	—	98	—	—	—	115
5. Harkov . . .	49	49	49	33	—	147	—	—	—	82
6. Odesa	541	542	344	311	—	491	—	—	—	1163
7. Łódź	82	115	115	33	—	98	—	—	—	164
8. Riga	66	66	49	49	—	50	—	—	—	115
Total . .	1247	1345	1149	703	—	1441	—	—	—	2327

P r u n e (P e r j e).

1. Petrograd .	246	377	442	197	—	—	—	—	—	—
2. Moscova . .	606	557	688	508	—	—	33	—	—	—
3. Varșovia . .	115	66	721	33	—	—	—	—	—	—
4. Kiev	246	278	377	98	—	—	16	—	—	—
5. Harkov . . .	180	164	164	115	—	—	49	—	—	—
6. Odesa	1278	803	950	491	—	—	16	—	—	—
7. Łódź	33	16	246	16	—	—	—	—	—	—
8. Riga	49	66	33	—	—	—	—	—	—	—
Total . .	2753	2327	3621	1458	—	—	114	—	—	—

P e r e.

1. Petrograd .	115	213	197	213	—	115	—	—	—	66
2. Moscova . .	16	16	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Varșovia . .	98	98	246	197	—	197	—	—	—	68
4. Kiev	147	115	16	66	—	33	—	—	—	16
5. Odesa	66	98	49	16	—	311	—	—	—	63
6. Łódź	33	49	66	66	—	33	—	—	—	66
7. Riga	—	66	—	66	—	16	—	—	—	—
Total . .	475	655	574	624	—	705	—	—	—	281

Piețele	Cantitățile de fructe consumate în ani :									
Consumătoare	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910
	T		O		N		E			

C a s e și P e n a i c a.

1. Petrograd .	704	622	1428	1048	—	688	—	—	—	1229
2. Moscova . .	410	147	246	197	—	147	—	—	—	475
3. Varșovia . .	—	33	147	49	—	66	—	—	—	164
4. Kiev . . .	82	49	82	49	—	180	—	—	—	165
5. Odesa . . .	377	82	263	180	—	262	—	—	—	248
6. Iodza . . .	—	16	16	—	—	49	—	—	—	98
7. Riga . . .	—	16	16	16	—	—	—	—	—	33
8. Harkov . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Total . .	1573	965	2195	1539	—	1392	—	—	—	2426

S t r u g u r i (P o a m ă)

1. Petrograd .	560	565	82	66	112	147	311	263	212	115
2. Moscova . .	163	327	164	181	126	167	187	98	109	118
3. Varșovia . .	885	459	213	229	271	459	217	197	173	213
4. Kiev . . .	295	151	82	178	145	164	153	201	224	218
5. Odesa . . .	163	131	168	318	443	396	363	219	384	714
6. Riga . . .	163	66	79	110	121	68	87	93	96	102
Total . .	2029	1677	788	1082	1218	1401	1238	1071	1198	1480

Din aceste cifre rezultă, că pomicultura și viticultura basarabeană dădeau și dau și astăzi rezultate din cele mai frumoase. Produsele după cum se vede erau mult cantitate în centrele mari ale Rusiei, așa încât ele constituiau și constituie un izvor foarte important de bogăție națională.

Pe piețele populate ale Rusiei se aduceau fructe și struguri și din Crimeea. Acolo strugurii erau ceva mai dulci, și ca atare de mai bună calitate decât strugurii din Basarabia; dar cantitățile, pe cari Crimeea le avea la export, erau foarte mici în raport cu necesitățile de consum ale Rusiei.

Fructele constituind o ramură importantă de producție a Basarabiei avem obligațiunea, ca să menținem această tendință de cultură destul de raționată, care se face în provincia noastră în această direcțiune. Trebuie să ne gândim la o încurajare cât mai mare a dezvoltării acestei producții și la o industrializare și comercializare cât mai

înținsă atât a strugurilor, cât și a celorlalte categorii de fructe.

În modul acesta vom întemeia o nouă ramură de industrie agricolă, care va fi în măsură de a face să crească veniturile noastre, naționale. Întemeierea industriei se va face concomitent cu îndrumarea și a micilor cultivatori, cari fac încă o cultură mai primitivă, și din cari avem destul în Basarabia. Fructele, cari se cer pe piețele străine trebuie să îndeplinească condițiuni speciale la vindere, și pe cari de multe ori în actualele împrejurări nu le îndeplinesc produsele basarabene de pe micile proprietăți.

Astăzi pe marile piețe ale occidentului european se cer calități omogene de fructe sau de struguri, calități pe cari de multe ori nu le îndeplinesc fructele provenite dela micii cultivatori, lucru ce credem că este destul de dăunător exportului românesc.

Sunt țări, cari cu toată producția lor internă, nu pot acoperi totuși necesitățile de consum, de fructe, ale populației. Printre acestea trebuie să cităm în primul loc Germania, care anual importă cantități mari din alte țări, lucru ce pentru anul 1925 se poate vedea din tabloul următor:

Țările	Cantitatea importată	
	T	O N E
1. Olanda	44.286	—
2. Ungaria	10.912	—
3. Elveția	6.258	—
4. Jugoslavia	5.074	—
5. Italia	80.520	—
6. Belgia	20.668	—
7. Franța	27.505	—
8. Austria	7.710	—
9. Cehoslovacia	6.296	—
10. Statele-Unite	8.525	—
11. România	10.340	—
	228.092	—

Prin urmărire vedem, că numai unul dintre statele mari consumatoare are nevoie de așa de mari cantități de fructe anual, dar, dacă pe lângă acesta am mai adăuga și atâ-

stea altele din statele de nord cum sunt: Suedia, Norvegia, Danemarca, Anglia etc., atunci numai ne-am putea da seama ce s'ar putea face cu materialul nostru, pe care îl obținem în cantități așa de mari în Basarabia..

Pe lângă aceste piețe de desfacere, pentru produsele noastre, basarabene, am avea mai apropiată piața Cehoslovacă, care are nevoie la import de anumite categorii de fructe. Producțiunea solului său nu este de loc în măsură de a satisface nevoile consumului intern. Și, pentru ca aceste produse ale noastre din Basarabia să ne cunoscut pe diversele piețe ale Cehoslovaciei, ar fi absolut necesar, după simpla noastră părere, ca să participăm cu produsele noastre în fiecare toamnă la târgurile de mostre, pe cari le are Cehoslovacia, și cari sunt destinate mai mult pentru încurajarea culturilor de fructe, de albine și de viermi de mătase, pe lângă celelalte scopuri de ordin agricol sau industrial, pe cari le-au.

Fiind mai aproape fructele basarabene, această țară nu ar trebui să alerge tocmai până în Argentina și Brazilia, ca să cumpere marfă similară și necesară consumului intern. Dar, ceea ce face ca aceste produse ale Basarabiei să nu fie întrebate de multe ori, este, tocmai faptul că străinii nu le cunosc nici calitatea și nici valoarea lor, pentru că nimeni la noi nu se gândește și la reclama unui produs, când voim ca el să fie răspândit și vândut pe piețele europene.

Cei mai mulți dintre comercianții basarabeni, cari se ocupă cu comerțul de fructe, nu sunt oameni luminați, cari să înțeleagă toate aceste lucruri, ei oameni simpli, cari se mărginesc a trimite cel mult o probă sau două la case de comerț, cari oferă bine înțeles totdeauna prețuri mai inferioare, sub motiv că fructele vin din orient, și ca atare nu corespund cerințelor pieții internaționale. În realitate ei nu se gândesc decât numai cum să speculeze mai mult pe acești comercianți, cari au încă multă nevoie de rutină pentru a ști să pună în valoare adevărată fructele Basarabiei pe piețele străine.

Vinul și alcoolul. — În legătură cu producțiunea de plante agricole și de fructe trebuie să menționăm că Basarabia era înainte una dintre guberniile cele mai producătoare de alcool. Se întrebuintă cartoful ca material brut pentru fabricație, sau alte plante, însă din cauza imper-

lecționii velnitelor de aci, produsul rezultat nu era totdeauna bun, și prin urmare populațiunea era obligată aproape regulat a bea un fabricat rău și foarte tare.

Sub ruși era liberă fabricațiunea și vinderea alcoolului, însă mai târziu s'a introdus și la ei monopolul, tocmai ca să se poată înlătura pe cât posibil mai mult consumul alcoolului în cantități așa de mari. Monopolul fiind introdus în toate guberniile, a fost introdus ca atare și în Bessarabia.

După introducerea monopolului rachiului, interesându-se de la Petrograd autoritățile de efectele acestui regim, cu această ocaziune guvernatorul de pe vremuri al Bessarabiei a trimis următorul raport cu data de 12 Martie, 1897.

„După timpul scurt din ziua introducerii monopolului „vânzării vinului avem posibilitatea cu fapte bazate pe art. 5 „putând explica succesele simțitoare, ce această reformă a „adus populației în ce privește progresul în starea ei socială și morală.

„Că toate acestea însă după informațiunile luate influența „acestei reforme se constată după cum urmează. Întâi observăm că beția a scăzut mult, cât și gălăgia și bătăile pe „ulite s'au împuținat. Al doilea, în centrele orașelor, unde „până la introducerea monopolului vânzării vinului toate si- „guranțele erau pline cu bețivi, acuma asemenea cazuri se „întâlnesc foarte rar.

„Toate acestea se explică numai prin schimbarea caracterului localurilor de vânzarea alcoolului, unde până la data „introducerii monopolului se bea și zi și noapte. Băutura era „pentru consumatori, pe credit dată, sau în schimbul alimentelor, cari erau cumpărate pe prețuri foarte mici de „exploatații evrei, cari erau totdeauna patronii cârpiuștilor“.

„Numai prin suprimarea acestor condiții monopolului vân- „zării alcoolului va avea o influință bună asupra populației“.

„Impuținarea localurilor de vânzare a alcoolului, deschi- „derea lor la ore fixe ca și regulamentarea eliberării băutu- „rilor acasă la consumatori, și numai cu bani numerar, vor „putea face ca populația să nu mai consume atât de mult al- „cool ca și înainte“.

„Cu toate acestea mai sunt și acum în aceleași condiții, cum s'a arătat mai sus tractivele clasei inferioare, unde se eliberează băuturile, cu diferența că permisul de vânzare a alcoolului se dă numai la persoane garantate și bine cunoscute, cari nu ar îngădui să se petreacă lucruri nepermise“.

„Iniințarea aci a unui comitet, care să trezească populația, să-i caute a-i dezvolta activitatea, și a o face să se ocupe cu lucruri frumoase și înțelepte, este absolut necesară, căci populația se va desvâta în felul acesta de a mai consuma băuturi alcoolice în cantități așa de mari, cum consuma până acum“. (După lucrările originale găsite de domnul T. Ioncu).

Aceste observațiuni făcute la 1897 de către guvernatorul de pe vremuri al provinciei, cu regret nu le mai putem constata acum, de oarece cu toate restricțiunile ce se fac, cu toate acestea și astăzi în Basarabia se consumă alcool pe o scară foarte întinsă, mult mai întinsă decât în celelalte provincii românești.

Ceeace este foarte important pentru noi, este faptul că chiar dacă țaranii nu mai beau așa de multă „Votki“, ca înainte, cu toate acestea cea mai mare parte din ei fiind producători de vin, consumă mult din acest produs. Ori, și acesta în cantitate prea mare are aproape aceleași efecte ca și alcoolul.

În regiunile, unde țaranul nu este producător de vin, cum sunt de pildă regiunile din nord, acolo situațiunea din punct de vedere economic este ceva mai tristă pentru el. Consumul, pe care îl face este de alcool la căreiumă, unde ea și la 1897, în timpul guvernatorului cu raportul sus menționat, patronul aproape în totdeauna este străin. Săteanul nu are bani, și atunci el este nevoit a și angaja la cârciumarul evreu sau alt străin produsele sale pe prețuri derizorii, produse, pe cari cârciumarii apoi le desfac tot sătenilor pe prețuri ridicate, atunci când la ei întregul stoc de produse s'a terminat.

Aceasta este o chestiune foarte delicată și foarte principală în acelaș timp pentru noi, și de aceea prin mijloace directe, dar mai cu seamă prin de acele indirecte guvernele noastre vor trebui să ia cât mai urgente măsuri, pentru ca munca săteanului nostru moldovean să nu intre în stăpânirea străină pe de o parte, iar pe de alta să ferim

țăranul de a se otrăvi cu acele alcooluri, cari sunt din zi în zi mai mult falsificate de către cârciumari.

Rezervele producției basarabene. — Din cauza secetelor periodice, cari bântue Basarabia, și cari bântuiau și alte gubernii mai centrale ale Rusiei, foastele guverne ruse s'au gândit ca în anii buni să se facă în diversele regiuni mai productive ale provinciei niște *coșare de rezervă*, în cari se păstrau produsele prime necesare consumului intern în timpuri de secetă.

Era o economie forțată a unui surplus de material, pe care trebuia să-l facă aproape fiecare agricultor, când avea recolte frumoase într'un an. Acest sistem adoptat de ruși era nu numai pentru a asigura sămânța pentru anii de secetă, ci și pentru a garanta normalitatea prețurilor produsele de pe piață, în timpul când aceste produse eventual s'ar fi împuținat din cauza secetei dintr'unul sau mai mulți ani. Speculanții în Basarabia prevedeau și timpurile de secetă, ei grămădeau în magazii cantități mari de produse, pe cari le desfăceau populațiunii pe prețuri mari în timpurile de lipsă.

Guvernele rusești au însărcinat pe vremuri zestrele cu organizarea acestor coșare de rezervă. Aceasta, dela 1860 încoace, de când au luat ființă aceste instituții. Până la această din urmă dată, guvernul rus singur prin alte organe administrative a căutat să organizeze aceste depozite de materiale, nu în Basarabia, ci în alte gubernii mai centrale.

Prin instrucțiunile date pe vremuri dela Petrograd sau organizat în primul loc depozite comunale în diferitele părți ale județelor, și în Basarabia am avut în două județe astfel de depozite mai însemnate, și anume în Sorocea și în Hotin.

În primul județ erau 15 comune, cari organizaseră astfel de depozite, ce aveau și semințe pentru plante de toamnă și semințe pentru plante de primăvară. Între primele erau grâul și secara, iar între cele de al doilea era porumbul (popușoiul), grâul și secara de primăvară. După datele statistice se arată de asemenea, că în Hotin erau 18 comune ce aveau astfel de coșare; așa încât în acestea împreună cu cele din Sorocea era posibil de a se conserva 204 tone de cereale de toamnă și 1187 tone de cereale de primăvară. Dar, pe lângă aceste comune, în urmă au mai fost organi-

zate coşare de rezervă şi în alte comune din alte judeţe ale Basarabiei.

Nu ştim, dacă această idee pusă în practică de către guvernul rus, nu ni ar aduce şi nouă un profit, mai cu deosebire, că de zece ani încoace s'a observat în Basarabia mai mulţi ani (şase) uscaţi decât ploioşi. Şi în cazul acesta ni am pune întrebarea într-u cât am greşi, dacă am cerca şi noi acest sistem adoptat de ruşi, şi care s'a dovedit a nu fi unul dintre cele mai rele. În tot cazul, chiar dacă am presupune că nu s'ar putea micşora preţurile pe piaţă în timpurile de secetă pentru produsele prime de prima necesitate, dar prin existenţa acestor depozite şi utilizarea lor la vreme, am înlătura eventualele cumpărări de produse din alte state, pentru cari nu mai departe decât în ultimii ani a trebuit să vărsăm străinătăţii capitaluri de sute de milioane de lei, sume pe cari nici până în prezent nu le-am putut achita poate absolut complet.

3) ALTE RAMURI DE BOGAŢIE NAŢIONALĂ ALE BASARABIEI

A) *Sericicultura*. — Pe lângă cultura plantelor agricole, de care ni-am ocupat mai sus, în Basarabia pe vremuri, poate ceva mai mult decât acum s'a dat toată atenţiunea unei ramuri principale de avuţie naţională, şi anume sericiculturii.

Pentru ca să ne dăm seamă de ceea ce a fost pe vremuri sericicultura, în această provincie, vom face câteva observaţiuni şi asupra creşterii viermilor de mătase în Rusia, ocupaţiune, care interesea cât se poate de mult pe diferiţi producători.

Cu toată mărimea Rusiei, cu toate acestea din punctul de vedere al producţiunii de mătase brută Basarabia juca un rol foarte important, aşa încât ea venea cu un aport destul de mare în cantitatea de materie brută, de care aveau nevoie fabricile ruseşti de mătăsuri.

În direcţiunea producţiunii de mătase toasta Rusie avea patru mari regiuni şi anume:

1. Provincia mijlocie din Rusia Asiatică.
2. Caucazul.
3. Provinciile împrejmuitoare ale Mării Negre şi a celei de Azov (Hersonul şi Taurida).
4. Basarabia.

Dintre toate aceste trei regiuni (punând și Basarabia tot în regiunea împrejmuitoare a Mării Negre) cea mai mare dezvoltare, care se dădea viermilor de mătase era în regiunea mijlocie și meridională a Rusiei asiatice. Acolo erau condițiuni climaterice foarte favorabile dezvoltării viermilor și duzilor. Această regiune a imperiului răsărit se putea considera, deci, ca partea cea mai importantă de producere a materialului prim pentru industria mătăsărilor.

Cea de a doua regiune de producțiune de mătase a Rusiei, Caucazul, poate fi considerată ca venind în al doilea sau al treilea plan, din cauză că aici condițiunile climaterice erau uneori foarte vitregi pentru cultura de viermi.

În fine cea de a treia regiune, care coprindea Rusia de Sud avea numai părți, cari puteau fi luate în considerare ca fiind în adevăr producătoare de mătase.

Regiunea a patra, care coprindea Basarabia era una dintre cele mai producătoare de material prim, așa că ea atrăgea atențiunea marilor instalațiuni industriale de mătase din Polonia rusească, ce consumau cantități de material brut destul de mari în fiecare an.

Dacă în Turkestanul rusesc climatul influența în bine asupra culturii viermilor de mătase, însă metodele de lucrare a firului nu erau dintre cele mai perfecte, așa încât firul de mătase brută, ce eșia de la prima filatură, era un fir mai ordinar. Nu tot acelaș fel de material se producea în Rusia de Sud și mai ales în Basarabia, așa încât și aceasta este unul din motivele, pentru care mătasa brută, basarabeană era destul de căutată în fabricile poloneze.

În guberniile, Herson și Taurida nu se poate zice, că s'a dat întotdeauna o prea mare atențiune culturii viermilor de mătase, după cum s'a dat în Basarabia. Cu toate acestea însă la începutul războiului actual începuse și în aceste două gubernii un curent în populație, în favoarea creșterii și dezvoltării duzilor și a viermilor de mătase. Mulți capitaliști ruși, precum și multe bănci rusești și evrești au căutat a finanța ori ce început de industrie de mătase, care luase ființă pe lângă Marea de Azov.

Ca să ne facem o idee de cultura viermilor de mătase în Rusia, n'avem decât să privim cifrele de mai jos, cari arată media celor mai mari recolte anuale, cari s'au obținut înainte de război:

Regiuni	Cantitatea de Căcoți Kilograme	Valoarea Lei aur
1. Caucaz	5.760.000	14.364.000.
2. Turkestanul rusesc cu Bukara	3.760.000	9.310.000.
3. Basarabia și sudul Rusiei	96.000	239.400.
Total . . .	9.616.000	23.913.400.

Pentru ca să se poate obține această cantitate de căcoți, s-a necesitat a se pune la înviat o cantitate de 17.563 de kilograme de sămânță, care în mediu fiind repartizată pentru aceste trei mari regiuni, ne dă cifrele următoare:

Regiuni	Cantitatea de sămânță pusă la înviat Kgr.
1. Caucazul	99599.—
2. Turkestanul rusesc	7500.—
3. Sudul Rusiei cu Basarabia	104.—
Total	17563.—

Pentru multe alte regiuni ale Rusiei, unde se făcea cultura de viermi pe o scară mai puțin întinsă cantitatea de sămânță nu era suficientă cât se producea în acele regiuni, și de aceea trebuia să se importe astfel de material de prin alte gubernii. În felul acesta (în mediu) Basarabia vindea altor regiuni ale Rusiei până la 40 de kg. de sămânță în fiecare an.

Cu toate că Rusia avea regiuni foarte productive de sămânță, cu toate acestea era absolut nevoie de a se cumpăra sămânță mai selecționată din străinătate, și cantitatea medie, care se aducea anual era de 19.900 kilograme. Cifra aceasta de sigur era foarte variabilă, și ea depindea de ecerile de sămânță făcute din partea cultivatorilor de viermi.

Din cauza mijloacelor primitive (relative) de culegere și creștere a seminții în Basarabia, această provincie nu producea decât 20% în termen mediu din ceea ce avea ea nevoie. O parte din sămânța, care se aducea în Basarabia, se importa din Turcia, dar și această sămânță era de o calitate destul de inferioară, așa încât și rezultatele nu pu-

teau sa fie decât la fel. Ceeace a fost o mare greșeala din partea foastei administrațiuni a acestei provincii, și aceasta se resfrânge și asupra întregii Rusii, a fost faptul, că nu exista o lege speciala, care sa puna restricțiuni în ceea ce privește importul seminții și mai cu deosebire a calitatii ei.

Costul anual al seminții importate din alte țări se ridică pentru Rusia întreaga la 3.192.000 lei aur.

Ceeace s'a observat mai cu seama în anii din urmă în Rusia, era faptul, ca se facusera o mulțime de instalațiuni destul de moderne pentru industrializarea mătasei; așa că materialul priu ce se producea pe teritoriul fostului imperiu nu ajungea sa alimenteze aceste instalațiuni. Se adăuga, din această cauza din strainatate pe lângă sământă și matase brută. Și, după cifrele statistice, dela 1906 1910 cantitatea acestui import a crescut cu 56%, iar costul materialului cu 76%, ceea ce de sigur este foarte mult.

Ori, pentru ca sa clarificam mai bine acest lucru, dam mai jos cantitățile importate de matase brută precum și valorile lor în anii 1906—1910.

A n i i	Cantitatea de mătasă brută importată Kgr.	Valoarea mătasei Lei
1906	9928.000	36.931.440. —
1907	1.024.000	47.571.440.
1908	956.800	42.677.040.
1909	1.057.600	47.938.520.
1910	1.420.500	63.292.040.
Total.	5.387.200	238.410.480 Lei aur

Gustul de cultivare a viermilor și a fabricării de mătase a crescut din ce în ce, și de aceea chiar imediat înainte de războiului s'au gasit în Basarabia crescători, cari au cerut chiar guvernului, ca sa intervina la Petragrad, pentru ca sa li se acorde anumite sume în acest scop. S'a ținut cont de aceste cereri repetate, și de aceea în bugetul anului 1913 pentru prima oara s'au prevazut sume pentru aceasta, sume cari pentru cele trei mari regiuni producătoare de matase ale Rusiei erau următoarele:

Regiunile	Sumele acordate anual Lei - sur
1. Caucazul	151.600.—
2. Hersonul și Taurida	100.250.—
3. Basarabia	64.000.—
4. Turkestanul rusesc	58.653.—
Total	374.563.—

Prin urmare Basarabia, deși mai mică decât celelalte gubernii a putut obține, relativ o sumă mai mare pentru ameliorarea culturii de viermi, și aceasta pur și simplu pentru motivul, că producțiunea ei reprezintă 60% din producția totală a Rusiei de sud. Ori, acest lucru era foarte mult, când ne gândim tocmai la diferența de întindere între provincii.

Annual, (în mediu) partea Basarabiei din producțiunea Rusiei de sud reprezenta cam 68.000 kg. de mătăsă lută. Culturile se faceau și se fac încă și astăzi (poate pe o scară mai mică însă) în județele Tighina, Cetatea-Albă, Ismail și Cahul.

În ceea ce privește cultura de viermi, care se face în nordul acestei provincii, ea este destul de redusă, așa încât fața cu producția din sud ea este cu totul neglijabilă. Întreaga producțiune a acestei părți din Basarabia nu reprezintă decât numai din foasta producție a vechii Rusii.

Înainte de război numărul cultivatorilor de viermi era destul de important și lucrul acesta se poate vedea din următorul tablou care ne arată tocmai numărul acestor producători în momentul intrării Rusiei în război

Județele	Numărul Sericiculto- rilor	Numărul punctelor sericicole
1. Hotin	55	23.
2. Orhei	25	12.
3. Lăpușna	100	30. —
4. Tighina	3225	78. —
5. Cetatea Albă	3587	45 —
6. Ismail și Cahul	5223	73.—
Total	12205	267

Vedem, deci că foarte mulți cultivatori de pământ se ocupau cu creșterea viermilor înainte de război. Din cauză că nu s'a putut aduce sămânță în timpul războiului, o mare parte dintre cultivatori au părăsit cultura aceasta apucându-se numai de agricultură propriu zisă, având în vedere și prețurile ridicate ale produselor de pe piață. În modul acesta cultura plantelor părea și devenea din ce în ce mai atractivă pentru producători. Mai atractivă în tot cazul decât a mătasei. În felul acesta s'a redus și numărul mătăsărilor, așa că de la 267, cât fuseseră numărul lor în momentul intrării Rusiei în marele război, el s'a redus la 161 în 1921.*

De atunci, prin măsurile luate de guvernul nostru iucru a rămas aproape staționar, așa că încă mai conținem în Basarabia pe o producțiune anuală de 5.000 kg. de gogoși verzi.

Tendința este însă de ameliorare a situațiunii din an în an, din cauza cerinților de material brut din partea unor instalațiuni industriale mai mari, pe cari le avem în vechiul Regat.

B) MARILE LACURI ȘI PESCARIILE BASARABIEI

Prin alipirea Basarabiei la România țara noastră a câștigat o suprafață foarte mare de bălți și lacuri cu apă dulce sau apă sărată, cari sunt producătoare de diferite genuri și spețe de pești.

Aceste lacuri sunt constituite pe de o parte de către Nistru și de către Prut cu regiunile lor inndabile, iar pe de altă parte de către Dunăre cu limanele și ostroavele respective, precum și de Marea Neagră, iarăși cu limanele ei sărate.

Suprafața acestor lacuri mari basarabene de apă dulce se ridică la cifra de 45.205 ha., întindere care se repartizează în felul următor.

Numele lacurilor de apă dulce	Întinderea Ha.
1. Beleu	1.089.
2. Lacurile din Ostrovul Cășliță	145.

Notă. — Datele privitoare la pescuit sunt luate din lucrarea ultimă a D-lui Dr. P. Dala, ad-torul pescăriilor statului.

Numele lacurilor de apă dulce	Întinderea Ha.
3. Lacurile din Ostrovul Stepovei	19.
4. Lacul Kitai	4.595.
5. Lacul Katlapug	5.913.
6. Lacul Safian	990.
7. Lacul Cuhurlui	6.844.
8. Lacul Ialpug	13.374.
9. Lacul Dervent	135.
10. Lacul Cartal	1.400.
11. Lacul Cahul	10.214.
Total . . .	44.313.

În afară de aceste lacuri cu suprafețe mari mai sunt încă și altele cu mai mică întindere și de mai mică importanță. Toate acestea la un loc prezintă o întindere de 1387 Ha. În ceea ce privește lacurile sărate, acestea sunt de asemenea destul de mari, și întinderea lor este următoarea:

Numele lacurilor de apă sărată	Întinderea Ha.
1. Jebrieni și Soloneț	545.
2. Sasie	19.525.
3. Șahani, Alibei, Burnas	17.009.
4. Budachi cu Șabolat	3.200.
Total . . .	40.279.

Pe lângă aceste lacuri cu apă dulce și sărată trebuie să mai adăugăm încă un lac foarte mare, care pare că este ca o mare închisă, și care nu este altul decât Limanul Nistrului, ce are o întindere de 48.500 Ha. și care are de asemenea apă dulce.

Așa fiind situațiunea acestor lacuri, trebuie să spunem, că unele dintre ele nu sunt prea adânci, cu toate acestea tot ajung la adâncimea medie de 3 metri. Pe alocuri unele dintre ele ajung și adâncimi mult mai mari, de 4½-5½ metri sau chiar mai mult. Prin urmare pentru vase cu calaj mic aproape toate sunt accesibile.

Ei bine, aceste întinderi mari de apă, sub ruși putem spune că erau aproape neglijate, de aceea profită pe

care îl avea statul de la dănsule, era derizoriu. În anii dinaintea de război toate aceste lacuri, erau arendate într-o vreme pentru suma de 25.000 lei-aur ceea ce este egal aproape cu zero.

Aşa cum s'a făcut şi cum din nefericire se mai face încă exploatarea peştelui în Basarabia, trebuie să se socotească pe o producţie de 60 kg. la hectar, ceea ce este puţin în comparaţie cu ceea ce ar trebui să rezulte. Dacă exploatarea ar fi normală, atunci cantitatea, ce s-ar obţine de fiecare hectar, ar fi de 140—150 de kilograme. Prin urmare există un deficit de 80—90 de kilograme, de fiecare hectar. Dacă am socoti acest deficit numai pentru 80.000 de hectare de apă, ajungem la o pierdere de 720.000 de kg. pe fiecare an, ceea ce sigur este ceva destul de apreciabil mai cu seamă în actualele împrejurări, când peştele ar face cea mai mare concurenţă cărnii dând astfel populaţiei un aliment tot aşa de bun, dar în acelaş timp, poate mai efin.

Pe lângă lacurile mari, cari în majoritatea lor în Basarabia sunt proprietatea Statului mai avem şi iazurile sau lacurile particulare din cari se scoate pe an circa 6.000.000 kg. de peşte. Aci este locul ca să menţionăm, că pe lângă cantitatea normală de peşte, ce este prinsă în mod legal şi dată în consumaţiune trebuie să mai socotim în Basarabia anual încă o cantitate de cel puţin 3.000.000 de kilograme, cari sunt prinse prin contrabandă şi date pe piaţă, ceea ce măreşte desigur cantităţile pentru consumul intern. Dar nu toată cantitatea era dată pe piaţa internă, ci multă din ea mergea peste Nistru, şi aceasta se petrecea mai cu deosebire pe la 1918, când frontiera de răsărit nu era cu totul închisă. Şi pe lângă peşte se mai trecea prin contrabandă şi alte lucruri, şi din această pricină comisariatul de pe vremuri al Basarabiei a căutat să pună o oarecare ordine în acest pescuit şi a dat la 17 Iulie, 1918 următoarea deciziune:

„Este oprit pescuitul cu năvoadele cu ochiuri mai mici de 4 cm. iar acele de nule mai mici de 3 cm. în scopul de a nu prinde în ele peştele măruni.

„2. Este strict interzis vânatul peştelui sub oră ce formă cu materii explozibile şi cu orice fel de instrumente de tortură“.

„3. Toți acei cari voesc să pescuiască în apele Nistrului trebuie să aibă un permis special de pescuire. Acest permis se dă, dela prefectura fiecărui județ, în schimbul taxei anuale de 20 lei, pentru pescarii profesioniști, cari fac comerț cu pește și de 5 lei pentru toți ceilalți locuitori, cari nu pescuiesc decât pentru dânsii“.

„4. Permisul va fi valabil timp de un an de zile dela data eliberării lui“.

„5. Posesorul oricărui permis este obligat ca înainte de a merge la pescuit să-și vizeze odată pentru întreg anul acest permis la postul sau secția de jandarmi, în raza căruia cade satul, în care domiciliază locuitorul“.

„6. Pescarul este obligat de a purta în totdeauna asupra lui permisul, pe care îl va arăta organelor administrative, judecătorești și militare, la cerere“.

7. Permisele se obțin printr-o cerere individuală. Un permis nu poate servi decât persoanei, pe numele căreia este dat, sau unui membru direct din familia sa (soție sau copil minor) fără drept de a fi împrumutat altcuiva“.

„8. Taxa de 20 lei pentru obținerea permisului, se va vărsa în visteria Statului sub luare de recipisă, care se va anexa la permis, cu care va forma unul și același act“.

„Recipisa fără autorizație sau aceasta fără recipisă nu dau dreptul nimănui să poată pescui“.

„9. Ori cine se va prinde pescuind fără aceste formalități, sau ori cine având aceste formalități se va prinde că nu stă pe malul Nistrului ca să pescuiască, ci are intenția de a face contrabandă, având asupra sa în afară de instrucțiunile de pescuit și alte materiale, acela se va pedepsi, după cum urmează:“

„10. Contravenientul dispozițiilor prevăzute la Nr. 1 și 2 se vor pedepsi cu dela o lună închisoare până la trei luni și cu amendă dela 500—3000 lei în folosul Statului“.

„11. Tot astfel se vor pedepsi și acei cari se vor prinde că pescuiesc pe apele Nistrului fără să aibă un permis special de pescuire și cei ce nu vor respecta regulile stabilite în ordonanța de față“.

„Purtătorul unui permis căzut în vină i se ridică și permisul de pescuit pe lângă pedepsele specificate mai sus“.

„12. Executarea acestei ordonanțe și constatarea contravențiilor se face de autoritățile militare și administrative“.

Dată în Chișinău, la 17 Iulie, 1918.

Comisar General al Basarabiei,

Evident, că după ce s'a dat această ordonanță pescuitul în lacurile Basarabiei și mai cu seamă în Nistru s'a făcut ceva mai conform cu dispozițiunile legale. Totuși nu s'a putut stărpi cu totul contrabănde, așa că și astăzi cu greutate se pescuiește încă în diversele lacuri, fără autorizațiuni speciale, și la date când este interzis prin lege pescuitul.

Este interesant de cunoscut numărul acelor, care se ocupă în Basarabia cu pescuitul, pescarul fiind un al doilea cultivator și ca atare un producător foarte principal. În tabloul de mai jos vom căuta a da numărul lor în anii până la război, precum și în ani de după război.

A n. P t	Nr. pescarilor
1910	3416.—
1911	3672.—
1912	4186.—
1913	3914.—
1914	3181.—
1920	2095.—
1921	2010.—
1922	2771.—
1923	3104.—
1924	3056.—

Înainte de război, prin urmare numărul pescarilor a fost ceva mai mare, decât în anii de după război, și această diminuare de număr se constată mai cu seamă în acei ani, cari au fost imediat după acest război. Cu cât ne apropiem însă de zilele noastre, cu atât și numărul lor a început să crească, tinzând ca să ajungă cifra pe care am avut-o înainte de 1914.

De sigur scăderea de număr se datorește în mare parte și faptului că Nistrul nu este complect liber pentru pescuit, pe de o parte, iar pe de alta pentru că în conformitate

ca legile românești sunt anumite condițiuni de îndeplinit pentru a fi pescar și a avea dreptul de a pescui. Aceste condițiuni nu erau impuse de foașta dominațiune rusească, și de aceea statul rus nu avea aproape nici un profit direct dela lacurile și apele Basarabiei.

Din cauză că foaștele guverne rusești nu impuneau condițiuni speciale de pescuire, și din cauză că pescarii erau lăsați liberi, și îngăduiți a pescui gratuit, de aceea ei au căpătat o mentalitate cu totul specială, așa că mai cu greu au putut să se adapteze dispozițiunii legii noastre.

Așa fiind situațiunea, trebuie să amintim, că Statul român, prin administrația pescăriilor a căutat și caută a face toate efortările pentru a ameliora starea pescarilor pe de o parte, iar pe de alta de a mări cantitatea de pește, ce se scoate din apele Basarabiei, făcându-se astfel o înlesnire populației, de carece i se pune la dispoziție un aliment, care poate cu mult succes să înlocuiască carnea de vacă, care este astăzi așa de scumpă mai cu seamă pentru populația nevoiașă a provinciei.

Zona inundabilă a Prutului. — În legătură cu chestiunile expuse mai sus trebuie să menționăm, că Basarabia are o mulțime de zone inundabile, cari în împrejurările actuale nu servesc absolut la nimic, decât numai la pășunatul vitelor, și aceasta nu tot anul, ci numai o parte din el. Când vin apele mari, și când aceste fânețe naturale sunt inundate, atunci terenul evident că nu mai este de loc utilizabil. Și timpul acesta, dacă vara se întâmplă a fi ceva mai ploioasă, durează împreună cu iarna mai mult de trei sferturi din an.

Una dintre aceste zone inundabile, este fără îndoială și cea a Prutului, zonă care este mai pronunțată în regiunea județului Cahul. Aici Prutul curge pe o lungime de aproximativ 160 de Km., cursul său formând mari sinuozități, ceea ce face ca lungimea să fie de 10 ori mai mare, decât ar fi în realitate, dacă acest curs ar merge drept. Mărea apei nu este adâncă, iar malurile sunt joase și de aceea ele fac dovadă că fundul este argilos și ca atare compact și impermeabil. În modul acesta apa nu se infiltrează în subsol. În jurul acestei alții nu găsim maluri înalte, așa că este deajuns ca în Bucovina, la originea Prutului sau în altă parte să fie ploi torrentiale, pentruca această

albie a sa să se umple imediat cu apă și să se reverse peste maluri. Revărsarea se face în așa numita „Lunca Prutului“, care numai în județul Cahul are o întindere de 40.000 Ha., în total ea având pe tot parcursul acestei ape o suprafață de 60.000 Ha.

Trebue să socotim aci, că și în Moldova lunca aceeași se întinde pe o suprafață aproape tot așa de mare, așa încât aproximativ 120.000 de Ha. de teren sunt scoase din producția generală a țării. Dacă am presupune că venitul net al unui hectar în Basarabia ar fi numai de 800 lei, am ajunge la concluzia, că provincia noastră este păgubită în fiecare an de o sumă de 48.000.000 lei.

Proprietarii, cari se găsesc astăzi în apropiere de regiunea inundabilă a acestei ape nu seământă pământurile, ce sunt expuse inundațiunilor, de oarece în cazul acesta riscul este cât se poate de mare. Și în cazul acesta ei se mulțumesc a avea de pe aceste pământuri ale lor un venit anual, care să nu se ridice mai mult decât la 70—100 lei la hectar, maximum. Ori, în împrejurările de față acesta nu se poate socoti un venit nici pentru un teren de a patra calitate.

Multe din regiunile acestea inundabile ale Prutului sunt acoperite tot anul cu apă, așa încât putem socoti în mediu, că avem din întreaga întindere a acestei lunci o proporție de teren de 12—15%, acoperit continuu cu apă; o altă parte în proporție de 18—25% este acoperită cu stuf și papură, iar restul numai rămâne pentru pășunat. Acest rest este constituit tocmai din terenuri, cari ori când pot să vină sub apă.

Aceste bălți de obicei nu au peste în ele, decât cele ce sunt mai mari. În cazul când ele au, atunci se poate conta pe un venit anual, care nu se ridică mai mult de 100—220 lei de fiecare hectar, venit iarăși derizoriu mai cu seamă în împrejurările de astăzi.

Dacă presupunem, că este posibil imasașul vreme mai îndelungată pe an, totuși iarba, pe care o conține nu este de bună calitate, așa în cât nu se poate zice că vitele au un mare profit. De aceea, credem că este necesar, ca să se înceapă a se studia chestiunea indignității pentru oprirea apelor, și aceea a regulării albiei Prutului pentru a să dăm producțiunii țării o întindere așa de mare de pă-

mânt, care în actualele circumstanțe nu aduce decât pagube proprietarilor

Lucrarea de îndiguire și de secare a acestei regiuni inundabile de sigur, că ar necesita un capital sărac dar care după socoteli aproximative nu s-ar ridica mai mult de 1500—2000 lei de fiecare hectar. Și dacă noi nu avem la îndemână acest capital, am putea să tratăm cu societăți străine cari, credem, că și ar lua acest angajament nu numai pentru Lunca Prutului, dar și pentru zonele inundabile ale Dunării și Nistrului. Așa după cum se prezintă lucrul, capitalul românesc sau străin ar putea să utilizeze stuful prin instalațiuni speciale făcute pentru prepararea celulozei, de unde ar trage cel mai mare profit în cel mai scurt timp.

4. SITUAȚIUNEA PROPRIETĂȚII RURALE

În legătură cu schimbările, pe cari le a adus războiul în organizarea societății moderne, am constatat o schimbare aproape radicală în situațiunea proprietății rurale, schimbare care s'a făcut în urma aplicării noii legi agrare votată de „Sfatul Țării” și consfințită de parlamentul român.

După cum este știut de toți, înainte de război existau și în această provincie ca și în Moldova latifundii, ce aparțineau la câteva sute sau mii de proprietari mari, așa în cât sătenii aveau întinderi mici de teren, ce constituiau proprietățile lor. Ba, chiar foarte mulți dintre dânsii nu aveau pământ de fel.

Și, dacă în Moldova și în genere în Vechiul Regat aceste latifundii erau în mâini românești, în Basarabia din contră, după cum am amintit și în altă parte, ele se găseau în stăpânirea proprietarilor străini. Numai puținii proprietari mari, moldoveni, aveau mari proprietăți aci.

Prin urmare o schimbare a acestei situațiuni trebuia să vină, de oarece era nedrept ca o clasă sunrapusă să trăiască în cel mai mare lux, și să aibă năvăl și vagoane proprii de cale ferată care îi ducea în toate părțile Rusiei, pe când restul de sute de mii de capi de familie să trăiască în cea mai neagră mizerie și cea mai mare întunecime din punct de vedere cultural.

Schimbarea care s'a făcut în repartitia proprietății ce poate vedea din alăturatele tabele, din cari după datele rusești putem observa atât situațiunea din 1905, cât și cea dela începutul anului 1912, când a fost jubileul de 100 de ani de unire a Basarabiei la Rusia.

Situațiunea repartitiei pământului proprietății rurale din Basarabia în anul 1905.

a) Pământurile inalienabile.

1. Numărul proprietăților	5.507.—
2. Intinderea în hectare	1.805.594.—

b) Pământurile Statului și ale Mănăstirilor

1. Intinderea terenului în hectare	343.121.—
------------------------------------	-----------

c) Pământul țărănesc, inalienabil („Nadelnaia“)

Proprietăți până la 3 hectare.

1. Numărul proprietăților	59.848.—
2. Intinderea în hectare	130.259.—

Proprietăți dela 3—5 hectare.

1. Numărul proprietăților	101.344.—
2. Intinderea în hectare	432.595.—

Proprietăți dela 5—7 hectare.

1. Numărul proprietăților	36.445.—
2. Intinderea în hectare	235.786.—

Proprietăți dela 7—9 hectare.

1. Numărul proprietăților	18.926.—
2. Intinderea în hectare	164.640.—

Proprietăți peste 9 hectare.

1. Numărul proprietăților	38.973.—
2. Intinderea în hectare	1.068.402.—

La începutul anului 1912 am avut o suprafață totală de proprietate rurală, de 4.176.031 Ha, care era repartizată în felul următor :

Felul proprietarilor	Numărul lor	Intinderea Ha.
1. Proprietarii particulari	5.507	1.805.158
2. Statul și Mănăstirile	21	343.123
3. Nadelnicii	284.636	2.027.750
Total.	290.164	4.176.031

Vedem prin urmare din aceste cifre cât de mult teren stăpâneau marii proprietari în Basarabia în comparație cu sătenii. Dar lucrul acesta se poate vedea încă mai bine din cifrele statisticii zemstvei guberniale ale Basarabiei (lucrarea d-lui N. Moghileanski) pe anul 1916, adică în ajunul reformei agrare :

Repartiția pământului în 1916.

Categoriile de proprietari	Intinderea Ha.	Proporția %
1. Nadelnicii	1.876.642	39,30.—
2. Răzășii	232.090	4,85.—
3. Tovărășiiile sătești	224.483	4,69.—
4. Coloniștii	58.884	1,33.—
5. Diverși proprietari	143.729	3,00.—
Total. . .	2.535.828	53,17.—

Aceasta este situațiunea micii proprietăți, așa cum era la 1916, și acum comparativ cu aceasta dăm mai jos și situațiunea marii proprietăți, care încă era în floare în Basarabia pe acele vremuri.

Categoriile de proprietari	Intinderea Ha.	Proporția %
1. Proprietarii particulari	1.391.295	29,08.—
2. Mănăstirile străine	144.636	3,02.—
3. Mănăstirile naționale	22.631	0,47.—
4. Proprietatea Statului	100.090	2,09.—
5. Orașele și comunale	73.548	1,54.—

Categorii de proprietari	Întinderea Ha.	Proporția %
6. Proprietatea zemstvelor	9.355	0,00.—
7. Proprietatea bisericilor	347.242	7,92.—
8. Proprietatea căilor ferate	4.943	0,00.—
9. Pământul Arhiepiscopesc	492	0,00.—
10. Așezămintele publice	44.246	0,93.—
11. Banca țărănească	62.242	1,41.—
12. Limanul Nistrului	48.500	1,10.—
Total. . .	2.249.220	46,80.—

Total general pentru marea și mica proprietate. 4,785.048 99,97.—

Din acest tablou vedem că în ceea ce privește proprietățile particulare, un număr de aproximativ 5500 stăpâneau la 1916 o întindere de 1.391.295 Ha pe când un număr de aproape 300.000 de capi de familie stăpâneau numai 1.876.642 Ha., ceea ce de sigur era o foarte mare nedreptate.

Dar ceea ce este mai important, și care se vede din tabloul marii proprietăți este faptul, că o întindere destul de mare de pământ (144.636 Ha.) aparținea mănăstirilor străine. Cele mai multe din aceste terenuri ale Basarabiei erau donată mai înainte mănăstirilor grecești de la Muntele Athos. Aceste terenuri erau lăsate danie de către proprietarii greci-basarabeni. O altă parte din pământuri erau lăsate de către proprietari ruși-basarabeni diferitelor mănăstiri din fostul imperiu. Cu chipul acesta se vede deci, că de la cele aproape 145.000 de Ha., ale Basarabiei nu profitau decât absolut numai străinii. Tot din acest tablou se mai poate vedea, ca în comparație cu averea mănăstirilor străine, cea a celor naționale era cât se poate de mică, ceea ce ne dovedește încă odată naționalitatea și punctul de vedere al foștilor mari proprietari ai Basarabiei în cazul când ei erau filoțimi și lăsau parte sau toată averea lor pentru folosința locurilor și lăcașelor Sfinte.

Așa fiind lucrul era necesar, ca să vină o lege care să modifice această situațiune, ce după simpla noastră părere nu putea să fie considerată decât ca anormală. Legea a venit, așa că în timpul aplicării ei în anii 1921—1922 (după cifrele din lucrarea domnului A. Cardaș. Aspecte

din reformă agrară basarabeană, Chișinău, 1924") - situația proprietății rurale s'a schimbat, după cum se poate vedea din tabloul de mai jos.

Categorii de proprietăți	Numărul hectarelor
1. Proprietăți, rămase foștilor mari proprietari și Statului	418.924.—
2. Moșii date în folosință la săteni	1.163.329.—
3. Moșii arendate	9.671.—
Total.	1.591.924.—

Numărul total al moșiilor, cari aveau întinderea repartizată mai sus era de 2696, iar sumele, ce se cureauau marii proprietăți pentru moșiile folosite de săteni se ridicau la cifra de 40.673.436 lei. Pentru moșiile arendate suma ce se cureaua proprietarilor era numai de lei 575.925. În total prin urmare, ceea ce trebuiau să plătească sătenii în acest an sau perioadă a exproprierii, se ridica la cifra de :

41.259,361 lei.

În afară de acest pământ mai erau încă rămase, 8513 Ha. de pârloagă.

Mai târziu însă această situațiune a supratetii proprietății agricole s'a schimbat, schimbare ce se făcea pe măsură ce se apropia de sfârșit lucrarea de expropriere, așa că în ultimii ani găsim o situațiune cu totul alta și mult mai favorabilă pentru micii proprietari, lucru ce se poate vedea din tabloul de mai jos.

Cifrele ne vor arăta situațiunea pământului arabil după diferite categorii de proprietăți în anul 1925.

Categorii de proprietari.	Intinderea Ha.
1. Proprietarii mari	223.968.—
2. Proprietarii mici	2.422.673.—
3. Obștiile	217.204.—
Total.	2.863.845.—

Dacă socotim diversele categorii de proprietăți după mărimea lor, și anume: până la 100 Ha. și peste 100 Ha. înainte de expropriere și după dânsa, avem situațiunea

următoare: în Basarabia, în comparație cu celelalte provincii românești (după cifrele casei centrale de exproprieri și improprietărire).

Situațiunea proprietății înainte de reforma agrară

Provinciile	Proprietăți dela 0-100 Ha.		Proprietăți peste 100 Ha.	
	Întinderea Ha.	%	Întinderea Ha.	%
1. Vechiul Regat	4180648	52,5	3810351	47,5—
2. Basarabia	2337811	55,9	1844539	44,1—
3. Transilvania	4689855	63,0	2751457	37,0—
4. Bucovina	405000	78,0	115000	22,0—
Total. . .	11613314	—	8521347	—

Situațiunea proprietății după reforma agrară

Provinciile	Proprietăți dela 0-100 Ha.		Proprietăți peste 100 Ha.	
	Întinderea Ha.	%	Întinderea Ha.	%
1. Vechiul Regat	7293148	91,5	697851	8,5—
2. Basarabia	3829731	93,9	352619	6,1—
3. Transilvania	6288302	84,5	1153010	15,5—
4. Bucovina	478000	92,0	42000	8,0—
Total. . .	17889181	—	2245480	—

Din aceste cifre se poate vedea, că dintre toate provinciile României, în Basarabia după reforma agrară întinderea marilor proprietăți, care trebuie socotită a fi de regulă peste 100 Ha., s'a redus aproape de zece ori cât era înainte de această reformă. În adevăr cota de exproprieri a fost ceva mai mare decât în vechiul Regat, și din cauza aceasta și întinderea marilor proprietăți a trebuit să se reducă ceva mai mult.

La această improprietărire au avut drept în Basarabia. 257.016 capi de familie, cari au fost lipsiți complet de pământ (uree 99 de mi) sau cari au trebuit să caute loturi de completare, ei mai având ceva dinaintea.

Pentru terenul expropriat s'a dat rentă, și valoarea ei pentru Basarabia în comparație cu valoarea acesteia pentru celelalte provincii românești a fost următoarea:

	Intinderea (Ha.)	Cola pe Ha. (Lei)	Total (Lei)
1. Vechiul Regat	2726346	2215	6038856390.—
2. Basarabia	1491916	782	1166678312.—
3. Transilvania și Bucovina	1671447	2180	3643754160.—
Total.	5889709		10849289162 —

Până la mijlocul anului 1926 se emisese rentă pentru suma de 4.712.853.500 lei, pentru întreaga țară, făcându-se în acelaș interval de timp și ipoteci pentru suma de 552.601.689 lei; adică în total 5.265.455.189 lei. Mai rămâneau deci de plată pentru lichidarea completă încă suma de 5.583.833.973 lei, *din cari 743.658.689 lei numai pentru Basarabia.*

Un neajuns mare, pe care l'a avut împrumutarea nu numai în celelalte provincii ale țării, dar și în Basarabia a fost faptul, de care am amintit și în altă parte, și anume că din lipsă de personal nu s'au putut face simultan cu exproprierea și măsurătorile de rigoare ale pământului expropriat, pentruca să se știe imediat cât teren și care anume se cuvine cutărui sau cutărui împrumutării. Poate că lucrările de cadastrare să fi mers prea încet încă și din motivul, că ele aproape în fiecare an începeau prea târziu, așa încât parcelarea pe teren se făcea mai anevoe. În Basarabia ea s'a terminat, cu toate acestea încă rămân lucrări de cadastrare, cari trebuiesc numai decât făcute, lucrări cari în Transilvania sunt destul de întârziate și cari dacă vor merge tot astfel, abia peste 7 sau 8 ani, dacă se va putea termina toată împrumutarea.

Cu toate aceste întârzieri, cari s'au produs și cari poate se vor mai produce încă, un lucru este sigur, că astăzi fiecare sătean în Basarabia are porțiunea lui de pământ, pe care știe că este stăpân, și pe care mai cu drag îl va munci, știind că tot rodul muncii lui îi va rămâne și nu va intra ca înainte de război în mâinile unor proprietari străini.

sau înstrăinați, cari nu voeau decât profitul material, iar încolo nu doreau nimic pentru Basarabia și pentru moldovenii ei.

Rezervele de teren rezultate dela expropriere.

Pământul rezultat dela expropriere nu a fost trecut tot în stăpânirea sătenilor, ci o parte a rămas Statului, comunelor, județelor etc., și acest pământ constituie așa numitul pământ de rezervă.

Evident, că populațiunea Basarabiei nu va rămânea staționară, așa încât orice creștere a ei va aduce după sine și o micșorare a parcelelor de pământ actualmente stabilite prin legea de împrumut. Ori, într'un asemenea caz, evident, că era necesar ca să se lase ca rezerve pentru o viitoare împrumut oarecari suprafețe de teren, cari la un moment determinat, când necesitatea va cere, să poată fi trecute în stăpânirea celor ce nu vor mai avea pământ suficient de cultură.

Rezervele, cari s'au făcut (după cifrele din sus menționata lucrare a d-lui A. Cardaș) se pot vedea din alăturatul tablou.

Categorii de terenuri expropriate	Intinderea Ha.
1. Rezerve comunale	12.381.
2. Rezerve pentru art. 44 și anexa	67.313.
3. Repartizări interne și disponibil	16.875.
4. Teren predat între județe	8.617.
5. Cota ofițerilor	4.436.
6. Terenuri și cariere predate direcției minelor	5.350.
7. Teren neproductiv, și cel al căilor ferate	36.017.
8. Iazuri	18.747.
9. Păduri	198.405.
10. Teren arendat provizoriu proprietarilor	5.496.
11. Grinduri, ostroave, bălți, teren inundabil	25.774.
Total. . . .	399.411.

Ca atare, deci dacă scoatem iazurile și pădurile, rămân încă aproximativ 200.000 Ha. de pământ de toate catego-

riile, care la orice eventualitate pot să fie împărțite pe viitor celor ce nu vor avea de loc sau foarte puțin.

Creșterea vitelor în Basarabia

O altă sursă de bogăție națională incontestabilă că sunt animalele.

Din cauza marilor izlazuri, pe cari le avea înainte această provincie creșterea de vite constituia o a doua ramură principală a agriculturii. Astăzi aceste locuri virane mari de pășunat s'au mai redus, așa încât și regimul, la care sunt supuse animalele de tracțiune sau de producțiune a început să se schimbe.

Creșterea vitelor a fost în floare mai cu deosebire în sudul Basarabiei, ori astăzi creșterea de vite prin schimbările, ce s'au făcut, a devenit ca o ramură subalternă agriculturii propriu zise, care se face acum pe scară foarte întinsă și aici, ca și în părțile de nord ale provinciei.

În genere putem spune, că numărul vitelor a început a scădea în Basarabia odată cu începutul secolului trecut, când a început să crească și populația. În secolul al XVIII după cum ne arată vechile documente, aproape întreg comerțul Basarabiei consta numai în derivatele animale, derivate cari se produceau în cantități foarte mari aci.

Numărul animalelor de producțiune sau de tracțiune, ce existau pe vremuri în această regiune a țării noastre se poate vedea din alăturatul tablou, care este în conformitate cu datele statistice rusești, și în care se arată în mod comparativ numărul și categoriile de animale existente în anii:

1880, 1890, 1900, 1919, 1922, 1923, 1924 și 1925.

Anii	Felul Animalelor				
	Cai	Vite cornule mari	Oi	Porci	Alte animale
1880	250436	521754	2244330	—	—
1890	294893	775337	1705934	—	—
1900	365871	662048	1642850	309373	—
1919	402679	662958	1593625	345778	16019.
1922	428769	752994	2321149	469938	17036.
1923	353682	798156	2591553	271448	17384.
1924	415397	721868	2362483	480430	25038.
1925	388755	663422	2143275	414879	16609.

Din cifre se vede, că deși există o oarecare descreștere a numărului unora dintre animale, cu toate acestea pentru altele există din contră creștere. Dacă numărul cailor a fost așa de mult crescut în perioada dela 1919 la 1922 cauza se datorește pe lângă altele și faptului, că au rămas după urma armatelor rusești un număr destul de mare de cai, cari nu erau crescuți sau născuți în Basarabia. Mulți dintre ei au fost furați de armatele ruse din Moldova și apoi lăsați aci, când aceste armate au părăsit Basarabia. O parte însă dintre ei au rămas și de la armatele ruse.

Animalele, cari și-au micșorat numărul mai cu seamă în 1925 față cu alți ani precedenți, au fost oile, și caprele. Și este natural să fie astfel, de oarece cam de pe la 1924 a început a se face împroprietărirea și parcelarea definitivă a loturilor, așa încât de atunci a început să se simtă din ce în ce mai mult îngustarea pășunilor întinse, de cari au de obicei nevoie aceste animale.

Poate că numărul cailor ar fi fost și mai mare în anii de după război, însă trebuie să ținem socoteala că în timpul războiului un mare număr de cai s'au pierdut, și ca să ne dăm seama de aceste pierderi dăm în cifrele de mai jos în mod comparativ situațiunea pierderilor în cai suferite de diversele noastre provincii românești. (Date după lucrarea: „Calul în serviciul agriculturii românești de N. A. Dumitrescu, București, 1926“).

Pierderile de cai suferite în trecutul război

Provinciile	Nr. cailor morți	
1. Vechiul Regat	640.465	52,6.—
2. Transilvania	176.324	24,2.—
3. Basarabia	125.008	25,0.—
4. Bucovina	35.481	50,5.—
Total. . .	977.278	—

Vedem prin urmare, că cele mai mari pierderi în cai le a avut Vechiul Regat și cu Bucovina, unde procentul a fost egal (în cifră medie) cu jumătatea numărului total al acestor animale din cele două mari regiuni românești.

Dacă după prețurile de astăzi am socoti numai câte

10.000 de lei fiecare cal, am ajunge la concluzia că, pierderile acestor patru mari regiuni ale țării noastre, ar fi următoarele

Provinciile	Valoarea aproximativă a cailor pierduți Lei
1. Vechiul Regat	6.404.650.000.—
2. Transilvania	1.763.240.000.—
3. Basarabia	1.260.080.000.—
4. Bucovina	354.810.000.—
Total.	9.782.780.000.

Dacă ținem socoteală tocmai de faptul, că Basarabia a fost una dintre provinciile rusești, care prin forța lucrurilor a fost ferită de a fi teatrul războiului, și dacă considerăm de asemeni, că fiind o provincie lăaturalnică Rusiei, nu din ea s'a recrutat pentru armata rusă dela începutul războiului caii necesari transporturilor, atunci constatăm că numărul de cai pierduți este destul de mare. Aci intervine însă o explicațiune și anume: In anii 1916 și parte din anul 1917, atât cât armata rusească, de pe frontul român a voit să lupte, a avut nevoie de a fi reînprospătată continuu cu cai din cauză că pe front ei mureau zilnic.

Ori, în cazul acesta rușii nu se puteau aproviziona din alte părți ale Rusiei, pentru că erau prea îndepărtate de front, și de aceea întreaga aprovizionare și au făcut-o din Basarabia.

În ceea ce privește vitele mari, numărul lor în timpul războiului se micșorase de asemeni, de oarece noi în Moldova nu mai dispuneam decât de un număr restrâns de asemeni animale, așa că nu totdeauna armatele rusești au putut să fie aprovizionate exclusiv numai cu carne provenită dela vitele noastre din Moldova. Și în cazul acesta toată aprovizionarea s'a făcut atât pentru populația civilă, cât mai cu seamă pentru armată numai din Basarabia, cea mai aproape dintre foastele provincii rusești de regiunea frontului.

Aceasta fiind situațiunea numărului de animale, aci este locul, ca să menționăm, că Basarabia fiind una dintre provinciile noastre, unde creșterea de animale se face

pe o scară destul de întinsă, poate că ar fi necesar, ca, să ne gândim la întemeierea unei industrii a cărnii congelate și la mijloacele de transport ale ei, de oarece în țările consumatoare ale Europei ea constituie un aliment de prima categorie, care înlocuiește carnea proaspătă tăiată, și pe care din cauza desimii populației acele țări nu o pot avea.

Cifrele statistice ne arată, că numai în Anglia (după datele revistei științelor veterinare a casei Wedel & Comp. din Londra, No: 18 din 1926) în cursul anului 1925 s'a consumat o cantitate de 875.622 de tone, de carne congelată. Dar, această utilizare a cărnii congelate nu este numai în Anglia, ci și în alte țări consumatoare și direct importatoare de produse prime, așa încât tot din datele furnizate de sus menționata revistă se poate vedea, că consumul general al acestui fel de produs în întreaga Europă centrală a sporit dela 223.000 de tone în 1923, la 469.000 tone în 1924, și repartitia consumului pe țări a fost:

Țările	Cantitatea de carne consumată T O N E
1. Italia	125.000.—
2. Germania	100.000.—
3. Belgia	95.000.—
4. Franța	95.000.—
5. Olanda	27.000.—
6. Austria	10.000.—
7. Ungaria	10.000.—
8. Cehoslovacia	6.000.—
Total. . .	468.000.—

Se vede, deci, că cantitatea este destul de apreciată, ea ridicându-se la aproape jumătate de milion de tone pentru toate aceste țări consumatoare de carne congelată.

Ceeace este de remarcant, de asemeni, este faptul că sunt printre ele țări cari se întitulează țări agricole, cum este Franța, Ungaria și Olanda, și cari ar putea avea la îndă-mână carne proaspătă tăiată, dar cari sunt nevoite să recurgă totuși la carnea congelată, pe care de obicei o aduc din alte țări.

Așa fiind lucrul, chestiunea ar trebui să intereseze, în

primul loc cercurile productive basarabene, și față de numărul mare de animale casnice, pe care-l avem aci, în interesul general economic ar fi ca această industrie să se desvolte cât mai repede, și cât mai mult.

Lucrul a fost înțeles pe deplin de alte regiuni, din alte țări, așa că astăzi ca furnizoare principale de carne congelată sunt: Austria, Brazilia, Patagonia, Statele Unite, Canada, Africa de Sud, Argentina și Uruguay.

Ceeace s'a făcut la noi, în această direcțiune este puțin, în comparație cu ceeace este încă de făcut, mai cu seamă dacă se ține socoteală de cerințele din ce în ce mai mari de carne congelată pe diferitele piețe europene.

EXPLOATAȚIUNILE DE SARE DIN BASARABIA

Un alt izvor de bogăție națională, pe care îl găsim în provincia noastră dela răsărit sunt fără îndoială bălțile sărate pe cari le avem în sudetul provinciei, din cari se exploatează unul dintre condimentele cele mai importante, cari intră în alimentațiunea omului, și care fără îndoială nu este altul decât *sarea*.

Atât pentru om, dar mai cu seamă pentru vite sarea constituie un element foarte important, și de aceea de exploatațiunea ei s'a ocupat totdeauna populațiunea basarabeană, mai cu deosebire că înainte de unirea cu România Basarabia aproape că nici nu avea altă sursă de alimentare cu sare din interior, așa că era limitată sau numai la exploatațiunea din lacurile sărate, sau la importul de la noi.

În rândurile de mai jos vom căuta a ne ocupa tocmăi de această exploatațiune, ce se face în Basarabia, folosindu-ne de date din publicațiunile rusești; din lucrarea: „Lacurile sărate din sudul Basarabiei de d. E. T. Porucic, București, 1924“, precum și din anuarele statistice ale României.

Lacurile sărate. — După observațiunile geologilor ruși, ca și ale geologilor români, coasta de nord și de apus a Mării Negre este mărginită de foarte multe golfuri, dintre cari unele nu mai păstrează astăzi decât o foarte mică co-

municare cu Marea, iar altele s'au modificat complet, transformându-se în adevărate lacuri închise.

Aceste golfuri, cari încă din timpurile vechi se numiau *limanuri* (*limen* pe grecește înseamnă *port liniștit*) și cari în Basarabia sunt destul de mari și numeroase, constituie în cea mai mare parte a lor adevărata sursă, de unde se pot scoate anual cantități enorme de sare.

Aceste limanuri basarabene sunt :

1. Limanul Nistrului.
2. „ Budachi.
3. „ Burnas.
4. „ Alibei.
5. „ Cahul.
6. „ Catlapug.
7. Ialpug (cu lacul Cuhurlui).
8. Chitai.
9. Cunduc.
10. Șagani.

Forma lor este în cea mai mare parte sau rotunzită, cum sunt în genere limanurile, ce stau în legătură cu Marea, sau alungită, ca de pildă acelea, ce stau în legătură cu Dunărea. Primul tip, care constituie, *tipul lagunar*, este format prin urmare de lacurile: Alibei, Șagani și Burnas; iar cel de al doilea, care formează tipul limanurilor propriu zise, este reprezentat de toate celelalte lacuri ale Basarabiei.

Toate aceste întinderi enorme de apă, cari sunt mai mult sau mai puțin, închise, după părerile geologilor ruși, M. Rudski și N. Socolov, nu sunt decât rezultatul prăbușirii fundului mării pontice, care exista în timpul geologicii în locul actualei Mări. Apele s'au retras deci, iar nivelul mării noi formate s'a scoborât cu aproape 50 de metri sub nivelul actual al Mării Negre. În urmă formându-se Marea Egee prin scufundarea terenului, apele Mării Mediterane au năvălit și au umplut escavațiunea actualei Mări Negre, iar cele din Marea Caspică din cauza unei alte ridicări a ei au năvălit de asemeni, așa că pe lângă basculul propriu zis al Mării Negre s'au mai umplut încă și toate văile înconjurătoare, cu apă marină constituind actualele limanuri cu apă sărată.

Ei bine, oricare ar fi formațiunea geologică, din cauza evaporatiunii puternice provocată de căldura solară, apa

acestor lacuri s'a concentrat și se concentrează din ce în ce mai mult, așa că cantitatea de sare devine din ce în ce mai ușor de obținut pe cale artificială. În tot cazul, pentru diferitele lacuri proporția de sare prezintă oarecari variațiuni, căci ea stă în legătură pe de o parte cu volumul aceui lac (a apelor sale), iar pe de alta cu faptul dacă lacul a stat dela început în continuu sau periodică legătură cu marea. Pe de altă parte cu cât într'un loc cantitatea de apă dulce, care se varsă, este mai mică, cu atât și concentrațiunea apei devine mai mare. Dacă un asemenea lac este în continuă legătură cu marea, atunci apele mării trec și concentrează cu sare apele lacului. Dar, în această din urmă împrejurare evaporațiunea la soare este mai mare decât infiltrațiunea apei, așa că sarea se depune dela sine pe maluri, iar în apă cantitatea ei este foarte mare, așa încât extragerea se face mai cu ușurință.

Să nu se creadă însă că prin evaporațiune cristalizează numai sarea, ci odată cu dânsa mai sunt și alte materiale, cari după constatările chimice și mineralogice ar fi următoarele, ce s'ar găsi alături de ea în toate exploatațiunile basarabene (după cifrele din lucrarea domnului T. Porucic, Lacurile sărate din Basarabia, 1924).

1. Silvina	de culoare Transparentă sau albă		
2. Sarea propriu zisă	"	"	
3. Bișofita	"	"	
4. Carnalita	"	Roză	
5. Tahidrita	"	Galbenă (f. des.).	
6. Cainita	"	"	"
7. Tenardita	"	"	"
7. Anhidrita	"	"	"
9. Gipsul	"	"	"
10. Chizerita	"	"	"
11. Epsomita	"	"	"
12. Mirabilita sau sarea Glauber	"	"	"
13. Glauberita	"	"	"
14. Calușita sau singhenita	"	"	"
15. Langbeinita	"	"	"
16. Șonita sau picromerita	"	"	"
17. Leonita	"	"	"
18. Astrahanita sau simonita	"	"	"
19. Leveita	"	"	"
20. Polilialita	"	Rozie sau roz.	
21. Glazerita	"	Transparentă sau albă	

Toate aceste minerale cristalizează diferit și mai întâi după concentrațiunea până la 25 sau 26 grade Beaumé a apei lacului se depune gipsul. Dacă această concentrațiune merge până la 28 de grade, atunci se depune sarea de bucătărie, lucru care ne interesează pe noi din punct de vedere economic și industrial. În caz că concentrațiunea merge mai departe prin evaporare, atunci se observă fenomenul de depunere a altor materiale mai întâi, în dauna sării propriu zise.

Mărimea lacurilor și exploatarea lor. Majoritatea din lacurile Basarabiei după cum am afirmat și în altă parte, sunt cât se poate de mari, și după datele din lucrarea domnului Porucic, menționată mai sus, situațiunea geografică a acestor limanuri de apă sărată și dulce ar fi următoarea în urma măsurătorii făcute de V. O. Cler în iarna anului 1908—1909, când apele acestor lacuri erau cât se poate de mici și de scăzute.

Numele Limanului	Inlinderea Volum. apeli maximă		Adânc. maximă	Lung. Km.	Lărg. maximă Km.
	Ha.	Mii de m ²	m.		
<i>Lacuri Dulci.</i>					
1. Belev	1089	8392	2	5	2.—
2. Cahul	10314	104935	2	25	13.—
3. Cartal	1400	10665	1,5	6	3.—
4. Dervent	135	762	1,5	45	1.—
5. Cuhurlui	6844	71482	1,5	13	8.—
6. Ialpuh	13374	297645	4,5	42	6,5.
7. Saftian	990	11802	1,5	8	2.—
8. Catlapuh	5913	41802	2	21	6,1.
9. Chitai	4595	100000	3,5	42	3.—
10. Limanul Nistrului	48500	400000	3,5	42	17.—
Total. . . .	92754	1037485	4,5	—	—.
<i>Lacuri Sărate</i>					
1. Jebrian și Soloneț	545	6100	1,5	3	2.—
2. Sasic	19525	370572	2,5	32	13.—
3. Șahani Alibey și Burnas	17000	300000	2,0	10	6,5.
4. Budachi cu Șabolat	3200	30000	2,0	17	3.—
Total	40370	706672	2,5	—	—.
Total general . . .	133124	1744157	3,5	—	—.

Cifrele ne arată prin urmare, că toate aceste limanuri ocupă o suprafață enormă și au un foarte mare volum de apă, așa că dacă ele nu ar fi exploatare nici prin pescuire sistematică, nici prin extragere de sare, ar însemna că ar rămâne toată această întindere de teren fără nici o productivitate în Basarabia. Cu toate acestea din fericire lucrul nu se petrece astfel, și dacă este vorba de lacurile sărate exploatarea sării s'a făcut încă de multă vreme și se face și astăzi, deși în cele mai multe părți în mod cu totul rudimentar. Nu avem construite încă în mod sistematic bazinele de cristalizare. În unele părți, cum este de pildă pe marginea lacului Budache, pe timpul zilelor calde ale verii evaporația fiind foarte puternică sarea se depune dela sine, așa că ea este strânsă de către locuitori.

Dacă s'ar întemeia exploatarea sistematică de sare, ele nu s'ar putea face decât numai în unele regiuni ale lacurilor, și anume acolo, unde apele sunt mici, așa încât evaporația să-și poată produce mai mult și imediat întregul său efect. Așa de pildă, pentru lacurile *Burnas* și *Adji-Ibrahim* această exploatare s'ar putea face numai în partea de nord, unde există și astăzi încă câteva exploatarea, cari mai înainte produceau mai mult decât astăzi. Micșorarea de producție pe lângă alte cauze se mai datorește și faptului că în timpuri mai vechi aceste lacuri aveau apă mai puțină, acum au apă ceva mai multă, și care a provenit din niște izvoare dulci așezate pe fundul albiei.

În ceea ce privește pescuitul acestor două lacuri trebuie de amintit că dintre pești aproape numai *chefalul* este acela, care este exploatat într-o oarecare măsură.

La unele lacuri, cum este de pildă *Alibey* depozitul de sare, care se depune și care se exploatează poate să ajungă grosimi, cari să meargă până la 12 sau 15 cm. La altele cum este lacul *Sasic*, care este cel mai mare lac din întreaga țară, acest strat de sare care se depune în ochiurile de apă lăsate după invaziunea apelor de mare prin evaporație nu este mai mare decât de 3—7 cm. Astfel de depozite se formează mai cu deosebire în regiunea numită *Volcșoc* și în cea a lacului care vine în apropiere de satul *Zolocari*.

În tocmai ca și lacul Búdache, și la acest lac se găsește în aceste din urmă regiuni un nomol destul de gros, care conține iod, sulf etc., și care se poate utiliza la băi destinate pentru combaterea scrofulozei, a reumatismului etc.

În ceea ce privește lacurile *Jebrieni* și *Soloneț* nu se poate conta pe o prea mare exploatare de sare din ele pentru motivul, că fiind așezate aproape de regiunea inundaibilă a Dunării, apele acestui fluviu în timpul când ele vin mari pătrund și în aceste două lacuri, așa încât fac ca apa lor să devină mai mult dulce decât sărată. Ori, evaporarea ne putând fi așa de puternică încât să se usuce o mare parte din masa de apă, nici sarea nu se poate depune în mod continuu la epoci determinate, de oarece concentrația nu este completă.

Exploatarea Sării. — Din moment ce s'a cunoscut existența sării în lacurile Basarabiei, chiar de pe timpul turcilor și a tătarilor locuitorii au început a face extracțiuni rudimentară, care se face de altfel și astăzi.

În timpul dominațiunii rusești se formase o regiune minieră la Tuzla, care avea în atribuțiunile ei supravegherea extracțiunii de sare. În genere această extracțiune se făcea de către particulari, cari vindeau Statului cantități relativ destul de mari. Așa, de pildă, după cifrele date de domnul Porucic, în anul 1826 această cantitate extrasă pentru Stat și pentru trebuințele particulare se ridica la 16.600 de vagoane (a 10.000 de kg. vagonul). Mai târziu, după 1878 guvernul rus a căutat să dea mai multă atențiune acestor exploatațiuni și atunci a hotărât pentru înlesnirea evaporării de a face în unele lacuri diguri, cari să împiedece intrarea apelor mai ales în timpul inundațiilor de primăvară. Cu toate aceste eforturi ale fostelor guverne rusești sărăriile din Basarabia nu s'au putut impune cu materialele lor derivate pe diverselo piețe rusești, din cauza concurenței produselor similare, ce proveneau din exploatarea lacurilor sărate din guberniile: *Taurida* și *Herson*.

Cantitățile de sare exploatare în perioada anilor 1900—1921

Anii	Producțiunea TONE	Anii	Producțiunea TONE
1900	835.	1911	9614.—
1901	439.	1912	899.—
1902	1238.	1913	7264.—
1903	4406.	1914	3545.—
1904	6014.	1915	1935.—
1905	5909.	1916	Nu s'a exploatat
1906	2214.	1917	Nu s'a exploatat
1907	3209.	1918	4095.—
1908	6458.	1919	Nu s'a exploatat
1909	5559.	1920	164.—
1910	6025.	1921	4100.—

Cifre provizorii, aproximative.

Anii	Producțiunea TONE
1922	4300.
1923	4000.
1924	4600.
1925	5100.
1926	4900.

Din cifrele acestui tablou se poate vedea, că cantitățile au fost cât se poate de variabile de la un an la celălalt, variațiune care a stat în legătură cu cantitățile mai mari sau mai mici de apă de inundare, care s'a constatat a fi venit anual în diversele exploatațiuni. Pentru anii 1916, 1917 și 1919 inundațiunea a fost așa de mare, încât nu s'a putut face nici un fel de exploatațiune.

În genere se constată că în anii de după război exploatațiunile au produs mai puțin ca înainte, cel puțin așa după cum rezultă din aceste cifre aproximative, cu toate acestea însă se constată pentru anii din urmă o oarecare tendință de mărire a cantităților de sare exploatare. Cauza că după război s'a produs mai puțin, s'a datorit faptului, că multe dintre instalațiuni au fost complet distruse în timpul în-

ceputului de revoluție rusească, care s'a produs în anii 1917, și lui 1918, în Basarabia. Pe de altă parte am avut și o micșorare a intensității exploatațiunilor din cauza scumpirii mânei de lucru precum și a lipsei de capital.

Deranjamentele financiare, cari s'au produs prin schimbarea de stăpânire în această provincie (în anul 1918) cari au adus modificări foarte mari în toată activitatea industrială a Basarabiei, nu puteau să lase neschimbate exploatațiunile de sare în quantumul de producție a lor, și poate chiar și în calitatea sării.

La finele anului 1917 depozitele, ce mai rămăseseră din exploatațiunea anului 1915, iar în urmă trei sferturi din producțiunea anului 1918 au fost furate de către foștii soldați ruși din armata a IX-a, care se retrăsese în cea mai mare debandadă de pe frontul român. Prin urmare, la finele anului 1918 proprietarii producători de sare s'au ales numai cu 1/4 din toată producțiunea exploatațiunilor lor, ceea ce incontestabil că a constituit o pagubă, a cărei consecințe s'au repercutat și asupra exploatațiunilor din anii următori.

Ca să ne dăm seamă de activitatea industrială, ce a fost în aceste instalațiuni înainte de război, precum și în timpul războiului, nu avem decât să examinăm eifrele de mai jos (după datele domnului Porucic).

Anul	Numărul expl. de sare	Producția ce s'a cuvenit Stat. (rede- vență) Lei.	Lucrători	Zile de lucru
1900	2	2338	—	—
1901	2	1069	—	—
1902	2	2820	—	—
1903	3	3545	—	—
1904	13	19499	1158	13.
1905	10	14973	7086	100.
1906	7	6978	1905	99.
1907	10	10131	3869	91.
1908	16	20715	5524	118.
1909	12	17356	5468	100.
1910	11	15376	4522	113.

Anii	Numărul expl. de sare	Producția ce s'a cuvenit Stat. (rede- vență) Lei	Lucrători	Zile de lucru
1911	21	30390	4893	116.
1912	2	3000	1117	87.
1913	15	16617	4360	95.
1914	8	10150	1826	62.
1915	5	5939	729	27.
1916	8	Nu s'a făcut exploatare.		
1917	8	Nu s'a făcut exploatare.		
1918	7	5746	2954	81.

Aceste date de statistică rusească ne arată că intensitatea exploatațiunilor de sare a fost mai mare în 1904—1911, bine înțeles cu oarecari variațiuni în plus sau minus dela un an, la celălalt. După această dată numărul exploatațiunilor și oarecare și exploatațiunea în sine s'a micșorat într'atât încât în 1922 nu mai era decât o singură exploatațiune pe lacul Burnas și o alta pe lacul Mahala.

Dar, chiar în cursul anilor 1904—1911 exploatațiunile au variat, ceea ce denotă că nici în timpurile normale ale guvernării rusești nu a fost o sistematizare a lucrărilor, ci totul se făcea în mod ocazional și fără o continuitate de acțiune, ceea ce trebuie să constituie de sigur caracteristica unei exploatari.

De asemeni, tot ca dovadă de simplitatea și neorganizarea sistematică a instalațiunilor putem să avem și în numărul de lucrători utilizați în întreprinderi în cursul diferiților ani. Așa de pildă, pe când în 1905 la un total numai de 10 exploatațiuni au fost 7086 de lucrători, în 1911 la 21 de exploatațiuni numărul lucrătorilor s'a redus la 4893.

În anii 1912—1914 după imboldul unor specialiști ruși în industria sării s'a înlesnit exploatareilor cumpărarea de mașini destinate acestei industrii, așa că până la un punct și acesta a fost unul din motivele, pentru care s'a micșorat numărul lucrătorilor. Cu ajutorul unor astfel de mașini s'a putut obține mai ușor materialul mai cu deosebire în exploatațiunile mai mari. În exploatațiunile mici, cari constituiau și constituiesc grădinile de sare, mașinăriile

aproape că lipsesc cu totul, așa încât extragerea se face prin bazine, cari sunt de două feluri: *de concentrare și de cristalizare*. Forma acestor bazine este pătrată sau dreptunghiulară. În bazinele de concentrare se lasă a pătrunde apa din lac pentru ca evaporațiunea să fie mai înlesnită adâncimea apei fiind mai mică. În bazinele de cristalizare după ce concentrațiunea s'a făcut, se trece apa concentrată, pentruca ea să se evaporeze definitiv, iar sarea să se depună.

Toate aceste exploatațiuni de sare, după cum s'a amintit și în altă parte, erau luate în arendă de către particulari, dela Stat; iar în contractele de arendare se prevedea la capifolul obligațiunilor cantitatea minimă, pe care fiecare exploatator trebuia să o scoată din lac, pe fiecare an.

Din diverse cauze (defecte de exploatare în special) însă, în cei mai mulți ani contractanții exploatatori nu au putut aplica textual contractele lor cu Statul în această direcție. Așa de pildă, în anul 1912 ei au fost obligați a da o producție de sare de 7043 de tone, pe când în realitate ei nu au produs decât 899 de tone. Tot de asemeni, în anii de la 1915 la 1918 ei trebuiau să dea 4095 de tone; în realitate însă ei nu au produs nimic. Aranjamentul era așa făcut încât contractele nu se reziliau pe acest motiv, pentrucă de obicei supraveghetorul exploatărilor care era plătit de Stat, arăta prin proces verbal încheiat în prezența a trei martori particulari, că concentrațiunea apei din lac nu s'a putut face, sau chiar dacă s'a făcut, ea a fost cu totul neîndestulătoare, așa încât cantitatea de sare în mod implicit a trebuit să se reducă. De altfel rușii au avut ocazia de a dovedi de multe ori, că pot fi foarte tari în astfel de argumente.

Așa fiind situațiunea acestor exploatări, dacă pe viitor se va da toată atențiunea exploatării acestor lacuri, vom ajunge de sigur, ca să mărim producția de sare a țării, fie că exploatarea se va face de către particulari puși sub controlul Statului, fie că această exploatare se va face în regie numai de către Stat.

Și asupra viitoarei organizațiuni a exploatării de sare cu atât trebuie să ne gândim mai mult, cu cât avem în Basarabia un litoral de lacuri de circa 850.000 de metri și o zonă litorală utilizabilă în mod special pentru astfel de exploatațiuni de circa 3200 de hectare.

Această exploatare va trebui să fie făcută și în vederea unei viitoare schimbări de situațiune politică. În adevăr, poate că întreruperea legăturilor economice, care de fapt există astăzi între noi și Rusia să nu mai existe peste câți va ani. Ori, în cazul unor legături normale este evident, că exploatările noastre de sare din sudul Basarabiei vor fi de cea mai mare importanță, de oarece pe piața Odesei în special se vor cere cantități destul de mari, mai cu deosebire că sarea este un element, care trebuie să fie adus în acest oraș din alte părți.

SITUAȚIA PADURILOR ȘI EXPLOATAREA LOR.

Prin însăși forța împrejurărilor Basarabia este una din tre regiunile țării noastre, unde pădurile sunt mai puține, așa încât ele nu pot să fie considerate în adevăratul înțeles al cuvântului ca unul dintre principalii factori de avuție națională. Totuși având în vedere economia generală a acestei provincii, trebuie să amintim ceva și despre situațiunea și exploatarea lor.

Ceeace ne împiedecă a face observațiuni amănunțite în această direcțiune, este faptul că nu avem la îndemână date statistice absolut complete, totuși din ceeace avem ne vom putea face o idee generală de situațiunea silvică a provinciei noastre.

Nefăcându-se statistici anuale de ordin silvic, trebuie să considerăm ca ultimă situațiune pe cea dela 1923/1924. când după date provizorii se poate observa că Basarabia la începutul anului silvic 1923 avea o întindere totală de 209.409 Ha. de pădure propriu zisă, nesocotindu-se în această cifră, întinderea poenelor, care se urcă la 24.795 de Ha. În total deci, întinderea suprafețelor acoperite de păduri se ridică la 234.204 Ha. Și, ca să vedem cât de mic rol joacă pădurile aci, nu avem decât să comparăm suprafețele de pădure ale Basarabiei cu cele din alte provincii ale noastre, lucru ce se poate vedea din cifrele de mai jos:

Provincii	Suprafața acoperită de păduri		
	Păduri propriu zise Ha.	Poenes Ha.	Total Ha.
1. Vechiul Regat	2.502.224	414.082	2.916.306 ± ±
2. <i>Basarabia</i>	209.409	24.795	234.204.—
3. Bucovina	399.451	29.762	429.213 —
4. Transilvania etc.	3.372.592	254.803	3.627.395.—
Total.	6.483.676	723.442	7.207.118.—

Din această întindere totală de pădure, care în Basarabia reprezintă în mediu a zecea parte din întinderea păduroasă a vechiului Regat, o suprafață de 190.399 de Ha. este proprietate a Statului, ceea ce reprezintă 90,9% din întinderea totală. Restul de 19.010 Ha. este proprietate particulară, adică 9,1% din toată suprafața pădurilor din această provincie.

Această diferență așa de mare în repartitia proprietății se datorește exproprierii și improprietăririi ce s'a făcut, de oarece în anul 1919, pe la începutul său, proprietarii particulari posedau o întindere de 160.775 Ha. După dănsii veneau mănăstirile străine, cari aveau în stăpânire la aceeași dată întinderea de 45.780 de Ha de pădure. Întinderea stăpânită de aceste instituții o considerăm enorm de mare, mai cu seamă când ne gândim, că tot profitul acestor păduri intra în mâinile călugărilor de la Muntele Athos sau ai altor călugări de pe la alte mănăstiri rusești. Dar, tot în acest timp pe lângă acești mari proprietari de păduri veneau în urmă și mănăstirile naționale cu o întindere totală de 4905 Ha., întindere care este foarte mică în comparație cu cea a mănăstirilor străine, de oarecă după cum am zis și în altă parte, foștii mari proprietari basarabeni făceau danie odată cu diversele moșii și pădurile, pe cari acestea le aveau pe dănsese.

Ceea ce se observă în Basarabia, este faptul că nu avem păduri seculare, așa după cum sunt în celelalte provincii românești. Copacii sunt mai tineri, de oarece copacii și în genere pădurile bătrâne s'au tăiat.

Ori cum ar fi, pădurile se găsesc în proporție mai mare față cu întinderea terenului arabil din mijlocul Basarabiei. De aci e regiunea codrilor, care se dă ca denumire generică acestei porțiuni a provinciei. În această parte, care cuprinde o parte din județele Bălți, Orhei, Soroca, județul Chișinău și ceva din partea de nordvest a județului Tighina avem păduri, cari se întind pe alocuri destul de mult, așa încât proporția suprafeții lor față cu întinderea terenului arabil trece de 20%. Pe alte locuri însă tot în această regiune întinderea lor este mai mică, așa că nu găsim decât o proporție, care să atingă numai 20% sau chiar mai puțin.

Proporții de întindere de 20% găsim de asemeni și în

multe regiuni din județul Hotin, partea de nord a județului Soroca și a județului Bălți, precum și în partea de nord-est a județului Tighina. De observat este, că în colțul de nord-vest al Basarabiei, care vine în apropiere de Bucovina precum și în câteva intrânduri ale Basarabiei prin sinuozitățile Nistrului în terenul Podoliei, pădurile formează de asemeni mase mai compacte și poate că esențele silvice sunt în acelaș timp și mai bătrâne. Proportia pădurilor în ceea ce privește întinderea lor în comparație cu terenul arabil se ridică iarăși până la 20 și trece chiar în cele mai multe părți peste 20%.

În regiunea stepei și antestepei de nord pădurile se găsesc foarte rar și chiar pe alocuri dispar cu desăvârșire. În regiunile premergătoare antestepei întinderea lor este în proporție de 1% față de terenul arabil, ceea ce este desigur extraordinar de puțin. De altfel această proporție și în aceleași condițiuni o găsim și în sudul Basarabiei, prin județele Tighina, Cahul, Ismail și Cetatea Albă. În această ultimă regiune găsim totuși în apropiere de Talmaz (jud. Cetatea-Albă), precum și de Paris (acelaș județ) câteva regiuni mai bine împădurite, unde procentul se ridică peste 20% din întinderea terenului arabil. Dar suprafața este relativ destul de mică în raport cu cerințele de lemn a regiunii de sud a provinciei.

În regiunea stepei de sud (Bugeacul) pădurea dispare cu desăvârșire, ivindu-se numai pe ici, pe colo câte un copac, doi plantați de oameni, cari nu au aproape nici o vlagă în ei, și după conformația lor exterioară se poate vedea, că planta se găsește în suferință din punct de vedere vegetativ.

În ceea ce privește *felul esențelor* pe cari le avem în pădurile basarabene, trebuie să menționăm ca în majoritate ele sunt constituite din fag, stejar, carpăn, ulm etc. Și, ca să ne facem o idee asupra proporției răspândirii diverselor categorii de esențe, nu avem decât să observăm, că din statistici rezultă, că întinderea pădurilor de stejar este de 116.637 Ha, iar a celor de fag numai de 92.714 Ha. Pe lângă aceste mari întinderi de esențe frunzoase mai avem și o infimă suprafață de 58 de Ha. acoperite cu esențe rășinoase. Această suprafață mică de rășinoase se datorește faptului că în Basarabia din pricina situațiunii geografice, pe care o are, bradul și în genere coniferele nu pot

crește spontan decât în cazuri esecționale, așa încât din această cauză absența lor este destul de explicabilă. Ceea ce este destul de important, este faptul că stejarul este pe mai mari întinderi decât fagul sau alte esențe, și în comparație cu Bucovina, care are păduri mai mari decât Basarabia și mai numeroase, Basarabia are mai mult stejar, care după cum se știe constituie o materie primă, industrială de prima calitate.

Aceste esențe silvice ale Basarabiei, la vârsta de 40—50 de ani prezintă o medie anuală de creștere de esență lemnosă, de aproape 2 metri cubi, de o greutate medie de 4.800 kg. În alte păduri bune, însă mai tinere, creșterea anuală este numai de $1\frac{1}{2}$ mc., pe când în altele avem creșteri (mai rar însă), cari ating 3—4 mc. pe hectar, ceea ce dă un plus de material lemnos de 5000—5500 kg.

Dar afară de aceste esențe bune, unele dintre pădurile Basarabiei au și esențe slabe, în ceea ce privește dezvoltarea lor, anuală, și acest lucru stă în legătură cu situațiunea geografică a acestor păduri. Așa sunt pădurile chiar de stejar, cari se găsesc în mod izolat prin județele Tighina și Ismail, cari dau anual un procent de creștere cât se poate de mic. Majoritatea din aceste păduri s'au tăiat, așa în cât în timpul revoluției rusești și chiar după dânsa suprafața lor s'a micșorat destul de mult, până în momentul când Statul român le a putut lua în stăpânirea lui.

Se poate conta prin urmare în condițiuni mai bune de îngrijire a pădurilor pe o medie anuală de creștere la vârsta de 50 de ani a arborilor, de 4500 kg. la Ha. Dacă aceste păduri s'ar găsi în aceleași condițiuni de întreținere însă pe malul apelor, atunci pentru aceeași vârstă a plantelor se va putea conta pe o creștere de 5300 kg. la Ha.

Dacă luăm în considerare însă întinderea mică a pădurilor, precum și nevoile de lemn ale provinciei, atunci vedem, că aceasta creștere este insuficientă, când ne gândim mai cu seamă că sunt păduri cu mult mai tinere, unde arborii nu pot avea această creștere, de oarece ei sunt numai în vârstă de cel mult 20 de ani.

Exploatarea pădurilor și necesitățile de combustibil.

Din cauza neexistenței în Basarabia a unui cod forestier, sub foasta dominațiune rusească nu s'a ținut prea mult socoteală de modul cum s'au tăiat pădurile.

În adevăr exploatarea în cele mai multe părți ale provinciei s'a făcut cum a dat Dumnezeu, așa încât față de întinderea totală a pământului ei pădurile putem zice că reprezintă numai 6,9%, ceea ce e foarte puțin. După nevoile de lemn ale Basarabiei, ar trebui ca ea să aibă o proporție de cel puțin 12—15% teren de pădure.

După cifrele statistice se arată că în timpul revoluției ruse dela 1917—1918 au fost tăiate 8915 Ha. de pădure. Tăierea a fost în adevăr o tăiere rasă, așa că nimic aproape nu a mai rămas în urmă, ceea ce de sigur nu a putut să fie decât o pierdere pentru economia generală a provinciei. Dela aceste 8915 Ha. nu ne mai putem aștepta la o reîntinerire a pădurii, și la o refacere a ei.

Dacă tăierea în pădurile Basarabiei se va face în mod raționat, atunci am putea conta în mediu pe 5500 Ha. de tăiere anuală, luându-se bine înțeles în considerare creșterea naturală a fiecărui arbore în parte (în cifră medie). Într'un asemenea caz dela fiecare hectar ar putea să rezulte cam 202.000 kg. de lemn, ceea ce ar da în total pentru întreaga provincie la 111.100 de vagoane. Din această cantitate totală trei sferturi poate fi utilizată ca lemn de foc și numai un sfert ca lemn de construcție. Prin urmare, în cifră rotundă am putea socoti cam 25.000 de vagoane de lemn, de construcție, ceea ce ar constitui o cantitate destul de remarcabilă, deși poate destul de insuficientă pentru nevoile actuale ale provinciei.

Așa cum s'a făcut tăierea pădurilor în Basarabia până la intrarea lor în posesiunea Statului, putem conta pe o posibilitate numai de 16 ani, cele mai bătrâne păduri pe eale de tăiere neavând o vechime mai mult de 32—34 de ani. În modul acesta pădurile au o medie anuală, de regenerare, care este cu cel puțin 8—14% sub media normală. Această medie normală pentru cele mai multe dintre pădurile acestei provincii nu ar reprezenta decât un plus al masei de circa 3700—4050 de kg.

Tăierea așa cum s'a făcut până în anii din urmă nu garanta generațiunilor viitoare existența vreunui copac în Basarabia, așa că după 80 sau 100 de ani s'ar fi putut întreba strănepoții noștri, dacă în această provincie ar fi fost posibilitate să existe vre-o dată vre-un copac.

Așa fiind lucrul este evident, că actualmente trebuie să

ne gândim la unele economii, pe cari trebuie să le facem, și ca atare să reducem întinderea de tăeri anuale pentru a să dăm posibilitate pădurilor mai bătrâne să se regeleze. Dacă am presupune aceste economii, am putea să contăm pe o cantitate totală numai de 80.000 de vagoane de lemn exploatat. Din acest lemn poate că este absolut necesar astăzi, ca să nu micșorăm proporția lemnului de lucru, care să rămână tot în proporția de 25%, și în acest caz în mod implicit va trebui să micșorăm cantitatea lemnului de foc.

După calculele sumare, cari s'au făcut, am avea nevoie astăzi în Basarabia de circa 300.000—325.000 de vagoane de lemne, pentru a acoperi nevoile provinciei. Ori, după calculele făcute mai sus se poate vedea, că această cantitate este imposibil de a o scoate din pădurile Basarabiei, și de aceea în mod implicit se impune importul din celelalte provincii românești.

Dar, ceea ce împiedică mult acest import este tocmai lipsa de mijloace de comunicație, pe cari o avem aci. Cele mai multe localități din sudul regiunii, cari de altfel ar avea cele mai multe nevoi de lemn, se găsesc așezate foarte departe de gări. Nu mai vorbim de șoselele, cari până în prezent putem zice că sunt neexistente. Ca atare deci, ar costa foarte mult transportul unui vagon de lemn de a fi adus din nordul provinciei până în sudul ei, dar încă de a-l aduce din alte regiuni mai îndepărtate ale țării. De aceea locuitorii de prin sudul Basarabiei utilizează din cauza lipsei de lemn alte materii de combustiuine, pentru necesitățile lor.

Stuful. — În regiunile de sud ale provinciei avem, după cum am amintit, regiuni întregi, cari sunt inundabile, și unde stuful crește pe întinderi foarte mari de teren, și de unde el este recoltat iarăși în cantități tot așa de mari, deoarece el servește la combustiuine.

În județele Ismail și Cahul aproape că nici nu se cunoaște la țară mai ales, întrebuințarea lemnului ca material de combustiuine. Stuful îl înlocuiește pretutindeni. În adevăr, stufăriile mari dau cantități destul de importante de material uscat, și se poate socoti creșterea anuală a materiei cu 9000 de kg. la hectar, ceea ce este aproape dublu în comparație cu creșterea pe care o avem la lemnul din pădurile acestei provincii.

S'au căutat să se facă calcule aproximative a cantităților de stuf, ce se recoltează anual de pe cele vre-o 50.000 de Ha. de stufării mai uscate, și s'a ajuns la cifra de 45.000 de vagoane, a 10.000 de kilograme vagonul. Această întindere de stufărie înainte era mai mare decât cum este astăzi, cu toată întinderea marilor regiuni inundabile, și surplusul din trecut se datora tocmai existenței în număr și pe întinderi mai mari a iazurilor. Ori, cele mai multe din acele iazuri, cari odinioară serveau cu apa lor de a purta morile sau fabricile primitive de uleiuri, astăzi sunt secate și nu mai există de loc. Pe multe albiile de ale lor sunt acum diverse plante cultivate. În felul acesta a dispărut și stuful, care altă dată ar fi fost în cantitate mai mare de 45.000 de vagoane pe an.

Evident că stufăriile nu constituiesc cele mai utile terenuri din punct de vedere economic. Cu toate acestea pentru regiunile de sud ale Basarabiei, unde împădurirea este aproape imposibilă din cauza climatului poate că nu ar fi cea mai mare greșală, dacă ne am gândi la refacerea vechilor iazuri, cari ar fi atât de necesare populației, și cari ar aduce după sine în mod implicit din nou dezvoltarea stufului, ce este atât de necesar în astfel de regiuni.

Dar, pe lângă combustibilul necesar, ar mai fi un avantaj foarte mare prin reînființarea iazurilor în regiunea de stepă, de oarece în mod forțat am mări gradul de umiditate, avându-se în vedere evaporațiunea ce se face de pe întinderea apei acestor iazuri. Această evaporațiune ar ajuta regiunile înconjurătoare, dând un grad ceva mai mare de umiditate. În felul acesta dacă nu s'ar înlătura cu totul uscăciunea, dar cel puțin pe alocuri s'ar putea remedia întrucâtva răul.

Prin urmare, din toate acestea se poate vedea, că avem în Basarabia o criză de combustibil, care este aproape perpetuă. De aceea în timpii dinainte de război, când această provincie aparținea încă Rusiei, se aduceau din regiunea păduroasă a Niprului și a Donului până la 50.000 de vagoane de lemne anual, ce erau necesare pentru consumul populației pe de o parte, iar pe de alta pentru consumul căilor ferate, de oarece este știut că mașinile rusești în Basarabia consumau numai lemn, așa că era nevoie ca numai pentru aceste mașini și în genere pentru

căile ferate din această provincie să se taie anual până la 1000 de hectare de pădure bătrână.

Această criză de combustibil s'a voit ca să dispară și de aceea foștii mari proprietari au procedat în anii dinainte de război la o exploatare cât se poate de intensă, așa că pe când în intervalul de timp dela 1880 și până la 1912 se tăiasă o întindere de pădure de circa 64.446 Ha.; dela această ultimă dată și până la 1922 suprafața tăiată s'a ridicat nici mai mult, nici mai puțin decât la 82.489 de Ha, ceea ce a revenit prin urmare la 8250 de hectare, în mediu, pe an. Ori, față cu posibilitatea silvică a Basarabiei, această colosală întindere nu putea să fie considerată decât ca o distrugere treptată a suprafeții împădurite a acestei provincii.

SITUAȚIUNEA ÎNTREPRINDERILOR INDUSTRIALE ȘI PRODUCȚIUNII LOR ÎN BASARABIA

Ca ramură de activitate omenească, în comparație cu agricultura, industria basarabeană se găsește cu totul pe al doilea sau chiar al treilea plan. Producțiunea ei nici o dată nu a putut satisface decât pe departe necesitățile interne, așa că totdeauna această provincie a avut nevoie de a importa cantități foarte importante de materii fabricate sau semifabricate.

Nu putem zice că avem în Basarabia decât industrie mijlocie și mică în cea mai mare parte, industria mare fiind puțin reprezentată.

Dar, ca să ne putem da seamă de situațiunea acestor instalațiuni industriale, deși date statistice prea recente nu avem la îndemână, cu toate acestea vom căuta a utiliza cele din urmă cifre publicate de statistica regională a Basarabiei.

După aceste cifre la începutul anului 1924 se găseau în această provincie următoarele instalațiuni industriale, repartizate ca număr în felul următor:

Felul instalațiilor	N u m ă r u l		Total
	În orașe	În sate	
<i>a) Industria Alimentară.</i>			
1. Mori cu aburi	53	599	652.—
2. Mori cu apă	5	409	414.—
3. Mori de vânt	12	1206	1218.—
4. Mori cu cai	—	11	11.—
5. Uleiinițe (Oloinițe)	—	220	220.—
6. Fabrici de ulei (oloi)	34	105	139.—
7. Fabrici de paste făinoase	2	—	2.—
8. Fabrici de bomboane	10	—	10.—
9. Fabrici de ape gazoase	31	11	42.—
10. Fabrici de spirt și rachiu	9	10	19.—
11. Fabrici de bere	10	3	13.—
12. Fabrici de mezeluri	7	—	7.—
13. Fabrici de zahăr	—	1	1.—
<i>b) Industria Chimică.</i>			
1. Fabrici de săpun (sopon)	20	14	34.—
<i>c) Industria Lemnului.</i>			
1. Fabrici de cherestea	10	6	16.—
<i>d) Industria Ceramiceii.</i>			
1. Fabrici de țiglă	2	47	49.—
2. Fabrici de cărămidă	2	11	13.—
3. Fabrici de oale	2	8	10.—
<i>e) Industria Textilă.</i>			
1. Fabrici de postav	3	12	15.—
2. Fabrici de spălat și scărmanat lână	4	42	46.—
3. Tăbăcării	15	1	16.—
<i>f) Industria metalurgică.</i>			
1. Turnătorii	7	—	7.—
2. Uzini electrice	3	3	6.—

Felul Instalațiunilor	N u m ă r u l		Total
	In orașe	In sate	
g) <i>Industria Artelor Grafice.</i>			
1. Tipografii	24	—	24.—
h) <i>Alte feluri de instalațiuni.</i>			
1. Manufactura de tutun	1	—	1.—
2. Alte fabrici	10	15	25.—
Total general al instalațiunilor	276	2734	3010.—

Numărul acestor instalațiuni se pare mare, însă nu trebuie de uitat că 1218 dintre ele nu sunt decât niște simple mori de vânt, cari din punct de vedere industrial nu au decât o foarte mică importanță, de oarece produsul, pe care îl dau este de calitate inferioară, așa că de cele mai multe ori nu este de loc căutat pe piață. Cel mult acest produs se poate desface micilor cultivatori. Dar, mai este încă un considerent, pentru care toate aceste instalațiuni nu prezintă mare importanță, și anume pentru că ele nu sunt în măsură decât de a produce cantități mici de material industrial.

Intru cât privește celelalte mori, trebuie să observăm că cele ce prezintă o importanță mai mare sunt cele de aburi, al căror număr se ridică la 652.

S'a căutat să se determine aproximativ cantitatea de producție zilnică a tuturor acestor mori de toate categoriile, și s'a ajuns la cifra de 2578 de tone, din ele 1697 au putut să fie disponibile pentru vânzare rămânând restul producției totale, anuale destinată pentru consumul intern. Aceste cifre sunt provizorii și rămân ca ele prin alte statistici ulterioare să fie controlate.

Imediat după mori, ca număr vin oloinițele și fabricile de ulei, ambele având acelaș scop. Toate la un loc însumează 359 de instalațiuni. Ca și pentru mori, și pentru aceste instalațiuni s'a căutat a se calcula cantitatea de producție zilnică, și s'a ajuns la cifra de 75 de tone.

Basarabia de altfel este recunoscută ca producătoare de ulei, dintre toate provinciile românești, și de aceea de aci merge acest produs și pe alte piețe românești de desfacere, și nu numai pe piețele basarabene. In total s'a putut vinde

din producția anului 1923 (ca un exemplu numai) 3297 de tone.

Toate celelalte instalațiuni, vedem că sunt în număr mai mic, și dintre dănsle de remarcat sunt instalațiunile pentru industria ceramică și pentru industria textilă.

S'a căutat din acest total de instalațiuni, ca să se stabilească industria mare, care în județele Chișinău, Tighina, Orhei, Cahul, Hotin, Bălți și Soroca se prezintă în modul următor (după datele inspectoratului VI industrial):

Fetui Industriei	Nr. Instalațiunilor	Forța Motrice HP.	Capitalul investit Lei-aur	Valoarea materiei prime utilizate Lei-hârtie
1. Alimentară	117	6313	10556000	540.000.000.—
2. Metalurgică	17	545	6228720	10.050.000 -
3. Lemnului	10	495	415000	16.400.000.—
4. Chimică	3	47	140000	6.300.000.—
5. Textilă	14	383	900000	36.962.000.—
6. Ceramică	7	187	418000	1.130.000. -
7. Arte Grafice	7	56	800000	4.500.000.—
8. Diverse	8	4469	1731000	—
Total. . .	183	12495	615.342.000	21.187.720.—

Pe lângă aceste cifre totale, la totalul general trebuie să adăugăm încă și cele 317 întreprinderi industriale mai mari, pe cari le găsim în județul Cetatea-Albă, și cari dispun de o forță motrice totală de 6884 H. P. Capitalul de investire în toate aceste instalațiuni se ridică la 108.948.000 lei-aur.

Nu avem date precise asupra valorii producțiunii industriale, dar din observațiunile rezultate din cifre provizorii și aproximative putem să spunem că această valoare se ridică la circa un miliard și jumătate anual. Este o cifră destul de apreciabilă, deși cu totul mică în raport cu nevoile industriale ale provinciei. Căci în adevăr Basarabia cumpără anual mărfuri de aproximativ 3—3½ miliarde lei.

S'a căutat să se stabilească pentru această industrie ba sarabeană anumite norme pentru dezvoltarea ei și ca atare pentru mărirea capacității de producțiune, dar lipsa

capitalului este una dintre marile piedeci, care se opune de o cam dată acestei realizări.

Valoarea inventarului.

Când zicem inventar industrial, ne referim la două mari categorii de lucruri, și anume, la clădiri și la mașini.

Și ceea ce este de observat în Basarabia, este faptul, că de obicei clădirile în cari sunt așezate instalațiunile industriale sunt în cea mai mare parte fără mare importanță ca valoare intrinsecă, majoritatea lor fiind făcută din lemn sau, dacă sunt zidite, ele sunt construcții cu caracter foarte rudimentar. Numai puține din instalațiunile industriale mari, cari se găsesc prin centrele mai populate ale provinciei sunt în adevăr fabrici, cari pot să rivalizeze cu instalațiunile similare din alte provincii românești.

Ca să ne facem o idee de valoarea clădirilor și a mașinilor, dăm tabloul de mai jos, după cifre statistice oficiale, din „Monografia Basarabiei“, Chișinău, 1926.

Felul inventarului	Com. Urbane Lei	Com. Rurale Lei	Total Lei
1. Valoarea Clădirilor	81.324.474	138.111.208	219.435.682
2. Valoarea Mașinilor	110.428.870	215.209.815	325.638.685
Total	191.753.344	353.321.023	545.074.367

Se vede deci, din aceste cifre, că în întreprinderile industriale basarabene valoarea mașinilor este mai mare decât valoarea clădirilor. Și, explicațiunea este foarte ușoară de dat, de carece în ultimul timp, când s'au căutat a se reface instalațiunile distruse de bolșevici, s'au neglijat părțile din instalațiuni, cari nu erau direct producătoare preferându-se a se aduce mașini moderne mai mult sau mai puțin cari să facă a crește cât mai mult producția, dar cari erau foarte scumpe după valuta noastră.

Combustibilul întrebuințat în industrie.

S'a căutat să se cerceteze, dacă nu în mod precis, cel puțin aproape de realitate și să se vadă, cari sunt cantitățile de combustibil, cari se utilizează în mediu, anual

în industria basarabeană, și după cifrele din aceeași „Monografie a Basarabiei“ am avea situațiunea următoare:

Felul Materialului	Cantitatea de material combustibil ars:		
	In orașe Tone	In sate Tone	Total Tone
1. Benzină	311	1361	1672.—
2. Motorină	4382	3400	7782.—
3. Lemne	28906	83044	111950.—
4. Păcură	96	565	661.—
5. Pae	4	46074	46078.—
6. Alte materii	3252	9533	12785.—
Totalul cantitativ al combustibilului utilizat anual	36951	143977	180928.—

Această cantitate anuală de combustibil consumat de sigur că e foarte variabilă de la un an la altul, și de sigur că ea depinde de modul cum au lucrat și mai cu seamă cât au lucrat instalațiunile industriale. Și când zicem mai cu seamă de timpul cât au lucrat aceste industrii, ne referim tocmai la greutatea de transport a materiilor prime, pe care mai mult decât în celelalte provincii românești, le întâmpină industria basarabeană. Aci nu este de loc rar cazul ca o fabrică oarecare să nu lucreze zile întregi, din cauză că materia primă nu a putut să sosească la vreme. Drumurile sunt prea rele, mai cu seamă când este vorba de instalațiuni rurale, pentruca să se poată prevedea totul de fabricanți, așa încât ei să aibă totdeauna la îndămână materialul brut necesar, și în special combustibilul.

În ceea ce privește valoarea acestui combustibil, iarăși este ceva foarte variabil, și depinde pe de o parte de cererile de pe piață, iar pe de alta de prețurile de cost, cari natural că stau tocmai în legătură cu aceste cereri.

Dar, ca să ne facem o idee de valoarea anuală a acestui combustibil ne vom servi de cifrele din aceeași lucrare menționată mai sus, arătând situațiunea următoare pentru anul 1924.

1. Orașe	24.975.889 lei
2. Sate	58.278.142 lei
Total. . .	83.254.031 lei

Proprietatea Industrială.

O chestiune de ordin social, și foarte importantă în acelaș timp, este aceea a proprietății industriale, noi găsim-ne într'o provincie, care până mai ieri era în mâini străine.

Luând în considerațiune repartitia proprietarilor pe naționalități, avem după aceeași sursă următoarea situațiune, care ne arată de fapt cine sunt acei cari stăpânesc această ramură de activitate omenească în această provincie, și cine ar trebui ca să o stăpânească, dacă ni am referi la chestiunea de ordin etnic.

Felul Naționalităților	Numărul proprietarilor în :		
	Orașe	Sate	Total
1. Români	36	967	1003.—
2. Ruși	24	207	231.—
3. Polonezi	4	24	28.—
4. Germani	2	96	98.—
5. Francezi	—	2	2.—
6. Bulgari	5	430	435.—
7. Turci	2	3	5.—
8. Greci	2	5	7.—
9. Evrei	202	291	493.—
10. Alte naționalități	3	174	177.—
Total. . .	280	2199	2479.—

Cifrele ne arată în aparență, că majoritatea proprietarilor de fabrici sunt români, în realitate nu este așa însă. Dacă numărul românilor este mare, aceasta se datorește faptului, că foarte mulți dintre ei sunt proprietari de mori de vânt sau de olonițe, instalațiuni industriale, cari au foarte puțină importanță. Toate celelalte instalațiuni mai mari sau mari de tot, putem să spunem că absolut nici una nu este proprietate românească, ci aproape toate sunt în mâinile străinilor. În genere putem afirma, că astfel de industrii mari sunt astăzi aproape toate evreiești, așa că pentru toate celelalte naționalități nu rămân decât cel mult industriile mijlocii sau mici.

Ceeace se vede din cifre e faptul că proprietatea bulgărească și cea evreiască este mai mult răspândită la sate

decât la orașe, și aceasta este o chestiune, care trebuie să ne preocupe în primul rând, de oarece se arată că cele mai multe instalațiuni străine sunt răspândite tocmai în centrele cele mai românești de pe la țară.

9) PRODUȚIUNEA ALCOOLULUI CA DERIVAT INDUSTRIAL ȘI CONSUMAȚIUNEA LUI.

În Basarabia băuturile spirtoase, și mai cu seamă rachiul propriu zis („votki“ sau vutca) a jucat și joacă din nefericire și astăzi un rol cât se poate de important, consumațiunea sa constituind un ce care nu poate să fie decât spre nefericirea și în detrimentul tuturor acelor care-l utilizează.

În rândurile de mai jos am căutat să amintim de producția și consumațiunea lui, de oarece stă în legătură tocmai cu chestiunile de ordin industrial, de cari am vorbit ceva mai sus.

În genere, în Basarabia, avem două categorii de alcooluri, cari se prepară în afară de vin și anume: băuturile preparate din cereale pe de o parte, iar pe de alta este spiritul propriu zis cu toate derivatele sale, care se prepară din drojdie de vin sau din cartofi.

Spirit propriu zis cu o concentrațiune de 96—97 de grade se prepară în instalațiuni mari, cari au și rafinării, ca anexe ale lor. Astfel de instalațiuni cu rafinării respective avem în Basarabia în număr de 11, față de 31, cât are vechiul Regat.

Dar, cu toate că există astăzi în această provincie a noastră numai 11 instalațiuni în stare de funcționare, cu toate acestea pe ici, pe colo se mai află încă și urmele altora, cari au existat înainte de revoluția rusească. Toate aceste instalațiuni au fost în majoritatea lor deteriorate de către foastele armate rusești, cari căutau să consume alcoolul în cât mai mare cantitate, și de ori unde ar fi fost el.

Toate aceste instalațiuni au dat producții, cari au variat dela an la an, și după cifrele statistice ale Ministerului de Finanțe, cantitățile rezultate în grade-decalitri, în anii 1920—1924, sunt următoarele:

A n i i	Cantitățile rezultate Grade-Decalitri
1920—1921	25.271.455.—
1921—1922	34.947.805.—
1922—1923	23.533.758.—
1923 (9 luni)	22.865.095.—
1924	33.452.315.—

Prin urmare cifrele ne arată, că cu oarecari variațiuni cantitatea de alcool a crescut în Basarabia, și acest lucru este foarte natural ca să fie, de oarece multe din instalațiuni, cari fuseseră deteriorate în timpul războiului, au fost puse din nou în stare de funcționare. Pe de altă parte având în vedere împrejurările favorabile de desfacere a produsului în anii de după război, pe lângă vechile instalațiuni reparate s'au mai înființat de sigur și altele noi, cari într'o largă măsură au putut să contribuie la mărirea producțiunii.

Dar această producțiune de alcool stă în legătură cu consumațiunea, care a crescut de asemeni, lucru ce se poate de altfel vedea din cifrele de mai jos:

A n i i	Consumațiunea alcoolului Grade-Decalitri
1920—1921	12.920.193.—
1921—1922	23.685.047.—
1922—1923	17.702.373.—
1923 (9 luni)	19.267.003.—
1924	30.996.199.—

Observând aceste cifre, putem constata, că consumațiunea alcoolului în Basarabia stă în directă legătură cu producțiunea lui, în sensul că maximum de consumațiune corespunde cu maximum de producțiune.

Dar, pe lângă alcoolul pur, care este destinat pentru consumațiune mai avem încă și *alcoolul denaturat*, care este destinat pentru ardere. Astfel de alcool s'a produs și consumat în următoarele cantități în anii 1922, 1923 și 1924.

A n i i	Consumațiunea alcoolului denaturat Grade-Decalitri
1922	679.439.—
1923	1.258.182.—
1924	1.687.380.—

Cantitatea, după cum rezultă din cifre, a crescut dela an la an, și odată cu creșterea producțiunii a crescut și consumațiunea, de oarece tot ce s'a produs aproape ca s'a consumat numai în interiorul provinciei.

Cognacurile, rachiurile speciale și berea.

În legătură cu producțiunea alcoolului pur stau și cognacurile, precum și alte categorii de baaturi alcoolice.

Aceste derivate de alcool au țăriia de 35—50 de grade în fabricațiunea basarabeana. În afara de ele avem fabricat aci și romul, care ajunge la țaria de 70 de grade, în termen mediu, însă numai acolo, unde sistemele de rafinare și de transformare sunt mai perfecționate. În restul fabricilor, cari dispun de aparate ceva mai simple, țaria romurilor nu ajunge mai mult de 50 de grade.

În ceea ce privește producțiunea și consumațiunea spiritului de vin pentru cognac sau rachiuri speciale, situațiunea în Basarabia pentru 9 luni din anul 1923 și întreg anul 1924 este următoarea:

A n i i	Producțiunea Grade-Decalitri	Consumațiunea Grade-Decalitri
1923 (9 luni)	2.868.354	2.965.346.—
1924	4.353.707	3.890.197.—

Vedem deci, în tocmai ca și pentru alcoolul pur, și pentru cognac sau alte rachiuri, că atât producțiunea, cât și consumațiunea a crescut simțitor de la un an la celălalt.

De oarece este vorba pentru anul 1923 numai de 9 luni, dacă am considera că și restul de 3 luni atât producțiunea cât și consumațiunea a avut'o aceeași, atunci ar rezulta, că pe întreg anul 1923 am avut o producțiune de astfel de

alcooluri, de 3.585.442 grade-decalitri și o consumațiune de 3.706.684 (grade decalitri). Ori, în cazul acesta atât în ceea ce privește producția cât și în ceea ce privește consumația, pentru 1924 ea este mai mare cu un milion de grade-decalitri, decât în anul precedent, ceea ce de sigur constituie o creștere destul de mare și care nu poate să fie trecută cu vederea.

În ceea ce privește producțiunea *berei*, ea după cum este cunoscut de toți, este un produs ceva mai puțin alcoolic, și care în Basarabia numai cu vre-o câțiva ani înainte de război a fost introdusă. Mai înainte se consuma numai vin sau alcool tare sub diverse forme. De când au luat însă românii în stăpânire această provincie, de atunci cantitatea consumată este mai mare, și acest lucru se observă mai cu deosebire în centrele mai populate ale provinciei.

După datele Ministerul de Finanțe producțiunea acestei băuturi pe anii 1922, 1923 și 1924 este următoarea. În comparație cu producțiunea ei în celelalte provincii românești:

Provincii	Producțiunea în ani :		
	1922/23 Litri	1923 (9 luni) Litri	1924 Litri
1. Vechiul Regat	41163580	33341138	35526850
2. Transilvania	30093225	22680950	29088465
3. Bucovina	12087863	12181136	12711544
4. Basarabia	3844000	3763416	3971416
Total . . .	87208718	71966250	81298275

Basarabia, după cum arată cifrele, este aceea care dintre cele patru mari regiuni ale țării, are producțiunea de bere cea mai mică, și acest lucru stă de altfel în legătură cu felul băuturilor alcoolice obicinuite a se utiliza aici Vutca rusească, pe care sunt obicinuiți a o bea locuitorii ca și apa aproape, precum și vinul, care în Basarabia se produce în cantități așa de mari, sunt cele 2 produse, cari au înlocuit până în prezent berea ca băutură.

Din această cauză și calitatea berei fabricate în Basarabia nu este așa de bună, ca a celei ce se produce în alte provincii ale țării și mai cu seama în București. Până în

prezent nici cerința de consumațiune a acestui derivat de alcool nu a fost aci prea mare.

Consumațiunea alcoolului pur pe cap de locuitor.

În conformitate cu cifrele Ministerului de Finanțe, am căutat a cerceta care este consumațiunea de alcool pur pe cap de locuitor, pe care am avut-o în Basarabia în anii 1921—1924 inclusiv, și am putut afla că ea a fost următoarea în raport cu populațiunea:

A n i i	Cantitatea consumată pe cap de locuitor Grade-Decalitri
1920—1921	4,3.—
1921—1922	7,9.—
1923 (9 luni)	5,9.—
1924	10,4.—

După cifrele de mai sus se poate vedea, că consumul alcoolului a crescut dela an, la an, și dacă stabilim o cifră globală a consumului general în 1920, față de cel din 1924, putem zice, că în primul an cantitatea consumată reprezintă a treia parte din cantitatea consumată în anul 1924. Ori, acest lucru trebuie să ne dea de gândit, și în acelaș timp să ne facă să ne întrebăm, unde vom merge?

Dacă în legătură cu aceste considerațiuni ce le facem asupra alcoolului pur pe cap de locuitor, observăm în treacăt și consumațiunea de bere atunci vedem, că pe cap de locuitor am avut cantități următoare în anii 1922—1924, comparativ cu celelalte provincii românești.

A n i i	Cantitatea consumată pe cap de locuitor				
	Litri				
	V.-Regat	Țănsilă.	Bucovina	Basarab.	Total
1922—1923	4,6	4,7	13,6	1,2	4,5.—
1923 (9 luni)	4,4	4,6	14,9	1,3	4,5.—
1924	4,1	4,7	14,8	1,2	4,5.—

Consumul deci, se vede că este cel mai mic, și în cifră medie se poate spune, că un locuitor din Basarabia bea de 13 ori mai puțină bere anual decât din Bucovina, care nu bea în schimb rachiu sau alcool pur, decât mai rar. Ori, acest lucru noi îl considerăm ca fiind în avantajul populației bucovinene, știind că berea este mult mai puțin alcoolică decât rachiuul basarabean.

Consumul de vin.

Consumul de vin este destul de mare în această provincie producătoare, unde atât pe marea proprietate, cât și pe proprietatea mică se fac culturi importante de viță. După cum am zis, o parte din ceea ce produce provincia, se consumă în interiorul ei, consum, care pe anii 1922—1924 a fost următorul în conformitate cu cifrele Ministerului de Finanțe.

Provinciile	Consumația în vinului în anii :		
	1922/23 Litri	1923 (9 luni) Litri	1924 Litri
1. Vechiul Regat	153702828	148029689	154381293
%	68,22	61,42	55,07
2. Transilvania	395755554	49474276	68597724
%	17,57	20,52	24,47
3. Basarabia	32015228	43526941	57349766
%	14,21	18,06	20,45
4. Bucovina	587	8447	22836
%	0,00	0,00	0,01

Ceeace putem constata din aceste cifre, este cantitatea mare cu care a crescut consumul de vin în Basarabia și Transilvania. Dela anul 1922 la 1924 pentru Transilvania se înregistrează o diferență de 29.021.170 de litri, adică în mediu încă odată aproape cantitatea, ce se consumase în 1922. La acest fapt a contribuit de sigur ușurarea întrucâtva a transporturilor, iar în al doilea loc scoborârea prețurilor la vinurile din Vechiul Regat și Basarabia. Vinurile ungurești, cari erau puține din punct de vedere cantitativ, erau în acelaș timp și mai scumpe, și de aci reducerea consumului în Transilvania, în comparație cu Ve-

chiul Regat și Basarabia, unde vinurile noastre românești erau desfăcute cu prețuri mult mai moderate pe piață.

În Basarabia, după cum am zis, consumul de vin a sporit foarte mult, așa încât dela 1922 la 1924 diferența în plus pentru acest din urmă an a fost de 15.350.000 de litri, în cifră rotundă.

Ceeace a contribuit la mărirea consumului de vin în a ceastă din urmă provincie (Basarabia), a fost pe de o parte mărirea cantitativă a producțiunii, iar pe de alta reducerea prețurilor. Proprietarii și marii depozitari de vin, cari mai înainte erau obicinuiți a exporta vinurile lor în marile centre populate ale Rusiei, din cauza închiderii frontierei de răsărit nu au mai avut unde le duce, așa că au îmagazinat din an în an cantități mari, ceeace a făcut că la finele anului 1924 nu mai ajungeau butoaie, unde să fie puse vinurile noi.

Rusia, după cum am mai amintit, a fost o mare consumatoare de vinuri basarabene. Ele concureau pe diversele piețe alte vinuri, ce s'ar fi adus din străinătate. Cu toate acestea din cauză că vinul basarabean era foarte puțin cantitativ în comparație cu necesitățile de consum ale Rusiei, de aceea această țară făcea un import destul de important din Franța sau alte țări producătoare.

Imediat după război angrosiștii de vinuri, din Basarabia, nu au putut de odată să-și vândă produsele lor pe celelalte piețe românești de oarece nu se înjghebaseră încă legăturile de comerț, așa cum sunt astăzi. De aceea vinurile basarabene erau introduse cât se poate de puțin în restul provinciilor noastre. Cu timpul însă relațiunile comerciale s'au strâns, așa încât toate aceste vinuri de Basarabia și-au găsit multe debușuri în Bucovina, Transilvania sau Vechiul Regat.

Socotindu-se consumul de vin pe cap de locuitor avem situațiunea următoare în provinciile noastre în cursul anilor 1922—1924.

Provinciile	Consumul pe cap de locuitor în anii :		
	1922/23	1923 (9 luni)	1924
	Litri	Litri	Litri
1. Vechiul Regat	19,5	18,7	19,5.—
2. Transilvania	7,2	9,0	12,5.—
3. Basarabia	10,8	14,4	19,4.—
4. Bucovina	0,0	0,0	0,1.—
Media	13,5	14,4	16,7.—

Mărindu-se consumul de vin în noile teritorii și mai cu seamă în Basarabia așa de simțitor dela an, la an, evident că și cota care revine pe cap de locuitor, a trebuit să crească. Și, în această direcțiune trebuie să constatăm, că pe când în Vechiul Regat această cotă a rămas aproape invariabilă, dela 1922 la 1924, în Basarabia ea s'a dublat aproape ajungând cifra consumațiunii, care se face dincoace de Prut.

Debitele și debitanții de alcool.

Chestiunea debitelor și a debitanților de alcool este poate cea mai principală pentru noi în Basarabia. Aci avem un considerabil număr de debite, cari sunt exclusiv numai în mâna minoritarilor, și cari exploatează astfel populațiunea, și în special pe cea dela sate.

Avem două categorii de debite, și anume, cu ridicata și cu amănuntul. Numărul celor dintâi în Basarabia se ridică la cifra de 349, ceea ce revine în proporție de 14%, față de numărul lor total, pe întreaga țară. Numărul acestor feluri de debite în Transilvania este numai de 213. Ori Transilvania este mult mai mare ca întindere și ca populație în comparație cu Basarabia, și atunci trebuie să vedem cu cât mai mult este întinsă vinderea de alcool în provincia noastră de peste Prut față de alte provincii.

Dar, primejdia cea mare nu vine atât dela debitele cu ridicata, cât dela cele cu amănuntul, cari în Basarabia sunt foarte numeroase, lucru, ce se poate vedea din tabloul de mai jos:

Numărul debitelor cu amănuntul :		
În orașe	În sate	Total
1332	3839	5171

Proportional cu populația orașelor și a satelor, numărul cârciumilor este mai mare în orașe, și aci avem ocaziunea de a vedea străzi întregi, unde se găsește cârciumă lângă cârciumă. Aci se adună în special în zilele de sărbătoare, după iarmaroc (bâlciu) un mare număr de săteni, cari lasă tot câștigul obținut din vânzarea produselor lor acestor debitanți de alcool, în schimbul diverselor bău-

turi mai mult sau mai puțin otrăvitoare pentru organism, pe care hangiuul le pune la dispoziție consumatorilor. Din această cauză în Basarabia, toate debitele de alcool sunt îngrămădite la orașe în apropierea barierelor târgului, pe unde vin sătenii cu diverse produse de desfacere.

Cauza existenței unui așa de mare număr de cârciumi cu amănuntul se datorește faptului că pe când în 1919 se eliberaseră numai 127 de brevete de cârciumi, în 1921 cifra lor a ajuns la 4149.

Dar, pe lângă aceste debite fixe, trebuie să mai menționăm, ca în Basarabia avem aproximativ peste 75 de negustori ambulanți, cari umblă din sat în sat cu diverse racniuri sau alte derivate de alcool. Aceștia vând produsele lor de multe ori lucrătorilor chiar pe lanuri, așa că în mod direct îi stingheresc în acțiunea lor de producători agricoli. De sigur, dacă ni am gândi numai puțin la situațiunea materială și mai cu seamă la cea morală a țăranului basarabean, atunci am vedea că în primul loc ar trebui să dispară tocmai acești vânzători ambulanți, cari duc această otravă, alcoolul, până în cele mai înfundate locuri ale Basarabiei.

În ceea ce privește *debitanții de alcool*, detailiștii sunt acei, cari răspândesc pretutindeni această marfă atât de dăunătoare organismului, și de aceea am căutat să vedem pentru Basarabia, care este numărul tocmai al acestor detailiști, lucru care se vede pentru fiecare naționalitate în parte din tabloul de mai jos.

Numărul debitanților detailiști după naționalitatea lor de origine.

Naționalitatea	Nr. debitanților	
1. Români	2158	39,09.
2. Evrei	2566	46,49.
3. Germani	28	0,51.
4. Bulgari	207	3,75.
5. Sași	1	0,02.
6. Greci	49	0,89.
7. Ruși	355	6,43.
Transport	5364	

Naționalitatea	Nr. debitanților	%
Report :	5364	
8. Jugoslavi	4	0,07.
9. Armeni	7	0,13.
10. Albanezi	3	0,06.
11. Polonezi	6	0,10.
12. Găgauți	89	1,61.
13. Ucrainieni	29	0,52.
14. Lipoveni	13	0,24.
15. Italieni	1	0,02.
16. Elvețieni	3	0,05.
17. Alte naționalități	1	0,02.
Total. . . .	5520	100,00.

Chestiunea debitanților de alcool a preocupat nu numai la noi, ci și în alte părți cercurile conducătoare de Stat, fiind o chestiune și de ordin social, și de ordin economic, dar mai cu deosebire de ordin național. Când privim cifrele din tabloul de mai sus ne putem da socoteală, că deși în Basarabia avem o populațiune românească în proporție mai bine de 70%, cu toate acestea numărul debitanților români reprezintă numai o treime (în cifră rotundă) din totalul general al debitanților, pe cari îi găsim în această provincie. Restul de două treimi sunt debitanți de naționalitate străină.

Dintre străini, evreii sunt acei, cari au un număr covârșitor în această prîvință, ei singuri fără a mai socoti și pe ceilalți străini întrec cu mult numărul românilor, așa încât ne face impresiunea, că nici nu ne găsim pe un teritoriu pur românesc.

Din toate aceste observațiuni se poate vedea prin urmare, că Basarabia este o provincie în deajuns de consumatoare de alcool, lucru care trebuie să ne intereseze în primul loc, mai cu deosebire că negustorii avizi de câștig pun în comerț un alcool falsificat, care dăunează încă și mai mult organizmului.

Legea actuală a băuturilor spirtoase are în ea cele mai bune principii, cari aplicate cu cea mai mare strictețe, vor duce în curs de câțiva ani la o temperare generală, care nu va fi decât spre binele populației și în dauna speculatorilor, cari până acum au folosit făcând averi importante din vinderea alcoolului în cantități mari.

10) INDUSTRIA EXTRACTIVA

În comparație cu celelalte provincii românești, industria extractivă basarabeană este foarte limitată, și produsele ei pot fi considerate ca produse de al doilea ordin.

În seria anilor s'a căutat a se face cercetări cu caracter geologic în regiunea Bolgradului, unde s'au dat peste niște strate foarte subțiri de cărbune de piatră și mai cu seamă lignit. Cantitatea este mică, așa încât și societatea, care s'a format cu scopul de a exploata depozitele (Industria Basarabiei, cu capital de 10.000.000 lei) a trebuit să renunțe la această exploatare, de oarece ea nu era rentabilă. Cărbunile conțineau multe materii pământoase ceea ce împiedeca arderea, așa încât el nu putea să fie dat în comerț. Cu toate acestea locuitorii îl exploatează și astăzi în mod rudimentar, utilizând produsul pentru necesitățile lor.

Încă de pe timpul când Basarabia era sub stăpânire rusească, s'a căutat de asemeni a se face diverse sondeaje prin județul Ismail, cu scopul de a se găsi petrol. Rezultatele au fost contrare așteptărilor, deși unii geologi ruși încă nu pierduseră speranța, că într'un viitor mai mult sau mai puțin apropiat acest material se va găsi de sigur și în Basarabia.

Ceea ce se exploatează astăzi în Basarabia este în primul loc piatra, apoi pietrișul, nisipul, argila, lutul, fosforitele și gipsul.

După datele subinspectoratului minier din Chișinău, s'au exploatat din toate carierele Basarabiei, de Stat și particulare, următoarele cantități de materiale; dela 1 Ianuarie, 1922 și până la 1 Iunie, 1925.

Felul materialului exploatat	Nr. Carie- relor	Canlit. expl. metri cubi.
1. <i>LUT.</i>		
a) La cariere de Stat	5	3910.—
b) La cariere Particulare	31	9616.—
2. <i>PIATRA CIOPLITA.</i>		
a) La cariere de Stat	14	2108.—
b) La cariere Particulare	8	2329.—
3. <i>PIATRA BRUTA.</i>		
a) La cariere de Stat	108	30647.—
b) La cariere Particulare	36	22310.—
4) <i>PIETRIȘ.</i>		
a) La cariere de Stat	3	1300.—
b) La cariere Particulare	1	2279.—
5. <i>NISIP.</i>		
a) La cariere de Stat	18	4248.—
b) La cariere Particulare	2	1650.—
6. <i>ARGILA.</i>		
a) La cariere de Stat	1	850.—
<i>Kilograme.</i>		
7. <i>NOMOL.</i>		
a) La cariere de Stat	4	329583.—
8. <i>FOSFORITE.</i>		
a) La cariere de Stat	1	24000.—
b) La cariere Particulare	1	24000.—
9. <i>GHIPS.</i>		
a) La cariere Particulare	1	145000.—

În total prin urmare avem 234 de cariere, cari au dat o cantitate de produse destul de importante în comparație cu mărimea lor, precum și cu mijloacele mai primitive de exploatare.

În urma aplicării legii minelor și în Basarabia ca și în celelalte provincii ale țării toate aceste exploatațiuni sunt pe cale de a și perfecționa mijloacele de scoatere a materialului. Cu un cuvânt ele vor fi reorganizate pe viitor, așa încât producțiunea va crește. Această perfecționare a exploatării carierelor s'ar fi putut face mai de mult în Basarabia, dacă ar fi existat și sub ruși un sistem de exploatare, dar așa fiecare proprietar exploata, după cum îl ajungea mintea. Efectul legii noastre a minelor s'a putut vedea imediat, chiar după un an dela aplicare, de oarece, pe când în 3½ ani cantitatea exploatată a fost de 83.037 de metri cubi și 822½ de tone ;după ce în 1924 s'a aplicat legea minelor, numai în acest ultim an s'a putut extrage cantitatea de 58.669 metri cubi și 772½ tone. Dar, lucrul acesta se poate încă mai bine concretiza și prin alăturatele cifre (după „Basarabia, monografie“ Chișinău 1926), care arată venitul carierilor pe anii 1919—1925, și cari au fost proprietatea Statului.

Anii de exploatare	Venitul obținut Lei
1919	49.080.—
1920	82.034.—
1921	26.745.—
1922	46.450.—
1923	281.251.—
1924	523.764.—
1925 (5 luni)	241.108.—

Evident, toate aceste cifre, cari ni au arătat cantitatea de material exploatat din subsolul acestei provincii, nu pot să ne arate decât faptul, că Basarabia după cât se cunoaște lucrul până astăzi are un subsol mai sărac în comparație cu celelalte provincii românești. Un lucru este cert însă, și anume că din punct de vedere geologic Basa-

rabia este foarte puțin studiată,, așa că în această direcțiune acolo totul este de făcut. Ceeace ni a rămas de la ruși este numai un început, și încă unul foarte slab, așa că pe spatele nostru va rămânea, pentruca să vedem dacă din subsolul acestei provincii nu avem de scos bogății tot așa de importante, ca și din alte părți ale României.

11. CHESTIUNEA CAILOR DE COMUNICAȚIE ȘI A TRANSPORTURILOR ÎN BASARABIA

Ori ce țară sau regiune a unei țări, pentruca să-și valorifice averea, de care ea dispune, are absolut necesitate de căi foarte bune de comunicație, fără de care orice avere nu are nici o valoare. Totul este că ceeace o țară sau provincie produce, să poată pune imediat la dispoziția pieții, să se comercializeze ca atare aceste produse, pentrucă numai din schimb va putea acea regiune sau provincie să scoată contravaloarea produselor sale, și să se mențină din punct de vedere economic.

În multe împrejurări, diverse provincii din cauza lipsei căilor de comunicație, cu toată bogăția lor nu s'au putut valorifica, și era nevoie de ajutorul provinciilor învecinate, pentruca ele să se poată menține. Așa s'a întâmplat în multe împrejurări în vechea Rusie, unde din cauza întinderii prea mari a guberniilor a fost imposibil pentru Stat ca să construiască șosele sau altfel de drumuri de comunicație. Printre aceste gubernii trebuie să punem și Basarabia noastră, care din acest punct de vedere a căilor de comunicație a rămas cu totul în urmă față de alte gubernii mai centrale sau mai occidentale ale Rusiei, cari au fost prevăzute cu drumuri de comunicație relativ destul de bune.

Pentru Basarabia trebuie să spunem, că a fost și o chestiune de tactică militară ea fiind așezată lângă o țară, de care Rusia nu era sigură asupra intențiilor ei.

Pentru a se putea împiedeca armatele noastre, cari eventual se credea că ar fi fost în măsură să treacă în Rusia în cazul unui eventual război, evident că lipsa șoselelor era un mijloc. Sau, în tot cazul dacă nu s'ar fi putut împiedeca cu totul trecerea trupelor, cel puțin din cauza

neexistenței drumurilor, s'ar fi putut întârzia unele operațiuni militare, cari ar fi dat timp armatelor rusești să se organizeze și să se miște mai în voe pe șoselele și drumurile de comunicație, pe cari rușii le făcuseră dincolo peste Nistru,

I. — *Situațiunea căilor ferate.*

După datele Ministerului de Comunicații, Basarabia la începutul anului 1926 dispunea de o rețea de cale ferată formată din; 1003 km de linii ferate de cale normală, proprietate a Statului, simple și de 34½ km. de cale ferată dublă. În acelaș timp mai poseda încă și 171 km tot de linie normală, proprietate particulară, dar exploatată de Stat, precum și 21 km. de linie îngustă (ecartamentul 0,75 m.).

Repartiția acestor linii este următoarea:

1.— Linia Vasile Lupu-Chișinău-Tighina în lungime de	Km. 167
2.— Tighina-Basarabeasca-Reni-Galați	„ 290
3.— Nona Suliță-Volcineț	„ 172
4.— Oenița-Vasile Lupu	„ 177
5.— Bălți-Mateuți	„ 115
6.— Basarabeasca-Iargara-Prut	„ 98
7.— Basarabeasca-Cetatea Albă-Bugaz	„ 168
8.— Tighina-Varnița	„ 3,5

Dar în afară de aceste linii normale mai sunt încă și altele, de pildă:

1. — Linia ce merge dela Larga la Nistru. Ea este o linie normală, cu o lungime de 23 km., care nu este data circulației.

2. — Linia ce merge dela Valul lui Traian la Debarcader, pe direcția Basarabeasca-Reni, cu o lungime de 6 kilometri, dar care iarăși nu este dată circulației. Ea merge până la minele de cărbuni de lângă Bolgrad. Această linie, de sigur că ar fi avut o mare importanță economică dacă calitatea și cantitatea cărbunilor dela Bolgrad ar fi corespuns așteptărilor; dar așa ea a rămas ca o adevărată linie incartă.

3. — Linia îngustă de 75 cm. ce merge dela Bucovăț-Do-

brina-Huși. Această linie, care în timpul războiului a servit mai mult la transporturile militare, astăzi nu este utilizată, deși după părerea multora ea ar aduce destule foloase, ea trecând prin niște regiuni agricole cât se poate de bogate. Ceeace ar îngreua puțin activitatea acestei linii, ar fi desigur transbordarea, care ar trebui făcută la Bucovăț și la Dobrina. Aceasta ar scumpi de sigur materialul prim. Exemplul îl avem însă și noi dincoace de Prut cu linia Crasna-Huși, care cu toate transbordările de mărfuri, cari trebuiesc făcute, cu toate acestea a adus zeci de ani reale foloase pentru economia generală a țării.

Toate aceste linii ferate sunt deservite astăzi de 97 de stațiuni, cari sunt în funcțiune. În afară de acestea mai sunt încă vreo 12 cari nu sunt în funcțiune, fiind așezate pe marginea liniilor, cari nu sunt date exploatării.

Pe aceste linii și prin aceste stațiuni se încarcă în mediu până la 40 sau 50.000 de vagoane anual cu diverse mărfuri. Înainte de război, când cantitatea de mărfuri de pe marele proprietăți era mai mare, și când comerțul cu celelalte provincii ale Rusiei era mai intens, numărul vagoanelor, ce se încăreau, ajungea și până la 55 sau 60000.

Pentru anul 1924, cantitatea de vagoane încărcate a fost ceva mai mică, așa încât am avut 18.118 vagoane încărcate cu mărfuri destinate consumului intern al provinciei și 18.866 de vagoane încărcate, cari au mers în celelalte regiuni românești. În afară de toate acestea am mai avut încă și 5.282 de vagoane, cari au fost destinate pentru export.

Această rețea de linii ferate, pe care o găsim în Basarabia este așa dispusă, încât ea putea să deservească foarte bine interesele rusești. Interesele noastre și din punct de vedere economic, și din punct de vedere militar ar fi ca să avem o linie ferată interioară, care să nu atingă linia Nistrului, după cum se întâmplă astăzi. Pe această linie interioară noi ni-am putea mișca mult mai în siguranță în cazuri de diverse eventualități atât mărfurile cât și trupele noastre. De aceea s'a crezut necesar ca să se înceapă construcția liniei normale, Chișinău-Zloți, pentru ca mărfurile, cari vin din nordul provinciei, și se îndreaptă spre marile noastre porturi dunărene, să nu mai fie nevoie a

face ocolul acela așa de mare, tocmai pe la Tighina, pentru ca de acolo să se întoarcă din nou la Basarabeasca și Zloți. Dacă această linie Chișinău-Zloți s'ar da circulației, atunci am scurta linia Chișinău-Galați cu 70 de km., ceea ce este foarte mult mai cu seamă când este vorba de a transporta urgent mărfuri destinate pentru export.

De o cam dată însă lucrările la tunelul de la Zloți s'au întrerupt din motive, pe cari nu le cunoaștem precis, așa că de sigur vom avea o întârziere în darea traficului pe această linie. Totuși credem, că timpul nu va fi așa de îndepărtat, lucrările liniei fiind destul de înaintate.

O altă linie de interes general, care ar aduce mari foloase din toate punctele de vedere Basarabiei, ar fi linia ferată, care ar pleca dela Bălți, ar trece prin Orhei și s'ar uni la Chișinău cu celelalte linii cari pleacă de aci în diferite direcțiuni. Regiunea, prin care ar trece această linie, re lângă că e desemnată dela natură ca o regiune agricolă și viticolă, dar trebuie să ținem seamă că tot aci avem și pădurile mari, cari ar putea să fie mai ușor și mai rațional exploatate, având imediat la îndemână și mijlocul principal de transport. Până acum în această regiune a pădurilor nu există absolut nici un drum civilizat de comunicare și de exploatare a lemnului. Toate nu sunt decât drumuri naturale, cari în timpul ploilor nu dau posibilitate de a se face transporturile.

Ceea ce lipsește încă Basarabiei, este o legătură rapidă de cale ferată, care să lege Ismailul cu una dintre stațiunile de pe linia Basarabeasca-Cetatea Albă sau Basarabeasca-Reni. Toate transporturile către Ismail nu se pot face decât cu căruța pe niște drumuri imposibile mai cu seamă în timp de ploae. Ori, aceasta nu este decât o stânjenire, care se aduce comerțului intern pe de o parte, iar pe de alta situațiunii economice a acestui port dunarean de mare importanță pentru exportul nostru.

O altă chestiune de mare importanță economică, pe care trebuie să o punem pe tapet, și care stă în legătură tocmai cu căile ferate, este strângerea raporturilor economice, pe cari trebuie să le avem între diversele noastre provincii. Până în prezent Moldova nu se leagă cu Basarabia pe o întindere așa de mare de teren, decât numai prin trei puncte și anume: pe la Vasile Lupu, Dobrina și pe la Reni. Numai

putem vorbi de legătura cu calea îngustă Bucovăț-Dobri-na, de oarece această linie nu funcționează de loc. Ori, aceste legături de cale ferată interioare sunt puține în raport cu marile interese economice și politice ale provinciei noastre de peste Prut. Prin județul Cahul și vestul Chișinăului nu trece decât o cale ferată de legătură cu Moldova. De asemeni transversal prin partea de nord a județului Bălți nu trece nici una, care să facă legătura cu Botoșanii și cu Bucovina. Ori toate aceste regiuni sunt ex-rem de bogate din punct de vedere agricol (Bălți) și viticol-agricol (Cahul și Lăpușna), și ca atare toate produsele lor ar avea un mijloc de scurgere care astăzi lipsește, transporturile făcându-se cu cea mai mare greutate. Ba, de cele mai multe ori odată cu începerea ploilor de toamnă, de prin Noemvrie și până după topirea zăpezii ele sunt suspendate aproape cu desăvârșire.

Din toate aceste rezultă prin urmare că avem absolută trebuință în Basarabia de noi linii ferate, pentru că numai în felul acesta vom fi în măsură de a schimba punctul de gravitațiune comercială îndreptându-l către capitala și centrele noastre mari de desfacere.

Șoselele și Drumurile.

Basarabia este unul dintre noile teritorii românești, care este cel mai lipsit de drumuri bune și șosele de comunicare

Această moștenire, pe care am luat-o dela ruși, a fost astfel, de oarece pentru Rusia (pe lângă alte motive de ordin strategic expuse mai sus) care era atât de mare, Basarabia nu era considerată decât ca o provincie lăaturalnică de al doilea sau chiar de al treilea ordin. Ea era lăsată în părăsire din toate punctele de vedere, diversele guverne rusești având a se ocupa de aranjarea și sistematizarea din toate punctele de vedere a vieții adevărate rusești din guberniile centrale ale foastei monarhii.

După datele ultimului anuar rusesc, statistic, întinderea drumurilor simple și a șoselelor din Basarabia a fost în 1911 de 5399 km. dintre cari 378 erau șosele și 5021 km., drumuri simple. Față cu celelalte gubernii rusești, Basarabia în ceea ce privește lungimea drumurilor cărușabile ocupa locul al 29-lea, iar în ceea ce privește întinderea șoselelor,

ocupa locul al 33-lea din toate provinciile fostului imperiu rus.

Pe vremuri, raportul rețelei drumurilor față de suprafața totală a Basarabiei și populație se prezintă în modul următor: pentru suprafața de 1000 vârste pătrate (o vârstă liniară este egală cu 1080 metri) revin numai 8,5 vârste de șosea și 113,4 vârste de drumuri ordinare. În total pentru tot felul de drumuri, la 1000 de vârste pătrate aveam 121,9 drumuri căruțabile.

De asemeni, pentru 100.000 de locuitori revin numai 14 vârste de drum de șosea și 186 vârste de drum ordinar. În total, prin urmare 200 de vârste (200 km.) lucru care este foarte puțin în comparație cu alte țări sau provincii din afara Europei.

Toate aceste drumuri, cari aveau aparența de șosele în Basarabia, în întindere de 378 km. erau puse sub supravegherea directă a Ministerului de Interne și a zemstvelor și nu sub conducerea directă a Ministerului de Lucrări Publice, așa cum este și la noi, și cum este în același timp și în alte state.

Chiar pentru aceste șosele insuficiente, cum erau, nu li s'au dat aproape niciodată fonduri suficiente pentru întreținere, așa încât multe dintre dânsurile la venirea noastră erau așa de stricate, încât numai cu numele se mai putea zice că erau șosele.

Prin urmare, judecând aceste cifre, putem spune, că din întinderea totală a drumurilor basarabene, drumurile ordinare formează o proporție mai mare de 9/10. După cum s'a zis și în altă parte, ele în timpul uscat al anului sunt mai mult sau mai puțin utilizabile, în toamnă, iarnă și primăvară însă ele devin imposibile pentru transporturi grele. Din cauza acestor împrejurări aproape totdeauna s'a plătit în Basarabia transportul de poveri mai scump decât în alte părți, ceea ce de sigur nu poate să fie decât în detrimentul marilor și micilor cultivatori.

În intervalul de timp dela 1911 și până la unirea Basarabiei cu România s'au mai făcut încă 35 km. de șosea, așa încât la 1918, am găsit în total 413 km., 136 de drumuri împietruite de către administrațiile foastelor zemstve județene. Dar din acești 413 km. trebuie să se scadă 114 km, pen-

tru cari era făcut numai terasamentul, așa că de fapt erau numai 299 de km. de drumuri pavate sau împietruite. Valoarea tuturor acestor lucrări se ridica, după cifrele zemstvelor la suma de 3.360.642 de ruble-aur.

În bugetele anuale ale diverselor zemstve se prevedeau pentru șosele și întreținerea lor sume derizorii, și ca exemplu nu avem să cităm, decât suma de 7560 de ruble prevăzută de zemstva de Hotin în 1914, precum și acea prevăzută de zemstva de Soroca în acelaș an, de 12.311 ruble.

Din cauza puținei atențiuni, ce se dădea de ruși drumurilor din această provincie, nici nu exista un personal ingineresc competent pentru dirijarea lucrărilor.

Astăzi numărul și lungimea drumurilor a mai crescut, așa că după cifrele oficiale statistice, la începutul anului 1925 se găseau în diversele județe ale Basarabiei următoarele șosele și drumuri ordinare, pe următoarele lungimi:

Județele	Lungimea Drumurilor		Numărul de kilometri de drumuri la 1000 de locuitori	
	km.	m.	km.	m.
1. Hotin	653	478	1	635.—
2. Soroca	304	000	0	796.—
3. Bălți	577	710	1	552.—
4. Orhei	376	825	1	101.—
5. Lăpușna	222	222	0	562.—
6. Tighina	815	450	2	590.—
7. Cetatea-Albă	1236	920	1	552.—
8. Ismail	903	500	3	947.—
9. Cahul	2025	000	13	750.—
Total	7115	105	2	406.—

Vedem deci, că lungimea cea mai mare de drumuri o avem în județele Cahul și Cetatea-Albă, însă tot aci este locul ca să afirmăm că aproape în totalitatea lor aceste drumuri în ambele județe sunt pur și simplu numai drumuri naturale.

Și pentru ca să ne dăm seamă de ceea ce este împietruit și neîmpietruit în fiecare județ din Basarabia, nu avem decât să privim cifrele din tabloul de mai jos, în care este specificată pe județe lungimea șoselelor naționale, precum și a drumurilor neclasate, așa după cum era situațiunea la începutul anului 1925.

Județele	Împietruite km.	Terasamente km.	Nelucrate km.	Total km.
a) Șosele Naționale.				
1. Lăpușna	83,229	—	—	—.
2. Ismail	18,300	3,510	25,190	47,000.—
3. Cahul	—	6,000	—	6,000.—
Total. . .	101,529	9,510	25,190	53,000.—

b) Șosele Neclasate.

1. Hotin	129,194	6,811	517,473	653,478.—
2. Soroca	7,300	—	296,700	304,000.—
3. Bălți	1,405	—	576,305	577,710.—
4. Orhei	71,730	—	305,095	376,825.—
5. Lăpușna	67,452	1,200	70,341	138,993.—
6. Tighina	32,535	8,200	774,720	815,450.—
7. Cetatea-Albă	10,550	4,725	1221,645	1236,920.—
8. Ismail	66,425	140,550	649,525	856,500.—
9. Cahul	—	9,500	2009,500	2019,000.—
Total. . .	386,591	170,986	6421,304	6978,881.—
Total general pentru șoselele naționale și neclasate				
	488,120	180,496	6446,494	7115,110.—

Vedem prin urmare, că este un mic spor față cu situațiunea dinainte de război, și cu cea dela 1918 în ceea ce privește șoselele împietruite, dar această cifră este cu totul insuficientă, când ne gândim la marile nevoi ale Basarabiei.

Luând în considerare acum diversele șosele și drumuri

principale vedem, că în județul Hotin există o șosea, care merge dela Hotin spre Camenița Podoliei, iar pe lângă dânsa mai sunt încă și alte drumuri ordinare, cari merg dela Noua Sulița spre Bălți, iar de aci se îndreaptă către sudestul provinciei trecând Nistrul și îndreptându-se spre Odesa. Din acest ultim drum ordinar se despart două ramuri, una, care merge dela localitatea Mămăliga la Hotin, iar alta dela Lipcani, prin Briceni, la Atachi.

Spre Bucovina în câteva părți pentru a se ușura transportul trupelor rușii au fost nevoiți a pietruii câteva șosele în timpul marelui război.

Trecând în județul Soroca, aci găsim mai principale numai drumuri ordinare, cari merg din Soroca la Bălți, din Soroca la Moghilăul Podoliei (în Ucraina) și din Soroca la Iampol, peste Nistru.

Cât privește în județul Orhei aci găsim o îngrămădire mai mare de drumuri ordinare, însă ca drum principal de scurgere a produselor, este acel care vine dela Hotin și se îndreaptă peste Nistru spre Odesa. De asemeni este și șoseaua care merge din Orhei la Chișinău, precum și acea care se ramifică spre Criuleni, pe Nistru.

Mergând în spre sud, în județul Chișinău, avem ca drum principal de exploatare pe cel care vine dela Hotin, trece prin Chișinău și se îndreaptă apoi, către Tighina, iar ca drumuri mai secundare, cel ce se îndreaptă dela Chișinău în spre Dubasari, în Ucraina; precum și drumurile cari merg către Bolgrad și Cetatea-Albă. În acelaș timp trebuie să menționăm șoseaua, care este destul de bună relativ, care se îndreaptă dela Chișinău către Huși.

Drumul principal de exploatare viitoare al Basarabiei, care vine din județul Hotin, trece și prin județul Tighina, iar de aci se îndreaptă către Odesa. De altfel acesta este drumul, ce constituie și pentru județul Bălți ramura principală de exploatare, în care dau alte câteva ramuri secundare.

În județele Cetatea Albă și Cahul sunt aproape exclusiv numai drumuri ordinare, cari nu reprezintă decât artere de comunicație de al doilea ordin, și dintre acestea găsim.

următoarele: Drumul dela Cetatea Albă la Tighina, Sara-ta, Comrat și Tatarbunar, Cetatea-Albă Ismail; Cetatea Albă prin Tatarbunar la Ohilia Nouă și Vâlcov; dela Leova la Reni, dela Leova la Comrat; dela Reni prin Cahul la Bolgrad și apoi Reni-Galați.

Prin urmare vedem deci, din toate acestea că în direcțiunea căilor de comunicație pe uscat este aproape totul de făcut în această provincie, pentru ca și ea să se ridice din punct de vedere economic.

c) *Căile de Comunicație pe apă.*

Pe lângă aceste căi de comunicațiune pe uscat, Basarabia prin însăși situațiunea sa geografică mai are posibilitatea de a-și transporta produsele sale și pe apă de oarece atât Nistrul cât și Prutul și Dunărea udă pământul acestei regiuni pe mari întinderi și de jur împrejurul marginilor ei. În special Nistrul dela granița Bucovinei și până la revărsarea lui în limanul ce desparte județul Cetatea Albă de Ukraina, udă provincia noastră pe o lungime de 918 km.

Evident că navigabilitatea Nistrului nu începe chiar dela granița Bucovinei, ci din partea sa mai dela mijloc. În tot cazul vase mai mici cu pasageri se puteau ridica în timpurile normale destul de ușor până la Soroca, și chiar mai sus până la Moghilăul Podoliei.

În ceea ce privește navigabilitatea Prutului, acesta este accesibil pe o lungime de 200 km. pentru vase cu pescaj mic. În tot cazul apa acestui râu este destul de înceată și malurile cât se poate de joase, și de întortochiate. Tocmai din cauza acestor întortocheali navigațiunea prezintă oarecari dificultăți, așa că pe viitor când va fi vorba de a se face cu totul navigabilă această apă, va trebui ca prin lucrări speciale de îndiguire să se îndrepte tocmai aceste cõturi, cari astăzi sunt o piedecă pentru plutire.

În afară de Dunăre, care udă Basarabia pe o lungime de 162 de km. și care este una din căile principale de comunicație și transport de mărfuri, trebuie să mai amintim, că transporturi de mărfuri basarabene se mai pot face și pe

Marea Neagră, în tot lungul malurilor, chiar cu vase de un tonaj mai mic, de oarece marea udă pământul provinciei acesteia pe o lungime de 86 de km.

Din cauza existenței tuturor acestor ape de jur împrejurul Basarabiei, o mare cantitate de mărfuri erau transportate pe aceasta cale de către ruși, ceea ce era un foarte mare avantaj, de oarece se economiseau pe de o parte căile ferate, iar pe de altă parte drumurile naturale ale acestei provincii nu se desfundeau așa de mult din cauza greutateilor mari, ce erau duse cu căruțele.

Luând în considerare datele statistice privitoare la transporturi, găsim că în 1909 numai pe Nistru au trecut mărfuri în cantitate de 15.936 de tone, iar în anul 1910 cantitatea s'a ridicat la cifra de 35.312 tone. Toate cerealele se transportau pe această apă chiar din partea de sus a fluviului. Transporturile soseau și se descărcau în stațiunea Varnița, pentru ca apoi de aci să fie încărcate pe calea ferată.

Ca să ne dăm seamă cât se încărca și se descărca în această stațiune anual, nu avem decât să vedem, că în 1909 cantitățile sosite și descărcate au fost de 15.184 de tone, iar în 1910 de 27.424 de tone.

Înmagazinarea de materiale, cari se transportau pe Nistru se făcea în 68 de localități, și dacă luăm în considerare cifrele Ministerului Comunicațiilor din Petrograd pe anul 1909—1911, găsim următoarele cantități, cari reprezintă mediile de înmagazinare în aceste porturi a diferitelor materiale și produse prime.

Cantitatea înmagazinată a fost de 8.070 de vagoane, și pe lângă acestea mai sosise încă și o altă cantitate de 7.257 de vagoane. În total deci aveam 15.327 de vagoane a 10.000 kg. vagonul.

Toate aceste porturi, cari se găseau pe Nistru, și cari la o eventuală deschidere în viitor a frontierei de est, vor putea să fie imediat utilizabile pentru comerțul Basarabiei, nu aveau același debit de export sau de import, așa încât s'au putut face diverse categorii de porturi, după cum se poate vedea din tabelul de mai jos. (după *N. Moșileanski*).

Cantitățile de produse ce se pot înmagazina sau cari constituie debitul anual al portului	Numărul porturilor pentru fiecăre categorie de can- tități în parte
Mai puțin de 800 de tone	36.—
Dela 800 la 1600 tone	13.—
„ 1600 „ 2400 „	11.—
„ 2400 „ 4800 „	2.—
„ 4800 „ 6400 „	2.—
„ 6400 „ 8000 „	1.—
„ 8000 „ 16000 „	1.—
Peste 16000 de tone	2.—

Vedem deci din acest tablou, că cel mai mare număr de porturi (49) înmagazinează anual mai puțin de 2000 de tone. Din restul de porturi, 17 pot să fie clasate în categoria porturilor mijlocii, iar două, Varnița și Tighina ca porturi mai mari. Tighina avea un aport anual de 1680 de vagoane iar Varnița unul de 4800 de vagoane.

Prin toate aceste porturi, prin urmare se puteau scurge din Basarabia cantități foarte mari de cereale, lemne sau alte produse prime, pe cari astăzi nu le putem transporta decât cu multă greutate pe căile de uscat. Evident, că până la deschiderea traficului cu Ucraina această cale de transport pe Nistru nu poate să fie utilizată. Dar chiar după normalizare va fi imposibil lucrul de ocamdată, de oarece lipsește materialul plutitor. Majoritatea din vasele, cari pluteau odinioară pe Nistru, au fost scufundate în timpul războiului și a revoluției rusești, așa încât tonajul de vase, cari au rămas astăzi disponibile pe la diferiți armatori străini din Basarabia s'a redus foarte mult, așa încât el nu mai corespunde necesităților de viitor ale acestei provincii. Prin urmare deci, în cazul deschiderii granițelor către răsărit și în cazul când se va libera complet navigațiunea pe Nistru, va trebui să ne gândim neapărat la înjghebarea unei mici flote comerciale, pe care va trebui să o punem la dispozițiunea cultivatorilor sau exploatatorilor de păduri, vii etc., pentru ca aceștia să-și poată transporta ușor produsele lor.

Înainte de război principalul material, care se transporta în cantități mari pe Nistru erau cerealele, cantități cari ajungeau până la 2500 sau 3000 de vagoane, ceea ce reprezintă aproximativ cam 32% din cantitatea totală de material, care se expedia pe calea Nistrului.

În afară de cereale, un al doilea produs, care se exporta și duce în cantități mari pe această apă, erau lemnăriile, și cantitatea medie o putem socoti la 2000 de vagoane pe an. Aceste lemne erau nu numai din pădurile Basarabiei, dar și din acele ale Podoliei. Pe lângă lemne se transportau multe materiale de construcție ca: piatră, cărămidă, nisip, var etc, și cantitatea anuală se ridica la 420—450 de vagoane.

Toate aceste produse, de cari am vorbit mai sus au format așa zisul export de materii pe cale fluvială. Dar în afara de el au fost produse importante în cantități de asemeni destul de mari și cari în cifră rotundă, anuală ar fi:

Felul materialelor	Cantitatea medie importată Vagoane
1. Cereale	2000—2100,—
2. Lemnărie	1200—1250,—
3. Lemne de construcție	400— 600,—
4. Alte produse	100— 150,—

Dacă lucrul stă astfel în ceea ce privește acest transport pe Nistru, și de oarece astăzi el este complet anihilat din cauza evenimentelor politice, ne putem explica foarte ușor greutatea, pe care o întâmpină producătorii basarabeni de a-și duce produsele lor.

Când o cale de transport așa de importantă, cum era Nistrul lipsește, este evident, că este aproape imposibil de înlocuit, și de aceea avem obligațiunea ca să îndreptăm cât mai curând drumurile de uscat, pentru ca să nu stin-

gherim cu totul comerțul regiunilor limitrofe răsăritene ale Basarabiei.

Transportul pe Nistru ar fi putut lua o dezvoltare și mai mare încă, dar sunt și oarecare dificultăți de navigațiune cari împiedecă de multe ori vasele de tonaj ceva mai măricel de a circula pe dânsul. În primul loc nu în tot cursul anului apele sunt mari, așa ca să permită navigația până în părțile cele mai de sus ale fluviului, iar în al doilea pe albia Nistrului se găsesc de multe ori praguri de nisip și stânci sub apă, cari împiedecă foarte mult plutirea mai cu seamă în sezonul apelor mici.

Aceste cantități de pietre, cari acopăr în multe părți fundul albiei Nistrului, se datoresc la o mulțime de rovine, ce sunt pe malul acestei ape, și de unde aceste pietre proviu pentru că malurile apei nu sunt întărite în mod artificial cu piatră, după cum ar trebui să fie.

Din aceste rovine ploile torențiale aduc cantități enorme de pietre, nomol și nisip, pe care îl depun pe fundul albiei, așa încât se paralizează pentru câțva timp sau pentru totdeauna transportul pe vase al materialelor.

Prin urmare, la reluarea relațiunilor normale cu Rusia, autoritățile noastre vor trebui să ia două categorii de măsuri :

1. — Va trebui imediat să se procedă la scoaterea vaselor scufundate din fundul apei, vase care după o revizuire oarecare ar putea fi văzute dacă mai pot sau nu a fi reparate. Ele reprezintă un capital de câteva milioane-aur care în momentul de față ar avea o foarte mare importanță pentru economia generală a provinciei noastre. Și, când zicem acest lucru, nu socotim valoarea lor ca materie intrinsecă, ci ca material transportabil putându-se duce produsele Basarabiei dela o localitate la alta, și înlesnind astfel schimbul și comerțul.

2. — Va trebui ca guvernul nostru să se gândească la mijloacele tehnice cele mai moderne, cu ajutorul cărora să poată fi facut Nistrul navigabil pe o cât mai mare întindere. Astăzi, din cauză că nu s'a navigat pe el de ani de zile, de aceea în multe părți el este înnisipat, așa că navigațiunea este cu totul împiedecată.

12) LEGATURILE ECONOMICE ȘI DE TRANSPORT INTRE BASARABIA ȘI REGIUNILE INVECINATE.

În împrejurările de față, când frontiera de est a țării este închisă pentru ori și ce trafic de mărfuri de materii prime sau derivate, întregul transport și odată cu aceasta întregul comerț al Basarabiei se îndreaptă spre două puncte principale și anume: în sud spre Reni, Brăila, Galați, iar în spre nord spre Noua Suliță-Cernăuți-Nepolocăuți.

Aceasta bine înțeles în ceea ce privește transportul, care se face pentru export, de oarece celelalte transporturi se fac și pe direcțiunea principală de circulație Iași—Vasile Lupu—Chișinău—Tighina.

Aceste două puncte, deci Renii (respectiv Galații) și Noua Suliță (respectiv Nepolocăuții) constituie astăzi și vor constitui multă vreme și pentru viitor punctele principale de respirație ale Basarabiei. Prin aceste puncte au trecut în cei 10 ani de stăpânire românească aproape întreaga cantitate de materii prime sau derivate, cari formau stocul de export al acestei provincii.

Dacă cercetăm puțin situațiunea înainte de 1918, vedem că aceste două puncte constituiau pentru Basarabia legătura cu occidentul, iar pentru Rusia posibilitatea de a comunica și a și trece mărfurile ca tranzit spre Jugoslavia și Bulgaria. În ceea ce privește punctul Noua Suliță dela nordul acestei provincii el era considerat pentru exportul de mărfuri pe calea ferată ca al doilea punct principal de export după Odesa, din întreaga regiune.

Luată în proporții la sută față de toate căile ferate ale Basarabiei, linia din nordul ei, care mergea dela Moghila la Noua Suliță, precum și cea care mergea dela Ocnița la Râbnita, făceau transporturi cu mărfuri de export de circa 44,3%. Linia de cale ferată Vasile Lupu—Bulboca—Tighina făcea transport de 21,%, iar cea dela Tighina—Basarabeasca—Reni de 34%.

Atât în spre Odesa, cât și în spre nord se făcea un export destul de mare de materii prime, export care se ridica înainte de război la proporția de 68,3% din întreaga pro-

ducțiune a provinciei, socotită pe zece ani normali dinainte de război (1902—1911) (după N. Moghileanski).

Ca să ne putem face o idee de importanța acestui export nu avem decât să examinăm alăturatul tablou luat după datele rusești ale zemstvei care ne arată cantitățile de diverse materii, ce au trecut frontierele Basarabiei în cursul a 10 ani, adică în intervalul de timp normal dela 1902—1911.

Felul Cerealelor	Cantitatea medie exportală anual. In vagoane a 10000 kg. vagonul	Raportul % din producția totală a plantelor
1. Grâu	17.390	26,5%.—
2. Secară	6.109	9,3%.—
3. Orz	13.148	20,0%.—
4. Ovăs	1.324	2,0%.—
5. Porumb	26.700	40,6%.—
6. Alte Plante	1.037	1,6%.—
Total . . .	65.708	100,0%.—

Prin urmare posibilitatea de export a Basarabiei a fost pe timp de zece ani normali de 65.000 sau aproape 66.000 de vagoane în termen mediu. Maximul cantităților, după cum se vede din cifre îl prezintă porumbul, cu toate că înainte de război marea proprietate, care era în floare cultiva pe o suprafață destul de întinsă grâul.

Ei bine, dacă aceasta era cantitatea totală, medie, de export pe an, atunci făcând proporția celor 44,3% de cantități de materii, cari se transportau pe liniile ferate din nordul Basarabiei, ajungem la concluzia, că treceau în spre Polonia și Bucovina cam 29.108 vagoane pe fiecare an. Tot acest transport se făcea prin Noua Suliță, unde era pe vremuri și stația de descărcare din vagoanele rusești și trecerea mărfurilor în vagoanele normale ale celorlalte țări din apus. Acest transport era destul de mare, și dacă socotim ca pe vremuri numai 1000 de lei-aur costul materialului din fiecare vagon, rezultă, că valoarea măr-

furilor, ce treceau spre Polonia și alte țări ale apusului se ridica la 29.108.000 lei-aur, sau 931.456.00 lei hârtie, socotind egal un leu aur cu 32 lei hârtie.

Noi am socotit numai 1000 de lei-aur un vagon de 10.000 kg., cu toate acestea trebuie să spunem, că erau produse, cari costau mult mai mult, și ca atare deci se ridica și suma totală.

Cele mai multe mărfuri destinate exportului erau depozitate în gări sau porturi, după cum s'a amintit și mai sus. Depozitarea se făcea mai mult în gările din nordul provinciei decât în cele din sudul ei, și lucrul acesta se poate vedea din tabloul de mai jos, în care sunt arătate principalele stații de cale ferată, în cari se depozitau anual, și de unde se transportau apoi în diferite regiuni ale Rusiei sau ale altor țări din Europa Centrală (după cifrele statistice ale Zemstvei).

Numele Stațiunilor	Canțitatea depozitată Vagoane
1. Varnița	7.062.—
2. Pârliți	3.524.—
3. Chișinău	2.995.—
4. Drobia	2.782.—
5. Lipcani	2.712.—
6. Mărculești	2.628.—
7. Schinoasa	2.421.—
8. Rogojeni	2.251.—
9. Dondușani	2.028.—
10. Târnova	1.936.—
11. Florești	1.934.—
12. Căușani	1.066.—
Total . . .	33.339.—

La acest total de vagoane, cari se depozitau în cifră rotundă anual, în sus menționatele localități din Basarabia trebuie să mai adăugăm încă și cele 6400 de vagoane, cari se depozitau pentru export în gara Bălți, gară care poate

fi considerată din punctul de vedere al transporturilor ca un nod central, comercial, de prima importanță pentru nordul provinciei.

În adevăr, orașul Bălți și întreg acest județ joacă din punct de vedere economic un rol preponderant în provincia noastră dela răsărit, și dacă ar exista legătură de cale ferată, transversală, care să lege acest oraș cu Botoșanii, prin Ștefănești, Dângeni sau Trușești și să meargă legătura până la Burdujeni, atunci întreaga Bucovină s'ar putea mai repede aproviziona cu cereale și fructe basarabene, iar partea aceasta din stepa Basarabiei s'ar putea aproviziona la rândul ei mai ușor cu lemne din Bucovina. Nu ar fi nevoie de făcut marele ocol fie pe la nord, pe la Noua Suliță, fie pe la sud prin Iași—Vasile Lupu.

În această parte a Basarabiei se simte mai cu deosebire o foarte mare nevoie de lemnărie pentru construcții, care în felul acesta ar putea să fie procurată poate pe preț mai ieftin din Bucovina, transportul fiind mai lesnicios de făcut.

Experiența din ultimul timp ne a arătat că o bună parte din produsele Basarabiei sunt foarte necesare Poloniei, și lucrul se observă în special acum, de când cu dezorganizarea imperiului rus. Polonezii nu mai pot importa cantități suficiente de materii, cum importau înainte de război, și chiar dacă aduc astfel de materii din Rusia, s'a constatat că ele sunt de calitate mai inferioară decât alte produse similare aduse din alte părți. Mai înainte polonezii se puteau aproviziona cu cantități importante de produse din regiunea Donului sau din Ucraina. Ori, acum în multe regiuni ale Rusiei nici pentru consumațiunea internă nu sunt suficiente produsele, așa că nici vorbă nu poate să fie de export.

Astăzi statul polon trebuie să se gândească la alte țări, de unde să se aprovizioneze cu materii prime, și de aceea Basarabia pe viitor poate să joace unul din principalele roluri în această direcțiune. Trebuie de sigur să se facă un aranjament economic special în această privință.

Prin portul Dantzig polonezii au posibilitatea de a aduce mărfuri din America sau din alte părți ale lumii, însă capacitatea acestui port nu este suficientă, pentru ca

să satisfacă toate nevoile de import și de consum intern ale Poloniei, care este o țară așa de mare, și cu atâtea nevoi din punct de vedere economic.

Dar ceea ce este important pentru Basarabia, este faptul că ea nefiind o provincie industrială, și cum industria românească din celelalte provincii ale noastre nu este în măsură completă de a satisface pe deplin și nevoile ei, de aceea ne-am putea gândi la o intensificare a afacerilor comerciale între această parte a României și Polonia, de unde Basarabia și-ar putea procura tot materialul industrial necesar, și pe care cu prisosință îl produce industria poloneză.

Dacă ne-am gândi la o intensificare a exportului din Basarabia, în Polonia, am vedea că și din punct de vedere a economiei transportului este un mare avantaj. În adevăr distanțele de transport pentru diversele produse sunt mult mai mici între Basarabia și Polonia, decât între Polonia și Ungaria sau Cehoslovacia și Austria. În modul acesta evident că și costul acestui transport va fi mai mic, și ea atare deci am fi în măsură în cazul unui export, bine organizat să putem noi românii, să concurăm cu mărfurile basarabene pe multe state producătoare ale Europei centrale. Chiar înainte de război, când regiunile poloneze atât din Polonia rusească, cât și din cea austriacă aveau posibilitatea de a se aproviziona cu materii prime și din alte provincii rusești, Basarabia dădea Poloniei cantități însemnate de cereale sau alte plante, după cum se poate constata din cifrele statistice rusești, din tabloul de mai jos.

Felul mărfurilor exportate în Stațiuni	Cantitățile de mărfuri trecute la export.						Total
	Grâu	Secară	Orz	Ovăș	Porumb	Alte plante	
			V	a	g	o	a
						n	e
1. Dantzig	98	23	231	4	208	14	578.—
2. Varșovia	901	171	236	36	243	25	1592.—
3. Liubomir	7	10	25	1	63	2	108.—
4. Alte stații	175	82	147	24	318	42	788.—
Total. . . .	1181	286	639	65	812	83	3066.—

Observând acest tablou vedem, că grâul dintre plantele agricole era cel mai mult cerut pe piață în Polonia, iar în al doilea loc venea porumbul. Exportul era destul de mare, și socotind prețul numai de 1.000 lei pe vagonul de 10.000 kg. găsim că Basarabia dădea anual acestei țări produse prime în valoare de 3.086.000 lei-aur, sau 98752000 lei-hârtie. În mediu prin urmare 100.000.000 lei-hârtie, anual.

Schimbul de mărfuri pe cale mai întinsă, pe care trebuie să-l facem cu Polonia este o chestiune, care trebuie să ne preocupe în primul loc. Va trebui tocmai să profităm de situațiunea actuală, socială și economică din Rusia sovietică și Ucraina, pentru ca să ne putem plasa în primul loc mărfurile noastre. Să deprindem cu orice preț piața poloneză cu aceste mărfuri, de oarece în momentul când în Rusia se va normaliza situațiunea, atunci evident, că vom avea din partea acestei țări o concurență foarte puternică, de oarece și ea ca și noi dispune mai mult de materii prime agricole, pe cari le va putea pune în cantități foarte mari nu numai pe piața poloneză, dar și pe alte piețe ale Europei centrale.

Așa cum sunt împrejurările astăzi, Rusia va trebui să se refacă economicște, dar până atunci noi i-am putea lua înainte. Refacerea nu se va putea face într'un an sau doi, ci va trebui poate cel puțin 10 sau 15 ani, pentru ca lucrurile din punct de vedere economic să revină la normal. Și, chestiunea cea mai principală, pe care rușii o vor avea-o de rezolvit, va fi aceea a găsirii modalității de a se introduce capitalul străin în această țară. Dar este o mare întrebare, care se va pune și anume: vor voi capitaliștii străini ca să-și vâre capitalurile lor în întreprinderile rușesti? Chestiunea conflictului economic între Rusia și Anglia este încă o chestiune destul de recentă, care ne poate arăta până la un punct cu câtă greutate vor pătrunde de acum înainte capitalurile străine în această țară. Capitalul englez era un mare atu pentru Rusia, și dacă acesta deodată a dispărut, nu se poate preciza așa de ușor cine l'ar putea înlocui.

De multe ori piedecel, cari s'au pus înaintea noastră, în ceea ce privește exportul, se datoresc în cea mai mare parte lipsei de aranjament a transporturilor. De multe ori

stațiunea dela Nepolocăuți este aproape complet blocată de vagoane destinate pentru export, așa că manevrarea este destul de îngreuiată. Ori acest lucru se datorește tocmai defectuoșității de expediere a vagoanelor din diferitele stațiuni către punctele de frontieră. Ceeace se petrecea acum câțiva ani în stațiunea Noua Sulița, când funcționa încă linia largă, rusească, acum se petrece lucrul la Nepolocăuți. Ori, pentru bunul mers al lucrurilor toate aceste lucruri trebuie să dispară, căci numai astfel exportul de marfuri se va putea face la timp.

Polonia în părțile ei de sud putem zice că se poate aproviziona numai din România și în special numai din Basarabia. Dacă ar trebui aceste regiuni, ca să aducă materia primă prin Dantzig, costul transportului ar fi mult mai mare, pe deoparte iar pe de alta și mărfurile ar putea să sosească cu mari întârzieri.

Dar mai este încă o chestiune, de care trebuie să ținem socoteala, Polonia are astăzi multe mărfuri, cari trebuie să treacă tranzit pe la noi pentru a fi încărcate pentru export în portul Galați. Ori, astăzi pentru acest tranzit noi nu dispunem decât de linia Nepolocăuți-Burdujeni-Mărășești-Galați. Această linie constituie în acelaș timp și artera principală de scurgere a mărfurilor din vestul Moldovei, așa că ea este extrem de împovărate, mai cu seamă că este și linie simplă și nu dublă. De aceea acest tranzit de mărfuri este de multe ori întârziat. Prin urmare va trebui să ne gândim serios și la o a doua linie, care ar merge pe la Noua Sulița-Ocnița-Bălți-Vasile Lupu-Chișinău-Zloți-Reni și eventual Galați. Pentru aceasta însă ar trebui să se urgenceze lucrările liniei Chișinău-Zloți, ca să se reducă distanța.

Dacă mărfurile pe acesta al doilea traect ar fi oprite la Reni în loc de a merge cu ele până la Galați, am desconggestionat și portul Galați, care de multe ori este ticsit de sute de vagoane, cari își așteaptă descărcarea lor. În acelaș timp am face ca și portul Reni să mai progreseze puțin, scoțându-l din lăncezeala, în care se găsește astăzi.

Când regimul rusesc dăinuia în Basarabia, activitatea principală în ceeace privește transportul era pe direcțiunea Noua-Suliță-Moghilev și Ungheeni-Tiraspol. Prima

ducea produsele Basarabiei spre Moghilev, Jmerinka, Moscova și Petrograd, iar cea de a doua spre Odesa, Her-son și Nikolaev. Ori, astăzi când regimul rusesc a dispărut în această provincie, atunci toate direcțiunile de scurgere a produselor, fie pentru exportul basarabean, fie pentru transportul de tranzit al altor state trebuie să nu mai fie îndreptate spre est, ci spre nord și spre sud. Spre răsărit chiar dacă se vor normaliza lucrurile, niciodată nu vom avea un export așa de mare din Basarabia în Ucraina, de oarece după cum am mai amintit și în altă parte ea produce aproape aceleași mărfuri, pe cari le avem și noi în Basarabia, așa că nu va avea prea multă nevoie de mărfurile noastre. Cel mult în primele timpuri după normalizarea lucrurilor se va simți poate mare nevoie de sare și petrol, derivate ale subsolului, pe cari Rusia nu le mai poate produce în aceeași cantitate ca înainte de război, și aceasta tot din cauza retragerii din afaceri a capitalului străin și în special a celui englezesc. Dar, pentru acest export vom avea la dispoziție actualele linii ferate, basarabene, cari se îndreaptă către răsăritul provinciei.

În fine, ca să putem încheia aceste mici observațiuni asupra exportului și aranjamentelor de transport, trebuie să mai amintim, că acest export nu se face în Basarabia cu aceeași intensitate în toate lunile anului, ci în unele el este mai intens, decât în altele. Lucrul acesta se poate vedea de altfel din cifrele rusești ale tabloului de mai jos.

Numele Lunilor	Proporția exportului %
1. Ianuarie	8,2%.—
2. Fevruarie	7,2%.—
3. Martie	5,6%.—
4. Aprilie,	5,7%
5. Mai	6,0%.—
6. Iunie	5,5%.—
7. Iulie	8,1%.—
8. August	15,3%.—
9. Septemvrie	12,0%.—
10. Octomvrie	9,2%.—
11. Noemvrie	8,5%.—
12. Decemvrie	8,7%.—
Total. . . .	100,0.—

Diferența cantitativă, care se poate observa din acest tablou în favoarea lunilor August și Septemvrie este destul de mare în comparație cu celelalte luni. Acest export intens coincide cu acel care se face din Moldova în alte părți, de parea este o foarte mare potrivire de climat, așa încât cele mai multe dintre plantele agricole și într'o provincie și în cealaltă ajung aproape simultan la maturitate.

Dar, pe lângă Polonia, o altă țară din Europa centrală, care de sigur are multa nevoie de produsele noastre, este Cehoslovacia, Tot așa de apropiată și Cehoslovacia ca și Polonia, va avea posibilitatea de a duce dela noi din Basarabia mai ușor diverse materii prime, pe cari aducându-le din alte părți, le va plăti mai scump din cauza transportului și a distanțelor mai mari.

Din toate acestea se poate deduce, deci, că Basarabia are o mare necesitate de export de produse și în special de vinuri, așa încât pentru ameliorarea situațiunii sale economice trebuie să-i înlesnim tocmai acest export fie pe calea de uscat, fie pe calea de apa, — Din moment ce ea va avea piața de desfacere mai mult sau mai puțin asigurată, ea poate că va putea produce și mai mult, și în acelaș timp și mărfuri de calitate mai bună, căci producătorii fiind asigurați de mărfurile lor că vor fi vândute, vor face ca și ele să fie mai corespunzătoare cu cerințele pieții,

13) CONSIDERAȚIUNI FINANCIARE

În situațiunea de astăzi, când în toate regiunile țării noastre este foarte mult de refăcut din cauza marilor neajunsuri economice, pe cari le-a adus marele război, în mod implicit trebuie să dăm întreaga noastră atențiune tuturor chestiunilor de ordin financiar, cari vor constitui baza restaurării provinciilor noastre, românești.

Considerând în această direcțiune lucrul pentru Basarabia, după vechea organizare rusească atât guvernul prin instituțiile sale, cât și instituțiile particulare au căutat să pună la dispoziția pieței acestei provincii capitalurile, de cari ea a avut nevoie.

Rușii nu au dat atât cât puteau să dea, pentru ca această provincie să înflorească mai mult, cu toate acestea nu se

poate zice, că din punct de vedere a foastelor lor interese, ei nu au pus la îndemâna producătorilor străini de neamul nostru tot de ce ei au avut nevoie.

Pentru a lămurii această chestiune, vom considera în primul loc situațiunea financiară de Stat, și apoi pe aceea a diverselor institute de credit, particulare, pe cari le avea și le are Basarabia.

a) Institutele financiare de Stat

Când România la 1918 a alipit la sânul ei această provincie, ea a găsit ca instituții de Stat financiare, administrațiile financiare publice (Kaznacivșele), banca de Stat rusă, banca agrară de Stat a nobilimii, banca țărănească, creditul mărunț al zemstvelor, iar ca instituție anexă, uniunile cooperative cu centrala lor.

Toate aceste instituțiuni publice funcționau cu un personal aproape exclusiv rusesc, și chiar cea mai mare parte dintre moldovenii, cari serveau în astfel de instituții erau aproape toți rusificați. Existau totuși din ferice și excepțiuni dela această regulă generală, și numai datorit acestui fapt s'au putut organiza mai târziu administrațiile financiare românești, de Stat.

Din cauza împrejurărilor sociale, prin cari a trecut Basarabia în anii 1917 și 1918 în toate aceste instituții financiare era o debandadă foarte mare. Totul era dezorganizat în aranjamentul financiar rusesc al acestei provincii, și de aceea încasările se făceau cu cea mai mare dificultate. Și, dacă această dezordine domnia în institutele financiare ale Statului, cu atât ea era mai mare în administrațiile zemstvelor, unde locuitorii refuzau de a mai plăti dările. Aceste dări, cari erau percepute de zemstve se încasau ca sume în plus peste nevoile financiare ale Statului și în baza unor legi speciale anume înțocmite. Aceste legi dădeau o parecare autonomie zemstvelor, cari aveau în felul acesta o administrațiune specială diferită și independentă de cea a Statului rus.

Ca să ne putem da însă mai bine socoteală de acest lucru, am căutat să ne servim de datele oficiale rusești, asupra

situațiunii veniturilor și cheltueleur acestor zemstve în cursul anilor 1913, 1914 și 1917.

Anii	Totalul veniturilor Lei aur	Totalul Cheltuelilor Lei aur	Diferență Lei aur
1913	22.798.354	23.429.939	—631.585.—
1914	25.577.389	23.429.939	1.690.706.—
1915	24.125.862	30.429.939	—6.522.480.—

Aceste cifre ne arată, că nici în anii normali această instituție (zemstva) nu stătea tocmai pe roze, și motivul este din cauza cheltueleur mari, pe cari le avea de suportat, de oarece după cum am zis și în altă parte, pe socoteala lor stătea aproape întreaga situațiune economică a acestei provincii.

Din cauza dificultăților de încasare a dărilor, și instituția financiară pendinte de zemstve, care era *creditul mărunț*, se găsea în alternative anuale de progres sau de regres, după nevoile mai mari sau mai mici, pe cari le avea diversele instituții, ce se găseau sub ocrotirea acestor zemstve. În genere putem spune, că multe dintre instituțiile zemstvelor au fost ajutate cu fonduri de către creditul mărunț.

Această instituție financiară dădea oarecari ajutoare și cultivatorilor de pământ în anii normali. În anii de revoluție acest ajutor nu a mai putut să fie dat, din cauză că depunerile se redusera foarte mult, de oarece multe economii depuse de către ruși în special au fost retrase de teamă să nu fie luate de către autoritățile noastre și confiscate în folosul Statului. Această falsă credință, care se răspândise în populațiunea Basarabiei odata cu venirea noastră acolo, a făcut ca atât dela banca Statului, cât și dela această instituție financiară a zemstvelor să se retragă capitaluri, cari se ridicau la mijlocul anului 1918 la circa 3.000.000 de ruble aur, ceea ce ar reveni la 255.360.000 lei-hârtie, socotit leul-aur egal cu 32 lei-hârtie.

Ori, este evident că această sumă pe vremuri, și chiar astăzi juca și joacă un foarte mare rol, așa că pe de o parte

s'a dat în cap instituțiilor, iar pe de alta s'a retras cultivatorilor posibilitatea de a mai găsi la îndemână capitalul necesar pentru cultivarea pământului.

Ridicarea aceasta a sumelor, ce formau economiile publice, s'a făcut și în cursul anului 1918, cu toate măsurile de oprire, pe cari le luase pe vremuri atât fostul directorat al finanțelor din Basarabia, cât și Ministerul central, respectiv. Lucrul se poate vedea mai bine din alăturata situațiune a casei de economii de pe lângă administrațiile financiare ale diverselor județe, situație, care arată starea acestor depuneri pe ziua de 1 Octombrie, 1918, precum și pe cea de 1 Mai, 1919:

Instituții Financiare	1 Oct. 1918 Lei	1 Mai 1919 Lei
1. Casa de economie de pe lângă banca Statului	7.613.205.	6.810.587.—
2. Administrația financiară din Chișinău	1.033.747	940.430.—
3. Administrația financiară din Orhei	2.022.802	1.584.154.—
4. Administrația financiară din Tighina	5.295.270	5.157.005.—
5. Administrația financiară din Bălți	5.860.539	5.617.281.—
6. Administrația financiară din Ismail și Cahul	8.971.153	8.457.528.—
7. Administrația financiară din Soroca	4.042.320	4.584.630.—
8. Administrația financiară din Hotin	3.104.588	3.000.000.—
Total. . . .	37.943.624	40.151.737.—

Totalul sumelor retrase s'ar părea că nu este prea mare, de oarece el s'ar ridica numai până la 1.692.009 de lei. Dar

trebuie să ne gândim, că lucrul se petrecea în 1918, când leul nostru era aproape leu-aur. Astăzi suma este cât se poate de mare.

Cifrele de mai sus arată, că cele mai puține depuneri se găseau la administrația financiară din Chișinău pe ziua de 1 Octombrie, 1918. Ruși avuseseră toată vremea ca înainte de acest termen să ridice sumele de bani depuse. În Chișinău pe acele vremuri se găseau încă atotputernicii rusizmului, și ca atare tot de aci a trebuit să plece și inițiativa ridicării banilor, de oarece ziceau ei „*noi nu avem încredere în administrația românească*“.

Pe de altă parte, cei mai mulți dintre ruși își aveau depuse economiile lor la banca Statului sau la băncile particulare, și când zicem acest lucru, ne referim mai cu seamă la cei din clasa de sus, cari natural aveau cele mai mari sume depuse.

Considerând chestiunea încă și din alt punct de vedere, trebuie să recunoaștem, că după 1917, din cauza revoluției rusești și din cauza rezultatelor războiului, cari începuseră a se simți destul de mult, viața începuse a se scumpi în Basarabia, așa încât acei din clasa de jos, cât și cei din clasa de sus aveau nevoie de a recurge la propriile lor economii pentru a face față obicinuitelor cheltuieli zilnice.

O situațiune precară, financiară o găseam și în clasa de jos însă cea mai mare era în clasa de sus, a foștilor proprietari de pământ, cari în 1918 nu mai erau în stăpânirea vechilor lor proprietăți.

Din cauza îngreuerii materiale a vieții, precum și din tendința ce se înăscuse în păturile populațiunii basarabene de a nu mai achita dările către Stat sau comună, încasarile în această provincie mergeau foarte greu, mai cu seamă că la început abia se instalase și administrațiunea financiară, românească. Din această pricină, pentru susținerea cheltuielilor acestei provincii s'a deschis de către Ministerul de Finanțe al României un prim credit pe seama exercițiului 1918—1919 din bugetul Vechiului Regat, în suma de 5.000.000 lei, egalați cu aproape 2.500.000 lei-aur, după cursul valutar de pe acea vreme.

Aceasta sumă era destinată pentru achitarea a 25% din valoarea efectelor, cari s'au aflat la banca Statului rus din Chișinău. Aceste efecte fuseseră trimise la banca Statului rus din Rostov, iar în drum au fost arse sau furate de bolșevici (să zicem că așa ar fi și adevărul adevărat!!!). Ca atare deci guvernul român a dat un prim sprijin proprietarilor basarabeni, cari stăpâneau cele mai multe din acele efecte.

Dar, pe lângă această sumă, statul Român a mai venit în urmă și cu altele, pentruca să facă a se ridica starea economică din această provincie, care era destul de precară încă și din cauza secetei grozave, care a bântuit-o în 1918.

A trebuit să se ajute pe de altă parte și instituțiile zemstvelor, cari în 1918 au avut un venit total de 4.067.706 lei și o cheltuială, ce s'a ridicat la cifra destul de respectabilă pentru acele vremuri de, 48.225.129 lei. Prin urmare zemstvele au avut ele singure un deficit de 44.157.423 lei, care a trebuit să fie imediat și cel puțin în parte acoperit, pentruca să se poată menține instituțiile diferite, cari interesau de astă dată și pe guvernul român.

Pentru susținerea acestor instituții, precum și pentru preîntâmpinarea altor cheltueli, pe cari le-a avut Basarabia, s'a deschis din nou pe seama Ministerului de Finanțe diverse credite, cari dela 10 Noemvrie, 1918 și până la 30 Martie, 1919 s'au ridicat la suma de lei, 62.571.386, din care Basarabia nu a mai dat nimic îndarat. Ori, aceasta sumă reprezenta după valuta de atunci, aproximativ cam 15.000.000 lei-aur, sau circa 480.000.000 lei hârtie, după valuta, un leu aur egal 32 lei-hârtie.

Toate aceste sume, pe cari Vechiul Regat le-a pus în vremuri așa de critice la dispoziția Basarabiei, reprezintă poate temelia așezării finanțelor publice a acestei provincii. În anii următori situațiunea aceasta a continuat, așa că Vechiul Regat a trebuit și mai pe urma să ajute Basarabia. În acelaș timp prin măsurile luate dela București, s'a pus și o oarecare stavilă cheltueleur mari și dezordonate, cari se faceau stabilindu-se în acelaș timp și un buget mai sistematizat a foastelor directorate, buget, care pentru a-

nul 1919 a fost aprobat prin Înaltul Decret Regal din 7 Iunie, 1919, cu No. 2197.

În baza acestui buget s'au stabilit pentru diferitele directorate ale Basarabiei următoarele sume:

Directoratele	Suma fixată anual
	L e i
1. Finanțe	45.047.500.—
2. Interne	85.530.500.—
3. Justiție	18.200.000.—
4. Agricultură	27.400.000.—
5. Industrie	2.800.500.—
6. Instrucție	84.000.000.—
7. „Casa Noastră“	8.000.000.—
Total . .	270.978.500.—

Suma este destul de respectabilă, și în ea nu se coprinde și bugetul comunicațiilor, care era socotit aparte. Prin urmare numai bugetul directoratelor propriu zise reprezintă aproape jumătate din bugetul Vechiului Regat înainte de război.

După anii 1918 și 1919 începe pentru finanța de Stat a Basarabiei o eră de oarecare ameliorare în ceea ce privește încasarea veniturilor, de oarece autoritățile noastre în drept luase măsuri energice pentru a executa pe toți acei, cari aveau de achitat sume către Stat.

Aceste venituri au crescut treptat, treptat, cu cât ne apropiem de anul 1925, și situațiunea încasărilor Basarabiei din anul 1918 până la 1924 se poate vedea din cifrele de mai jos:

Anii	Veniturile încasate
	L e i
1918	128.594.668.—
1919	573.410.426.—
1920	637.536.691.—
1921	812.233.271.—
1922	1.136.686.001.—
1923	1.501.465.990.—
1924	1.806.101.009.—
Total. . . .	6.596.027.966.—

Sumele de mai sus reprezintă pentru anul 1918 încasările făcute numai dela 1 Decembrie a acelui an, lăsându-se la o parte tot ceea ce era socotit încasat de către administrațiile financiare rusești.

Dacă luăm acum această cifră totală de încasări făcute în cursul celor șapte ani, și o repartizăm pe județe, avem cifrele de mai jos :

Județele	Quantumul veniturilor L e i
1. Hotin	499.906.060.—
2. Soroca	542.425.521.—
3. Orhei	393.281.740.—
4. Bălți	682.425.521.—
5. Lăpușna	2.373.065.587.—
6. Tighina	422.072.591.—
7. Cetatea-Albă	574.208.083.—
8. Ismail	801.208.083.—
9. Cahul .	307.434.780.—
Total. . . .	6.596.027.966.—

Observând mai de aproape aceste cifre, vedem că cele mai mari venituri le-a adus județul Lăpușna, și cele mai puține județul Cahul. Diferența așa de mare de sumă între Lăpușna și alte județe se datorește de sigur însuși orașului Chișinău, care este destul de mare și care are o populație de circa 50% din populația județului, din care face parte. Pe de altă parte mai trebuie să cunoaștem că în primii ani după război Chișinăul a fost un centru comercial de prima categorie, și putem zice, centrul marilor afaceri ce s'au încheiat. Chiar diversele tranzacțiuni comerciale, cari priveau alte județe, se făceau de multe ori tot în Chișinău. Prin urmare deci, dela toate acestea Statul a avut ocaziunea de a încasa taxele legale, cuvenite.

O atențiune deosebită trebuie să dăm de asemeni și încasărilor, cari s'au făcut în acelaș interval de timp în județul Ismail, unde cifra totală s'a ridicat la 801.208.083 lei.

Aci încasările publice s'au datorit marilor transacțiuni comerciale, cari s'au făcut în portul orașului Ismail, cât și în celelalte două porturi Reni și Chilia Nouă. În special trebuie să menționăm cifra tranzacțiunilor, cari anual se încheie la Chilia Nouă, și care de multe ori este mai mare chiar decât la Ismail.

În orașul Cetatea Albă și în județul respectiv încasările s'au ridicat numai la cifra de 574.208.083 lei, suma care ar fi putut să fie ceva mai ridicată în caz că frontiera din spre Ucraina ar fi fost deschisă. Prin portul său situat pe malul Limanului Nistrului, județul Cetatea Albă făcea în timpii normali un intens trafic comercial, de oarece mărfurile din multe părți ale provinciei treceau de aci, prin Bugaz în Marea Neagră, pentru ca să meargă spre Odessa.

Astăzi această regiune cu portul ei trebuie să o considerăm închisă din punct de vedere comercial, de oarece din cauza evenimentelor de ordin politic singura eșire, pe care o au mărfurile și din aceste regiuni este numai prin Reni, Ismail și Chilia Nouă. Și pentrucă este legătură de cale ferată între Cetatea Albă și Reni, mai multă marfă merge către acest port decât către Ismail.

Către Chilia Nouă se îndreapta de aci cantități mari de marfuri cantități ce ar fi și mai mari, dacă ar exista măcar o șosea cum se cade între Cetatea Albă și Chilia Nouă. Dar cu toată neexistența unei bune legături de comunicație între Chilia și Cetatea Albă, cu toate acestea mai cu seamă înainte de 1923 sau 1924, și imediat după război zeci de care încărcate cu cereale mergeau zilnic către Chilia Nouă.

În aceeaș interval de timp, dintre județele de câmp ale provinciei, județul Bălți a fost acela, care a adus cele mai mari venituri țării întregi, cifra lor ridicându-se la 682.425.521 lei. În adevăr atât județul, cât mai ales orașul Bălți este cel mai mare centru comercial al Basarabiei de Nord, așa că tranzacțiunile comerciale se fac nu numai cu mărfuri, cari aparțin acestui județ, ci și cu acelea, cari vin din județele limitrofe, cum sunt Hotinul și Soroca, și chiar o parte din regiunea de vest a județelor Lăpușna și Orhei.

Intru cât privește județele Tighina și Soroca, și acestea în tocmăi ca și Cetatea Albă făceau înainte de război un mare trafic de mărfuri pe Nistru, lucru care în anii din urmă nu s'a mai putut face. În felul acesta toate marfurile au fost îndreptate către interiorul sau către nordul provinciei. Deși distanța mai cu seama dela Soroca și până la Ismail sau Reni este foarte mare, cu toate acestea imediat după război, sute de care încărcate cu cereale din aceste regiuni se îndreptau către porturile dunărene. Pierdeau astfel oamenii săptămâni întregi cu drumurile, când ei timpul îl puteau mai cu folos utiliza în alte direcțiuni. Nu era posibil pe acele vremuri de a se face transportul cum se cade pe căile ferate, de aceea locuitorii erau forțați de a recurge la transporturile cu caruțele.

Din cauză că cu calea ferată nu se putea transporta decât foarte puțin relativ, de aceea și Statul a avut puține încasări dela căile ferate. Ca să dăm un exemplu de încetineala mersului trenurilor, nu avem decât să cităm cazul unor vagoane de marfă, cari dela stațiunea Florești și până la Reni au trebuit să facă o lună și patru zile, pe când cu căruța ar fi trebuit numai 16 zile, cel mult.

Balanța comercială

În acelaș interval de timp, de care am vorbit mai sus, Basarabia a avut și o sumă de cheltuieli, pe cari le putem da în mod global în comparație cu veniturile pe intervalul de timp dela 1 Decembrie 1918 și până la 1 Martie, 1924. Vom da aceste venituri și cheltuieli pe categorii de operațiuni și apoi pe județe.

Felul Operațiunilor	Venituri Lei	Cheltuieli Lei
1. Total bugetar	2.162.594.686	2.135.516.969.—
2. Operațiuni de trezorerie	1.204.144.833	1.098.319.293.—
3. Zemstvele județene	323.492.865	310.926.577.—
4. Camera de comerț	4028.163	3.636.890.—
5. Casa de depuneri, consemna- țiuni și economie	1.304.322.469	1.276.892.816.—
Total	4.999.183.016	4.825.292.545.—

Repartizând acum aceste venituri și cheltueli pe județe avem cifrele din tabloul de mai jos:

Județele	Escedent	Venituri	Cheltueli
	Lei	Lei	Lei
1. Hotin	16.511.620	393.637.576	377.125.946
2. Soroca	19.426.485	411.166.962	391.740.477
3. Bălți	9.899.204	494.658.277	484.759.073
4. Orhei	25.747.138	314.611.704	288.864.566
5. Lăpușna	31.674.237	1.737.244.508	1.705.570.271
6. Tighina	16.526.982	356.181.901	339.654.919
7. Cetatea Albă	18.749.539	458.604.021	439.854.482
8. Ismail	16.806.480	614.980.306	598.173.826
9. Cahul	17.648.777	217.197.758	199.548.981
Total. . .	172.990.462	4.998.283.013	4.825.292.541

Din toate aceste cifre se poate vedea, că balanța bugetară a fost încheiată în favoarea veniturilor, ele fiind mai mari cu 173 de milioane în cursul acestor 7 ani, decât cheltuețele.

Acest excedent în favoarea veniturilor a fost numai de lei, 9.900.000 în județul Bălți, ceea ce arată că dintre toate județele Basarabiei aci au fost cheltuețele cele mai mari în ra raport cu veniturile.

În tot cazul se poate spune, că cifra veniturilor a crescut mai mult după 31 Martie, 1924, de oarece încasările totale pe acest an până la 1 Ianuarie 1925 au fost de 2.200.731.429 lei, însă și cheltuețele au fost încă și mai mari, ele ridicându-se până la cifra de 2.223.367.871 lei, ceea ce înseamna că ele au întrecut cu 22.636.442 de lei cifra veniturilor. În aceste încasări, cari s'au făcut, intră bine înțeles și unele rămășițe, cari nu putuseră să fie încasate în anii precedenți. Se dăduse dispozițiuni speciale administrațiilor financiare, ca să facă aceste operațiuni. Și, cu această ocaziune putem zice că vreo doi sau trei ani în Basarabia nimeni nu a plătit dări, așa încât era explicabila cifra mare a cheltuețelor față de cea a veniturilor.

Când s'a organizat în urmă atât situațiunea financiară, cât și întreaga chestiune a proprietății rurale, atunci nu mai s'a putut stabili în mod precis sumele, pe cari trebuia să le plătească fiecare contribuabil către Stat în conformitate cu noile legi financiare cari au fost stabilite pentru țara întreagă.

În afară de administrațiile de Stat propriu zise, pe cari le-am găsit în Basarabia, am zis că mai aveam aci încă două instituțiuni cu caracter de Stat, și anume, *banca nobilimii* și *banca țărănească*. Dintre aceste două, banca agrară de Stat, a nobilimii, a căutat să dea în toate timpurile un ajutor financiar destul de eficace, fiind vorba numai de proprietari ruși sau alți străini, cari se înfruptau cu sume date de această instituție.

De oarece ea a continuat a funcționa chiar sub administrațiunea românească în anii 1918 și 1919, de aceea ea a căutat a face împrumuturi și în acești doi ani, până la liquidarea ei completă.

Cu operațiunile, pe cari ea le făcuse sub vechea dominațiune rusă, precum și cu acelea din 1918 făcute sub stăpânirea românească, ajunsese ca la 1 Ianuarie, 1919 să aiba situațiunea următoare:

S'au făcut în total 722 de împrumuturi sub gaj de 496.842 de hectare, dându-se o sumă de 127.512.646 lei. Pentru aceste împrumuturi efectuate încasările anuale se ridicau la cifra de 7.440.663 lei. În general s'a socotit pentru fiecare desetină (1,09 Ha.) o valoare de 343 lei.

Banca țărănească, care era o instituție, ce avea de scop de a cumpăra pământuri și a le vinde la săteni, în intervalul de timp dela 1907 și până la 26 Aprilie 1919 a distribuit la săteni o întindere totală de 60.611 Ha. de pământ, ce echivalează aproape cu o contravaloare de 30.117.562 lei. Pe timpuri desitina de pământ a fost socotită pe preț de 614 lei.

b) Institutele financiare particulare

Pe lângă instituțiile financiare de Stat, pe cari le avem în Basarabia, mai sunt încă și instituții particulare, cari prezintă o destul de mare importanță prin contribuția, pe

cari ele o aduc comerțului general al țării și finanțelor Statului român.

Dar aceste instituțiuni au avut de suferit în anii de război, pe de o parte din cauza lui, iar pe de alta din cauza începutului de revoluție rusească, care s'a manifestat în anii 1917 și 1918 în Basarabia. Schimbarea sistemului de proprietate și transformarea acestei proprietăți în proprietate mică, nu putea să rămână fără influență asupra repartiției capitalului precum și asupra plasamentului lui, care era făcut de diversele instituțiuni financiare particulare.

Înainte de război marea proprietate basarabeană avea cont deschis la băncile mari, cari aveau sucursale în Basarabia, cum a fost de pildă:

1. Banca ruso-asiatică.
2. Banca de scont din Odesa.
3. Banca rusă pentru comerțul exterior.
4. Banca internațională din Petrograd.
5. Banca siberiana.

În 1914 marile institute financiare ale Basarabiei posedau un capital (după corectări de cifre capătate în urmă) social de 137 milioane lei, capital care în 1920 s'a ridicat la 1.285.000.000 lei, în urma transformării capitalului primitiv considerat aur, în lei pe valuța zilei. De asemeni, tot în 1914 aceste bănci mai dispuneau încă de rezerve, cari împreună cu capitalul social se ridicau la cifra de lei 177.857.000. În 1921 acest capital crescute la 1.851.986.401 lei.

Capitalul acestor bănci rusești din Basarabia ar fi fost încă și mai mare, însă o bună parte din acest capital a fost luat de bolșevici, așa că Sovietele datoresc astăzi o sumă destul de respectabilă depunătorilor din toate aceste bănci basarabene.

În bilanțul reunit al bancilor notate mai jos :

1. Banca internațională de comerț din Chișinău.
2. Banca rusă pentru comerțul extern din Chișinău, Balți și Cetatea Albă.
3. Banca de scont din Odesa, sucursala Chișinău.

4. Banca ruso-asiatică din Chișinău.
5. Banca unirea din Chișinău.
6. Banca de comerț a Siberiei din Cetatea-Albă,

rezultă că sumele datorite acestor bănci de către guvernul sovietic ar fi fost pe ziua de 1 Ianuarie, 1921 de :

1. Datoria administrațiilor și sucursalelor băncilor din Rusia către sucursalele acestor bănci în Basarabia, ar fi fost de, ruble	40.227.196.—
2. Debîtul acelorasi bănci din Rusia pentru plățile facute lor pentru incasso efectelor de încărcare pe căile ferate, ruble	742.087.—
3. Datoria administrației guberniale a Basarabiei către sucursala băncii internaționale de comerț din Petrograd (sucursala Chișinău) pentru hârtia predată pentru tipărirea imprimatelor necesare alegerii constituantei ruse în Ianuarie, 1918; ruble	24.420.—
4. Datoria guvernului sovietic pentru banii în numerar predați spre păstrare de către sucursala băncii internaționale de comerț din Petrograd (sucursala Chișinău) către banca rusească de comerț și industrie din Tiraspol, în urma prohibirii importului în Basarabia; ruble	13.600.—
Total . . .	41.007.303.—

Dar dacă băncile din Basarabia aveau de încasat aceeași mare sumă, în același timp aveau și de dat administrațiilor financiare ori altor diverse instituții particulare suma de 7.320.175 ruble. Această sumă trebuie de sigur să fie scăzută din suma de sus, rămânându-ne în cazul acesta 33.697.131 de ruble-aur, datorie a guvernului sovietic către băncile basarabene.

În afară de această sumă guvernul actual al Rusiei a pus stăpânire înca și pe diverse efecte cu dobânzile lor, efecte ce aparțineau clientelei bancilor. Aceste efecte după cursul bursei din Petrograd dela 1 Decembrie, 1917 se ri-

dicau la cifra globală de : 11.333.147 de ruble, cari puteau pe acele vremuri să fie socotite încă cel puțin pe jumătate ruble-aur.

Ca atare deci, întreaga datorie a guvernului sovietic către aceste bănci, ce au devenit actualmente patrimoniu național românesc, se ridică la suma de 45.020.277 de ruble. Dacă socotim la data de 1 Decembrie 1917 rubla pe cursul de 2,31 lei, cari erau încă lei-aur, ajungem la concluzia că întreaga datorie rusă către aceste instituții basarabene s'ar ridica la cifra de 103.996.839 lei-aur. Socotind acum valoarea medie a leului-aur la 32 lei-hârtie, atunci ajungem la rezultatul de 3.327.898.848 lei-hârtie datorie a Rusiei Sovietice către cele 10 bănci basarabene.

Directiile băncilor basarabene pretind însă, ca atunci când Rusia sovietică va face eventual plata tuturor acestor datorii, să se socotească rubla pe cursul de lei 2,66, adică pe un curs normal al ei ori, în cazul acesta evident că datoria Rusiei ar fi și mai mare.

Acest aport financiar al băncilor basarabene este cât se poate de important pentru noi, și ceeace a fost dăunător pentru economia generală a acestei provincii, a fost faptul că din considerente de ordin social și financiar aceste institute nu s'au putut menține pe piața basarabeană. Ele au trebuit să sisteze operațiunile tocmai din cauză, că nu aveau la îndemână capital lichid, cu care să poată continua afacerile mai departe.

În timpii normali, când aceste instituții nu mai aveau la îndemână capitalul necesar, recurgeau imediat la centralele lor din Petrograd, Moscova sau Odesa, care le trimiteau noi fonduri, cu cari ele continuau operațiunile. Acum însă, când legătura lor cu foasta metropolă s'a rupt, evident că nu mai aveau cui să se adreseze, așa încât au fost nevoite să sisteze orice operațiune.

Din motive de ordin național aceste instituții nu au voit decât atunci când au ajuns la aman, să se adreseze marilor instituții românești de credit, pentruca să capete fonduri; și aceasta din cauza orgoliului lor propriu pe de o parte, iar pe de alta din cauza neîncrederii, pe cari o

aveau conducătorii acestor instituții în moneda noastră națională.

Tot acest capital al băncilor rusești, precum și al băncilor românești, cari s'au înființat aci după 1919 era plasat mai cu deosebire la comercianți, lucru contrar de ceea ce se petrecea înainte de război. Atunci agricultura era ramura aproape exclusivă, către care se îndrepta majoritatea plasamentului bancar, de oarece așa cum erau împrejurările sociale pe vremuri agricultura reprezenta întreaga garanție pentru tot felul de plasamente. Către alte ramuri de activitate omenească, cum era de pildă industria sau comerțul, capitalul rusesc se îndrepta mai puțin și aceasta a fost de sigur una dintre principalele cauze, pentru cari industria basarabeană este încă și astăzi în stare așa de rudimentară. Cele câteva instalațiuni mai mari, pe cari le găsim în comunele urbane nu reprezintă decât o infimă parte din ceea ce ar trebui să fie industria acestei provincii.

Ca chestiune de ordin financiar propriu zis trebuie să amintim, că în 1923 se găseau în Basarabia 48 de bănci, cari lucrau, și cari aveau un plasament în cifră rotundă de 520—530 de milioane lei. Această cifră era mică în raport cu valoarea bogățiilor acestei provincii. Astăzi acest plasament pentru cele mai multe dintre instituții a crescut, așa că îl putem socoti pentru cele vreo 56 de bănci mai principale ridicându-se la cifra de 850 de milioane de lei. În tot cazul, față de nevoile economice ale Basarabiei am avea nevoie de un plasament de cel puțin $2\frac{1}{2}$ până la 3 miliarde de lei, și încă și în cazul acesta poate că suma ar fi mică.

În genere după cum am amintit mai sus, astăzi plasamentul este aproape cu totul comercial, foarte puțin industrial și tot așa de puțin agricol. Proportia aproximativă a acestui plasament se ridică în mediu la:

1. Credit rural, agricol	12%
2. Credit industrial rural sau urban	31,6%.
3. Credit comercial	55,4%.

Aceasta repartitie a plasamentului a suferit în anii din urmă schimbări destul de importante din cauza restrângerii creditelor agricole și rurale, industriale etc., așa încât proporțiile aproximative ar fi următoarele pentru începutul anului 1924:

1. Credit rural, agricol	9%.
2. Credit industrial	22.4%.
3. Credit comercial	68,5%

Reducerea plasamentului bancar din agricultură s'ar fi făcut și mai mult încă, dar cauza a fost însăși rezistența, pe care au opus-o producătorii, cari nu au putut să achite la termenele scurte fixate de bănci cota împrumuturilor lor. Ei nu dispuneau de numerar, de oarece el intrase pe de o parte în mâna însăși, a instituțiilor de credit, iar pe de altă, în mâna tuturor speculanților cari chiar dacă îl dădeau din nou în circulație, luau procente foarte mari ceea ce constituie o dificultate enormă pentru debitori.

În felul acesta pe diferitele piețe comerciale a apărut acea acalmie, care făcea ca produsele agricole să nu fie prea mult întrebate, așa încât nici bieiți cultivatori săteni nu puteau să adune numerar, cu care să facă față plăților la bănci. Niciodată după revoluția rusă nu au rămas măr furile mai puțin întrebate în Basarabia, ca în perioada anilor 1923 și 1924, și mai, cu seama către începutul anului celui din urmă, când lipsa de numerar devenise foarte acută, datorită și scăderii puterii de cumpărare a leului.

În comerț, însă din contra, găsim o creștere a plasamentului și după cum am zis mai sus toate împrumuturile s'au dat mai mult negustorilor străini de pe la orașe. Avantajul acestor împrumuturi comerciale era că ele se făceau pe termene de cel mult trei luni, așa încât în timpul unui an, cu dobânzi ce variau și variază încă între 25—30% în mediu, rula capitalul de mai multe ori.

Din punct de vedere al noii politici bancare, care s'a intronat în țară, în ultimii ani, poate că acest sistem a fost bun, cu toate acestea ca români avem obligațiunea de a ne uita și la interesele economice, generale ale acestei provin-

cii, și de aceea s'ar impune oarecari restricțiuni, cari ar trebui făcute, și aceasta pentru mai multe motive.

I. — Cea mai mare parte dintre actualii comercianți basarabeni sunt improvizați, așa că ei nu dispun de capitalul lor propriu, decât în foarte mică măsură. Unii dintre dânsii nu au de loc capital și în cazul acesta lucrează aproape exclusiv pe baza unor aranjamente speciale, cu capitaluri puse lor la dispoziție de către diversele instituții de credit. Dacă de pildă astăzi băncile ar voi să lichideze pe unii dintre acești negustori, ele ar vedea că pentru un debitor direct, ele ar mai trebui să mai cheme încă și pe alți doi, trei, cari nu apar în registrele de contabilitate ale băncii, dar de fapt sunt debitori de ai ei.

Lucrul acesta nu se constata în Basarabia înainte de război, și pe când în acele timpuri negustorii lucrau cu 65—75% capital al lor propriu, astăzi cea mai mare parte dintre dânsii lucrează numai cu 10—25% capitalul lor, iar restul capital împrumutat. Și acest din urmă caz, poate că este unul dintre cele mai favorabile, dacă ne referim la garanția propriu zisă a capitalului plasat de bănci.

2. — Chiar dacă băncile nu ar avea momentan greu'ăți prea mari din partea acestora, cu toate acestea trebuie să ne gândim, că mulți dintre dânsii deși au firme comerciale înscrise, nu și au clarificat decât numai în parte situațiunea lor socială și politică. Mulți dintre dânsii sunt de aici veniți în ultimii ani de peste Nistru.

Dacă într'un caz eventual aceștia nu ar putea face fața plăților nu știm cam care ar fi modalitatea de despăgubire a institutelor de credit. Și ceea ce trebuie de reținut, este faptul, că aproape nici unul din aceștia nu este român: ei toți sunt străini.

3. — Când acești așa ziși negustori vin la bănci ca să ia credit, motivează natural împrumutul pe necesități de cumpărări sau achitări de mărfuri cumparate. În realitate însă ei au nevoie de capital pentru speculația pur și simplă a banului. De la băncile mai puțin speculative ei capătă capitalul cu 18—22% pe an, capital pe care îl plasează apoi cu dobânzi, ce ajung dela 12—14% pe luna.

Aceste dobânzi mari le sunt plătite în majoritate de agricultorii mici și chiar de cei mari, carora li se refuza

gajurile rurale la bănci. Și dacă agricultorilor nu li se dă bani decât cu greuțăți, motivul băncilor este că aceștia ne având firmă comercială, nu pot fi trași la răspundere, după cum pot să fie trași comercianții. Dar la această obiecțiune se poate foarte ușor pune înaintea argumentul, că dacă la 1922 agricultorii basarabeni nu prea prezentau o oarecare garanție, din cauza nearanjării pe deplin a proprietății rurale, astăzi însă nu se mai poate zice de loc acest lucru.

Din contra trebuie să fie primiți cu brațele deschise și cultivatorii de pământ de către toate institutele de credit basarabean, acordându-li-se și lor împrumuturi, de oarece tocmai ei reprezintă adevăratul element românesc, care trebuie susținut și încurajat.

Plasând capitalul numai în comerț, institutele de credit în Basarabia nu fac decât să *încurajeze clasele minoritare*, lăsând cu totul în părăsire pe cele românești, cari sunt elemente majoritare, și cari mai mult decât oricare altele au nevoie de sprijin și ocrotire financiară, *mai cu seamă acum, când minoritarii pe cale tacită caută să acapareze atât profesiunile libere cât și pe cele de stat ale țării noastre, pentru ca să aibă conducerea afacerilor și în această direcțiune după cum o au în direcțiunea economică și financiară.*

4. — Toți acești negustori în marea lor majoritate minoritari își au îndreptate privirile lor către răsărit, așa că la orice moment ei ar putea să fie gata a servi și alte interese. Pe de altă parte, chiar acum după zece ani dela unire, negustorii încă nu și au în dreptate privirile lor comerciale complet către marele noastre centre de populație. Ei mai păstrează încă veștile lor vechi, străine și legăturile cu firmele straine. Și majoritatea acestor firme se găseau în Odesa sau în alte mari orașe ale foastei Rusii.

Cu toate dobânzile mari, pe cari le pretind atât institutele de credit cât și particularii, cu toate acestea capitalurile, cari exista, circula, și ar circula și mai mult, dacă sațenii nu ar strânge banii așa de mult, păstrându-și sub grinzii, și dacă cămătarii și-ar micșora pretențiunile lor în cazul împrumuturilor.

Mai înainte, când institutele de credit erau mai largi în

acordarea acestor împrumuturi, a existat posibilitatea ca și pentru făuritorii industriei să se găsească puțin capital pe piață. Acum însă, când nevoile industriașilor au devenit din ce în ce mai mari, sumele ce ei le capăta cu împrumut, nu sunt suficiente pentru acoperirea tuturor nevoilor.

Multe dintre băncile basarabene au cerut lichidarea împrumuturilor făcute către industriași, de oarece majoritatea acestor împrumuturi erau mai mult un fel de ipoteci, așa că ele nu erau lichide. Capitalurile din astfel de împrumuturi au fost încredințate afacerilor comerciale, scurtându-se astfel termenele de plată, ceea ce pentru împrumutările de față este un avantaj pentru bănci, nu însă și pentru cei ce solicită împrumuturile.

Retragerea capitalurilor din întreprinderile industriale s'a făcut mai cu deosebire în ajunul și imediat după crearea creditului industrial. Nici nu începuse bine operațiile această instituție, și băncile basarabene ceruse debitorilor industriali lichidarea datoriilor lor.

Necesitățile de Capital

În Basarabia, unde este totul de făcut în toate direcțiunile, este nevoie de un mare capital, pe care din nefericire nu-l putem pune imediat la dispoziție, de oarece nici institutele românești de credit din vechiul Regat nu prea îl au la îndămână.

Și în această direcțiune, dacă punem față în față plasamentul institutelor basarabene de credit, pe care ele l'au avut în anul 1923, cu cel dinainte de război, precum și cu plasamentul aproximativ de astăzi vom observa diferențe destul de mari. Ca să concretizăm mai bine acest lucru, vom lua de pildă regiunea Tighinei, care înainte de 1914 era finanțată cu suma de 30.000.000 ruble-aur, ceea ce echivala cu 79.800.000 lei aur, adică pe valuta de astăzi, 2.543.600.000 lei-hârtie. Ori, la finele anului 1922 și începutul lui 1923 întreg plasamentul tuturor institutelor de credit nu era decât de 22.000.000 lei-hârtie. Astăzi acest plasament a trecut de 100.000.000 lei.

Alt exemplu îl putem avea în regiunea Țetatea-Alba.

Aci, înainte de 1915 funcționau 13 bănci, cari aveau un plasament de circa 25 milioane de ruble-aur, ceea ce echivala cu 66.500.000 lei-aur. Ori, în 1922 nu mai funcționau în această regiune decât numai 5 institute de credit cari aveau un plasament de circa 25.000.000 lei-hârtie; plasament, care astăzi a trecut de 150.000.000 lei. Acest ultim plasament ar corespunde deci, cu unul de 4.000.000 lei-aur dinainte de război.

Dar, exemple de acest fel s'ar putea da mai multe, dacă s'ar lua în considerare și alte regiuni de nord ale Basarabiei.

Rezultă deci că împrumuturile date în urmă au fost cu totul insuficiente, așa încât piața basarabeană s'a resimțit și cei cari au avut mai multe greutăți de suportat din această cauză, au fost cultivatorii de pământ, cărora le multe ori le-au lipsit capitalurile necesare pentru punerea în valoare a avuțiilor lor.

Mulți dintre săteni au astăzi teren suficient de lucru, dar nu au cu ce să-l lucreze. Le lipsește în primul loc inventarul mort, modern, așa că ei sunt încă nevoiți a se servi de vechile instrumente de lucru, instrumente ce nu mai corespund împrejurărilor de astăzi. O bună parte dintre țăranii basarabeni dispun tot de vechile pluguri de lemn pe cari le întrebuințau și pe cele câteva prăjini de loc, pe cari le posedau înainte de 1914. Ori, astăzi când ei dispun de câteva hectare de loc, este evident, că ar avea absolută nevoie de altfel de mașini și unelte agricole cu cari vor putea pune în valoare acest pământ.

În ultimul timp, prin cooperative sau prin alte chipuri s'au mai reînnoit multe din instrumentele de lucru, dar tot așa de multe trebuesc să fie reînnoite și de acum înainte.

În tot cazul, dacă Basarabia i s'ar pune la dispoziție cel puțin un capital de 3.000.000.000 lei pentru agricultură și de 1.500.000.000 până la 2.000.000.000 pentru industrie, am putea zice că și această provincie ar avea posibilitatea în curs de doi sau trei ani să se dezvolte mult mai bine pe tărâmul economic, aducând astfel un aport de producțiune mult mai sensibil în economia generală a României Mari,

TABLA DE MĂTERII

	Pag.
Prefața	3
CAP. I.	
<i>Considerațiuni sociale</i>	7
Pătrunderea spiritului revoluționar în păturile sociale rusești, situațiunea la Odesa și în Basarabia înainte și în timpul războiului.	9
Tratamentul românilor din partea autorităților rusești în timpul și după ocuparea Basarabiei.	31
Luptele de stradă premergătoare luptelor mari dela 14—17 Ianuarie, 1918	38
Situația politică în Basarabia	39
Arestarea Ministrului român la Petrograd și situațiunea creată românilor în Rusia și Basarabia	46
Dezordinile din Odesa în cursul lunii Ianuarie, 1918	50
Războiul civil	53
Înaintarea germanilor în Ucraina, cuprinderea Odesei și a Hersonului	57
Evenimentele din Basarabia în anul 1918	60
Unirea Basarabiei cu România	77
Recunoașterea unirii Basarabiei de către Consiliul Suprem	82
Moravurile publice după unire	98
Zemstva gubernială și zemstvele județene.	103
Viața în Basarabia a foștilor ofițeri ruși	113
Viața și lucrul în birourile publice din Basarabia.	115
Viața economică a Basarabiei dela unire și până la începutul anului 1922	117
Considerațiuni finale	141

CAP. II.

<i>Considerațiuni etnice</i>	143
------------------------------	-----------	-----

CAP. III.

Considerațiuni economice.

Cultivarea pământului	153
Cultura plantelor agricole	157
Alte ramuri de bogăție națională.	175
Marile lacuri și pescăriile Basarabiei.	180
Situațiunea proprietății rurale	187
Creșterea vitelor	195
Exploatațiunile de sare	199
Situația pădurilor și exploatarea lor	209
Situațiunea întreprinderilor industriale și produc- țiunii lor.	216
Producțiunea alcoolului ca derivat industrial și con- sumațiunea lui	225
Industria extractivă.	233
Încăleziunea căilor de comunicație și a transpor- turilor.	236
Legăturile economice și de transport între Basara- bia și regiunile învecinate.	250
Considerațiuni financiare.	258

ANEXA

Pentru ca operații cititori să aibă o imagine completă asupra provinciei noastre dintre Prut și Nistru, am crezut necesar să dau ca anexă a acestei sumare lucrări o hartă a Basarabiei, administrativă și politică.

Am utilizat la fixarea localităților dictionarul statistic al acestei regiuni, ce a fost publicat anterior. Cum însă în ultimul timp unele dintre localități și-au schimbat în mod oficial denumirile lor, de aceea am ținut socoteală în cea mai mare parte și de aceste schimbări.

În genere pot afirma, că au fost trecute în această hartă aproape toate localitățile (comune și cătune) mai principale ale Basarabiei, rămânând poate numai o mica parte netrecute, și anume dintre acelea, cari nu au putut tehnicește să fie trecute pe o hartă, care are o scară relativ mică. Aceste localități sunt de altfel prea mici, așa că unele dintre ele nu sunt constituite decât numai din câteva case (5—10 case). Ca atare deci, pentru scopul, în care este întocmită harta, aceste localități am crezut că nu prezintă o prea mare importanță, spre a fi figurate.

Diviziunea politică a Basarabiei în plăși și județe este cea nouă, și ca atare deci, deși sunt figurate în toate părțile localitățile chiar pâna în Prut, însă după liniile de limită a județelor oricine poate vedea că unele părți din foastele județe ale Basarabiei revin acum județelor de peste Prut, și anume: Dorohoi, Botoșani, Iași, Fălciu.

În legătură cu această hartă politică și administrativă a Basarabiei am căutat a reda în mod reprezentativ câteva diagrame întocmite pe date statistice, cari să arate câteva din cele mai importante chestiuni economice, cari interesează astăzi și cari sunt la ordinea zilei în Basarabia. Și, aceste chestiuni sunt trei mai principale la număr, și

anume: cea etnică, cea a culturii suprafețelor de teren și a producției agricole și cea a repartiției proprietății rurale tocmai ca să se poată face o legătură între modificările aduse proprietății prin noua lege agrară și între producțiunea acestei provincii.

Ca chestie anexa trebuie să mai avem în vedere, tocmai în legătură cu punerea în aplicare a noilor dispozițiuni privitoare la producțiunea de alcool, și pe acea a consumului acestui material. De la acest consum arătat prin cifre precum și dela cifrele ce ne arată pe răspânditorii băuturilor alcoolice, ne vom putea face o idee clară de ceea ce este în Basarabia și de ceea ce rebue făcut în această direcțiune, pentru schimbarea stării de astăzi, care nu poate să fie decât destul de dăunătoare din punct de vedere organic și economic pentru populațiunea acestei provincii.

HARTA REPARTIȚIEI DENSITĂȚII NAȚIONALITĂȚILOR ÎN BASARABIA

CARTE DE LA DENSITÉ DE LA REPARTITION DES NATIONALITÉS EN BESSARABIE

COPIE DUPA EMM DE MARTONNE PROFESOR LA SORBONA
D'APRÈS LES ANNALES DE GÉOGRAPHIE N° 158 TOME XXIX, 1920

AFARĂ DE REDUCEREA OARECAROR NUANȚE DE CULORI, S'A FĂCUT REPRODUCEREA STRICT DUPĂ ORIGINAL, CARE ESTE UN DOCUMENT ISTORIC CE A SERVIT LA CONGRESUL PACII PENTRU DELIMITAREA FRONTIERELOR ACTUALE.

(SAUF LA RÉDUCTION ET CERTAINES NUANCES DE COULEURS, ON A RÉPRODUIT RIGOREUSEMENT L'ORIGINAL, QUI EST UN DOCUMENT HISTORIQUE, AYANT SERVI AU CONGRÈS DE LA PAIX POUR LA DÉLIMITATION DES FRONTIÈRES ACTUELLES.)

HARTA S'A ÎNTOCMIT PE BAZA UNOR CIFRE DE-O-CAM DATĂ APROXIMATIVĂ ȘI DEFAVORABILĂ ELEMENTULUI ROMÂN, CIFRE CE EVENTUAL VOR FI CORECTATE ÎN VIITOR, CÂND SE VA ÎNTOCMI RECENSĂMÎNTUL GENERAL AL POPULAȚIEI

CETTE CARTE NE REPRÉSENTE DONC QU'UNE IMAGE APPROXIMATIVE ET, POUR LES PROVINCES ANNEXÉES, DÉFAVORABLE À L'ÉLÉMENT ROUMAIN.

NOUS L'AVONS CHOISIE PARCE QUE PERSONNE NE PEUT LA SUSPECTER ET PARCE QU'ON NE PEUT PAS COMPOSER UNE CARTE NOUVELLE, PLUS EXACTE, AVANT UN RECENSEMENT GÉNÉRAL DU PAYS.

LEGENDA

Fiecare naționalitate este arătată prin trei tonuri de culori reprezentând densitatea populației. În regiunile, unde nici o naționalitate nu reprezintă 75% din populație, au fost figurate diversele elemente prin bande de lărgime egală, în cazul când ele sunt absolut în proporție egală, în caz contrar prin bande de lărgime ne egală

Chaque nationalité est représentée par 3 tons suivant la densité de la population. Dans les régions où aucune nationalité ne représente 75% de la population, on a figuré les différents éléments par des bandes de largeur égale s'ils sont en proportion sensiblement égale, de largeur inégale dans le cas contraire.

DENSITATEA POPULAȚIUNII PE KILOMETRI PĂTRAȚI DENSITÉ DE LA POPULATION AU KILOMÈTRE CARRÉ	ROMÂNI ROUMAINS	GERMANI ALLEMANDS	BULGARI BULGARES(1)
	PLUS DE 75%		
	DE 25-75%		
	MAI PUTIN MOINS DE 25%		
	SLAVI SLAVES	PÂNĂ LA 33% JUSQU'À "	EVREI JUIFS
	PLUS DE 75%		
	DE 25-75%		
	MAI PUTIN MOINS DE 25%		

(1) TB. Găgăuți în Basarabia
Rutheni și Polonezi în Basarabia nordică;
Ruși în partea sudică a regiunii. -

(1) TB. Găgautz dans le Bessarabie
Ruthènes et Polonais au Nord, c'est-à-dire en Bessarabie septentrionale
Russes au Sud-Est, c'est-à-dire en Bessarabie méridionale

